

MONITOR STRATEGIC

Revistă editată de Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, membru al Consorțiului Academiilor de Apărare și Institutelor de Studii de Securitate din cadrul Parteneriatului pentru Pace, membru asociat al Proiectului de Istorie Paralelă pentru Securitate prin Cooperare.

REDACTOR-ŞEF

- **General-maior (r) dr. MIHAIL E. IONESCU**, directorul Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, Ministerul Apărării Naționale, România

COLEGIUL DE REDACȚIE

- **Prof. asociat dr. JORDAN BAEV**, Colegiul de Apărare și Stat Major, „G. S. Rakovsky”, Sofia, Bulgaria
- **Prof. univ. dr. DENNIS DELETANT**, University College London, Marea Britanie
- **SORIN ENCUȚESCU**, Președintele Asociației „Manfred Wörner”, București, România
- **Lector univ. dr. IULIAN FOTA**, Consilier prezidențial, Președinția României
- **Dr. SERGHEI KONOPLIOV**, Harvard University Program for Black Sea Security, SUA
- **Prof. dr. CRAIG NATION**, Department of National Security&Strategy, US Army War College, USA
- **Prof. dr. REINER POMERRIN**, Universitatea din Dresda, Germania
- **Prof. dr. ERWIN SCHMIDL**, Academia Națională de Apărare, Viena, Austria
- **Prof. univ. dr. MICHAEL SHAFIR**, Universitatea „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca, România
- **Colonel (r) dr. SHAUL SHAY**, Senior research fellow, International Policy Institute for Counter-Terrorism at the Interdisciplinary Center, Herzliya, Israel
- **Prof. univ. dr. VASILE SECĂREȘ**, Școala Națională de Studii Politice și Administrative, România
- **Dr. JEFFREY SIMON**, Senior research fellow, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C., SUA
- **Comandor (r) GHEORGHE VARTIC**, istoric militar, C.S.E.E.A., România

ADRESA

Str. Constantin Mille nr. 6, sector 1, București, cod 010142,
telefon: 0040 21 315.17.00, fax: 0040 21 319.58.01
www.mapn.ro/diepa/ispaim
e-mail:ipsdmh@yahoo.com

Revista a fost inclusă în baza de date a Consiliului Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior, fiind evaluată la categoria „C”.

SUMAR

SECURITATEA REGIONALĂ ÎN ZONA PONTO-CASPICĂ / 3

Babken Matevosyan – Shifts in US Grand Strategy: The case of the Greater Black Sea Region / 5

Carmen Rijnoveanu, Șerban F. Cioculescu – Agenda de securitate la Marea Neagră: evoluții recente ale relației dintre România și Turcia / 11

PROVOCĂRILE LUMII EUROATLANTICE / 25

Dr. Șerban Filip Cioculescu – Aspecte ale securității energetice în politica internațională: resurse, probleme, strategii / 27

Roxana Andreea Olteanu – Evoluția relațiilor transatlantice după Războiul Rece. O perspectivă asupra rolului și redefinirii NATO în context contemporan / 44

Dr. Simona R. Soare – Global Goliath vs. Global Leader: the United States' Difficult Choice / 54

Dr. Simona Țutuianu – Noi provocări la adresa NATO și perspectivele abordării „inteligente” a apărării colective / 88

PUNCTE DE VEDERE / 99

Alexandru Iulian Bădeanu – Kant și intervenția umanitară / 101

Dragoș Gabriel Ghercioiu – Considerații privind inițiativele de cooperare politico - militară în plan bilateral / 111

Dr. Mirel Țariuc, Nelu Bârlă – Carta Albă a Apărării – un document strategic necesar? / 115

Silviu Petre – Energia nucleară ca obligație și alegere. Poate fi thoriul o soluție pentru viitorul economic al Indiei? / 122

RECENZII / 139

John McCormick: The European Superpower – **Lucian Ștefan Dumitrescu** / 141

Daron Acemoglu și James A. Robinson – **De ce eșuează națiunile? Originile puterii, prosperității și sărăciei** – **Ș. F. Cioculescu** / 145

Gabriel Kolko, *The age of war. The United States confront the world* – Despre percepții greșite – **Silviu Petre, Mirela Băcanu Vasile** / 149

Revista **Caucasus International** – **Daniela Șișcanu** / 152

Revista **Spectrum**, Regional Security Issues 2011 / 154

Redactor șef-adjunct: Șerban Filip Cioculescu
Redactor: Simona Soare
Tehnoredactor: Maria Dumitru

B 00136/18.07.2013

SECURITATEA REGIONALĂ ÎN ZONA PONTO-CASPICĂ

Shifts in US Grand Strategy: The Case of the Greater Black Sea Region

Babken Matevosyan

Introduction

Recently a discussion has started within Western academic society and IR scholars on US grand strategy modernization, which can cause a real shift in international relations all over the globe, especially in the policy of the United States and its allies. In any case, the reflection of this kind of changes will be seen in the Greater Black Sea Region. Do this changes happen already and what to expect in the long term for our region? Answers for these questions will be given below.

The base of this shifts, which is shown in different analysis, is reconsideration of modern “Pax Americana”¹ concept – “the military and economic high position of the United States in relation to other nations”, by reducing US engagement on worldwide events, especially the military presence.

The reasons are several: domestic problems like 16 trillion US debt, lack of public support (which is vital for decision-makers in any democratic society), accelerating expansion of regional powers and other direct or indirect factors. This can be a long process but it already started during Obama’s first term with reduction and withdrawal of the troops from Iraq and Afghanistan and with not getting directly involved in the ongoing events in Libya or Mali. Nowadays US grand strategy is an inert extension of post-World War 2 “Pax Americana” concept, which got a new reason to exist after 9/11 2001 with the war on terrorism, supported by public opinion. However, a lot has changed in the last few years. Military presence in Iraq and Afghanistan doesn’t seem

quite actual now for most analysts and for the Americans themselves, let alone interventions in Syria or Iran. Besides, interconnections between present national economies, environmental problems and different common international level issues need new types of resolutions, focusing the attention and resources. The great global US project is no longer stopping the Communism or promote a superficial notion of freedom. Rather, the world must accommodate 3 billion additional middle-class aspirants in two short decades without provoking resource wars, insurgencies, and the devastation of the planet ecosystem.² This is a common problem and needs a thorough strategy. In this context, if the US engagement in regional events reduces, the gap will be filled up by economic growth and political expansion of regional powers.

This article is an attempt of unbiased critical analysis of shifts in US grand strategy and their influence on the Greater Black Sea region, putting the accent on military strategy and preeminence of political power. I wanted to show the reflection of the long term changes in IR worldwide on the specific regional case, benefitting from the possibility of exclusion of a huge variety of factors influencing on the process when studying a single case, and work out likely threats and possibilities for the US, as well as for regional actors. This article is based on theoretical approach of offensive realism, thus national interests and expansion of power are emphasized. The structure of this paper is as follows: the next section tries to generate the most interesting and common ideas from the process of changes

in US grand strategy given by a variety of main researchers on this issue, official documents and statements, and other sources. The third section is a case study of ongoing processes in the Greater Black Sea region and particularly in The South Caucasus, emphasizing the level of the US engagement in the region and the main vectors of development of its policy. It also shows comparative analysis of US policy with Russia, Turkey and EU towards the region, influence of reduction of US engagement on Russia – Turkey counteraction and EU's soft power in the region.

Variety of opinions

According to military historian B.H. Liddell Hart, grand strategy is a "purposeful employment of all instruments of power available to a security community." Today grand strategy is expanding beyond military means to include diplomatic, financial, economic, informational ones, etc.³ Since the beginning of 20th century the USA has balanced between two extreme strategic concepts: Empire America and Fortress America, which during the Cold War expresses with the containment policy against ideological adversary USSR, using the balance of power. Later, after the "triumph of democracy and liberal values", so-called "the end of history"⁴, in terms of unipolar system, the United States faces new kind of threats, like terrorism and economic crisis.

The discussion on shifts in US grand strategy intensified in the beginning of Obama's second presidential term, and includes two main contradictory concepts: "offshore balancing" and "deep engagement". The first mainly refers to the ideas of Barry P. Posen's "Pull Back: The Case for a Less Activist Foreign policy" article, as long as many others. The ideas of more limited forms of international engagement accentuate on current inefficiency of Cold War time strategies, massive wasting of resources in time of excessive debt, etc. The USA spends more money on defense than all the other countries together, while its allies in NATO or Japan satisfy their defense needs within 1-2% of GDP relying on the US. Moreover, the full engagement in

diverse regional and domestic events all over the globe is provoking resistance and contraction.

"...undisciplined, expensive, and bloody strategy that has done more harm than good to U.S. national security. It makes enemies almost as fast as it slays them, discourages allies from paying for their own defense, and convinces powerful states to band together and oppose Washington's plans, further raising the costs of carrying out its foreign policy. The United States was able to afford such adventurism during the 1990s, because American power projection was completely unchallenged..."⁵

Fairly, the supporters of this kind of policy don't like it to be called isolationism or "Fortress America", but "Offshore balancing", suggesting the tactic of empowering regional allies by giving them full support to defend common national interests. "Offshore balancing" is a realist strategic concept, and according to political scientist John Mearsheimer, it permits a great power to maintain its power without the costs of large military deployments around the world and uses favored regional powers to check the rise of potential hostile powers.⁶ One of the best examples can be so-called "Francafrique". France's current president François Hollande's, as well as the former one, stated on deepening relations with their former colonies. France goes on keeping political and economic influence on "Francafrique" and takes responsibility for their stability and development. Being the biggest opponent of the USA while intervening in Iraq in 2003, France has made a strong military engagement in recent events in Libya and Mali, being supported by the US and UN Security Council. Another example can be Turkey. Having aspirations of becoming leader in the Muslim world and supporter of democratic transitions there, the US ally will try to use this kind of opportunity to expand its influence to Southeast direction, taking into account situation in Syria and Iran. Actually, NATO has already deployed 6 Patriot missiles complexes in Southeastern Turkey, which have had a huge tactical impact, but in the same time it can be perceived ambiguously in terms of failure of "zero problems with neighbors" policy and Kurdish problem within the country. We can also see offshore balancing in East Asia. In May 2007 started an

informal quadrilateral dialogue on strategic military cooperation between USA, Japan, Australia and India to contain Chinese expansion. Lately in the beginning, of 2013, after the initiator of dialogue conservative Shinzo Abe was reelected as prime-minister of Japan, he announced to amend "pacific constitution" for remilitarization⁷ and took a nationalistic course of tough diplomacy with China, Russia and DPRK (The Democratic People's Republic of Korea).

The concept that opposes "Offshore Balancing" is called "Deep Engagement". It comes from ideas of "Liberal Hegemony"⁸ and refers to offensive realist approach as well, telling that states will seek to maximize their power relative to others.⁹ The main ideas that push back Posen's selective engagement thesis are shown in Stephen Brooks, John Ikenberry, and William Wohlforth's "Lean Forward: In Defense of American Engagement." Here are shown variety of benefits that United States gained during Cold War with the help of this kind of policy, and gives "deep engagement" full credit for most vital phenomena since World War II: great power peace, globalization, non-proliferation, expansion of trade, etc.

"...We argue that advocates of retrenchment radically overestimate the costs of the current grand strategy and underestimate its benefits. The United States' globe-girdling grand strategy is the devil we know, and retrenchment advocates effectively identify some of its risks and costs. A world with a disengaged United States is the devil we don't know, and we provide strong reasons why it would present much greater risks and costs. Retrenchment would in essence entail a massive experiment: How would the world work without an engaged, liberal leading power?"¹⁰

Another core premise of deep engagement is that it prevents the emergence of a far more dangerous global security environment. The United States' overseas presence gives it the leverage to restrain partners from taking provocative action.¹¹ Considering economic benefits, authors argues that deep engagement is based on a premise central to realist scholarship from E.H. Carr to Robert Gilpin: economic orders do not just emerge spontaneously, they are created and sustained by and for powerful states.¹² Hence

they connect military power with economic leadership. And finally, new kinds of threats and international issues are shown in most of modern researches. The main problems are connected with financial system and deflect, economic resilience, ecosystem depletion, which can be quite risky in terms of modern interrelated world when a hurricane in Japan can cause a curtail of production of auto parts used by all six major American and Japanese automakers, shutting down production plants across the United States and helping to drive up unemployment from 8.9 to 9.1 percent.¹³ Another major treat is accommodation of 3 billion additional middle-class aspirants in 20 years without provoking resource wars, insurgencies, and the devastation of the planet ecosystem.

US grand strategy and the Greater Black Sea region

The United States are deeply engaged in Black Sea region militarily and diplomatically, with wide use of soft power and international institutions. We can see US military presence in Turkey's Incirlik air base, as well as in Bulgaria and Romania, in the framework of Joint Task Force East program. Moreover in December 2011 Romanian Parliament accepted the deployment of US ballistic missile defense system¹⁴. Besides that, during the Russian-Georgian military conflict in 2008 the US supported Georgia with military and informational assistance to contain Russia. The South Caucasus region, along with Ukraine, has been under the influence of Russia since the beginning of 19th century and even now Russia tries to maintain its control over the so-called "near abroad"¹⁵ making buffer zones and keeping European energy supply from Caspian sea under control. Coming back as a president of Russian Federation, Putin suggested a new project called 'Eurasian Union', which should replace the Commonwealth of Independent States (CIS) that has become non-effective within Post-Soviet states, which Putin calls "sphere of Russian influence"¹⁶. The common cultural and historical past, the historical memory and current public

opinion as well as objective realist interests drive most of post-soviet states to European values and integration and these states need diverse supports from the US, European institutions and states, to resist powerful Russia. Another major player in the region is Turkey. Being historical adversary of Russia in the Black Sea region it is widely supported by the United States. Studying Black Sea region several features should be considered. First, post-soviet states, maybe except Belarus and Azerbaijan, see their future in European community and make their foreign policy accordingly towards EU. These states try to minimize Russian influence and are mainly open to westernization. Second, there are several frozen conflicts in the region that can destabilize the situation here. This perspective is threatening for every major actor involved here as they can cause unpredictable developments in the region bordering Middle East and Europe; therefore, keeping the status quo is the main priority. For example, in Nagorno-Karabakh case we have a conflict between Azerbaijan, supported by NATO member Turkey and de-facto Republic of Nagorno-Karabakh backed by Armenia, which signed a treaty on collective defense with another regional power – Russian Federation. Third, Turkey has a huge economic and demographic potential, but at the same time has failed its “zero problem with neighbors” policy, couldn’t succeed in its role in Middle East in recent events and has a lot of domestic problems like Kurdish problem and islamization¹⁷, hence, support from EU and the US is necessary to contain Russian expansion. Forth, the region is a potential independent corridor for European energy supply. Fifth, most visible effort from European side in the region is Eastern Partnership program, which seems quite promising for the participating countries.

Thus, hardly can we agree that decline of US engagement in the region is possible, as none of its allies can fill up that gap in near future and resist Russian expansion. But the changes in US strategy seem quite probable. The cases of US military strategy in Romania and Bulgaria show us an example of a new concept¹⁸, when relatively small US troops provide facilities for fast and strong reaction on unexpected events coope-

rating with local allies as well as make easy to deploy more troops and equipment anywhere in the world having such bases in strategic points. So, in this region we see future US military presence supporting its NATO member allies, deepening collaboration between local states and European institutions as in the framework of Eastern Partnership, wide use of US and European soft power. On the other hand, Russian expansion on “near abroad” is accelerating, taking into consideration the continuation of Putin’s policy and importance of natural gas factor. The potential of Turkey to become a strong regional power is obvious, but it faces more and more domestic threats and problems and in the near future its role would hardly change. In this context, for regional relatively small countries most rational policy seems to be integration to the European Union.

Conclusion

Throughout U.S. history, grand strategy has navigated between two unacceptable extremes: Empire America and Fortress America. Being an empire governing other lands and peoples outside the U.S. Constitution is an affront to America’s core principles of democracy and self-government. Isolationism, in turn, risks the certain rise of unacceptable threats trade, security, and basic American values.

Summarizing information above, we come to several conclusions as regards the new US grand strategy against the background of developments in the Greater Black Sea region. The most coherent policy for the US is balancing between these two extreme concepts, and that is shown in president Obama’s current political actions. US can’t afford to continue longstanding Powell doctrine as more effective and less costly strategy is available now. But we shouldn’t misunderstand strategic shifts as a decline of US power on the international arena. Decline of US power and collapse of unipolar world is quite the probable scenario and is predicted by many researchers, but this requires deep shifts in world economy, demography and politics, which in turn, require much time. Most probably this won’t be happening

in the next 20 years. This case study shows us that US current leaders don't tend to weaken the engagement in regional events worldwide, rather than make possibilities for fast and straight response for any events concerning its national security and national interests broadening usage of ally forces when possible while spending less financial and human resources. The new US grand strategy will allow interventions even with no American troops on the ground. By John Arquilla, this is because of the interesting, counterintuitive property of the lean-back concept: the reduced U.S. military presence ends the "free ride" that allies have enjoyed and makes their forces more effective. It supposes a little leaving of American logistics, intelligence support, drone and naval strikes. This strategy has already being used for French forces in Mali, and has shown its efficiency in recent events in Libya. The advantages are obvious when we compare it with Iraq model interventions, which expended over a trillion dollars, cost lives of thousands of American and ally soldiers. It also had unfavorable consequences like Iran-friendly government with Islamist background on power and lack of control inside the state. The case of Black Sea region shows us that US will still be deeply engaged in regional events by means of diplomacy and economic tools. We can see the wide use of US soft power here, along with EU. European Union is a huge economic power with 15 trillion GDP, but has never been an unique political power. Every member state has its own interests, in this case towards Russian Federation. Therefore, US engagement is needed here to contain Russian increasing economic and military power, and to resist Russian claims on "near abroad". This shows us that in case of the Greater Black Sea region, as well as almost everywhere in the world where the US has interests, it will still be deeply engaged in regional developments to contain its potential adversaries. This control is vital for the US, as it allows keeping the essential economic ties with abroad partners protected, to resist different kinds of unfavorable events like spread of Islamic fundamentalism, and to keep threats far from home.

Notes

¹ Nye, Joseph, (Summer, 1990), "The Changing Nature of World Power" **Political Science Quarterly, The Academy of Political Science**, Vol. 105, No. 2pp. 177-192

² Doherty, Patrick, (9 January, 2013), "A New US Grand Strategy", **Foreign Policy magazine**, retrieved 12 January, 2013, from http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/01/09/a_new_US_grand_strategy

³ Liddell Hart, B. H. "Strategy London: Faber & Faber", 1967. 2nd rev. ed. p.322

⁴ Fukuyama, Francis, (1992), "The End of History and the Last Man" The Free Press, New York.

⁵ Posen, Barry (January/February 2013). "Pull Back: The Case for a Less Activist Foreign Policy". **Foreign Affairs** Volume 92 (Number 1): pp.116-128, 117. Retrieved 9 January 2013

⁶ Mearshimer, John, (30 December, 2008), Pull Those Boots Off The Ground, **Newsweek magazine**, retrieved from <http://www.thedailybeast.com/newsweek/2008/12/30/pull-those-boots-off-the-ground.print.html>

⁷ Spitzer, Kirk, (13 December, 2012), "Election Set to Boost Japan's Military – Honestly", **Time magazine**, retrieved 20 January 2013, from <http://nation.time.com/2012/12/13/election-set-to-boost-japans-military-honestly/#ixzz2JrvHArJP>

⁸ Walt, Stephan, (2 January 2013), "More or less: The debate on U.S. grand strategy", **Foreign Policy**, retrieved 15 January 2013

⁹ Mearshimer, John, "The Tragedy of Great Power Politics", W.W. Norton, 2001, p.3

¹⁰ Brooks, Stephen, John Ikenberry, and William Wohlforth, (January/February 2013), "Don't Come Home, America: The Case against Retrenchment", **International Security** 2012/13, Vol. 37, No. 3, Pp 9-10

¹¹ Idem, p. 34

¹² Robert Gilpin, "U.S. Power and the Multinational Corporation" (New York: Basic Books, 1975); and E.H. Carr, *The Twenty Years' Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations* (New York: Harper and Row, 1946).

¹³ Chandra, Shobhana, (3 June 2011), "Payrolls Expand at Slowest Pace in Eight Months as U.S. Slowdown Persists", www.bloomberg.com

¹⁴ Global research, (7 December 2011), "Romanian Senate Ratifies U.S. Interceptor Missile Deployment", retrieved from <http://www.globalresearch.ca/romanian-senate-ratifies-u-s-interceptor-missile-deployment/28092>

¹⁵ Safire, William (22 May 1994). "On Language; The Near Abroad", **The New York Times**, retrieved January 2013

¹⁶ Erlanger, Steven, (25 February 2001). "The World; Learning to Fear Putin's Gaze", **The New York Times**, retrieved January 2013

¹⁷ Morris, Chris (2006), **The New Turkey**, "Granta UK", pp. 203-227.

¹⁸ Arquilla, John, (28 January 2013), "America in Recline", **Foreign Affairs**, retrieved from http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/01/28/america_in_recline?page=full

ABSTRACT

The article takes a closer look at the variety of opinions concerning the security of the Black Sea region from the standpoint of the American Foreign Policy.

Keywords: U.S. Foreign Policy, Black Sea security

Babken Matevosyan is Ph.D. Candidate at the National School for Political Studies and Public Administration.

Agenda de securitate la Marea Neagră: evoluții recente ale relației dintre România și Turcia

Carmen Rîjnoveanu, Șerban F. Cioculescu

O privire istorică

Expertii în istorie diplomatică și politică externă probabil că nu ar ezita să caracterizeze ca fiind pozitive și „constructive” relațiile bilaterale dintre România și Turcia. În plan istoric, în 1878 cele două țări au stabilit relații la nivel de legatie, dar abia în 1938 au fost ridicate la nivel de ambasadă. Dacă ar fi adevărat că popoarele nu pot depăși mitologiile politice negative și traumele istorice, atunci Bucureștiul și Ankara ar fi trebuit să păstreze și acum raporturi distante, încărcate de suspiciune și chiar teamă. Din ferire nu a fost cazul, iar în vara anului 2013 s-au consemnat 135 de ani de relații bilaterale.

Privind retrospectiv către momentele istorice cele mai semnificative, traiectoria relațiilor turco-române a urmat un curs destul de sinuos și nu de puține ori tensionat. Evenimentele ce au urmat Războiului de independență din 1877-1878, care au premers redefinirea raporturilor diplomatice bilaterale, nu au contribuit foarte mult la dinamica pozitivă a relațiilor turco-române. Este adevărat că în 1912 România nu s-a situat concret de partea Bulgariei, Greciei și Serbiei în efortul lor de dezmembrare teritorială a părții balcanice a Imperiului Otoman, dar, ulterior, în timpul Primului Război Mondial, România și imperiul vecin s-au situat în tabere adverse, existând și forțe turcești de ocupație în sudul regatului românesc, în perioada 1916-1918.

În interbelic, s-a înregistrat o tendință de îmbunătățire a raporturilor pe direcția București-Ankara care s-a materializat prin constituirea

Antantei Balcanice, din care mai făceau parte Iugoslavia și Grecia (1934). Acest curs ascendent al relațiilor bilaterale explică poziția favorabilă adoptată de România relativ la Tratatul de la Montreux semnat în 1936, care garanta Turciei controlul larg asupra strâmtorilor Mării Negre. De altfel, cunoscutul diplomat român Nicolae Titulescu, pe atunci ministru de externe, a rămas în istorie cu celebrele vorbe:

„Eu voi spune că strâmtorile sunt însăși inima Turciei, dar ele sunt în același timp și plămâni României. Și când o regiune este, prin chiar poziția ei geografică, inima unei națiuni și plămâni celeilalte, cea mai elementară înțelepciune comandă celor două națiuni să se unească”¹. Contemporanii l-au criticat pe diplomat pentru că această poziție era foarte convenabilă și URSS, așadar devenea automat suspectă pentru decidenții de la București, neîncredători față de tendința de implicare a Moscovei în arhitectura europeană de securitate. S-a observat faptul că Titulescu avea mare încredere în seriozitatea Turciei ca stat partener în acordul de securitate colectivă, afirmând tranșant:

„În virtutea Pactului Balcanic, Turcia îmi datorează asistență dacă orice țară de pe planetă mă atacă în același timp cu o țară balcanică iar dumneavoastră ați vrea să renunț astăzi, domnilor delegați ai Regatului Unit... la roadele unei munci cu care mă mândresc pe plan internațional ? Vreți să nu țin seama de Pactul Balcanic”².

Dincolo de dinamica politice și de securitate care au marcat agenda bilaterală turco-română, se observă că eforturile de normalizare a relațiilor dintre cei doi actori statali corespund mai degrabă

unor tendințe în primul rând interne de reformă și modernizare. Astfel, dacă în România moștenirea pașoptistă a condus către domnia progresistă a lui Alexandru Ioan Cuza și apoi către instaurarea monarhiei constituționale prin venirea pe tron a principelui Carol I de Hohenzollern – așadar personalități care au transformat profund, în bine, destinul țării și al națiunii – în Imperiul Otoman, sultanul Abdül Hamîd, urcat pe tron în 1876, a devenit conducătorul providențial care a impus un puternic control politic asupra societății și a demarat modernizarea statului, dar cu un puternic accent pe religie. Domnia sa venea după faimoasa perioadă a „Tanzimatelor”, inițiată în 1839, când s-a încercat o occidentalizare a instituțiilor statului, sistemului administrativ și a căilor de comunicație.³

Aceste episoade au pregătit momentele de progres și modernizare din perioada interbelică. Pe de o parte, România își mărise teritoriul și se bucura de stabilitate politică asigurată de un regim mai democratic comparativ cu anii anteriori, condus alternativ de partide de masă (PNL și PNT) și cu o monarhie prețuită pentru unificarea țării. Pe de altă parte, în Turcia, Mustafa Kemal Atatürk a lansat, începând cu 1923, un amplu proces de modernizare și transformare care avea să schimbe din temelii structura statului și a societății turce.⁴ Supranumit „părintele turcilor”, el a rămas faimos pentru această constatare:

“De acum înainte vom realiza numeroase victorii importante, dar acestea nu vor mai fi victorii cu baionete, ci victorii în domeniul economiei, științei și culturii.”⁵ Lucru care s-a confirmat deoarece Turcia a reușit să evite vâltoarea celui de-al Doilea Război Mondial și a demarat un imens salt înainte în domeniul științific, cultural și tehnologic. Amplele progrese înregistrate de Turcia urmare a viziunii revoluționare a lui Atatürk au demonstrat faptul că religia islamică, democrația și modernizarea în stil occidental, nu sunt elemente ireconciliabile.

Nimic nu este ireversibil când vine vorba de prietenia sau rivalitatea dintre națiuni. Turcia a fost neutră în al doilea Război Mondial în timp ce România s-a aflat pe rând în ambele tabere fără a fi finalmente tratată ca un membru al coaliției învingătoare. Trendul pozitiv s-a schimbat la puțin

timp după aceea, România și Turcia devenind chiar adversari în epoca Războiului Rece din cauza apartenenței la două blocuri adverse (Pactul de la Varșovia și NATO), cu toate că nici unul dintre aceste state nu lua în calcul posibilitatea de a declanșa neprovocat o agresiune contra celuilalt, așa ceva putând interveni numai prin jocul alianțelor. Totuși, România a scăpat în 1991 de obligațiile de stat membru al Pactului de la Varșovia, consecință firească a dizolvării alianței comuniste. Bine-venita dispariție a URSS a permis Turciei, ca stat membru al NATO și aspirant la integrarea în UE, să sprijine constant România pe calea integrării în Alianța Nord-Atlantică, iar relațiile bilaterale, politice și economice, au cunoscut o dezvoltare benefică și spectaculoasă.

Spre un nou tip de relație

Se poate spune că situarea în blocuri adverse și cvasi-paralizia relațiilor bilaterale din epoca Războiului Rece au fost mai degrabă niște accidente istorice, bazate pe conjuncturi geopolitice nefavorabile, la nivel sistemic și apoi regional. Odată cu sfârșitul Războiului Rece, România s-a angajat ferm într-un proces amplu de redefinire strategică care a însemnat, în fapt, recuperarea identității sale occidentale axată pe apartenența la structurile europene și euro-atlantice de securitate și asumarea principiilor democrației, libertății, statului de drept, apărării drepturilor omului și economiei de piață. Proiectul național al României s-a dezvoltat pe două coordonate majore, de altfel, profund interconectate, care au vizat integrarea în NATO și UE. Atingerea acestor obiective în 2004, respectiv 2007, a deschis noi oportunități de proiectare a intereselor naționale, dar și asumarea unor responsabilități majore la nivel regional și global, alături de aliații săi din NATO.

Ankara a sprijinit timp de peste un deceniu Bucureștiul pentru integrarea în NATO și l-a încurajat să se implice în structurile de cooperare din Balcani și Marea Neagră. La 19 septembrie 1991, a fost semnat **Tratatul de prietenie, bună vecinătate și cooperare dintre România și Republica Turcia**. De remarcat faptul că documentul menționează, printre altele, faptul că cele

două țări vor organiza consultări la niveluri corespunzătoare în legătură cu dezvoltarea relațiilor bilaterale, precum și asupra problemelor internaționale și regionale de interes reciproc.

Elitele decidente de la București au realizat încă din primii ani post-comuniști că pentru România, apropierea de Turcia contribuie la creșterea profilului strategic regional axat deopotrivă pe Marea Neagră și Orientul Mijlociu Extins, iar viitorul Turciei devenea decisiv pentru raportarea României la aceste regiuni de interes nemijlocit. Turcia a susținut constant România pentru integrarea în UE și NATO și a contribuit la politicile Occidentului de stabilizare a Balcanilor de Vest, în ciuda unor divergențe legate de internaționalizarea Mării Negre. De asemenea, a lansat Organizația de Cooperare Economică la Marea Neagră (BSEC) la începutul anilor '90 ai secolului trecut, atunci când Ankara a fost interesată de flancul sud-vestic al CSI, mai ales de zona Caucazului de Sud (Azerbaidjan, Georgia) și Asiei Centrale. Se știe, România a desfășurat o bogată activitate în cadrul BSEC.

Agenda de cooperare la Marea Neagră

1. Dimensiunea strategică

România și Turcia, prin localizare geografică, apartenență la același sistem de securitate și interese geopolitice, sunt predestinate să dezvolte un parteneriat special pe problematici cheie ce țin, cu precădere, de necesitatea menținerii stabilității și securității în vecinătatea lor imediată. Din această perspectivă, cooperarea în regiunea Mării Negre și menținerea unui echilibru geopolitic în zona Balcanilor sunt priorități centrale pe agenda diplomatică bilaterală.

Ca stat de graniță al Uniunii Europene și ca membru al NATO, România are un interes strategic fundamental ca regiunea extinsă a Mării Negre să fie stabilă, democratică și prosperă, strâns conectată la structurile europene și euroatlantice. Subsumat acestui interes, obiectivul strategic al țării noastre - vector dinamic al securității democratice, stabilității și prosperității economice - este acela de a stimula o implicare

europeană și euroatlantică mai puternică în regiune. Bucureștii promovează o orientare proprie de cooperare la Marea Neagră, corelată cu obiectivele NATO și UE. Marea Neagră interesează direct România mai ales prin prisma problemei accesului la resursele energetice de gaz și petrol, dar și prin proliferarea riscurilor asimetrice, transnaționale.

În prezent, statul român dorește să contribuie la apariția unei dimensiuni a Mării Negre în cadrul Politicii Externe și de Securitate a UE, precum și la o atenție sporită acordată de NATO statelor pontice și celor din Caspica. Ideal ar fi să existe o strategie comună a UE și NATO pentru REMN, dar în lipsa acesteia este necesară o armonizare a pozițiilor și intereselor celor două organizații. România a susținut activ și a promovat constant la nivelul UE proiectul unei Strategii a Mării Negre. Decizia Parlamentului European din 20 ianuarie 2011 prin care s-a solicitat punerea în dezbatere a documentului cadru **Strategia UE privind Regiunea Mării Negre** constituie, de altfel, un succes la care România a avut o contribuție reală. Concretizarea acestui demers, însă, rămâne tributară jocurilor de putere regionale și opiniilor diferite referitor la modul de raportare și implicare a UE în această regiune extrem de complexă.

Începând cu anul 2004, România a promovat constant ideea necesității unei strategii euroatlantice pentru regiunea Mării Negre, luând în considerare experiența abordării concertate NATO-UE în procesul de stabilizare din Europa de Sud-Est și nevoia unui echilibru apt să favorizeze opțiunea democratică a statelor, să preîntâmpine agravarea riscurilor și amenințărilor și să contribuie eficient la soluționarea conflictelor și stărilor de tensiune. Existența unei Strategii pentru Marea Neagră a UE (alături de o strategie pentru Asia Centrală), centralizarea efortului UE de a construi o politică externă unitară prin Serviciul de Acțiune Externă și noua politică americană de „resetare” a relațiilor SUA cu Rusia obligă România la o regândire a acțiunii sale strategice în REMN.

Turcia este, fără îndoială, unul din actorii cheie în regiunea Mării Negre. Prin potențialul economic, democratic, politic și militar, Turcia este o „voce” distinctă în angrenajul strategic al area-

lului pontic. Controlul strâmtorilor și, implicit, al accesului la Marea Mediterană i-au conferit Turciei un rol central în ansamblul sistemului de securitate occidental.

Turcia și România împărtășesc obiective comune ce țin, în egală măsură, de agenda securității și de cea economică. Marea Neagră se află la întrepătrunderea unei axe strategice majore care pornește din Caucaz și Marea Caspică până în Orientul Mijlociu și Marea Mediterană, și mai departe spre Asia Centrală și China. Miza strategică a arealului pontic a deschis calea spre reluarea competiției dintre marile puteri aflate într-o adevărată ofensivă pentru recuperarea unor poziții și proiectarea propriilor agende politice.

Regiunea se află sub influența competițională a patru „poli geopolitici”- Rusia, Turcia, SUA și UE - ceea ce face extrem de improbabilă formularea unei abordări de securitate comună. Cu trei state componente membre NATO (Turcia, România și Bulgaria), cu două aspirante la integrare (Ucraina și Georgia) și cu două membre ale Organizației Tratatului de Securitate Colectivă (Rusia și Armenia), tentativele de articulare a unei formule de cooperare în problematica securității rămâne tributară jocului de putere regional. Cert este că arealul Mării Negre se află în centrul unor transformări profunde marcate de competiția tot mai dură pentru influență regională și de lupta acerbă pentru resurse energetice între principalii actori din zonă.

Urmare a noii viziuni strategice asumate de Ankara, în perioada 2002-2010, Turcia și-a orientat atenția către regiunile din proxima sa vecinătate, Orientul Mijlociu devenind dimensiunea-cheie a discursului de politică externă a guvernului de la Ankara. Pe cale de consecință, Turcia a lansat un plan amplu de acțiuni care a vizat întărirea relațiilor la nivel economic, politic și social cu țările din vecinătatea sa sudică, încercând, deopotrivă, o recalibrare a relațiilor cu Statele Unite prin diminuarea dependenței strategice față de acestea.⁶ Aceste dezvoltări corelate cu o tendință de apropiere progresivă de Rusia au indus anumite temeri relativ la perspectivele de evoluție a politicii turcești în bazinul pontic. Au existat îngrijorări serioase față de posibilitatea apariției unui condominium turco-rusesc care să acționeze împotriva prezenței NATO și SUA în regiune.

Deciziile Turciei din cursul anului 2003, când a refuzat folosirea propriului teritoriu pentru deschiderea unui al doilea front împotriva Irakului și extinderea operațiunii NATO Active Endeavor în Marea Neagră au fost interpretate ca semnale ale unei re poziționări strategice centrate pe distanțarea de Occident și de aliații săi din NATO. Politica Turciei la Marea Neagră trebuie, însă, înțeleasă într-o paradigmă mai largă care ține de asumarea unui activism concentrat care vizează recuperarea pozițiilor strategice din Asia Centrală, Caucaz și Marea Caspică până în Orientul Mijlociu și Marea Mediterană. Noua proiecție de putere a Turciei se regăsește, cu precădere, în revendicarea unui statut distinct în ecuația de putere regională și aspirațiile tot mai pronunțate de dominație regională.

Ankara se opune în mod tradițional tentativelor de modificare a Convenției de la Montreux, deoarece conservarea controlului asupra Strâmtorilor este un obiectiv prioritar al politicii de securitate națională. Probabil că Turcia se teme că repunerea în discuție a acestui statut va modifica într-un mod nedorit și imprevizibil status-quo-ul geo-strategic din Europa de Sud-Est și îi va diminua statusul dar și puterea extractivă în plan economic. România pendulează și ea între dorința unui segment politic de a favoriza internaționalizarea Mării Negre și preferința altuia pentru păstrarea regimului de la Montreux, revenind în actualitate o parte din discuțiile și calculele strategice pe care adepții și adversarii „liniei Titulescu” din 1936 le expuseseră clar și adesea polemic în Parlament și în presa vremii.

Dinamicile politico-militare regionale au definit modul de raportare al celor două țări vis-à-vis de complexul de securitate din arealul pontic. Se poate spune că până în 2007-2008 a predominat o viziune optimistă asupra dezvoltărilor care se anticipau în regiunea Mării Negre. Evoluțiile din Ucraina și Georgia, care și-au afirmat în mod categoric opțiunea occidentală (integrarea în NATO și UE devenind parte a unui ambițios proiect național prin care se viza reorientarea structurală a politicii lor externe de perspectivă), diplomația de deschidere a Turciei în paradigma “zero problems with the neighbors” (ceea ce a permis, inclusiv, inițierea dialogului istoric dintre Turcia și Armenia pentru deschiderea graniței comune),

intensificarea cooperării dintre statele din regiune prin dezvoltarea unei ample rețele de instituții și organizații regionale, precum și decizia SUA de amplasare a unor facilități militare în România și Bulgaria au permis o proiecție de amploare a regiunii pe agenda internațională. Începând cu 2008, asistăm la o schimbare substanțială a dinamicilor regionale, Marea Neagră trecând din zona optimistă în cea de preocupare inclusiv prin recurgerea la instrumentele **“hard-security”**. Retragera Rusiei din CFE și războiul ruso-georgian din august 2008 pe fundalul reticenței, chiar a opoziției, unora dintre statele membre NATO de a oferi MAP-ul Ucrainei și Georgiei (Summit-ul NATO de la București, aprilie 2008) au schimbat radical taboul de securitate în regiune. Revenirea la proiecția **hard** de putere a indus o profundă stare de insecuritate statelor din zonă. România și-a afirmat în mod deschis îngrijorările fiind preocupată să obțină un **deterrent** cât mai credibil din partea aliaților săi. Amplasarea scutului anti-rachetă pe teritoriul său a confirmat atât angajamentul american față de securitatea acestei regiuni extrem de expusă, dar și rolul României de element cheie în sistemul global de securitate american. Decizia administrației Obama de a modifica structura proiectului Bush prin translatarea scutului din Centrul Europei spre frontiera sudică a Alianței a facilitat o abordare mai nuanțată a importanței regiunii Mării Negre în calculele decidenților politici americani. România, alături de Spania, Turcia, Portugalia și Polonia, au fost alese ca noile locații ale sistemului american de securitate. Printr-un astfel de shift strategic, Marea Neagră a căpătat un profil de securitate distinct devenind o componentă fundamentală a sistemului american de apărare. La 4 februarie 2010, România a anunțat decizia de a participa la acest sistem, prin găzduirea a 24 de interceptoare antirachetă de tip SM-3, cunoscute și sub numele de “Aegis Ashore System”, care vor fi amplasate în localitatea Deveselu, județul Olt. Acordul final a fost semnat la Washington la 13 septembrie 2011 de către ministrul român al afacerilor externe, Teodor Baconschi. În condițiile degenerării situației din Orientului Mijlociu, la 15 septembrie 2011, Turcia a semnat acordul cu SUA pentru instalarea unui radar anti-rachetă pe teritoriul turc, considerat

de partea americană cel mai important aspect al cooperării militare bilaterale din ultimii ani.⁷ Prin alăturarea la acest proiect, România și Turcia au devenit actori centrali în viitoarea arhitectură antirachetă a NATO. De altfel, România a susținut constant asigurarea unei influențe crescute a NATO în estul Mării Negre având în vedere riscurile de securitate care domină această zonă, nu numai prin transferul activităților teroriste și al traficului de droguri din Afganistan către Asia Centrală, zona Caspică și Europa, dar și prin existența conflictelor înghețate.

Situarea Turciei față de Rusia poate influența percepția decidenților români de politică externă față de Ankara. Rusia și Turcia rămân adepții status-quo-ului regional și, în consecință, au privit cu scepticism, chiar ostilitate, orice încercare de ingerință din exterior, NATO și SUA fiind principalele ținte ale acestei abordări. În mod tradițional, imperiul otoman și cel țarist s-au perceput ca entități rivale în zona pontică, luptând pentru hegemonie regională și tolerându-se destul de greu⁸. După primul Război Mondial, cele două ținere republici au dat semne că doresc să ajungă la un modus vivendi, apoi după a doua conflagrație mondială, URSS a încercat să controleze autoritar Strâmtoarele turcești, fiind împiedicată de SUA, astfel că în epoca Războiului Rece cei doi actori s-au aflat în tabere adverse. După terminarea Războiului Rece, în anii '90 ai secolului trecut, s-a vorbit mult de rivalitatea turco-rusă pentru controlul populațiilor musulmane din Asia Centrală și Caucaz, populații înrudite etnic cu cea din Turcia⁹.

Încă din 2009, profilul strategic al Turciei părea unul paradoxal: stat-pivot al Vestului, model de democrație musulmană imperfectă dar perfectibilă, dar tot mai apropiat de Rusia cu care nu era exclus să se angajeze cândva într-un parteneriat eurasiatic îngrijorător pentru Vest. Dezvoltările din ultimul an au determinat, mai degrabă, o dinamică interesantă pe direcția Ankara-Moscova bazată pe pragmatism și compromis. Aflate pe poziții diferite în chestiunea siriană și acționând într-un mediu competițional în Marea Neagră, Caucaz și Asia Centrală, cele două țări sunt „menite” să coopereze prin prisma intereselor economice și comerciale tot mai fățiș

exprimate. De asemenea, ambele state au interese strategice evidente care țin de evitarea escaladării tensiunilor în regiune: Turcia se confruntă cu problematica kurdă, în timp ce Rusia este tot mai îngrijorată de recrudescența elementului radical islamist din republicile rusești din nordul Caucazului. Dialogul turco-rus pare să aplice tot mai mult formula consacrată „we agree to disagree”, pentru chestiuni punctuale, fiind însă prudent în asumarea de acțiuni care ar putea afecta dimensiunea financiar-economică a relației dintre cei doi actori.

Problematica energetică

Rolul regiunii Mării Negre ca zonă de tranzit a resurselor energetice din Caucaz și Marea Caspică este un alt vector important în ecuația competițională care se profilează între principalii actori din regiune. Marea Neagră nu este numai o zonă o distribuție și producție de importanță strategică, dar dispune și de importante resurse și de un potențial semnificativ de diversificare a aprovizionării cu energie. În consecință, asigurarea securității energetice în REMN este o preocupare majoră atât pentru București, cât și pentru Ankara.

România a susținut constant necesitatea folosirii potențialului oferit de arealul Mării Negre în vederea diversificării conductelor și căilor de transport pentru aprovizionarea cu energie a Europei.

Principalele abordări opun, pe de o parte, NATO și UE care insistă pe necesitatea diversificării aprovizionării cu energie și a conductelor de transport, iar pe de altă parte, Rusia care este interesată în conservarea monopolului energetic exercitat asupra aprovizionării cu energie prin folosirea exclusivă a rețelilor de transport care tranzitează teritoriul rus. „Lupta” dintre cele două abordări (euro-atlantică vs rusească) au dus la o dinamică interesantă a „jocului conductelor” din bazinul Mării Negre și al Mării Caspice. Turcia și România au susținut necesitatea implementării proiectului Nabucco și importanța acestuia în creșterea securității energetice a Europei.

Turcia susține oficial Nabucco, dar pe de altă parte este puternic atrasă în proiecte alternative

și chiar rivale cu acesta. De pildă gazoductul Southstream pe care Rusia ar dori să îl dezvolte via Turcia, Bulgaria către Austria, de asemenea interconectorul Turcia-Grecia pe sub Marea Marmara și derivația către Italia (ITGI). Turcia nu s-a arătat dornică să contribuie la interconectorul AGRI, proiect care aduce împreună Azerbaijan, Georgia și România, dar cu posibilă participare a Ungariei, și urmărește să transporte gaze lichefiate (GNL) către Constanța. Către finalul anului 2011, Turcia s-a înțeles cu Azerbaidjan pentru un nou proiect mai degrabă rival cu Nabucco: Conducta Trans-Anatoliană (TANAP), care va face parte din coridorul sudic al UE. Ankara ar dori să contribuie simultan la construcția Nabucco, unde păstrează o cotă de 16%, dar și la TANAP, considerând cele două proiecte ca fiind complementare. Din păcate, cam toate aceste proiecte se bazează pe gazul azer provenit din marele depozit off shore Shah Deniz, fiind imposibilă alimentarea concomitentă a 2-3 mari conducte doar dintr-o singură sursă. Turcia ar dori ca și alte state să participe la proiecte, de pildă Iranul (aflat sub embargo internațional), Irakul, Egiptul sau state central-asiatice precum Turkmenistan, Kazahstan etc. Dar în acest punct, voința Ankarei riscă să se ciocnească de voința Moscovei de a conserva un cvasi-monopol asupra coridoarelor energetice care merg către UE. A existat în ultimii ani și o alternativă la clasicul Nabucco, anume gazoductul Nabucco West¹⁰, care ar fi avut doar 1300 km și nu 3900 km, necesitând costuri de construcție și de operare mult mai mici. Din păcate Consorțiul Shad Deniz a respins proiectul Nabucco West în iulie 2013.

Este evident că dinamica conductelor a dus la creșterea importanței strategice a Turciei care a devenit o arteră majoră de tranzit permițând atât producătorilor din Marea Caspică să obțină acces la piețele europene prin diminuarea dependenței de infrastructura Rusiei, cât și EU să-și diversifice sursele de aprovizionare.

România a acordat o importanță sporită implicării Alianței în garantarea securității infrastructurilor energetice critice, urmărind mai ales menținerea interesului activ al Turciei pentru Nabucco, precum și un sprijin mai clar pentru AGRI, în paralel cu sondarea posibilității ca țara noastră să beneficieze de TANAP chiar dacă

Nabucco nu mai are șanse de realizare. Cu cât șansele de integrare europeană ale Turciei vor spori, cu atât Ankara va fi probabil mai atașată de proiectele Coridorului Sudic al UE, și viceversa.

Dinamicile „Primăverii Arabe”

Evoluțiile recente determinate de mișcările revoluționare ale Primăverii Arabe, prin posibilele implicații și consecințe asupra configurației strategice globale, tind să complice în mod dramatic balanța de putere regională și deopotrivă, impune articularea unei abordări de securitate comune. Noul mediu de securitate a proiectat Marea Neagră ca regiune de interes vital, a cărei poziționare pe traiectoria Caucaz, Marea Caspică, Orientul Mijlociu și Mediterana Estică îi oferă o vizibilitate strategică sporită în ecuația de putere care se desenează în prezent pe scena globală. Marea Neagră se află pe direcția marilor mutații geostrategice care se anticipează în zona Orientului Mijlociu, iar modul cum se va defini noua arhitectură de securitate care se construiește în prezent va influența în mod hotărâtor perspectivele de evoluție ale arealului Mării Negre.

Regiunea Mării Negre se află, așadar, în centrul unui amplu proces de reasezare și realiniere strategică marcat de agravarea antagonismelor și rivalităților între marile puteri din zonă, aflate într-o cursă tot mai înverșunată pentru supremație regională și globală.

Turcia a devenit actorul cheie a cărui poziționare tinde să definească în mod hotărâtor ecuația politică care se desenează în prezent în zona Orientului Mijlociu. Sprijinirea mișcărilor revoluționare din lumea arabă, suportul acordat forțelor de opoziție siriene împotriva lui Al-Assad, „tatonările” în vederea constituirii unei alianțe turco-egiptene, sprijinul față de Hamas și susținerea cauzei palestiniene, radicalizarea politicii față de Israel sunt acțiuni prin care Ankara și-a conturat tot mai pregnant un profil strategic distinct și ambițios într-o zonă de interes nemijlocit. Problematika siriană induce însă un potențial îngrijorător de tensiune pe direcția Ankara-Moscova-Teheran, într-o dinamică ale cărei repercusiuni s-ar putea resimți în arile competiționale adiacente, respectiv Marea Neagră, Caucaz, Asia Centrală.

În ciuda anumitor previziuni, reorientarea strategică tot mai pronunțată a Turciei către proximitatea sa sudică nu s-a făcut în detrimentul angajamentelor sale occidentale. Dezvoltările tot mai impredictibile de la granițele sale au expus Turcia unui mediu extrem de nesigur și volatil, tot mai dificil de gestionat. Creșterea gradului de amenințare la adresa securității naționale a apropiat, în mod vizibil, Turcia de aliații săi din NATO. Acest curs occidental a fost confirmat la 15 septembrie 2011, când Turcia a anunțat decizia de a găzdui componente ale scutului anti-rachetă pe teritoriul său. În cursul lunii noiembrie 2012, guvernul de la Ankara a solicitat NATO desfășurarea de rachete Patriot la granița comună turco-siriană, extrem de vulnerabilă în condițiile actualizării războiului civil din Siria.

Este de urmărit în ce măsură agenda tot mai ambițioasă a Turciei în Orientul Mijlociu, Caucaz și Asia Centrală va influența raportarea la aliații săi occidentali și poziționarea sa în cadrul Alianței Nord-Atlantice. Cert este că Turcia reprezintă o ancoră vitală a Occidentului într-o zonă care conține un potențial uriaș de instabilitate și, deopotrivă, de interes geostrategic și economic vital. Relația tot mai dificilă cu Iranul, care s-ar putea agrava pe fundalul creșterii competiției pentru influență regională, și perspectivele de extindere a mișcărilor revoluționare către monarhiile autocratice din Golful Persic pot avea implicații dramatice. Turcia traversează de câțiva ani o perioadă de intensă dezvoltare economică. Chiar dacă în ultimii doi ani s-a înregistrat o diminuare a forței economiei turcești, indicatorii de creștere rămân la valoare pozitivă, în jur de 4 % ceea ce, în condițiile crizei care rămâne la pragul de pericol la nivel global și, mai ales, în cadrul UE, arată potențialul puternic de dezvoltare al Turciei. Menținerea acestui curs ascendent ar putea determina, în perspectivă, o creștere a dependenței față de resursele energetice rusești. În prezent, cifrele deja indică un trend ascendent în acest sens, Turcia fiind al doilea importator de gaze rusești, după Germania, cu un volum de import care se ridică la 60% din necesarul de gaze.

Nu e exagerat să estimăm că o Turcie apropiată Rusiei și Iranului ar constitui o provocare gravă și pe termen lung pentru interesele UE și NATO în Regiunea Extinsă a Mării Negre și în Orientul Mijlociu Extins.

O politică externă greu de articulat

Turcia are ca obiectiv major al politicii externe integrarea în UE, iar admiterea în clubul european va oferi, cu siguranță, certitudinea cursului progresist și democratic lansat cu succes în 2002, odată cu preluarea puterii de către Partidul Dezvoltării și Justiției condus de Recep Erdogan. Tot mai multe analize menționează faptul că, din contră, dacă decizia primirii rămâne blocată în „hățișul” decizional al Bruxelles-ului, iar Turcia va primi doar acceptul pentru un „parteneriat privilegiat”, este posibil ca interesul său geopolitic să se transfere către Orientul Mijlociu și Caucaz-Asia Centrală, fapt ce ar produce dificultăți Occidentului, în relația cu statele acestor regiuni¹¹.

Lucru cu adevărat îngrijorător, Turcia își va articula foarte greu o linie unitară de politică externă deoarece se află la punctul de contact a mai multe zone geopolitice: Europa de Vest, Balcanii, Mediterana-Egeea, Orientul Mijlociu, Caucaz-Caspica, Marea Neagră și Asia Centrală, așadar primește influențe din partea marilor puteri: Rusia, SUA, unele state membre ale UE dar și a unor actori locali precum Azerbaidjanul și Irakul¹². Turcia este extrem de valoroasă din punct de vedere geo-strategic pentru SUA, deoarece proiecția puterii americane către Rusia, Caucaz, Iran, Irak și Golful Persic trece prin zona turcă¹³ iar noul scut antirachetă al administrației Obama se va baza pe radare și interceptori plasați pe vase, în zona apelor Turciei și Israelului (**sea-based defense**). În schimb, UE este mult mai departe de a fi un actor unitar în planul politicii externe și de securitate și nu are o strategie de control a acestor zone (decât „pe hârtie”: Sinergia Mării Negre, Strategia pentru Asia Centrală etc.), de aceea privește Turcia mai mult prin prisma dezavantajelor economice, demografice și culturale. Probabil că nici dacă Turcia ar primi semnale clare că se va integra în UE nu va reuși rapid să își „europenizeze” și uniformizeze politica externă deoarece va găsi în cadrul UE cele câteva curente deja existente și va trebui să opteze pentru una dintre tabere.

Așa cum unii analiști avertizează, Occidentul nu trebuie să considere că Turcia „va coopera întotdeauna necondiționat” și va fi atașată total agendei de securitate euro-atlantice¹⁴. Actuala

Turcie, democratică în plan instituțional și adeptă a extinderii NATO și UE, nu este o construcție eternă și invulnerabilă la factori negativi. Turcia respinsă de UE ar tinde să considere că insuccesul se datorează unor motive „culturale”, generate de religie și etnicitate, fapt ce riscă să creeze o nouă cortină de fier inter-civilizațională. În loc să asistăm la democratizarea progresivă a Orientului Mijlociu, am fi martorii unei degradări a situației de securitate din regiune.

În septembrie 2009, decizia-șoc a președintelui SUA, democratul B. Obama, de a schimba radical proiectul scutului anti-rachetă moștenit de la administrația precedentă (republicană și neoconservatoare) a readus Turcia în discuție deoarece abandonarea amplasării radarelor în Cehia și a interceptoarelor în Polonia se va face, pe termen scurt, prin plasarea de infrastructuri pe vapoare militare aflate în apele Israelului și Turciei. În acest fel se vor contracara posibilele amenințări generate de rachete iraniene cu rază scurtă și medie, rămânând doar interceptoarele și radarele din Alaska și California pentru a apăra coasta de Vest de atacuri cu rachetă cu rază lungă (Coreea de Nord, poate chiar China).

În același timp, SUA par decise acum să vândă Turciei armament performant, inclusiv sisteme de apărare antirachetă Patriot în valoare de cca 7 miliarde USD, decizie controversată la Ankara, unde anumiți politicieni au denunțat acțiunea ocultă a lobby-ului armamentelor care, cred ei, riscă să tensioneze inutil relația cu Iranul¹⁵. Prin urmare, constatăm că SUA tinde să își normalizeze relațiile cu Turcia și probabil vor face concesii în domeniul regional: renunțarea la internaționalizarea Mării Negre contra sprijin turcesc în medierea conflictului cu Iran (un rol asumat cu plăcere de Ankara) și în amplasarea elementelor de scut în Orientul Apropiat. Noua strategie americană are sprijinul multor țări europene (Franța, Germania), în schimb va tinde probabil să îndepărteze Polonia, Cehia și țările baltice. Scepticii văd acest eveniment ca pe un nou semnal al slăbirii coeziunii transatlantice, iar optimiștii ca pe punctul de plecare al renegocierii unui nou pact de securitate, eventual unul pan-eurasianic, similar celui propus de ex-președintele Rusiei Medvedev în vara anului 2008.

Prin urmare România va trebui să analizeze cu atenție implicațiile politice, economice și strategice ale acestei reșezări geostrategice și să decidă cu cine va sta solidar și în ce măsură. Iar relația cu Turcia va trece probabil prin filtrul UE și SUA, deoarece nu avem destulă putere și nici destulă anvergură spre a trata singuri cu Ankara problemele de gestionare a vecinătăților sau cele militar-strategice regionale.

Construirea unui parteneriat special Ankara-București

Relația româno-turcă era văzută de adjunctul subsecretarului de stat american pentru Afaceri Europene și Eurasiatice, Matthew J. Bryza, în anul 2007, ca fiind destul de constructivă și cu potențial de ameliorare, în ciuda existenței unor tensiuni latente. În opinia acestuia, România demonstrează „un leadership puternic” și dorea „să își exercite poziția de lider la Marea Neagră”. Considera că este „foarte important ca Turcia și România să lucreze la o viziune comună” și arăta că în urmă cu câțiva ani Ankara fusese iritată de dorința Bucureștilui de a spori rolul NATO în Marea Neagră¹⁶.

După realizarea aderării la Alianță, s-a continuat preponderent pe calea relației constructive, mai ales că intensitatea contactelor economice și prezența a numeroși cetățeni turci respectiv români pe teritoriile celor două state a ușurat această conduită pozitivă.

Relațiile bilaterale dintre România și Turcia au cunoscut o dezvoltare deosebită în ultimii ani concretizată prin avansarea unei agende de cooperare multisectorială, având ca domenii de referință comerțul, energia, transporturile și cultura.¹⁷ Semnarea **Declarației privind Parteneriatul Strategic dintre România și Turcia**, în decembrie 2011, reprezintă, în fapt, confirmarea angajamentului celor două țări de a dezvolta potențialul de cooperare prin proiectarea dimensiunii strategice și de apărare ca o componentă cheie a relațiilor turco-române. Documentul a fost semnat de către președinții celor două țări, Traian Băsescu și Abdullah Gül, urmând ca instrumentalizarea acestuia, respectiv prioritățile

și modalitățile de realizare ale parteneriatului, să se realizeze în perioada următoare. **Planul de Acțiune pentru implementarea Parteneriatului Strategic** a fost semnat la 28 august 2012. Planul de Acțiune este axat pe intensificarea cooperării dintre cei doi parteneri, atât la nivel politic, cât și în diverse domenii sectoriale, precum economie, energie, transport, afaceri interne, apărare, cultură, educație, afaceri sociale, turism etc.

Semnarea Parteneriatului Strategic indică un potențial sporit de activizare și de creștere a cooperării, atât la nivel economic, cât și la nivel politic, între cele două țări.

După valoarea schimburilor comerciale, Turcia este primul partener comercial al României din afara UE și al 5-lea partener în cadrul schimburilor internaționale totale ale României (după Germania, Italia, Franța și Ungaria), respectiv al 4-lea partener la export și al 9-lea la import. România este unul din partenerii comerciali importanți ai Turciei, în perioada 2005-2011, fiind pe locul 12 la export și pe locul 15 la import. Conform evaluărilor existente, în 2011, schimburile comerciale bilaterale au crescut cu 9,72% față de intervalul asemănător din 2010, din care: exportul cu 9,72% și importul cu 10,59%.

La sfârșitul lunii mai 2012, erau înregistrate în România 12.900 de societăți comerciale cu capital turc, valoarea capitalului subscris fiind de 406,5 milioane euro. După valoarea capitalului social, Turcia ocupă locul 16 în clasamentul pe țări de rezidență al investitorilor în societăți comerciale cu participare străină, respectiv locul 3 după numărul de societăți înregistrate în România, în perioada 1991 – sept. 2011.¹⁸ În 2009, schimburile comerciale anuale au atins pragul de 7 miliarde de dolari.

Un alt domeniu în care cooperarea turco-română a cunoscut o evoluție constantă a fost cel cultural. La sfârșitul anului 2011, au fost încheiate noi acorduri interguvernamentale de cooperare care vizează dezvoltarea schimburilor culturale și avansarea unor programe comune în acest domeniu. Pot fi menționate, în acest sens, acordul privind susținerea creației contemporane și cel privind conservarea și promovarea patrimoniului. În noiembrie 2011, au fost inaugurate Centrele Culturale Turce „Yunus Emre” din București și Constanța.

Din perspectiva cooperării regionale, România a primit cu entuziasm crearea **Organizației de Cooperare la Marea Neagră** (BSEC), inițiativă a Turciei, a participat de asemenea la **BlackSeaFor**, la **Black Sea Harmony** iar când Turcia a anunțat în 2008 lansarea inițiativei **Platforma Caucazului pentru Stabilitate și Cooperare** (**Caucasus Stability and Cooperation Platform**), Bucureștiul a manifestat la fel de multă deschidere, continuând să vadă Turcia ca pe un stat prieten și un “pilon” al Europei în inima Orientului Mijlociu și a celui Apropiat.

Relațiile turco-române rămân net pozitive, existând un capital mare de prietenie și voință de cooperare, iar viitorul va fi, sperăm, sub semnul integrării europene a Turciei. Agenda diplomatică comună reflectă existența unui potențial sporit de cooperare bazat mai ales pe proiectul european al Turciei, pe gestionarea prin dialog și consultații comune a regiunii Mării Negre, pe activitatea din cadrul NATO, BSEC și a altor organizații regionale¹⁹.

Cooperarea sectorială este cea mai ușor de realizat: de pildă prin implementarea Planului Regional de Contingență în Marea Neagră (**Contingency Planning and Emergency Response in the Black Sea Region**) care se referă la cooperarea permanentă pentru prevenirea și combaterea poluării sau acordul privind siguranța navigației maritime. România ajută Turcia să se „califice” pentru integrarea europeană prin intermediul **Politicii Europene a Vecinătății** și a **Sinergieii Mării Negre** și vede Turcia ca pe o punte de legătură între bazinele Mării Negre largite și al Mediteranei extinse, de aceea nu o asociază strict dimensiunii „balcanice” a Europei²⁰. Instituții precum **SEECF**, **BSEC**, **Black Sea Synergy**, **Barcelona Process** - **The Union for the Mediterranean**, **Black Sea Harmony Operation** și **BLACKSEAFOR** sunt forumuri unde Turcia și România pot dezvolta relații profitabile de cooperare.

O relație pragmatică și perspective de evoluție

Din punct de vedere geo-strategic, Turcia are interese comune cu ale SUA și UE, dorind trans-

formarea și democratizarea Orientului Mijlociu Extins/**Greater Middle East**, blocarea fragmentării Irakului (teama de un kurdistan independent), stabilizarea Siriei și normalizarea relațiilor cu Iranul, desigur fără ca aceasta să dobândească arma nucleară. De altfel, Turcia s-a implicat activ în medierea dosarului iranian fiind unul din actorii cheie în negocierile directe cu Teheranul. Un **Greater Middle East** fără arme nucleare și cu programe WMD limitate, în paralel cu păstrarea statu-quo-ului teritorial, corespunde și interesului național al Turciei, după cum în mod cert ar satisface și interesul național al României. Nu există evoluții liniare și absolute predictibile în relațiile internaționale, de aceea se operează adesea cu metoda scenariilor pentru anticiparea desfășurării evenimentelor. Referitor la relația româno-turcă și spațiul Regiunii Extinse a Mării Negre (REMNE), se pot concepe în principiu trei mari scenarii de viitor, pentru care planificatorii strategici de la București trebuie să fie pregătiți:

1. intensificarea cooperării și angajarea într-un **pattern** de tip “joc de sumă pozitivă” – presupune integrarea Turciei în UE, consolidarea NATO, o relație Ankara-Washington constructivă și cu nivel de încredere ridicat;

2. menținerea cooperării la un nivel scăzut dar acceptabil – posibila neintegrare a Turciei în UE, menținerea NATO la un nivel de activitate scăzut dar fără a dispărea, relații minimale SUA-Turcia;

3. intensificarea rivalităților regionale și accentuarea percepțiilor de tip “joc de sumă nulă” – neintegrarea Turciei în UE, dispariția sau “diluarea” NATO, degradarea gravă a relațiilor SUA-Turcia, competiție pentru hegemonie regională la Marea Neagră, în Caucaz, Asia Centrală și Orientul Apropiat.²¹

Politica României față de Turcia se va subsuma direcțiilor adoptate de Politica Externă și de Securitate Comună a UE, oscilând desigur între dorința câtorva state membre de a integra Turcia în Uniune și voința altora de a amâna acest moment sau a menține statul turc în poziția de veșnic partener al Europei extinse. O mică marjă de manevră va fi păstrată pentru interesele naționale, specifice. După cum se știe, Turcia vizează scopul maximal, anume integrarea, fapt

pentru care nu a dorit să facă parte din Politica Europeană a Vecinătății, acceptând totuși participarea la “Procesul Barcelona”, devenit din 2008 o organizație de sine stătătoare, Uniunea Mediteraneană. Abia în toamna anului 2008, Ankara a acceptat să facă parte din Uniunea Mediteraneană, după ce ministrul de Externe Ali Babacan a primit asigurări de la reprezentanții UE și de la președintele Franței, Nicolas Sarkozy, că participarea la UM nu va diminua șansele de integrare europeană și că UM nu este “o alternativă” la integrare²². În 2008, fostul ministru de Externe Adrian Cioroianu considera relația cu Turcia o prioritate pentru viitorul președinte al României, afirmând că cele două țări “au excelente relații pe hârtie” dar “nici un proiect bilateral în viitorul apropiat”²³! În plus, acesta credea că România joacă acum un rol cu totul secundar la Marea Neagră, în fața puterii Rusiei și Turciei. Fără a cădea într-un pesimism atât de marcat, credem că nu trebuie supraestimată capacitatea țării noastre de a se afirma ca pol de putere pe flancul estic al UE, mai ales dacă aliații noștri din NATO și UE nu vor dovedi entuziasm față de planurile noastre.

Interesele comune Bucureștiului și Ankarei sunt clare și bine-cunoscute: stabilitate și securitate în spațiul european, euroatlantic și în vecinătăți, extinderea UE și a NATO, blocarea proliferării nucleare și a terorismului, blocarea tendinței de fragmentare a statelor (“sindromul Kosovo”), așadar ambele au poziții pro-stat quo. Pentru Turcia, una dintre marile preocupări de securitate o constituie existența unei puternice comunități kurde în interiorul și în afara granițelor, ale cărei revendicări de autonomie teritorială sunt percepute ca amenințări directe la adresa intereselor sale naționale. O situație oarecum similară se poate observa și în cazul României, unde minoritatea maghiară (6,2% din populație) formulează în mod constant revendicări de autonomie administrativ-teritorială, existând și anumite interferențe din partea Ungariei vecine. De asemenea interesul pentru Nabucco și sistemul european de coridoare energetice este comun, iar investițiile economice reciproce trebuie să crească semnificativ, de asemenea sprijinul pentru intrarea pe piețe terțe, ajungându-se la schimburi comerciale de 10 miliarde USD pe

an! Un numitor comun, ambele țări susțin valorile europene – democrația, statul de drept, toleranța – deși Turcia trebuie să mai facă pași suplimentari spre a fi acceptată de toți membrii UE.

Diferențele dintre cei doi actori se leagă de poziția în sistem a SUA (România ar prefera să se mențină unipolaritatea, iar Turcia înclină spre multipolaritate), de soarta Mării Negre (Bucureștiul vrea internaționalizare și prezența SUA și NATO, pe lângă UE, iar Ankara preferă o relație “specială” cu Rusia). O Turcie membră a UE va trebui probabil să accepte Sinergia Mării Negre, document la a cărui concepere România și-a adus un aport consistent. De asemenea, va beneficia de pe urma unei “strategii dunărene”, elaborată la cererea Consiliului European și adoptată în forma finală în aprilie 2011. Neprimirea în UE va genera în schimb reacții dure, de marginalizare și frustrare din partea elitelor și populației turce, iar cooperarea României cu Turcia, cel puțin la nivel politic, s-ar putea reduce simțitor.

România își va păstra poziția de susținător al integrării Turciei în UE, în ciuda disensiunilor legate de interesele și viziunile fiecăreia dintre țări la Marea Neagră. De asemenea, e puțin probabil ca diplomația de la București să “șanta-jeze” Turcia folosind sprijinul pentru integrare drept **leverage** pentru susținerea de către Turcia a proiectelor românești la Marea Neagră, mai ales că trebuie evitate tensiunile inutile și favorizarea clivajelor în cadrul politicii externe europene. În schimb, sprijinul în cadrul instituțiilor UE dat de București Ankarei va trebui să vină în compensație cu unele avantaje oferite de partea turcă, fie acestea politice, economice sau de securitate. De pildă, în luna august 2009, când șeful diplomației române a vizitat Ankara unde a fost primit de președinte, premier și ministrul de Externe, Turcia a acceptat ca cetățenii români care stau mai puțin de 90 de zile pe teritoriul turcesc să fie scutiți de viză. În plus relațiile bilaterale au fost ridicate la nivel de “parteneriat strategic”²⁴.

Prin urmare, sunt șanse reale ca relația dintre România și Turcia să capete consistența unei cooperări reale și organice, ferite de disensiuni grave și de neîncredere.

Note

¹ Nicolae Titulescu, **Discursuri**, Editura Științifică, București, 1972, p.530.

² Nicolae Titulescu, **Documente diplomatice**, Editura Politică, București, 1967, p.93.

³ Robert Mantran, **Istoria Imperiului Otoman**, traducere Cristina Birsan, Editura BicAll, București, 2001.

⁴ Kopy Kyçkyku, **Atatürkismul și Turcia Mileniului Trei**, prefata Acad. Răzvan Theodorescu, Editura Adam, București, 2005, p. 74.

⁵ **Türkiye Ansiklopedisi/ Enciclopedia Turciei**, vol. I, Istanbul, 1956, pag. 249

⁶ Sinan Ulgen, **Turkey's "zero problems" Problem**, 15 November 2011, <http://www.project-syndicate.org/commentary/ulgen2/English>, accesat 15 ianuarie 2012

⁷ <http://www.gandul.info/international/sua-saluta-acordul-semnat-cu-turcia-pentru-instalarea-unui-radar-antiracheta-8761292>, accesat 10 decembrie 2012

⁸ Erik J. Zürcher, **Turkey. A Modern History**, IB Tauris, Leiden, 2003 (3 rd edition), pp. 81-82.

⁹ Z. Brzezinski, **Marea tablă de șah**, traducere de Aureliana Ionescu, Ed. Univers Enciclopedic, București, 2000, p. 153. Autorul afirmă chiar existența unei autentice obsesii anti-turce și a multor ruși!

¹⁰ Nabucco West scenario, <http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/press/Nabucco%20West%20Scenario>, 20 noiembrie 2012

¹¹ Cristian Barna, **Terorismul. Ultima soluție?**, Ed. Top Form, București, 2005, pp. 41-51.

¹² Magnus Norell, "The Growing Threat of Islamic Militancy in Europe", **The Jamestown s Foundation Terrorism Monitor**, Vol. 3, Issue 88, April 21, 2005

¹³ Lenore G Martin, Dimitris Keridis, **Turkey's Middle East Foreign Policy. The Future of Turkish Foreign Policy**, Cambridge. The MIT Press, 2002, pp. 52-53.

¹⁴ Igor Torbakov, "The Turkish Factor in the Geopolitics of the Post-Soviet Space", December 23, 2002, http://iicas.org/2003en/08_01_03an_en.htm.

¹⁵ Henry Kissinger, **Are nevoie America de o politică externă?**, Ed. Incitatus, București, 2002, p. 160.

¹⁶ Saban Kardas, "Patriot Missile Procurement Option Sparks Controversy in Turkey", **Eurasia Daily Monitor** Volume: 6 Issue: 170, September 17, 2009. Achiziția sistemelor Patriot ar demonstra că politicienii conservatori de la Ankara încă văd Iranul ca pe un pericol sau un stat ireponsabil și se tem de atacuri cu rachete Scud sau Shahab, eventual cu încărcătură nucleară.

¹⁷ Valentina Pop, "Marhew Bryza spera ca în viitor cei care se ocupa de concurență în cadrul UE să trateze

în mod egal Gazprom și Microsoft", 6 august 2007, www.hotnews.ro. "Nu că România nu ar trebui să articuleze aceste puncte de vedere (adică deschiderea Mării Negre pentru NATO și rolul de lider regional – nota mea), ci doar că vrem să ne asigurăm ca acești doi aliați NATO colaborează pentru a avea o viziune comună. România trebuie să-și urmarească interesul de a deveni un lider regional, este însă important ca acest lucru să se întâmple în contextul detensionării relației cu vecinii".

¹⁸ "România și Turcia au relații puternice și complexe", interviu cu E.S Ömür ÖLENDİL, ambasadorul Republicii Turcia la București, 16 aprilie 2012, <http://www.balkanii.ro/2012/04/%E2%80%999Cromania-si-turcia-au-relatii-puternice-si-complexe-%E2%80%999D/>, accesat 27.11.2012

¹⁹ <http://www.business24.ro/teodor-baconschi/ministru-externe/baconschi-afaceristii-turci-sa-preia-companiile-neprivatizate-1505791>, accesat 27.11.2012

²⁰ <http://www.mae.ro/index.php?unde=doc&id=12775&idlnk=&cat=4>.

²¹ Universitarul Dan Dungaci crede că relațiile româno-turce sunt pozitive doar în plan economic pe când în cel politic, România nu are aproape deloc putere de influență asupra Ankarei. Dan Dungaci, "Dacă nu poți fi nici Jolly Joker și nici nu îți sunt luate în considerare inițiativele, ești legat de mâini și de picioare în UE", dialog cu jurnalista Anne Marie Blăjan, 10 mai 2009, www.hotnews.ro.

²² Șerban Filip Cioculescu, „Evoluții recente ale relațiilor româno-turce: dificultățile unei geometrii imprevizibile” în **Monitor Strategic**, nr. 3-4, 2009, pp. 35-44.

²³ "Turkey assured, ready to join Mediterranean Union", **Today s Zaman**, <http://www.todayszaman.com>, July 12, 2008.

²⁴ Adrian Cioroianu, „O prioritate românească: Turcia”, în **Foreign Policy** (ediția românească), septembrie-octombrie 2009, p. 80. Un punct de vedere asemănător - Nicolae Micu, "România și Estul Europei", **Adevărul**, 22 septembrie 2009. Ambasadorul afirmă tranșant că "în ciuda cooperării exemplare româno-turce pe plan economic, relațiile politice dintre cele două țări nu au atins încă nivelul care să dea substanță unui adevărat parteneriat româno-turc ca promotor al cooperării multilaterale în regiunea Mării Negre, Balcani, Caucazul de Sud și Asia Centrală, și ca factor de promovare a păcii în Orientul Mijlociu"

²⁵ Vezi Bedros Horasangian, „Importanța relațiilor româno-turce”, **Observatorul Cultural**, nr. 489, 17.09.2009.

ABSTRACT

Traditionally, Romania and Turkey enjoyed good diplomatic relations during the 20th century, with the exception of the First World War and the Cold War participation in hostile alliances. Nowadays, we are witnessing a spectacular development of the economic relations and good political cooperation on various regional security initiatives. Still there are some points of divergence as the two countries share different perceptions on how the strategic configuration in the Greater Black Sea Area is to be designed. Romania is actively seeking to get the internationalization of the Black Sea regime while Turkey, supported by Russia, strongly advocates for maintaining the current status-quo. But anyway, there is a good prospect for enhanced cooperation, confirmed by the extensive support that Turkey provided to Romania in getting NATO membership, support that is reciprocated by Romania as regards Turkey's accession to the EU. Pragmatism, common will to make concessions and common EU membership would contribute to the advancement of a real partnership between the two states.

Key Words: Romania, Turkey, foreign policy, partnership, regional security, European integration.

Șerban F. Cioculescu, PhD in political science (2009), is guest lecturer at the University of Bucharest, Department of Political Science, International Relations and Security Studies, a lecturer with the National Defense College of Romania and also a senior scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History from Bucharest. Specialized in international security, international relations theory and international organizations.

Carmen Rijnoveanu is a senior researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History of Romania. She is specialized in Black Sea area and Middle East security studies. She currently coordinates the administrative and scientific activities of the Regional Stability within the Greater Black Sea Area Working Group (RSGBSA WG) of the PfP Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes, in her capacity of a member of the RSGBSA WG's Secretariat.

PROVOCĂRILE LUMII EUROATLANTICE

Aspecte ale securității energetice în politica internațională: resurse, probleme, strategii*

Dr. Șerban Filip CIOCULESCU

În spectrul larg al securității naționale și internaționale, domeniul energetic ocupă un loc extrem de important, mai ales că dimensiunea militară, clasică, a pierdut din importanță după finalul Războiului Rece, din moment ce marile puteri, fie ele state democratice ori nedemocratice, înarmate convențional sau nucleare, nu mai sunt dispuse să poarte războaie decât în situația extremă de autoapărare. Geoeconomia tinde să devină chiar mai importantă decât geopolitica, cel puțin în zonele dezvoltate economic ale lumii.

Statele lumii, toate națiunile, depun eforturi substanțiale și pun la punct strategii de conservare și protejare a resurselor proprii, respectiv de acces cât mai nerestricționat la resurse din import sau de găsire a unor resurse alternative ieftine și suficiente cantitativ. Practic, nici cele mai înapoiate națiuni nu pot fi complet dezinteresate de problematica energiei, deoarece nici un fel de producție agricolă, fie și elementară, de „subzistență”, nu se poate concepe independent de aceasta.

Fiecărei epoci istorice îi corespunde un anumit mod de producție și, implicit, un accent pus pe anumite tipuri de energie. Petrolul și mai recent gazul reprezintă reperele cardinale ale economiei moderne, marcând decisiv interacțiunile statelor-națiuni în secolele al XIX-lea și XX și prefigurând elemente esențiale ale comportamentului acestora în secolul actual.

Securitatea energetică se exprimă în cantitatea de energie primară și secundară pe care un stat o controlează direct sau indirect, la nivel macro, respectiv aprovizionarea casnică a cetățenilor la nivel micro.

Trebuie făcută deosebirea dintre energia primară, neregenerabilă – petrol, gaz, cărbune – , și energi regenerabilă (alternativă) – eoliană, solară, mareică, nucleară, hidrolică etc. De zeci de ani au loc discuții aprinse între experți privitoare la epuizarea resurselor naturale de petrol, gaz și cărbune. Chiar dacă se vor descoperi noi zăcăminte, ele nu pot fi atât de însemnate încât să prelungească cu mult peste 100 de ani existența acestor resurse neregenerabile la un nivel care să satisfacă nevoile domestice ale societăților și pe cele industriale.

Se remarcă astfel, din punct de vedere geografic și geopolitic, concentrarea resurselor cu preponderență în zone instabile, cu regimuri nedemocratice, state slabe, riscuri legate de terorism și proliferarea armelor de distrugere în masă. În acest caz, se vorbește chiar de sindromul „blestemului resurselor” – abundența acestora determină leadership-ul statal să controleze autoritar societatea prin rețele clientelare și coerciție, în dauna cetățenilor, de al căror vot se dispensează. Țări precum Nigeria, Venezuela, Angola sau Irak, deși sunt foarte bogate în petrol, nu au reușit să se democratizeze efectiv, nici să ofere o viață îmbelșugată majorității cetățenilor lor, pe când Olanda, Belgia ori Japonia, deși lipsite de resurse energetice masive, au realizat democrații avansate și societăți prospere. Evident, nu este vorba de accidente ale istoriei, de pure întâmplări.

* O versiune extinsă a acestui studiu, intitulată „Energia în relațiile internaționale: mize și soluții” face parte din volumul **Introducere în relațiile internaționale. Teme centrale în politica mondială** (coord. Lucian Dărdală și Daniel Biro), Polirom, Iasi, 2013

Raportarea statelor-națiune la rezervele epuizabile de hidrocarburi (combustibili de origine fosilă) pare a fi exemplul perfect pentru ilustrarea acelor teorii ale relațiilor internaționale axate pe ideea de rivalitate și joc cu sumă nulă: realism și neorealism, precum și pentru interpretările în cheie geopolitică tradițională¹. Goana după resurse generează conflicte inerente între entitățile statale². Resursele sunt distribuite în mod neuniform pe glob și adesea națiunile cele mai dezvoltate economic, cu industriile și sectoarele de servicii cele mai avansate sunt lipsite de asemenea resurse sau le au în cantități limitate. Statele și națiunile ce le populează nu se pot lipsi de resursele energetice decât dacă ar accepta voluntar renunțarea la actualul mod de producție specific economiei de piață, capitalismului, și reîntoarcerea la economii de subzistență, primitive, preindustriale. De aceea, gama de strategii disponibile este una limitată: accesul la resursele consumabile în detrimentul altor națiuni ori prin cooperare cu acestea, identificarea de resurse alternative, de preferință cât mai puțin poluante³. Descoperirea de noi câmpuri petrolifere și depozite de gaze devine tot mai rară și mai aleatorie, iar exploatarea celor deja existente devine tot mai costisitoare pe măsură ce resursa se împuținează sau trebuie căutată mai adânc în subsol.

Națiunile rivalizează nu doar pentru accesul la noi resurse clasice, dar și pentru descoperirea sau achiziționarea de noi tehnologii competitive. Tehnologia avansată permite deja localizarea unor punji de petrol și gaze aflate la mari adâncimi atât terestre, cât și maritime, dar se ating limite fizice ale exploatării extrem de greu de depășit! De aceea, numeroase companii petroliere și-au revizuit în jos țintele de creștere a producției. Actuala criză economică mondială ar putea conduce către o scădere a nivelului de exploatare, oferind un răgaz în exploatare, dar nicidecum unul pentru refacere, deoarece acest proces necesită sute de mii sau chiar milioane de ani (ere geologice)! După cum afirmă unii cercetători, este posibil ca omenirea să fi consumat deja aproximativ jumătate din totalul petrolului considerat exploatabil (media cifrându-se la cca 2.000 de miliarde de barili).

Marile tendințe mondiale în domeniul energiei pot fi astfel sintetizate⁴:

- Epuizarea rapidă a hidrocarburilor: cererea va depăși probabil oferta în 30-50 de ani (cu excepția cazurilor improbabile de descoperire a unor rezerve imense sau de reducere drastică a cererii din partea marilor consumatori – SUA, China etc.).

- Dependența extremă a economiei globale de resursele epuizabile de energie.

- Poluarea în creștere legată de CO₂ și gazele de seră produse de arderea combustibililor fosili și a produselor secundare ale acestora: China și SUA sunt cei mai mari poluatori mondiali, dar și India, Brazilia urmează aceeași tendință.

- Competiția/cooperarea între polii de putere mondiali pentru obținerea/păstrarea accesului la energia din alte zone va deveni tot mai acută dacă nu se pun la punct tehnologii pentru producerea de energie alternativă în cantitate suficientă.

- Inovațiile tehnologice vor determina modificări ale echilibrului de putere între națiuni, atragerea de investiții, dezvoltarea comerțului, noi industrii și servicii, politici de securitate ce insistă pe străpungerea prin invenții.

- Vor fi identificate și produse pe scară tot mai largă energii alternative, destul de abundente, puțin sau deloc poluante, relativ ușor regenerabile, dar la un preț care o vreme va fi destul de ridicat.

- Sectoare întregi ale activității umane pe mapamond vor decădea sau vor înflori în funcție de (non-)existența resurselor energetice.

- Țările ce vor cunoaște o explozie demografică, dar vor epuiza resursele energetice pe care se bazează majoritar Produsul Național Brut riscă să cunoască agitații socio-economice, etnice și religioase grave, cu potențial exploziv: insurgență, terorism, lovituri de stat, revoluții etc.

Hidrocarburile: certitudinea epuizării rezervelor

Folosirea masivă a petrolului și a gazelor naturale atât pentru nevoile industriei, cât și pentru cele casnice le-ar fi părut probabil un scenariu SF europenilor la începutul secolului al XIX-lea, dar ea a devenit o banalitate în a doua

parte a acelui secol și pe tot parcursul celui următor. Epoca industrială, dezvoltarea fără precedent a științei, trecerea la societăți de masă, la transport și comunicații rapide, eficiente, chiar războaiele mondiale ar fi fost probabil de negândit fără existența hidrocarburilor. Dar deja omenirea a atins apogeul folosirii acestor resurse neregenerabile, iar acum se prefigurează destul de clar, declinul inevitabil: resursele fosile neregenerabile se vor epuiza într-un interval de timp de 30-100 de ani. În acest sens, vorbim de o saga cu final cunoscut, din păcate fără happy end. O altă problemă e dată de distribuția resurselor clasice, una foarte inegală, iar statisticile existente arată limpede această situație.

Petrolul. Conform **British Petroleum Statistical Review of World Energy** din 2009, peste două treimi din rezervele de petrol de pe glob sunt concentrate în regiunile Orientului Mijlociu (59,9%) și Eurasiei (11,3%), iar în America de Sud și Centrală și în Africa se află aproximativ 19,8% din rezervele cunoscute actualmente⁵. Petrolul susține aproximativ 95% din transporturile terestre, aeriene sau maritime. De asemenea, industria, agricultura, domeniul casnic, dar și multe servicii depind de hidrocarburi. Tot **BP Statistical Review of World Energy**, dar din anul 2010, indică o cantitate de 181,7000 miliarde tone, adică 1.333,1 miliarde barili de petrol la nivel mondial, mai precis o cantitate dovedită de 1.476,4 miliarde barili. În planul resurselor dovedite, țările Organizației Statelor Exportatoare de Petrol (OPEC) controlează 77,2%, UE 0,5%, OECD 6,8%. Din punct de vedere continental, Europa și Eurasia reprezintă 10,3%, Orientul Mijlociu 56,6%, Africa 9,6%, America de Nord 5,5%, America Centrală și de Sud 14,9%, iar Asia-Pacific 3,2%. Defalcăt pe țări, Venezuela, cu 12,9%, întrece evident nu doar SUA (2,1%), ci și Iranul, al doilea stat al zonei Orientului Mijlociu (10,3%) după Arabia Saudită (19,8%, lider mondial indiscutabil). Zona Europa și Eurasia este dominată categoric de Rusia, reprezentând 5,6% din producția mondială, urmată de Kazahstan cu 3%⁶. Statisticile Agenției Internaționale a Energiei dau ca principali producători mondiali de petrol în 2009 Rusia cu 12,9%, Arabia Saudită cu 11,8%, SUA cu 8,3% și Iranul cu 5,4% – 3.843 miliarde tone total mondial. Principalii exportatori sunt

Arabia Saudită (355 miliarde tone), Rusia (241 miliarde), Iranul (120 miliarde), iar marii importatori SUA (564 miliarde tone), Japonia (199 miliarde), China (175 miliarde)⁷. Consumul mondial de petrol la nivelul anului 2006 era de circa 29 miliarde barili, cantitatea totală existentă pe glob fiind evaluată la un trilion de barili iar în 2009 se ajunsese la 3.882,1 milioane tone (84 miliarde barili)⁸. Vârful de consum ar putea fi atins în intervalul 2010-2020, urmat apoi de inevitabilul declin, cu toate că unii analiști economici au plasat momentul **peak oil** în anii 2001-2008, când a luat sfârșit probabil definitiv epoca de un secol și jumătate a petrolului ieftin, grație căreia țările industrializate din nord s-au îmbogățit⁹.

Gazele naturale. În 2009, statisticile **British Petroleum Statistical Review of World Energy** indicau 187,49 trilioane de metri cubi de gaze la nivel mondial. Regiunile lumii ce își dispută întâietatea sunt Orientul Mijlociu (40,6%), Europa și Eurasia (33,7%), apoi, la mare distanță, Africa cu 7,9%, America de Nord cu 4,9% și America Centrală și de Sud cu 4,3%. Dar inegalitățile persistă evident și în cadrul regiunilor: în Europa și Eurasia, principalul stat producător e Rusia, cu 23,7% din rezervele mondiale, iar în Orientul Mijlociu, Iranul cu 15,8% și Qatarul cu 13,5% se evidențiază clar. De pe celelalte continente se remarcă, cu cifre totuși modeste, SUA (3,7%), Venezuela (3%), Nigeria (2,8%), Indonezia (1,7%)¹⁰. Situația se schimbă oarecum când vorbim de marii producători mondiali: pe primul loc SUA cu 20% din totalul mondial, apoi Rusia cu 17,6%, Canada cu 5,4% și Iran abia pe locul patru cu 4,4%¹¹. Producția mondială se cifrează la 3.101 miliarde m.c. în 2010, conform Agenției Internaționale a Energiei. Pe fondul crizei economice mondiale, producția globală de gaz natural a scăzut cu 2,1% în 2009, cele mai drastice scăderi aparținând Rusiei și Turkmenistanului, consumul a scăzut și el cu 2,1%, în schimb rezervele de gaze cunoscute la nivel global au crescut cu 2,21 trilioane m.c., prin zăcămintele descoperite în Rusia, Venezuela și Arabia Saudită¹². Marii exportatori mondiali sunt Rusia cu 160 miliarde m.c., Norvegia cu 100 miliarde m.c., Canada cu 76 miliarde m.c. și Qatar cu 67 miliarde m.c.¹³, iar marii importatori Japonia cu 93 miliarde m.c., Germania cu 83 miliarde m.c. și SUA cu 76

miliarde m.c. Nu trebuie ignorat nici gazul natural lichefiat (LNG), transportat pe vapoare și tot mai folosit în industrie. Țări precum Qatarul, Libia și Algeria sunt tot mai active în vânzarea LNG, dar și Egiptul, Nigeria, Azerbaidjanul sunt în plină ascensiune.

În ultima vreme se vorbește tot mai mult de exploatarea așa-numitului „gaz de șist” (**shale gas**), care se găsește din abundență în anumite roci din subsolul terestru. Aceste „gaze neconvenționale” se găsesc în șisturi bituminoase, gresie, argilă sau cărbune, iar existența lor a fost demonstrată de zeci de ani, dar abia de curând s-a putut începe exploatarea la prețuri competitive. În afară de SUA (ajunsă cel mai mare exportator de gaze lichefiate din lume grație avansului tehnologic și oferind pentru consum intern 23% din gaze provenind din exploatări neconvenționale, putând deține chiar 1,1 trilioane de metri cubi de gaze de șist!), rezerve substanțiale se pare că se găsesc în Polonia, Ucraina și țările baltice. Prin procedeul **fracking** (fracturare hidrolică) se injectează apă amestecată cu nisip și substanțe chimice, iar gazul este eliberat din porii/cavitățile rocilor sau din cărbuni. În ciuda nivelului crescut de poluare cu dioxid de carbon, a riscului teoretic de poluare a pânzei freatice și a consumului de apă, gazul de șist poate reprezenta o soluție la epuizarea rezervelor de petrol, gaze și cărbune. Țări precum Franța și Canada au amânat lansarea acestor exploatări până când efectele asupra mediului vor fi mai atent studiate și înțelese. În Europa, aceste exploatări neconvenționale de gaze sunt rare încă – Polonia, Marea Nordului – și la prețuri încă mai mari decât cele ale gazelor convenționale, dar cu vremea vor fi folosite tot mai mult pe măsură ce ultimele se vor epuiza¹⁴. După cum spun experții, „gazul de șist ar putea reduce substanțial ponderea politică pe care Rusia, Iran și Venezuela o considerau în mod tradițional ca parte a beneficiilor lor provenind din gaze”¹⁵. De aceea se folosește expresia „revoluția gazelor de șist” (Christof Rühl, economistulșef al British Petroleum BP), așteptându-se o democratizare a accesului la această resursă și spargerea oligopolului realizat de țările ce dețin rezervele clasice de gaze în lume. Rusia, Iran, Qatar etc. nu vor mai putea să-și impună atât de ușor prețurile și nu vor mai fi atât de eficiente în

a pune presiune politică pe statele consumatoare. Dacă adăugăm și gazele de șist, e posibil ca totalul cantității de gaze existente în lume să fi sporit cu 40% față de ceea ce se estima acum un deceniu¹⁶!

Cărbunele. Deși detronat de petrol încă din anii '50 ai secolului trecut, acest combustibil fosil neregenerabil și foarte poluant a fost timp de secole principalul agent de combustie pentru motoarele și mașinăriile specifice începutului și apogeeului epocii industrializării. Este în continuare cel mai abundent combustibil fosil. Totalul rezervelor mondiale de cărbune la finele lui 2009 era de 850 de miliarde de tone, reprezentând circa 155 de ani de consum la nivelul existent¹⁷, iar producția mondială de 3.408,6 milioane de tone¹⁸. Marii producători mondiali sunt R.P. China cu 2.971 milioane de tone, SUA cu 919 milioane de tone și India cu 525 de milioane de tone. Pe locurile următoare se află Australia, Indonezia, Africa de Sud și Rusia, dar și Ucraina și Kazahstan. Marii exportatori sunt Australia cu 262 de milioane de tone, Indonezia cu 230 de milioane de tone și, la mare distanță, Rusia cu doar 93 de milioane de tone, în timp ce marii importatori sunt Japonia cu 165 de milioane de tone, R.P. China cu 114 milioane de tone și Coreea de Sud cu 103 milioane de tone¹⁹.

Alte resurse naturale neregenerabile și exploatate pe scară mai redusă sunt șisturile și nisipurile bituminoase, care conțin amestecuri de hidrocarburi lichide și solide, au putere calorică scăzută, iar cantitatea totală pe glob este estimată la 5.914 miliarde de tone (primii producători mondiali fiind SUA și Canada), și metalele radioactive, folosite mai ales în producția de energie atomo-nucleară²⁰.

De-a lungul întregului secol XX, diverși oameni de știință au încercat să evalueze rezervele de energie și perspectivele de viitor. Astfel, în 1956, geofizicianul american M. King Hubbert anticipa că producția de petrol pe teritoriul Statelor Unite își va atinge maximul între 1965 și 1970, iar la nivel global, în 2000, se va ajunge la un **oil peak** (apogeu), urmat apoi de declin. Evident, acesta s-a înșelat cu câteva decenii, dar predicțiile lui nu sunt mai puțin importante, sugerând curbe crescătoare și descrescătoare în formă de clopot („**Hubbert's Peak**” este curba ce exprimă perioada de 100 de ani când s-au descoperit și exploatat

majoritatea resurselor cunoscute), corespunzând unor cicluri temporale, și, desigur, imposibilitatea de a reveni la starea inițială²¹.

Manipularea ofertei și a prețurilor

Hidrocarburile ar putea părea simple „mărfuri” necesare națiunilor la fel ca și sarea, zahărul, alimentele de bază, dar în realitate ele sunt mai mult decât atât, fiind incluse în mod tradițional în „jocul” de putere și securitate al entităților statale²². De pildă, practicile Rusiei de a tăia periodic gazul pentru Belarus sau Ucraina constituie o armă geopolitică redutabilă, dar și o distorsionare gravă a jocului pieței.

Fenomenul încălzirii globale se leagă și el de energie: SUA și China sunt cei mai mari emitenți de dioxid de carbon de pe glob, consumatori lacomi de energie naturală neregenerabilă, fiind responsabile în bună măsură, deși nu singure, de efectul de seră.

Comerțul cu energie prezintă caracteristica implicațiilor geopolitice ce îl deosebește de comerțul cu alte bunuri. State precum Rusia manipulează adesea prețul gazelor naturale, vândute prin „mamutul” Gazprom, prin stabilirea unor prețuri preferențiale pentru țările-client și a unora mărite pentru alte țări mai puțin favorabile Moscovei. În plus, tendința de „cartelizare”, de formare a unor monopoluri, oligopoluri, este inerentă piețelor unde oferta este limitată prin natura ei.

Organizația Statelor Exportatoare de Petrol (OPEC), datând din 1960, este un exemplu tipic de cartel petrolier. Iran, Irak, Kuweit, Arabia Saudită și Venezuela sunt membrii fondatori ai acestei organizații internaționale interguvernamentale, iar celelalte state sunt „membri deplin”. Ulterior, alte state au aderat, iar unele s-au retras pe parcurs (Gabon, Indonezia), astfel încât actualmente OPEC e format din 12 state: Algeria, Angola, Ecuador, Iran, Irak, Kuweit, Libia, Nigeria, Qatar, Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite și Venezuela. Admiterea unui nou membru presupune votul a trei pătrimi dintre membrii deplin și unanimitatea membrilor fondatori. Conform statutului, pot exista și membri asociați. Cartelul își propune „să coordoneze și să unifice politicile petroliere între țările membre spre a asigura prețuri corecte și stabile pentru produ-

cătorii de petrol; o ofertă eficientă, economică și constantă de petrol către țările consumatoare; și o corectă reîntoarcere a capitalurilor pentru cei ce investesc în industrie”²³. Reușita a fost în general parțială, deoarece nu toate statele mari exportatoare sunt membre, iar membrii nu au respectat mereu cu scrupulozitate directivele OPEC. Totuși, speculând creșterea cererii mondiale, OPEC și-a sporit câștigurile de la 108 miliarde USD în 1998 la 968 de miliarde USD în 2008!²⁴

Dorința Rusiei, în ultimii ani, de a crea un „cartel al gazului” alături de Qatar și Iran face parte din același fenomen de manipulare a prețurilor prin controlul strict al ofertei. Din 2001 există deja Forumul Țărilor Exportatoare de Gaz, cu sediul în Teheran, membrii fiind Algeria, Bolivia, Egipt, Guineea Ecuatorială, Iran, Libia, Nigeria, Qatar, Rusia, Trinidad-Tobago și Venezuela. Desigur, nu este cu adevărat un cartel, ci doar o formă incipientă. De remarcat că Algeria, Iran, Nigeria, Qatar și Venezuela ar putea să aparțină ambelor carteluri dacă și cel al gazului va prinde viață! În schimb, e greu de crezut că țări precum Iran, Libia sau Turkmenistan vor accepta să le fie impuse cantități maxime de export, mai ales că venitul lor național depinde puternic de această resursă. Cartelurile nu reușesc să impună strict disciplina membrilor și nici să aplice sancțiuni drastice cu rol de descurajare a celor indisciplinați. De aceea, un cartel al gazelor e destul de puțin probabil.

Prețul petrolului are o tendință de creștere accelerată, mai ales după 2001: în acel an, barilul costa 18 dolari americani, iar în 2006 a ajuns la 70 de dolari, pentru ca în vara anului 2008 să coste chiar și 150 de dolari americani! Cu alte cuvinte, între 2007 și 2008 a existat o creștere a prețului petrolului cu peste 80%! În schimb, în 1998 prețul era unul stabil, de 10 dolari per baril²⁵. În secolul al XIX-lea și prima parte a secolului XX, cărbunele a fost foarte abundent și mai ieftin decât petrolul, dar din anii '50 petrolul a fost mai ieftin, fiind preferat în multe ramuri industriale.

Petrolul pare a reprezenta cca 40% din consumul energetic mondial total, față de 30% cărbunii, 25% gazele naturale și 5% energia hidroelectrică și nucleară.²⁶ Astfel, 90-95% din consumul mondial de energie se bazează pe carburanții fosili, neregenerabili, fapt ce sugerează

rează că se va accentua competiția pentru controlul acestei resurse între state, între blocurile economice supranaționale, iar rata de înlocuire prin energii regenerabile nu va putea probabil compensa dispariția destul de rapidă a carburanților fosili. Țările mari posesoare de petrol (Arabia Saudită, Nigeria, Venezuela, Mexic, Angola) și de gaze (Iran, Irak, Rusia, Qatar) au avantaje economice, politice și strategice față de țările consumatoare, putându-le influența politica externă prin presiuni, promisiuni etc. Astfel, Franța și Germania sunt atât de dornice să obțină avantajos hidrocarburi din Rusia (mai ales gaze naturale) încât sprijină diplomatic acest stat și au tendința de a bloca în NATO și UE adoptarea unor decizii ce ar fi nefavorabile Moscovei²⁷!

Șocurile petroliere generate de războaie interstatuale în anii 1973 și 1979 au dovedit puterea statelor arabe producătoare de petrol, care au impus o cvadruplare a prețurilor între octombrie 1973 și ianuarie 1974, lovind în interesele țărilor europene, ale Japoniei și ale SUA. Statele arabe au profitat în 1973 de Războiul de Yom Kippur dintre Israel și vecinii săi musulmani spre a pedepsi SUA pentru sprijinirea constantă a statului israelian. Reducând cantitatea exportată și blocând prin embargoul decretat pe 16 octombrie exporturile spre SUA, Olanda, Portugalia și Africa de Sud, ele au reușit să mărească extrem de mult prețurile, afectând unele țări bogate, industrializate. Pe de altă parte, Franța, Spania și Marea Britanie, considerate mai favorabile punctului de vedere arab, au fost „cruțate”²⁸. Din acel moment devenea clar că producătorii își pot impune voința asupra consumatorilor, inversând raporturile de putere tradiționale. În 1979, Iranul era atacat de Irak și nu mai putea oferi țiței pieței mondiale, ceea ce a dus la scumpirea barilului de la 12,7 la 26 USD în 1980, pentru ca în 1982 acesta să ajungă la 34 USD. Petrodolarii aruncați pe piață de statele cumpărătoare au condus la creșterea inflației, iar statele exportatoare au sporit și mai mult prețurile ca să acopere această inflație, generând un cerc vicios cu efecte foarte destabilizatoare pentru economia mondială. OPEC reunește state musulmane, mai ales arabe, dar și țări precum Angola, Ecuador și Venezuela. În anii '65-'70 ajunsese la apogeul puterii sale, pentru ca ulterior să scadă în importanță mai ales pentru

că s-au valorificat între timp exploatările din Marea Nordului, Marea Caspică, Golful Mexic, iar mari producători precum Rusia au refuzat să devină membri, în timp ce Indonezia și Gabonul au ales să părăsească acest cartel, prima devenind treptat importator net de petrol. Embargoul pe exporturile de petrol a fost folosit extensiv de SUA contra unor state precum Iran, Irak, Libia ori Sudan, acuzate de practici teroriste, iar Iran și Venezuela au amenințat cu blocarea exporturilor de petrol către SUA. Marii exportatori se servesc de acest atu pentru a avea „arme geopolitice” și a descuraja, stimula sau influența politicile statelor importatoare. Rusia și Arabia Saudită constituie exemple tipice în acest sens.

Puterea economică se poate transforma în putere politică și geopolitică, cum o dovedesc cartelurile de tipul OPEC. Din fericire, nici Rusia și nici țările riverane Mării Nordului nu au intrat în OPEC, reducând din puterea efectivă a cartelului. După cum povestește cu umor faimosul expert în istoria petrolului din perspectiva relațiilor internaționale Daniel Yergin, în 1986 un expert sovietic de rang înalt în energie, a refuzat ideea intrării URSS în OPEC spunând că aceasta nu e țară din lumea a treia, „bananieră”, dar apoi Moscova a acceptat formal să se concerteze cu OPEC, reducând cantitatea zilnică exploatată cu 100.000 de barili spre a bloca scăderea prețurilor. Totuși, OPEC nu a avut cum să verifice îndeplinirea acestor angajamente, iar Moscova a profitat uneori de scăderile cantității de țiței exportate de țările OPEC pentru a-și mări propriile exporturi²⁹! De asemenea, Nigeria și Angola au „înșelat” adesea OPEC-ul.

În același timp, bogăția în resurse asociată unui fond religios sau ideologic militant poate crea tentația interferenței în treburile altor state. Astfel, Arabia Saudită, având cele mai mari rezerve de petrol mondiale, a ajutat ani de-a rândul mișcările islamiste din Asia și Africa, fiind acuzată inclusiv de sprijinirea teroriștilor sunniți din Afganistan (talibani și Al Qaeda), Irak, Pakistan, Maroc, Egipt, Senegal etc. Wahabismul ca extremism religios sunnit se asociază cu resursele petroliere, generând o combinație periculoasă pentru stabilitatea mediului de securitate regional. Pe de altă parte, Iranul, rivalul „natural” al saudiților și sprijinitorul mișcării šiite din Marele

Orient Mijlociu, utilizează veniturile generate de hidrocarburi (limitate de embargoul impus de SUA și apoi și de UE pentru dezvoltarea unui program nuclear ilicit) spre a sprijini revolte șiite în Bahrain, Kuweit și Arabia Saudită sau acțiunea Siriei contra Israelului. Iar Marea Britanie l-a eliberat pe atentatorul libian de la Lockerbie în august 2009 probabil pentru a avea acces preferențial la petrolul acestui stat.

Petro-statele sunt privite cu multă suspiciune de alte țări deoarece acumulează venituri consistente din vânzarea de hidrocarburi, au mai multă influență externă decât le-ar permite talia geografică și demografică și dezvoltă de regulă regimuri nedemocratice și corupte. O altă mutație a survenit la nivelul marilor companii petroliere, numite în trecut „cele șapte surori”: dacă în anii '60 controlau cca 80% din cantitatea existentă atunci, în 2010 ele controlează efectiv mai puțin de 4% din rezervele globale. Cca 80-90% din rezervele de petrol aparțin acum companiilor naționale, dintre care probabil cea mai mare este Aramco din Arabia Saudită³⁰.

Consumul de energie pe cap de locuitor la nivelul mapamondului este determinat de nivelul de creștere economică al comunităților umane și de gradul de industrializare al statelor și regiunilor, dar și de accesul la resurse. Astfel, cetățenii țărilor bogate precum SUA, Germania, Japonia consumă mult mai multă energie decât cei ai statelor africane semi-agrară sau ai celor asiatice cu economii de subzistență. În plus, unele state dovedesc ineficiență și risipă de energie, deși o folosesc intens în diverse producții. Astfel, Rusia folosește energia mai puțin eficient decât Japonia și Germania, deși este unul din marii producători mondiali³¹. Lipsa infrastructurilor moderne, corupția, sancțiunile economice din exterior diminuează eficiența exploatării energiei în țări precum Rusia și Iran. Creșterea demografică intensă din Orientul Mijlociu, Africa, dar mai ales Asia (India, China etc.) va pune o presiune extremă asupra resurselor, grăbind epuizarea celor neregenerabile și creșterea poluării la nivel global. Estimările arată că cererea de petrol la nivel mondial va spori cu 25% în următorii 20 de ani, de la 85 la 105 milioane de barili pe zi, R.P. China fiind principalul responsabil.

Resursele energetice: binecuvântare sau blestem?

Teoretic, a deține mari cantități de resurse energetice este visul oricărei națiuni cu pretenții de pe glob, motiv de mândrie, dar și sursă de bogăție colectivă. În realitate, lucrurile nu stau exact așa! Țări precum Nigeria, Angola, Venezuela obțin grosul venitului național vânzând petrol și beneficiind de prețurile aflate în creștere de ani buni la nivel mondial. Cu toate acestea, paradoxal, doar o pătură redusă de oameni s-a îmbogățit, în timp ce grosul populației încă trăiește în sărăcie, criminalitatea organizată pune stăpânire pe marile orașe, iar clasa politică este tot mai coruptă și mai dificil de controlat cu mecanismele democrației liberale. În literatura de specialitate se vorbește încă de acum un deceniu de „blestemul resurselor”³². Paradoxul „țări bogate, popor sărac” se explică prin lăcomia liderilor, alimentarea conflictelor de putere și a celor societale grație resurselor ușor accesibile, incapacitatea de a gestiona eficient și corect aceste resurse în beneficiul unei cât mai mari părți a populației³³. Nu rareori, anumite zone bogate în resurse tind să găzduiască mișcări secesioniste puternice care identifică „popoare” locale și pretind dreptul la suveranitate și independență: zona Katanga din RD Congo, nordul Irakului, populat de kurzi, zona Biafra în Nigeria etc, toate bogate în cobalt, cupru, diamante, respectiv petrol. Dificultatea de a democratiza un stat bogat în resurse este evidentă dacă ne raportăm la țările arabe din Orientul Mijlociu, toate conduse de autocrați conservatori cu fundament religios, precum clica aflată în fruntea Arabiei Saudite, sau de despoți laici, dar nu mai puțin sângheroși, precum Saddam Hussein în Irak.

După cum arată celebrul economist american Joseph Stiglitz:

„Faptul că atât de multe țări bogate în resurse nu sunt nici pe departe democratice nu este întâmplător. Bogățiile stimulează o dezvoltare nedreaptă. Guvernele care vin la putere punând mâna pe resurse și făcând apel la forță au un simț al responsabilității diferit față de cetățenii și resursele țării lor în comparație cu guvernele alese prin voința poporului. Într-o democrație, liderul rămâne la putere dacă reușește să

contribuie la bunăstarea cetățenilor: democrațiile dau socoteală cetățenilor. În țările nedemocratice bogate în resurse, dictatorii fac apel la forță și la arme³⁴. De asemenea, marile companii petroliere și gazifere au resurse pentru a corupe oficialii guvernamentali, generând politici nefaste pentru majoritatea populației.

Așadar, corupția, nedreptatea, violența, folosirea ineficientă a resurselor și criminalizarea economiei, ca și tendințele secesioniste ale unor regiuni, pot fi consecințele directe ale prezenței masive a resurselor de energie naturală într-un stat. Evident, fatalismul nu își are rolul aici, este posibil ca un stat petrolier să caute să împartă dividende populației, pe o scară cât mai largă, cum se întâmplă cu țările arabe din Golful Persic, dar acestea sunt excepțiile, nu regula. De multe ori, statele ce trăiesc din vânzarea de hidrocarburi speculează perioadele de creștere a prețurilor mondiale și acumulează valută forte, declanșând un val de cheltuieli consumeriste, împrumutând masiv bani de la bancheri și fonduri internaționale, făcând investiții, dar perioada fastă este invariabil urmată de contracție și faliment odată ce prețul energiei scade în mod ciclic, iar bancherii străini își retrag capitalurile³⁵!

În literatura economică de specialitate este menționată și „boala olandeză”, numită așa deoarece i-a afectat pe olandezi în anii 70-80 ai secolului trecut, odată cu descoperirea petrolului din Marea Nordului. Cantitățile mari de petrol au determinat o rată de schimb ridicată a monedei naționale, fapt ce a făcut produsele olandeze necompetitive pe piețele externe, a sporit șomajul în sectoarele nelegate direct de energie și a dus către stagnare economică. De pildă, Nigeria a ajuns importator net de produse agricole după începerea avântului producției petroliere, înainte fiind stat exportator. Stiglitz sugerează că banii obținuți din exportul de hidrocarburi nu trebuie cheltuiți pe plan intern deoarece se ajunge la întărirea monedei naționale, cu efecte nocive pentru exporturile nelegate de energie, ci trebuie cheltuiți pentru importuri de bunuri, pentru investiții făcute în străinătate, creând și fonduri de stabilizare cu rol de „plasă de siguranță”³⁶. De pildă, Norvegia a creat un fond de stabilizare unde depune mare parte din banii rezultați din exportul de petrol, fond estimat la 150 de miliarde USD³⁷.

Exportând petrol și gaze, țările producătoare își pot achita treptat și datoria externă și pot relansa dezvoltarea economică, exemplul tipic fiind al Rusiei după 2001, stat foarte avantajat de sporirea prețului mondial al barilului de petrol și metrului cub de gaz, precum și de instabilitatea din Orientul Mijlociu și Africa. Este un fapt cert că azi grosul resurselor de petrol și gaze se află în zone instabile, cu deficit de securitate: Orientul Mijlociu, Golful Persic, Africa, Rusia și Asia Centrală. De asemenea, Rusia, Iran și Qatar reprezintă împreună cca 70% din rezervele mondiale de gaze naturale.

Energii alternative – cât de disponibile, când, la ce preț?

Se discută de decenii întregi despre descoperirea și exploatarea unor resurse alternative. De la energia eoliană, solară, mareică, atomonucleară la etanolul provenit din porumb. Este clar că actualii combustibili fosili poluează grav atmosfera, solul și apele, de aceea gazele de seră trebuie reduse cu peste 25% într-un interval de 10-15 ani. Chiar dacă Summit-ul de la Copenhaga din 2009 nu a dus la rezultatele scontate, lupta pentru aceste resurse alternative nepoluante continuă. Biocombustibilii, precum etanolul din porumb, biomotorina din ulei de palmier sau din soia ori rapiță prezintă și ei aspecte controversate: porumbul este luat de la consumul uman și dus către cel industrial, spre disperarea țărilor sărace din Africa și Asia, care acuză vehement SUA; culturile de palmier și rapiță se fac pe zone defrișate, așadar pădurea eliminată nu mai poate absorbi dioxidul de carbon, iar aceste plante tehnice nu se pot compara cu o pădure³⁸! Producerea etanolului face ca o parte din cerealele destinate consumului uman să fie dirijate către combustibili. Prețurile mondiale la porumb au crescut în 2008-2010 și au avut loc manifestații de stradă în țări africane sărace. Evident, sentimentele antiamericane s-au intensificat!

Agricultura intensivă duce și ea la degradarea mediului, iar fermierii care primesc subsidii ca să cultive cereale pentru biodiesel nu au motive să protejeze mediul, acest lucru neaducându-le câștiguri. Etanolul mai produce poluare supli-

mentară și prin distilării, fertilizatori pe bază de petrol și tractoarele folosite la lucrările agricole.

Indonezia este un caz tipic: agricultorii locali distrug păduri luxuriante spre a cultiva palmieri și a vinde uleiul în Europa și SUA pentru biomotorină. În acest fel, a devenit un mare emițător de dioxid de carbon³⁹!

Etanolul nu poate înlocui rapid benzina și motorina, nici cantitativ, nici calitativ, și ar necesita suprafețe agricole imense, doar dacă nu se va recurge la alge și deșeuri.

Energia nucleară poate fi și ea o soluție, deși există riscuri de accidente, iar deșeurile sunt greu de reciclat și depozitat și pot polua apele și solul pe sute de ani! Un stat ca Franța produce din reactoare nucleare 80% din energie, iar SUA 20% din energia electrică. Uzinele nucleare sunt costisitoare, iar unele state vestice precum Germania renunță rapid la ele. Dar aceste uzine nu contribuie la încălzirea globală, producând energie „curată”, spre deosebire de petrol și mai ales cărbune. O tonă metrică de uraniu produce la fel de multă energie precum 3.600 de tone metrice de petrol, adică 80.000 de barili! Uzinele nucleare sunt construite mai ales cu bani dați de state, deoarece investitorii privați ezită, nefiind siguri de rentabilitatea pe termen scurt și mediu. Securitatea deșeurilor radioactive este un subiect delicat, la fel ca și securitatea combustibilului, râvnit de bandiți, dar și de teroriști apocaliptici dornici să facă „bombe murdare” cât mai ucigașe...

Energia eoliană și cea mareică iau avânt, mai ales în zonele de coastă de lângă oceane. Ele sunt nepoluante, dar fără stoparea creșterii accelerate a populației în Lumea a Treia (Asia și Africa) e greu de crezut că se vor reduce semnificativ emisiile de CO₂, mai ales că se continuă procesul defrișării pădurilor. Poate că epuizarea petrolului, gazelor și cărbunelui va rezolva pe cale naturală acest flagel!

Va conta enorm pentru viitorul mapamondului când anume se va generaliza folosirea acestor noi resurse, când vor ajunge la prețuri de producție decente și cine va controla primul aceste străpungeri tehnologice.

În ceea ce privește energia nucleară, SUA, Franța, Japonia, Rusia, Coreea de Sud și Germania domină clasamentul mondial al producătorilor, dar țări precum Canada, Ucraina și Suedia sunt de asemenea producători cunoscuți.

Energia electrică bazată pe hidrocentrale are ca țări de top China, Canada, Brazilia și SUA.

Strategii energetice ale unor actori internaționali majori

a. UE și securitatea energetică

Nu este un secret pentru nimeni faptul că apariția Comunităților Europene a avut ca motivație esențială și energia. Actul fondator al UE este direct legat de gestionarea resurselor de energie – este vorba de Comunitatea Europeană a Cărbunelui și Oțelului și de Comunitatea Europeană a Energiei Atomice. Odată cu sfârșitul Războiului Rece s-au realizat progrese: în 1991, la Haga s-a semnat Carta Europeană a Energiei, iar la Amsterdam, în 1997, s-a lansat inițiativa Rețelelor de energie transeuropene.

În 1995 s-a consemnat cea dintâi comunicare a Comisiei Europene care aborda posibilitatea unei politici energetice comune, act denumit **Pentru o politică energetică a Uniunii Europene** (Carta Verde). După câteva luni s-a publicat și Cartea Albă **O politică energetică pentru Uniunea Europeană**, apoi în 1996 și 1997, **Cartea Verde pentru o Strategie Comunitară – Energie pentru viitor: surse regenerabile de energie**, respectiv **Cartea Albă – Energie pentru viitor: surse regenerabile de energie**⁴⁰.

Toate statele membre ale UE au interesul comun de a avea un acces cât mai larg la sursele de energie din zona Mării Negre, bazinul Caspicii și Asia Centrală, precum și din Africa de Nord și zona Golfului Persic⁴¹. Actualmente, cca 50-60% din gazul și petrolul necesare sunt importate din exterior, mai ales din Rusia sau din alte state ale CSI, preponderent prin intermediul conductelor rusești. Din Rusia se importă direct 25-30% din necesarul de energie (cca 130 de miliarde de metri cubi de gaz), estimările vorbind de o creștere cu 40% a consumului de gaze naturale în UE în 2030, plus o sporire a importurilor cu 45% din Orientul Mijlociu⁴². Este posibil însă ca proporția importurilor să ajungă la 70-75% din necesar în 2025, conform unor estimări pesimiste realizate de **Petroleum Economist**. Statistici din vara anului 2010 indică faptul că peste 24% din petrol provine

tot din Rusia, față de 12,2% din Norvegia, 7% din Iran, 6% din Arabia Saudită, 8,5% din Libia etc. Pe regiuni, UE importă 34,9% din statele ex-sovietice, 18,10% petrol din Orientul Mijlociu, 20,9% din Africa, 19,6% din Europa și doar 3,81% din America⁴³. Embargoul asupra Iranului a obligat firmele europene să renunțe momentan la acest furnizor de hidrocarburi.

Conform multor analiști economici, vulnerabilitatea de ansamblu a UE derivă din faptul că Rusia deține un cvasi-monopol asupra coridoarelor de transport al hidrocarburilor⁴⁴. Deși conducta de petrol Baku-Tbilisi-Ceyhan funcționează la o capacitate crescută, abia realizarea conductei de gaz Nabucco ar reduce semnificativ această dependență⁴⁵. Consorțiul Nabucco este format din companiile: Bulgarian Energy Holding (Bulgaria), Botas (Turcia), FGSZ (Ungaria), OMV (Austria), Transgaz (România). Scopul Nabucco ar fi să reducă dependența UE de gazul livrat sau controlat de Rusia.

Din păcate, nu toate statele membre ale UE au înțeles necesitatea ca Uniunea să negocieze acordurile energetice în mod unitar, pe picior de egalitate cu Rusia. Soluția bilaterală a fost preferată, de exemplu, de Germania pentru construcția gazoductului baltic (Nord Stream), ceea ce a stârnit iritarea Poloniei și a celor trei state baltice, care s-au simțit date la o parte în ciuda apartenenței comune la UE. Ca să se evite dependența de gazele rusești, în afară de Nabucco s-ar putea construi și o conductă care să aducă gaze din Nigeria și Algeria, denumită Transsaharianul. Conducta ar costa cca 7,35 milioane de dolari, ar avea o lungime de 4.300 km și ar transporta anual între 20 și 30 de milioane de metri cubi de gaze către consumatorii europeni.

Trebuie semnalat că la finele lui 2011, guvernul din Turcia a ajuns la un acord cu cel din Azerbaidjan pentru un nou proiect de gazoduct, considerat de mulți ca fiind rival cu Nabucco: conducta Trans-Anatoliană (TANAP) ce va trece prin Turcia și va ajunge la granița cu Bulgaria. Mai ieftină cu câteva miliarde de euro, mai ușor de construit și cu acces mai facil la gazele din depozitul Șah Deniz din Azerbaidjan, TANAP are cele mai multe șanse de a fi construită. Grație Azerbaidjanului, pe care îl sprijină în conflictul

acestuia cu Armenia pentru regiunea separatistă Nagorno Karabah, Turcia și-ar vedea confirmat statutul de **hub** energetic indispensabil aprovizionării spațiului UE iar Azerbaidjanul ar obține acces larg la piețele europene bogate.⁴⁶ TANAP va avea un ascendent clar asupra Nabucco, deoarece acesta din urmă nu poate conta acum pe gaze din Irak, Iran, Egipt și nici din Asia Centrală. TANAP nu e totuși un proiect dăunător pentru UE, din contră, va face parte din „Coridorul Sudic” al energiei. Iar Turcia vorbește de complementaritate între cele două și păstrează cota de 16% în consorțiul Nabucco.

Dar Nabucco concurează și cu Interconectorul Turcia-Grecia-Italia, cu Trans-Adriatic Pipeline și cu Conducta Sud-Est Europeană (SEEP)⁴⁷ toate fiind dependente de bună-voința Azerbaidjanului, posesorul zăcămintului de gaze **off shore** Șah Deniz. Consorțiul care administrează acest mare zăcămint este format din firmele Socar (Azerbaidjan), British Petroleum (UK), și Total (Franța).

Din păcate, șansele ca Nabucco să fie construit scad pe zi ce trece și nici măcar substitutul său, **Nabucco West** nu este sigur că va avea mai mult succes. Dacă Nabucco avea planificați 3900 km, West Nabucco se va rezuma la 1300 km, conectând zona de graniță turco-bulgară cu terminalul austriac Baumgarten.⁴⁸ West Nabucco poate chiar „fuziona” cu TANAP, conducta trans-anatoliană, după cum arată unii analiști, printre care Vladimir Socor. În fapt e vorba de o posibilă interconectare a celor două conducte. Sau poate chiar cu SEEP, în funcție de interesele geo-economice ale statelor și companiilor implicate. Precizăm că Turcia a calculat că va primi prin TANAP circa șase miliarde m.c. de gaz pe an și a pus condiția unei cantități similare și din partea Nabucco.

Celălalt mare proiect, Trans-Adriatic Pipeline (TAP), ar urma să conecteze Nordul Greciei, Albania și Italia, având și o porțiune ce trece prin Marea Adriatică. Dacă TAP va fi construită, atunci Nabucco West ar putea fi abandonat, deoarece nu există destul gaz azer care să le aprovizioneze în același timp. Nabucco are avantajul că ar trece doar pe teritoriile unor state membre ale UE, pe când TAP trece și în afara

spațiului comunitar. Consorțiul care dorește realizarea TAP este format din firma elvețiană EGL Group și compania norvegiană Statoil, cărora li s-a adăugat EON Ruhrgas în anul 2010, așadar doi din cei trei parteneri sun apartin direct de spațiul UE.⁴⁹ TAP a demarat în februarie 2012 negocieri directe și exclusive cu consorțiul Shah Deniz iar în luna august s-a ajuns la un acord între acționariatul TAP și membrii consorțiului Shah Deniz: Socar, British Petroleum, și Total. De aceea, Vladimir Socor consideră că acum TAP este mult mai bine susținută prin lobby decât Nabucco West, în timp ce Comisia Europeană pare să aibă acum o poziție de „neutralitate” față de cele două proiecte rivale.⁵⁰ De altfel, Grecia și Italia au făcut deja lobby la Bruxelles pentru TAP, astfel încât aceasta să fie inclusă în Coridorul Sudic al gazului. Parcă spre a ilustra poziția de neutralitate, comisarul european pentru politică energetică, Günther Oettinger a afirmat pe 3 aprilie 2012 că, pe termen lung, UE are nevoie atât de Nabucco West cât și de TAP, menționând că se vor folosi gaze nu doar din Azerbaidjan ci și din Turkmenistan și Nordul Irakului.

În plus, TAP și TANAP au deja un acord de cooperare la nivelul acționarilor, ceea ce evită rivalitatea distructivă și pregătește terenul pentru posibile înțelegeri viitoare, sub egida Coridorului Sudic al UE.⁵¹ De semnalat că și Nabucco Gas Pipeline International GmbH a semnat un acord cu TANAP. Consorțiul Shah Deniz a demarat discuții în paralel cu firmele ce sprijină TAP și cu cele ce participă la proiectul Nabucco West, iar decizia de a selecta una dintre conducte va fi luată de către Consorțiul SD pe 30 iunie a.c. Trebuie amintit că în cadrul Consorțiului Shah Deniz activează companiile British Petroleum (britanică), Statoil (Norvegia), SOCAR (Azerbaidjan) și Total (Franța). Atunci când vor selecta unul dintre proiectele „candidate”, aceste firme vor primi din partea acționarilor proiectului ales până la 50% din acțiuni.

UE ar mai putea primi gaze din platoul continental al Ciprului, existând mai multe prospecțiuni pentru zăcămintele off shore. Totuși, acestea sunt disputate de Turcia și Ciprul de Sud, deoarece Ankara nu recunoaște existența acestui stat și pretinde dreptul de a explora și exploata resursele din zona economică exclusivă cipriotă,

invocând „acordul” Ciprului de Nord. Dar Ciprul de Nord nu este recunoscut decât de Turcia. Există depozite **off shore** de gaz (și de petrol) în Mediterana de Est, pentru care rivalizează Israelul, Libanul, Ciprul dar și Malta și Libia. Pungile de gaz subacvatice Aphrodite și Leviathan sunt considerate ca foarte bogate, primul, cel revendicat de Ciprul de Sud, conținând circa 200 miliarde m.c. de gaz și valorând 70 miliarde Euro.⁵² În acest context, Rusia, care dorește să investească în resursele cipriote de energie, ar putea ajunge în conflict cu Turcia, deși e puțin probabil ca o dispută localizată să le afecteze relațiile pe termen lung.

Se știe că UE dispune din anul 2006 și de o Strategie Europeană a Energiei (**A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy – Green Paper**)⁵³, care pune accentul pe diversificarea surselor de aprovizionare și valorificarea resurselor alternative de energie. Această Strategie cuprinde un capitol aparte dedicat politicii energetice externe coerente, așadar felului în care Uniunea trebuie să își gestioneze relațiile cu alți actori ai scenei mondiale în domeniul energetic. Necesitatea ca UE să „vorbească cu o singură voce” este evidențiată clar. Se afirmă relația de interdependență dintre UE și furnizorii săi, contrazicându-se teoria pesimistă a dependenței excesive de care ar suferi UE. Prioritățile UE în domeniu sunt: construirea de noi conducte și modernizarea celor deja existente (de pildă, Strategia UE-Africa se referă și la interconectarea infrastructurilor energetice), parteneriate energetice cu țările producătoare și cele de tranzit, atragerea țărilor vecine într-o „comunitate energetică paneuropeană”, capacitatea ameliorată de reacție rapidă la crize energetice externe din partea UE etc. Dacă nu se schimbă nimic în structura de producție și consum, până în 2030, chiar și 85% din necesarul de gaze al Uniunii Europene ar putea fi asigurat din importuri, fapt ce va crea vulnerabilități pentru UE ca actor de politică externă. Uniunea dorește să dezvolte masiv energiile alternative, nepoluante, să reducă dependența de hidrocarburi și implicit de Rusia și Orientul Mijlociu, zone instabile și generatoare de riscuri pe termen lung. UE mai dorește și o piață europeană unică a gazului,

dar nu are destule stimulente, pentru a acționa decisiv în această direcție.

În concluzie, UE trebuie să găsească o strategie mai coerentă și mai incisivă de acces la resurse energetice, atrăgând țările exportatoare și pe cele de tranzit în parteneriate mutual avantajoase. De asemenea, trebuie să își normalizeze relațiile cu Rusia și să facă tot ce se poate pentru ca administrația prezidențială de la Kremlin să renunțe la o parte din vechile tabuuri ale, de pildă ratificând Carta Europeană a Energiei. Evident, va fi un proces lung și dificil deoarece Vladimir Putin a păstrat frâiele puterii la Moscova și e ostil ideii de deschidere a pieței energetice pentru concurența europeană. Diversificarea surselor de aprovizionare în direcția Orientului Mijlociu și Africii de Nord, dar și încurajarea exploatării gazelor de șist în țări ca Polonia, România, Bulgaria (mai ales dacă se va dovedi că acestea nu sunt chiar un pericol pentru sănătatea planetei și a populației, cum acuză ecologiștii) ar putea constitui o parte din răspunsul european față de provocarea accesului la energie.

În același timp, găsirea de resurse alternative și mai puțin poluante de energie și producerea acestora pe scară largă constituie un imperativ.

b. NATO și energia. Despre implicarea eventuală a NATO în asigurarea securității coridoarelor energetice vitale pentru statele membre s-a vorbit încă din anii 2002-2003. Deși Alianța Nord-Atlantică este o organizație politico-militară de apărare colectivă, există și o preocupare pentru alte niveluri de securitate decât cea militară, iar securitatea energetică figurează în Conceptul Strategic al NATO din 1999. Senatorul american Richard Lugar, președinte al Senate Foreign Relations Committee, a afirmat la Summit-ul NATO de la Riga, pe 27 noiembrie 2006, că ar trebui oficializată o nouă doctrină de securitate în cadrul NATO, care să prevadă sprijin colectiv al statelor aliate pentru statul membru al cărui acces la energie este obstrucționat, folosindu-se inclusiv clauza de apărare colectivă (Articolul 5 al Tratatului de la Washington). Lugar a comparat coerciția energetică generată de ostilitatea unui stat nemembru cu blocajele militare clasice sau manevrele de intimidare efectuate la granițele terestre și navale⁵⁴. Acest punct de vedere a fost primit cu atitudini diferite în diverse țări din cadrul

NATO și din afara acestuia. Dacă în Federația Rusă s-a manifestat o ostilitate clară față de inițiativa Lugar, în Polonia și în statele baltice ideea a fost primită preponderent cu optimism, iar în Cehia cu un scepticism moderat. De exemplu, ambasadorul german în Polonia, Marek Prawda, s-a pronunțat pentru solidaritate în domeniul energetic la nivel european, dar s-a arătat neîncrezător față de posibilitatea activării Articolului V al Tratatului de la Washington. Jiri Schneider, directorul Programului de Securitate Atlantică din Praga, s-a arătat receptiv față de implicarea NATO în securitatea energetică, dar nu prin metode coercitive, deoarece acestea pot duce la escaladarea unor conflicte.

Cu ocazia Summit-ului Consiliului Nord-Atlantic de la Riga, liderii Alianței au luat în calcul necesitatea de a se garanta securitatea energetică a țărilor din NATO, spre a se evita întreruperea intempestivă a fluxurilor de hidrocarburi („resurse vitale”), fiind nevoie de un efort coordonat de evaluare a riscurilor energetice și insistându-se pe securitatea infrastructurilor energetice. Se are în vedere apărarea intereselor energetice ale aliaților, la cererea acestora, și definirea domeniilor de acțiune în care NATO ar putea aduce o „plusvaloare”⁵⁵. Desigur, acest interes arătat de Alianță față de petrol și gaze a trezit iritarea Rusiei, stat care dorește să controleze tranzitul hidrocarburilor din Asia Centrală și Marea Caspică prin Regiunea Extinsă a Mării Negre. Este clar că unele cercuri politico-militare doresc ca NATO să extindă garanțiile de securitate ale art. V și asupra conductelor energetice de interes major pentru aliați (doctrina Lugar, 2006), în timp alții consideră că este un trend periculos ce va duce automat la escaladarea tensiunilor cu Rusia.

La Summit-ul Consiliului Nord-Atlantic de la București, în aprilie 2008, statele aliate au decis ca NATO să se implice în colectarea și punerea în comun a informațiilor, precum și „sprijinirea protecției infrastructurilor energetice critice”. În noul Concept strategic de la Lisabona din 2010, se menționează: „Astfel, vom dezvolta capacitatea de a contribui la securitatea energetică, inclusiv la protecția infrastructurilor energetice critice și a zonelor și liniilor de tranzit, la cooperarea cu partenerii și consultările între aliați pe baza evaluărilor strategice și a planificării de contin-

gență”⁵⁶. Opinem că va fi foarte greu să se obțină unanimitatea aliaților spre a orienta NATO către această nouă misiune în sensul apărării colective a rutelor și infrastructurilor energetice, deoarece pare o forțare a sensului fundamental dat articolului V al Tratatului de la Washington din 1949.

c. Rusia – superputerea energetică a Europei? Având atuul extraordinar al imenselor sale resurse de gaz, petrol, cărbune, Moscova a transformat energia într-o „armă” geostrategică de prim ordin, ajutând statele-client și lovind în cele care i se opun. Peste 50% din PIB-ul rusesc depinde probabil de vânzările de energie naturală.

Războiul conductelor e evident în multe zone ale fostului imperiu sovietic, cazurile tipice fiind legate de Rusia și UE: Nabucco vs. South Stream, planul conductelor ruse către China sau Japonia etc. A nu se uita că Rusia a întrerupt de mai multe ori fluxul de gaze prin Ucraina și Belarus, între 2006 și 2009, invocând furtul de energie sau neplata datoriilor ori neînțelegerile privind taxele de tranzitare⁵⁷. Atunci, milioane de europeni au tremurat de frig, iar guvernele lor au fost multă vreme incapabile să convingă Moscova să revină asupra deciziei⁵⁸. Se știe că Moscova nu poate accepta ancorarea Ucrainei la Vest prin aderarea la UE și mai ales la NATO, iar arma energetică este „ideală” pentru a stopa acest proces. De asemenea, Georgia, Moldova, Republica Cehă și țările baltice au fost victime ale întreruperilor furnizării de energie cu scop politic, utilizate de Moscova ca instrument de presiune. Gazprom se interesează de asemenea de proiecte cu gaz lichefiat din Algeria, Namibia și Nigeria probabil pentru a preveni creșterea rolului Africii în exportul de gaze spre Europa.

Mai grav, unele state foarte bogate în hidrocarburi pot reuși să corupă sau să atragă oficiali ai altor state, spre a beneficia de un tratament economic privilegiat. Ex-cancelarul german Schröder, omul onorabil al stângii social-democratice, a profitat de funcția sa și, cu puțin înainte de a o părăsi funcția a garantat un împrumut de 1,4 miliarde USD pentru o conductă ce urma să fie construită de colosul rusesc Gazprom, conectând Rusia cu Germania prin Marea Baltică. Nord Stream a devenit rapid un măr al discordiei între,

pe de o parte, Rusia și Germania, pe de altă parte, Polonia și țările baltice care denunță acest joc tenebros dintre Berlin și Kremlin. În plus, Schröder și-a compromis definitiv imaginea acceptând să devină pionul Moscovei ca director al consorțiului ce va construi conducta. În același timp, fostul ministru al Afacerilor Externe Joschka Fischer a acceptat să devină portavocea proiectului Nabucco, existând un duel permanent, de la distanță, între cei doi demnitari germani, foști aliați politici. Rusia a mai reușit să timoreze sau să ofere stimulente economice guvernelor unor state ca Bulgaria și Serbia spre a putea cumpăra masiv infrastructuri energetice și a se asigura că în viitor consorțiul Nabucco nu va putea folosi aceste infrastructuri.

Cu toate acestea, Nabucco West a fost respins de Consorțiul Shah Deniz în iunie 2013 deși ar fi costa maxim 7 miliarde de dolari americani, față de peste 25 miliarde de dolari pentru South Stream sau 15 miliarde de dolari pentru Nord Stream. Pare clar că nu există acum destul gaz confirmat în Asia Centrală și Caucaz pentru a alimenta simultan, la capacitate maximă, Nabucco și South Stream, sau eventual și alte conducte (TAP, TANAP). În acest context, se înțeleg presiunile Rusiei asupra Kazahstanului, Turkmenistanului și Uzbekistanului spre a le convinge să nu intre în proiectele occidentale de conducte. Aceeași Rusie care nu s-a opus deschis creării conductei dintre Kazahstan și China, din teama de a nu antagoniza Beijingul. Moscova se pare că lansase proiectul South Stream mizând pe gazul din Turkmenistan. Dar Turkmenistanul a inaugurat în 2011 un gazoduct spre China, prin Kazahstan și Uzbekistan, și astfel vrea să semnaleze că nu este client geopolitic fidel doar Rusiei. Rusia nu găsește acum un stat care să ofere cele 50-60 miliarde m.c. de gaz pe an, și nici să suporte o parte din prețul conductei de 15 miliarde USD doar pentru traseul terestru! De aceea Gazpromul caută acum, deocamdată fără succes, parteneri străini dornici să investească în acest proiect. Consorțiul South Stream este format din firmele EDF (Franța), Wintershall (Germania) și ENI (Italia).

Singurul succes pare să fi fost acceptul dat de Ucraina pentru baza militară rusă din Sevastopol, pînă în 2049, acord bazat probabil pe teama

Kievului că South Stream va ocoli complet teritoriul ucrainean, străbătut de imensa majoritate a coridoarelor energetice Est-Vest.

De asemenea, companiile rusești, instrument geopolitic al puterii statului rus, cumpără infrastructuri și depozite de gaze în Austria, stat ce va deveni un **hub** energetic european atât în scenariul Nabucco, cât și în South Stream. Astfel, Gazprom a achiziționat 20% din acțiunile companiei austriece care operează platforma de la Baumgarten, cel mai mare sistem de stocare a gazelor din Europa Centrală⁵⁹. Atunci când europenii au protestat contra politicilor de mână forte ale Rusiei în privința exporturilor de gaze, președintele rus V. Putin nu a ezitat să îi amenințe cu redirectionarea conductelor rusești către China, un imens consumator de resurse naturale⁶⁰. Evident, un asemenea efort ar necesita ani, zeci de ani, și ar priva Moscova de grosul resurselor sale financiare, deoarece țările UE sunt principalii cumpărători ai gazelor rusești, iar zăcămintele rusești se află preponderent în Siberia Occidentală, departe de China⁶¹. Oricum, Rusia a reușit să despartă tabăra polono-baltică de cea germano-franceză prin proiectele sale de conducte și probabil prin coruperea unor oficiali europeni. În plus, a jucat „la două capete” și față de China și Japonia, fluturând două proiecte rivale: oleoductul Angarsk-Daqing, respectiv oleoductul Taishet-Nahodka⁶². Totuși, Rusia are o mare nevoie de investiții străine în infrastructurile sale energetice destul de vechi și de uzate, iar membrii UE sunt investitorii cei mai probabili. În plus, a înregistrat și eșecuri serioase: în martie 2013, Bulgaria a decis să se retragă din proiectul conductei de petrol Burgas-Alexandropolis, un proiect greco-ruso-bulgar mai vechi ce ar fi conectat Marea Neagră cu Marea Egee. Conducta de 280 km ar fi avut un preț de maxim 6 miliarde Euro, iar Bulgaria ar fi suportat un sfert din preț. Însă Parlamentul bulgar a pus pe primul plan dezavantajele economice (riscul de a pierde turismul în Burgas) și geostrategice și a respins prin vot proiectul pe 7 martie.

Semnalăm faptul că vânzările Gazprom în 2012 față de 2011 au scăzut cu 8%, pe fondul scăderii pieței de gaze naturale europene cauzată de criza economică, fluxurile de LNG și sursele alternative. Analistii vorbesc de fenomenul decuplării

„prețului tranzacționat” la gazului raportat la prețul contractelor pe termen lung, care de regulă se indexează cu prețul petrolului. Marii cumpărători au tendința de a cere producătorilor să indexeze cu prețul tranzacțional la gazului. În timp ce Gazprom a dat dovadă de rigiditate, indexând doar 10% din volumul gazelor vândute cu prețul gazului, companii europene precum Statoil au vândut peste 50% în aceste condiții, câștigând noi contracte și clienți. Amenințat cu pierderea unor clienți europeni, Gazprom a acceptat să plătească doar 2,7 miliarde USD pentru a rambursa acești clienți iar în 2013 va alocă 4,5 miliarde USD.⁶³ În plus, Gazprom e concurat de alte companii private (independente) rusești de energie (precum Rosneft și Novatek)⁶⁴, în timp ce unele investiții majore au scop politic și nu economic. Este cazul South Stream, rivalul Nabucco și proiectul menit să descurajeze Ucraina de a mai căuta independența energetică și politică de Rusia. Costurile s-ar putea ridica la peste 50 miliarde USD, făcând nerentabil proiectul pe termen lung. Compania sponsorizează și echipe de fotbal precum Zenit St Petersburg (Rusia) și Schalke 04 (Germania), plătind și impozite mari statului rus. Dacă guvernul rus acceptă liberalizarea vânzărilor de LNG, Gazprom va pierde un monopol și piața asiatică, rămânând cu cea europeană. Cu toate acestea, conducerea Gazprom este foarte interesată de sporirea exporturilor către China și Japonia, spre a compensa pierderea de clienți europeni.

Strategia energetică a Federației Ruse 2020, adoptată în 2003⁶⁵ și revizuită în 2009 (Strategia energetică a Federației Ruse 2030)⁶⁶, își propune ca până în anul 2020 Rusia să atingă un nivel al producției de petrol de 10 milioane de barili/zi, care să îi permită exportul a 6 milioane de barili/zi, și un nivel al producției de gaze naturale de 680-730 miliarde m.c., ce va permite dirijarea către export a 240-280 miliarde m.c. anual. De asemenea, diversificarea rețelei de gazoducte în zone de interes strategic precum arealul baltic și cel pontic, cu deschidere către Marea Mediterană. Asumându-și un rol global prin exportul de energie, Rusia își revendică de fapt statutul de superputere energetică⁶⁷. Rusia nu a dorit să devină membru al OPEC. Din contră, a profitat adesea de limitările impuse de cartel ofertei agregate de petrol, spre a vinde în plus din propria producție.

În **concluzie**, deși vedem zilnic cât de acută este competiția pentru atragerea resurselor energetice, nu trebuie ignorate nici aspectele economice ale comerțului cu energie. În viziunea liberală clasică asupra relațiilor internaționale, comerțul aduce îndeobște pacea între națiuni. Suntem desigur impresionați de expresii precum „energo-fascism”, sintagmă folosită de Michael Klare, adică „militarizarea luptei globale pentru accesul la resursele, tot mai reduse, de energie naturală”. Acest autor crede că, pe fondul competiției pentru energie și al raționalizării „la sânge” a cantităților disponibile, fiecare stat va deveni mai agresiv în exterior și mai dornic pe plan intern să își controleze propriii cetățeni și să recurgă la coerciție spre a reduce consumul⁶⁸. Asocierea cu fascismul pare a fi exagerată, iar competiția va fi probabil moderată de necesitatea cooperării între state, precum și între acestea și marile companii energetice, pentru identificarea și valorificarea resurselor de energie alternativă, regenerabilă și puțin poluantă. Prin urmare, deși hidrocarburile sunt pe un trend descendent, iar „petrolul ieftin” va fi probabil doar un capitol din cărțile de istorie a lumii, viitorul nu este unul chiar atât de negru pe cât vor să îl prezinte „Casandrele energiei”! Pentru că inventivitatea umană poate depăși o serie de bariere fizice și mentale, producând resurse alternative la prețuri competitive și în cantități suficiente.

Note

¹ Ronnie D. Lipschutz, **When Nations Clash: Raw Materials, Ideology and Foreign Policy**, Ballinger, New York, 1989.

² Mark W. Zacher (ed.), **The International Political Economy of Natural Resources**, Ed. Elgar, Brookfield, VT, 1993.

³ Michael Klare, „Energy Security”, în Paul Williams (ed.), **Security Studies. An introduction**, Routledge, Londra și NY, 2008, pp. 483-496.

⁴ Pentru o analiză detaliată, dar nu întotdeauna foarte argumentată și cu cifre la zi, vezi James Canton, **Provoacărilor viitorului**, Ed. Polirom, Iași, 2010, pp. 38-51.

⁵ **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2010.pdf.

⁶ **Key World Energy Statistics – 2010**, International Energy Agency, http://www.iea.org/textbase/nppdf/free/2010/key_stats_2010.pdf, p.11.

⁷ Nader Elhefnawy, „Towards a Long Range Energy Security Policy”, în **Parameters**, primăvara 2006, p. 102, **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2008/STAGING/local_assets/2010_downloads/statistical_review_of_world_energy_full_report_2010.pdf.

⁸ De pildă, geologul american **Kenneth S. Deffeyes, profesor la Princeton**, în volumul **Beyond Oil**, Hill and Wang Publishers, 2006, afirmă că deja „the oil game is over”, s-a atins apogeul exploatării probabil în 2005, iar lumea bogată a făcut marea greșală de a nu investi suficient acum două decenii în strategii energetice alternative. Deoarece nu se mai pot găsi noi zăcămintele de petrol care să relanseze producția mondială, declinul e inevitabil, iar marile companii de tipul Shell nu mai investesc în noi rafinării și noi capacități de stocare ori de transport. Vezi și Iuliu Diclescu, „Petrol... mai este. Petrolul ieftin... s-a terminat deja”, decembrie 2005, www.revista22.ro

⁹ **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, p. 22.

¹⁰ **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, p. 24. De asemenea, **Key World Energy Statistics – 2010**, International Energy Agency, indică aceeași ordine a producătorilor mondiali de gaze, cu cifre aproape identice: SUA (19,2%), Rusia (19%), Canada (5,1%) și Iran (4,6%).

¹¹ **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, p. 26.

¹² **Key World Energy Statistics – 2010**, p. 13.

¹³ Florentina Bălăceanu, „Noua eră a gazelor: avem rezerve uriașe!”, în **Adevărul**, 14 septembrie 2011, http://www.adevarul.ro/financiar/business_extern/Noua_era_a_gazelor_avem_rezerve_uriase_0_553745182.html.

¹⁴ „Shale gas should make the world a cleaner, safer place”, <http://www.bseef.org/blog/coming-soon-terminal-near-you>, publicat prima dată pe www.Economist.com, 6 august 2011.

¹⁵ **Idem**.

¹⁶ Mihai Manolache, Lucian Stăncilă, **Securitatea energetică la începutul secolului XXI**, Ed. CTEA, București, 2009, p. 46.

¹⁷ **BP Statistical Review of World Energy**, iunie 2010, pp. 32 și 34.

¹⁸ **Key World Energy Statistics – 2010**, p. 15.

¹⁹ Cristian Băhnăreanu, **Resurse energetice, crize, conflicte**, Ed. Militară, București, 2008, pp. 91-94.

²⁰ Vezi **Kenneth S. Deffeyes, Hubbert's Peak: The Impending World Oil Shortage**, Princeton University Press, Princeton, 2001. Deffeyes consideră că la nivel global există maxim 2.013 trilioane de barili, pe când Hubbert, în predicția sa din 1969, vorbea de 2,1 trilioane de barili. Primul plasează **oil peak-ul** în 2005, iar al doilea în anul 2000.

²¹ A se vedea Stuart Harris, „Global and regional orders and the changing geopolitics of energy”, în

Australian Journal of International Affairs, 64: 2, 2010, pp. 166-185.

²² http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/24.htm, accesat pe 10 decembrie 2010.

²³ US Energy Information Administration data – EIA.

²⁴ Katsuya Ito, „Oil Price and the Russian Economy: A Vec Model Approach”, *International Research Journal of Finance and Economics* 1, nr. 17 (2008): 68-73.

²⁵ Joshua S. Goldstein, John C. Pevehouse, *Relații internaționale*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 563.

²⁶ De pildă, UE nu a putut condamna la unison agresiunea Rusiei contra Georgiei în august 2008, iar NATO nu a putut oferi Ucrainei și Georgiei în același an Planul de Acțiune pentru Aderare (MAP), un prim pas necesar în procesul de integrare în NATO.

²⁷ André Nouschi, *Petrolul și relațiile internaționale din 1945 până în prezent*, Ed. Institutul European, Iași, 2007, pp. 184-185.

²⁸ Daniel Yergin, *The Prize. The Epic Quest for Oil, Money and Power*, Simon and Schuster, New York, 1991, p. 761.

²⁹ Stuart Harris, „Global and regional orders and the changing geopolitics of energy”, in *Australian Journal of International Affairs*, 64: 2, 2010, p. 169.

³⁰ Joshua S. Goldstein, John C. Pevehouse, *Relații internaționale*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 564.

³¹ Richard M. Auty, *Sustaining Development in Mineral Economies: the Resource Curse Thesis*, Routledge, Londra, New York, 1993.

³² Joseph E. Stiglitz, *Mecanismele globalizării*, Ed. Polirom, Iași, 2008, p. 122.

³³ *Ibidem*, p. 123.

³⁴ *Ibidem*, p. 131.

³⁵ *Ibidem*, p. 133.

³⁶ Norges Bank Investment Management, <http://www.nbim.no/>, accessed on July 12, 2012.

³⁷ Michel Grunwald, „Șapte mituri despre energia alternativă”, *Foreign Policy* (România), septembrie-octombrie 2009, p. 62.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Viorica Antonov, „Uniunea Europeană și politica energetică”, 19.11.2006, www.strategikon.ro.

⁴⁰ Nick Butler, „Energy Security. A New Agenda For Europe”, oct.-nov. 2004, *CER Bulletin*, nr. 38, www.cer.org.uk.

⁴¹ Andrew Rettman, „EU energy policy must go global, Russia argues”, 01.03.2006, www.euobserver.com.

⁴² European Commission – Directorate General for Energy, Registration of Crude Oil Imports and Deliveries in the European Union, 2010, <http://ec.europa.eu/energy/observatory/oil/doc/import/coi/eu-coi-2010-01-08.pdf>.

⁴³ Fraser, Cameron, „The Politics of Eu-Russia Energy Relations”, *EU-Russia Energy Relations – EU-Russia Centre Review* 1, nr. 9 (2009): 20-29.

⁴⁴ V. Socor, „Caspian-Black Sea Region: Key to Diversifying Europe's Energy Supplies”, in *European Energy Security. What should it mean? What to do?*, Working Paper 23, European Security Forum, 30 octombrie 2006, www.ceps.be.

⁴⁵ Trebuie precizat că și conducta rusească de gaz South Stream, dacă se va construi, ar urma să treacă prin zona economică exclusivă (maritimă) a Turciei.

⁴⁶ *South East Europe Pipeline* (SEEP) este un proiect al British Petroleum de transport al gazelor prin Anatolia spre Europa Centrală. BP este principalul acționar al depozitului de gaz natural Shah Deniz.

⁴⁷ Nabucco West scenario, [http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/press/Nabucco %20West%20Scenario](http://www.nabucco-pipeline.com/portal/page/portal/en/press/Nabucco%20West%20Scenario), 20 noiembrie 2012.

⁴⁸ „E.ON firms TAP stake”. *Upstream Online* (NHST Media Group). 2010-07-07. <http://www.upstreamonline.com/live/article220437.ece>.

⁴⁹ V. Socor, „TAP Project Surging Ahead of Rival Nabucco-West (part 2)”, *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 10 Issue: 57 March 27, 2013.

⁵⁰ „TAP Managing Director: Cooperation with TANAP is milestone for Southern Gas Corridor progress”. *Trend News Agency*. 2013-03-07. <http://en.trend.az/capital/energy/2127265.html>

⁵¹ „Turkey may challenge Cypriot Use of Gas Reserves in Bailoit”, 21 March 2013, www.reuters.com.

⁵² *European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy – Green Paper*, Commission of the European Communities, 8.03.2006, Bruxelles, http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy/index_en.htm.

⁵³ Judy Dempsey, „U.S. senator urges use of NATO defense clause for energy”, *International Herald Tribune*, 28 noiembrie 2006.

⁵⁴ „Riga Summit Declaration, issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006”, <http://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>.

⁵⁵ „Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation”, noiembrie 2010, <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>.

⁵⁶ Michael Gonchar, Vitali Martyniuk, Olena Prystayko, „2009 Gas Conflict and Its Consequences for European Energy Security”, *EU-Russia Energy Relations – EU-Russia Centre Review* 1, nr. 9 (2009): 30-48.

⁵⁷ Fiona Hill, *Energy Empire: Oil, Gas and Russia's Revival*, Foreign Policy Centre, 2005.

⁵⁸ Daniel Freifeld, „Opera marii conducte”, in *Foreign Policy* (Romania), septembrie-octombrie 2009, p. 48.

⁵⁹ Fiona Hill, *Energy Empire: Oil, Gas and Russia's Revival*, Londra, The Foreign Policy Centre, 2004.

⁶⁰ Zorana Mihajlović-Milanović, „Energy Security in South-East Europe in Light of Russian Energy Policy”, in *Energy in the Southeast Europe Monitoring Russia Serbia Relations Project Sixth Report* 6, nr. 1 (2009): 51-59.

⁶¹ Bobo Lo, „The Long Sunset of Strategic Partnership: Russia's Evolving China Policy”, in *International Affairs* 80, nr. 2 (2004): 302-303.

⁶² <http://www.reuters.com/article/2013/02/08/gazprom-dividend-idUSL5N0B81T320130208>, accesat pe 27 martie 2013.

⁶³ Danila Bochkarev, „The rise of the gas independents: a game changer for Russia”, *Global Gas Analytics*, 4 February 2013, http://www.europeanenergyreview.eu/site/pagina.php?id=4039#artikel_4039

⁶⁴ „Energy Strategy of Russia up to 2020”, Ministry of Energy of Russia, 2003, www.ruses.ru/docs/strategy.doc.

⁶⁵ „Energy Strategy of Russia up to 2030”, Ministry of Energy of Russia, 2009, http://energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_%28Eng%29.pdf.

⁶⁶ Peter Rutland, „Russia as an Energy Superpower”, *New Political Economy* 13, nr. 2 (2008): 203-210.

⁶⁷ M. Klare, „Is Energo-Fascism in Your Future?”, 17 ianuarie 2007, http://www.tompaine.com/articles/2007/01/17/is_energofascism_in_your_future.php. Autorul crede că SUA se vor transforma într-un „serviciu global

de protecție a petrolului” la nivel mondial, iar Rusia într-o „superputere energetică” ce va monopoliza toate resursele Eurasiei și va exercita imense presiuni politico-economice asupra celorlalte state din acest areal. În Africa, Orientul Mijlociu, America de Sud și Asia va începe o competiție sălbatică pentru resursele rămase, între marile puteri, cu tot mai frecvente fenomene precum intervenții militare din exterior, schimbări de guverne, corupție, represiune, sărăcirea localnicilor.

ABSTRACT

Energy is one of the most sensitive issues on the security agenda of states and human communities. Because of the scarcity of resources, the depletion of non-regenerable resources and their highly unequal distribution across the globe, there is a need to rationalize consumption and identify alternative non-polluting sources. At the same time, bio-fuels create problems for the environment and are controversial for diverting food from poor nations in the Third World, while atomic energy carry the risk of natural and man-made disasters like the Fukushima example. Great powers but also alliances often draft strategies to deal with access to energy, at the same time trying to avoid typical problems related to hyper-abundance of resources which generate corruption, authoritarian tendencies and drops of the national currencies. Romania still possess important amounts of natural energy but it cannot avoid dependence on importations and it is highly interested in establishing privileged partnership and co-participate in pipelines building in order to avoid dependence on Russia and get access to Caspian and Black Sea gas and oil.

Keywords: resources, energy, powers, pipelines, corridors, alternative, strategies, monopoly

Șerban F. Cioculescu, PhD in political science (2009), is guest lecturer at the University of Bucharest, Department of Political Science, International Relations and Security Studies, a lecturer with the National Defense College of Romania and also a senior scientific researcher at the Institute for Political Studies of Defense and Military History from Bucharest. He is specialized in Euro-Asian strategic studies, security studies, international organizations and international relations theory. He published four author books - **Introducere în Teoria Relațiilor Internaționale** (Military Publishing House, Bucharest, 2007), **România postcomunistă în ecuația strategică a vecinătăților: Balcanii, Marea Neagră și Orientul Mijlociu Extins** (University of Bucharest Publishing House, 2009), **Terra incognita? Repere pentru „cartografierea” haosului din relațiile internaționale contemporane** (Military Publishing House, Bucharest, 2010) and **Viitorul nu ia prizonieri**, Rao Publishing, Bucharest, 2014.

Evoluția relațiilor transatlantice după Războiul Rece. O perspectivă asupra rolului și redefinirii NATO în context contemporan

Roxana Andreea OLTEANU

Alianțele se sting atunci când câștigă războaiele pentru care au fost create. A înlătura inamicul comun este în general același lucru cu a îndepărta elementul care menține vie coaliția¹. Istoria o probează cu numeroase exemple: Austria și Prusia și-au despărțit drumurile în secolul al XIX-lea după înfrângerea Danemarcei, Franța și Marea Britanie imediat după Primul Război Mondial, SUA și URSS după înfrângerea lui Hitler. În lipsa motivului care să le aducă împreună, statele își urmează natural tendința de a gestiona singure problemele în care nu (mai) au nevoie să suporte costurile (fie acestea doar morale) ale unei alianțe. Cum se explică însă, în acest cadru de analiză, dăinuirea NATO la peste douăzeci de ani de la dispariția comunismului în Europa și care sunt, de la începutul anilor '90 și până în prezent, principalele trenduri în relațiile transatlantice? Odată încheiat cel de al Doilea Război Mondial, acesta a pus capăt și așteptărilor idealiste ale președintelui american Francis D. Roosevelt ca lumea să fie condusă printr-un directorat al învingătorilor din război, care să includă și URSS². În 1949 deja lua ființă Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, un proiect venit ca răspuns la presiunile și amenințarea sovietică asupra Europei. Alianța, considerată de unii autori fie un proiect european de menținere a americanilor pe continent, fie o construcție menită să îi țină „pe ruși afară, pe germani la pământ iar pe americani înăuntru”³ (implicați în Europa), și-a atins, în tot cazul, scopul inițial. Nu numai că a reușit să descurajeze politica de expansiune

geopolitică a URSS, dar a contribuit în cele din urmă la prăbușirea întregului edificiu politic și ideologic al acesteia. Dacă sarcinile asumate de NATO și apropierea dintre Washington și Europa sunt indiscutabile pentru perioada Războiului Rece, există însă o îndelungată dezbatere în ceea ce privește ultimii douăzeci de ani.

Lucrarea de față este o încercare de a analiza succint evoluția relațiilor transatlantice în perioada post-Război Rece, precum și principalele tendințe de cercetare cu privire la rolul asumat de NATO în contextul politic, economic și de securitate al secolului al XXI-lea. Vom studia Organizația Tratatului Atlanticului de Nord ca pe cel mai semnificativ și măsurabil vector al relațiilor dintre Statele Unite și Europa, atrăgând însă atenția că acesta nu este și singurul. Vom analiza opiniile pro- sau contra menținerii NATO după încheierea Războiului Rece dar și ipoteza referitoare la îndepărtarea Statelor Unite de Europa și mutarea centrului de greutate al politicii externe americane către zona Asia-Pacific. Cele două idei sunt complementare, nu congruente, așa cum vom demonstra. Nu în ultimul rând, vom analiza ajustarea NATO la contextul de după Războiul Rece, încercând să distingem în ce anume constau redefinirea **de facto** a organizației și transformările structurale din cadrul acesteia. Vom considera **a priori** că în prima parte a anilor '90 existau trei posibilități pentru organizație: dispariția, menținerea în aceeași formă și cu aceleași obiective (ceea ce ar fi condus în timp, din punctul nostru de vedere, tot la dezagregare),

respectiv flexibilizarea și redefinirea. Ipoteza de la care pornim este că NATO a ales să se adapteze noilor contexte și să se redefinească. Cheia supraviețuirii sale, la două decenii de la atingerea scopului pentru care fusese inițial creat, constă, în opinia noastră, tocmai în găsirea unor noi factori de coeziune pentru alianță. Lucrarea de față încearcă astfel să demonstreze că, deși Europa și America par să se îndepărteze tot mai mult, nici NATO nu și-a încheiat încă rolul, nici țările de pe cele două maluri ale Atlanticului nu sunt încă pregătite să renunțe unele la celelalte. Totodată, chiar dacă politica externă americană este tot mai preocupată (în mod justificat) de aria geografică Asia – Pacific, acest fapt nu implică în mod necesar dispensarea de Europa, care este puțin probabil să fie totală sau să se producă în viitorul imediat.

În cronologia ultimilor douăzeci de ani putem include trei categorii de elemente: intervenția NATO în diferite teatre de operațiuni, momentele de discrepanță între SUA și statele europene, respectiv diverșii pași urmați de Organizația Tratatului Atlantic de Nord în demersul său de redefinire. La capitolul momentelor în care NATO s-a implicat activ pe arena internațională includem intervențiile din Bosnia-Herțegovina, Kosovo, Iraq sau invocarea articolului 5 al Tratatului de la Washington în 2001 de către Statele Unite (o premieră) în urma atacurilor de la 11 septembrie, și intensificarea luptei contra terorismului. În privința momentelor de criză dintre SUA și Europa, acestea au jucat un oarecare rol în decredibilizarea organizației și au lăsat loc aducerii în prim-plan a opiniilor conform cărora alianța tinde către destrămare. Politic, divergențele care îi separă pe aliați încă din anii '90 se leagă de politica de îndiguire în Golful Persic, poziția față de Israel sau instrumente de drept internațional precum Protocolul de la Kyoto, convenția pentru eliminarea minelor anti-personal sau statutul Curții Penale Internaționale⁴. Cea mai recentă abordare diferită de politică externă americană în raport cu poziția dominantă a Europei este votul în Adunarea Generală a ONU cu privire la recunoașterea palestinienilor ca stat observator non-membru în organizație. În timp ce Washingtonul s-a situat în tabăra redusă nu-

meric care a susținut Israelul, statele europene au votat pro-Palestina sau în cel mai bun caz s-au abținut, singura care a susținut poziția Israelului (și implicit opinia americană) fiind Cehia. La nivel economic, sunt vizibile competiția euro-dolar, care adesea a dat câștig de cauză monedei euro, precum și disputele din cadrul Organizației Mondiale a Comerțului⁵. Cel mai important – și nu în ultimul rând – Statele Unite au trecut printr-o criză în relațiile cu Europa din punct de vedere al susținerii militare, o discrepanță acutizată în 2003, ca o consecință a unilateralismului administrației Bush. Încercarea de **intelligence sharing** cu Uniunea Europeană a eșuat de asemenea în 2004, odată cu aderarea Ciprului la Uniune, un eveniment care a readus în actualitate și a dat o mai mare importanță opoziției dintre Grecia (membră a UE) și Turcia (membră a NATO) în chestiunea privitoare la micul stat din Vestul Mediteranei⁶.

Tot în cronologia ultimilor douăzeci de ani includem însă și transformările care au redefinit NATO și țin încă organizația în viață. Astfel, summit-ul de la Roma, din 1991, a introdus pe agenda NATO noi posibile amenințări pe care Alianța trebuia să le combată: proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul și sabotajul, sau întreruperea fluxurilor de resurse vitale. Câmpul de preocupare al organizației începea astfel să se redefinească. Alianța iese pentru prima dată din câmpul limitativ al articolului 5 al Tratatului de la Washington în 1995, când pune capăt războiului din Bosnia Herțegovina, apoi în 1999, când intervine în Kosovo fără un mandat explicit din partea ONU⁷. Conceptul strategic din 1999 justifică, după ce faptele au fost duse la îndeplinire, ceea ce ulterior senatorul american R. Lugar afirma pentru NATO drept imperativul „**out of area (of article 5) or out of business**”⁸. În 2008, Ruxandra Ivan observa că principalele funcții ale NATO erau la acel moment, în acord cu Conceptul Strategic din 1999, consultarea, apărarea, gestionarea crizelor, respectiv parteneriatul cu țări non-membre în organizație. Trei dintre aceste funcții, afirma autoarea, exceptând apărarea, aveau o tentă de **soft security** nespecifică unei alianțe militare, ceea ce demonstrează mutații organice în cadrul alianței⁹. Între timp,

NATO a adoptat la Lisabona (2010) un nou concept strategic, **Active Engagement, Modern Defence**, care se menține însă într-o notă aproximativ similară cu cel anterior. Cele trei linii directoare ale noului Concept Strategic sunt apărarea colectivă, managementul crizelor și asigurarea securității prin cooperare, fiind lăsată deschisă o porțiță pentru aderarea la alianță a democrațiilor care îndeplinesc condițiile din tratatul constitutiv al organizației¹⁰. Această ultimă parte de cronologie, referitoare la mutațiile din sânul NATO, ne interesează cel mai puternic în argumentarea ipotezei lucrării de față, și anume aceea că NATO a fost în ultimii douăzeci de ani un succes al politicii de redefinire.

John S. Duffield analizează parcursul NATO de la sfârșitul Războiului Rece și până în prezent, observând că organizația, prin flexibilizare și trasarea unor noi obiective, încă servește imperativului securității membrilor săi împotriva unor pericole emanând din afara teritoriului lor. Aceasta include nu numai amenințările reziduale puse de puterea militară rusă, dar și conflictele din statele învecinate zonei aflată sub umbrela NATO. În al doilea rând, pesimiștii au eșuat în a aprecia capacitatea de adaptare instituțională a organizației. De la sfârșitul Războiului Rece, spune Duffield, NATO nu numai că s-a adaptat, dar a început să dezvolte funcții noi, precum cele legate de limitarea și controlarea militarizării conflictelor în Europa Centrală și de Est. La un nivel mai profund, aceste conflicte nu numai că sunt ținute în frâu, dar este prevenită chiar apariția lor, prin promovarea stabilității în cadrul fostului bloc sovietic. Cooptarea în organizație a unor state precum Ungaria, România sau Polonia a făcut astfel de neconceput ideea de conflict militar între aceste state, tocmai prin statutul lor de membri NATO. Nu în ultimul rând, spune Duffield, pesimiștii nu au apreciat valoarea NATO intra-alianță, și anume diminuarea la maxim a dilemei securității între statele din vestul Europei, o realitate încă în vigoare, care le-a oferit unor rivali de secole un cadru și mecanisme optime de cooperare¹¹. Ruxandra Ivan adăuga o altă observație asupra beneficiilor existenței NATO și rolurilor pe care și le asumă, și anume că o organizație cu o asemenea anvergură și vechime contri-

buie masiv la instituționalizare arenei internaționale, un fenomen esențialmente pozitiv pentru că îmblânzește anarhia sistemică¹².

Există, desigur și alte tipuri de argumente referitoare la supraviețuirea NATO în perioada post-Război Rece. Acestea vin mai ales din partea scepticilor neorealiști, precum Stephen Walt. Acesta analizează la rândul său motivele pentru care NATO continuă să existe, propunând patru cauze. Prima este legată de tentația SUA de a se bucura de statutul de hegemon pentru a impune ordinea în sistem și a se defini pe sine ca putere „indispensabilă” pentru securitatea altor națiuni (o imagine vizibil promovată, de pildă, în timpul administrației Clinton). În al doilea rând, Statele Unite sunt capabile să își extindă influența și să își asume noi angajamente pentru că statele mai slabe sunt dornice ca lucrurile să aibă loc în această manieră. Astfel, acestea experimentează pe cheltuială euro-atlantică fenomenul „free rider” (blatistul) - se bucură de siguranța dată de statutul de membru NATO, dar contribuția de care sunt capabile în cadrul organizației este una extrem de redusă (din această perspectivă americanii ducând greul și neavând din partea unor aliați ca Polonia sau Ungaria beneficii substanțiale). Un al treilea motiv pentru menținerea NATO și după Războiul Rece a fost acela că nu se cunoștea modul în care vor evolua lucrurile pe arena internațională odată dispărută URSS. Organizația, pe deplin funcțională, constituia astfel un instrument rapid și eficient de reacție în fața unor posibile provocări post-Război Rece. Ultima cauză menționată de Walt pentru rezistența NATO după începutul anilor '90 face referire la gradul de birocratizare al Alianței. Activă pentru mai bine de patru decenii, cu o structură instituțională foarte densă și numeroasă (compusă din intelectuali, diplomați, militari, jurnaliști), organizația a avut o puternică rezistență birocratică la desființare, tendința din interior fiind aceea de a-i trasa noi direcții și câmpuri de acțiune, noi justificări pentru permanentizarea existenței¹³.

Conform tezei lui Stephen Walt de la finele anilor '90, NATO tindea mai mult către destrămare decât spre consolidare. Din perspectiva

autorului, trei au fost motivele care au stat la baza constituirii NATO: amenințarea sovietică, interesele americane în Europa care implicau menținerea prosperității continentului, respectiv existența unor elite europene și americane care împărtășeau conștiința apartenenței la aceeași arie culturală și care erau animate de ideea de comuniune euro-atlantică. Walt afirmă că, odată cu sfârșitul Războiului Rece, toate cele trei cauze care au stat la baza coeziunii NATO au dispărut. Astfel, „oricâte noi state aderă, oricâte reafirmări solemne reies din nesfârșita paradă de summit-uri NATO”, vremea Alianței a trecut, nici americanii și cu atât mai puțin europenii netrebuind să își fundamenteze politica externă pe prezumția unei continuități robuste a cooperării nord-atlantice¹⁴. NATO este asemănată, destul de plastic, cu romanul „Dorian Gray” al lui Oscar Wilde: aparent, ea este din ce în ce mai puternică pe măsură ce îmbătrânește; în realitate, Alianța riscă să devină, însă, din ce în ce mai puțin capabilă. Walt afirmă ca principalul pericol este ca „NATO să fie mort înainte ca cineva să observe asta”, ca o formă fără conținut păstrată până în momentul în care trebuie să acționeze efectiv (punct în care are loc conștientizarea faptului că diferențele dintre membrii organizației au făcut-o între timp nefuncțională)¹⁵.

Teoriile neorealiste aplicate la NATO au prezis trei elemente. Era vorba în primul rând despre faptul că, după Războiul Rece, membrii organizației vor tăia substanțial din bugetul destinat cheltuielilor militare: odată cu scăderea amenințării care justificase în trecut investițiile uriașe în armată, era nevoie să fie ajustate și cheltuielile la un nivel rezonabil cost – beneficii. În al doilea rând, membrii s-ar fi angajat în tot mai multe dispute referitoare la politica alianței, pe măsură ce începeau să urmeze direcții din ce în ce mai individualiste de politică externă și de apărare (un fenomen de „renaționalizare” a apărării). În ultimul stadiu, în viziunea neorealistă, statele membre urmau să părăsească alianța pentru alte forme de cooperare internațională mai puțin costisitoare¹⁶.

Până la acest moment par să se fi adevărat într-o oarecare măsură primele două argumente.

În ceea ce privește scăderea cheltuielilor militare, limita de 2% din produsul intern brut care trebuie alocată apărării de către fiecare stat membru NATO era atinsă în 2010 de numai șase dintre țările din alianță. Media în Europa era de 1,7%, în timp ce Statele Unite au alocat mult peste limită, adică aproximativ 4,8% din PIB¹⁷. Cifrele indicate sunt doar vârful iceberg-ului în ceea ce privește asimetria de forțe în NATO și frustrarea americană de a fi, pe banii proprii, cei mai importanți garanți ai păcii și securității europene. Robert Kagan acuza Europa în volumul **Despre paradis și putere** că a privit sfârșitul Războiului Rece „ca pe o vacanță de la strategie” și într-un anumit sens și ca pe un sfârșit al geopoliticii¹⁸. Sub umbrela NATO, garantată mai ales de America, Europa a găsit banii și resursele necesare pentru a-și construi „paradisul” pașnic kantian. Astfel, în ciuda discuțiilor despre instaurarea Europei ca putere mondială, bugetele europene medii pentru apărare au scăzut sub 2% din produsul intern brut și, pe parcursul ultimului deceniu al secolului trecut, capacitățile militare s-au redus constant în raport cu cele ale Statelor Unite¹⁹. Nu este vorba numai că americanii cheltuiesc dublu față de europeni în domeniul militar, ci și de faptul că o fac mai eficient. Robert Cooper, fostul consilier al lui Javier Solana, observa în 2006 că problema statelor europene este „cheltuirea individuală” a bugetului apărării, fără corelarea la nivel supra-național a politicilor în domeniu. Sunt achiziționate astfel în spațiul Uniunii Europene echipamente care dublează inutil capacități deja existente (mai multe state au echipamente destinate acelorași tipuri de acțiuni) și care doar rareori sunt interoperabile²⁰. Cu personal instruit separat și căruia i se pun la dispoziție direct în teatrul de operațiuni echipamente cu care nu este familiarizat, Uniunii Europene îi va fi greu să pună în joc o forță de luptă eficientă, apropiată de nivelul celei americane. O soluție ar putea fi achiziționarea și folosirea în comun de armament, tancuri sau avioane de luptă de ultimă generație (așa-numitul **pooling and sharing**). Măsura ar reduce costurile la nivel de stat pentru dotarea militară optimă, ar permite achiziționarea și folosirea împreună a mai multor bunuri și ar asigura o interoperabilitate crescută – adică exact o bună parte din coerența în domeniul militar care îi

lipsește azi Europei. Dificultatea este dacă statele sunt pregătite să accepte o cooperare atât de avansată și să își asume riscurile ei. În tot cazul, la momentul realizării acestor observații Europa este devansată de Statele Unite și din punct de vedere al investițiilor militare și din cel al tehnologiei folosite, precum și din perspectiva puterii combative propriu – zise, care poate fi dislocată rapid pentru diferite operațiuni. Pentru cei care afirmă că Statele Unite nu mai sunt la fel de interesate de NATO și își îndreaptă atenția mai mult către Asia – Pacific, cifrele care indică aportul Washingtonului la securizarea Europei pot fi însă un paradox interesant – în ciuda unei teoretice îndepărtări de Europa, America aduce totuși în continuare cele mai mari contribuții la bugetul NATO.

În ceea ce privește cel de-al doilea argument neorealist, al divergențelor de opinii tot mai accentuate din cadrul Alianței, acesta pare să fie probat de un număr mare de evenimente din ultimii 20 de ani. Opiniile și abordările diferite de problematici au fost vizibile în interiorul NATO, unul dintre cele mai citate momente fiind invadarea Irakului de către Statele Unite ale Americii în 2003. O serie de state europene, în frunte cu Franța, Germania și Belgia, au criticat în termeni duri intervenția aliatului american, contrariate de unilateralismul și abordarea de politică externă radical-violentă a administrației Bush, și s-au opus ideii de a sprijini militar Turcia în cazul în care aceasta ar fi avut de suferit de pe urma Irakului²¹. Astfel de momente de neînțelegere existaseră și în trecut, în anii '90. În 1996 Statele Unite au inițiat de pildă contra Iranului și Libiei **Iran and Lybia Sanctions Act (ILSA)**, prin care firmele care investeau mai mult de 20 de milioane de dolari în sectorul energetic din cele două țări erau supuse sancțiunilor. Scopul era împiedicarea Iranului și Libiei să evolueze rapid către producerea de arme de distrugere în masă. Florin Diaconu afirmă că, deși indirectă, măsura ar fi diminuat capacitatea celor două state de a produce și vinde resurse naturale (exporturi din care, ulterior, ar fi obținut profituri uriașe reinvestite în programe militare secrete). Efectul politicii americane era așadar acela că Iranul și Libia ar fi fost încetinite în demersul lor de a-și procura arme de distrugere în masă, în special arme

nucleare. În 1997 mai multe firme străine au semnat însă acorduri separate cu Iranul, punându-i acestuia la dispoziție capitaluri uriașe pentru a-i facilita extracția de petrol și gaze, o decizie care a subminat direct **ILSA** și a făcut-o inoperabilă. Corporațiile care au afectat cel mai puternic inițiativa americană erau originare din Rusia, Malaysia și, mai puțin previzibil, Franța²². Momentele de neînțelegere între aliați și poziția particulară a Franței în special, nu sunt totuși specifice doar perioadei de după Războiul Rece, aducerea acestora ca probe pentru îndepărtarea Americii de Europa trebuind să fie făcută cu deosebită atenție. În cadrul NATO au existat în egală măsură crize și în timpul Războiului Rece, unul dintre momentele clasice de amintit în acest sens fiind ieșirea Franței gaulliste din structurile militare ale Alianței. Abia patru decenii mai târziu, în 2009, președintele Sarkozy a luat decizia reîntoarcerii Parisului din autoxilarea pe care și-o impusese în anii '60. Amenințarea URSS făcea poate aceste conflicte mai puțin acute, ceea ce nu înseamnă, totuși, că de la sfârșitul celui de al Doilea Război Mondial și până în 1990 interesele americane și cele europene s-au suprapus în întregime.

În ceea ce ne privește, considerăm că există cel puțin trei motive pentru care SUA și statele europene nu sunt încă gata să se despartă unele de celelalte. În primul rând, diferența axiologică nu este atât de mare de cele două părți ale Atlanticului încât să presupună o ruptură. Atât regimurile europene cât și cel american sunt democrații. Analizând ideea de constituire a unei comuniuni a democrațiilor care să acționeze ca un far pentru restul statelor lumii, Charles Kupchan observa că NATO și UE reprezintă în particular o „ligă a democrațiilor”²³. În ambele structuri, ca în niște cluburi exclusiviste, condiția primă de aderare este tipul de regim. Acest criteriu încă persistă ca o legătură, un punct comun la nivel transatlantic. De asemenea, ar fi nesănătos pentru tot sistemul internațional ca Statele Unite să fie pe cont propriu ca unică superputere. Chiar și marile state au nevoie de parteneri cu care să dialogheze²⁴. Deși uneori cu interese divergente, principalul spațiu geopolitic de la care SUA pot primi sprijin în disputele

internaționale, fie vorba și numai de suport moral, este în continuare cel european. Este puțin probabil ca America să fie sprijinită în chestiuni tranșante de state din Orientul Mijlociu, de China, Rusia sau chiar America Latină. Europa rămâne, cu întreaga sa suită de probleme, singurul aliat de încredere. În acest sens, NATO poate fi privit ca o garanție formală a continuării sprijinului dintre Europa și vechii aliați de la Washington. Este drept că Statele Unite se pot descurca singure și în războaie pe cont propriu, cum a fost în mare măsură cazul în Afganistan, și în războaie în care europenii sunt alături de americani, cum a fost cazul în Kosovo. În 2003, totuși, administrația Bush se putea lipsi de sprijinul Franței și al Germaniei în invadarea Irakului, dar se simțea obligată să obțină cel puțin susținerea Marii Britanii. Și aceasta nu pentru că avea nevoie de ea din punct de vedere militar, ci pentru că susținerea oferită de Blair îi conferea Americii patina legitimității internaționale, de care SUA avea nevoie în acord cu filosofia sa intrinsecă²⁵. În toată această discuție nu este vorba însă decât de legitimarea politicii externe americane. Chiar Kagan recunoștea că Statele Unite au motive solide să caute parteneriatul cu Europa, motive care nu țin de dreptul internațional, de sprijin la ONU sau de țesătura ordinii internaționale. Așa cum afirma el, Europa contează deoarece, împreună cu Statele Unite ale Americii, constituie inima lumii liberale, democratice. Esența liberală a Statelor Unite face dificil, dacă nu imposibil, ca americanii să ignore temerile, îngrijorările sau interesele democrațiilor liberale surori²⁶.

La S. Walt, ca și la Naisbitt (**Megatrends**) și la alți autori, regăsim ideea referitoare la mutarea centrului de greutate al politicii externe a Statelor Unite de la Europa către zona Pacificului, unde trebuie să facă față apariției „dragonilor asiatici” (competiție economică) și ascensiunii treptate a Chinei, Indiei, sau chiar a Indoneziei, cu scopul conservării propriei securități și a statutului de hegemon în sistem. Astfel, dacă în următorii ani China își va continua consolidarea statutului de mare putere și va deveni tot mai amenințătoare, este probabil, afirmă Walt, ca Statele Unite să facă demersuri tot mai avansate pentru a-și asigura aliați în Asia. Din acest punct de vedere

putem considera procesul deja început cel puțin pentru două cazuri: Pakistan (cooperarea – nu lipsită de probleme – cu SUA în special în războiul antiterorist, dată fiind granița poroasă cu Afganistanul) și într-o oarecare măsură și Japonia (stat care, deși nu face parte din organizație, are un statut special pe lângă NATO). Teza lui Walt din 1999 era că, pe măsură ce americanii devin tot mai implicați în sfera Asia-Pacific, statele europene nu vor fi nici interesate, nici dornice să intervină în probleme din această regiune, previziunea fiind aceea că vor exista tot mai puține puncte comune între agenda de securitate europeană și cea americană²⁷. Introducem aici cel de al doilea și al treilea argument cu privire la rămânerea împreună a Europei și Americii, și anume interesele globale pe care le împărtășesc țările de pe ambele maluri ale Atlanticului și interdependența lor. Într-o lume din ce în ce mai interconectată, globalizată, este greșit să presupunem că un spațiu precum Europa nu ar avea interese în zona asiatică. Pentru că nu se poate impune de una singură în acest areal nici militar, nici pentru a-și asigura resurse din regiune, nici în alte circumstanțe, Europa are încă nevoie de America. În ciuda eforturilor sale de a se dota militar, UE nu poate încă să suporte de una singură operațiuni militare de anvergură. Este un important pol economic al lumii, dar nu și unul militar. Pe de altă parte, pentru a face față unor amenințări globale precum terorismul sau proliferarea armelor de distrugere în masă, Statele Unite au de asemenea nevoie de aliați. Lupta contra unor astfel de factori este efectiv imposibil de dus unilateral, chiar și pentru o superputere. Cei care îi pot sprijini pe americani nu sunt neapărat actorii non-democratici de pe arena internațională, mult mai greu de atras și fidelizat scopului, ci tocmai foștii aliați europeni. Este drept că șansele ca aceștia să sprijine militar SUA în Asia într-o manieră substanțială sunt destul de reduse. Dar presupunerea că nu există interese comune este, din punctul nostru de vedere, în fond greșită. Mai mult decât atât, ipoteza lui Walt conform căreia Rusia este singurul aliat pe care Statele Unite l-ar putea găsi pentru a face față ascensiunii sinice pare relativ ușor de demontat pentru moment (pe termen scurt, mai ales în condițiile în care Rusia privește NATO cu suspiciune

iar relațiile Moscovei cu Beijingul sunt considerabil mai bune decât cele cu administrația americană). Recapitulăm cele trei motive pe care le-am expus: o oarecare menținere a asemănarilor de viziune (contrar lui Kagan, Walt sau altor autori occidentali), interesele Europei nu sunt atât de depărtate de ale Statelor Unite într-o lume din ce în ce mai interconectată, respectiv interdependența între europeni și spațiul american.

Stuart Croft afirma că NATO trebuie să facă față în perioada post-Război Rece la trei amenințări. În primul rând, o Europă mai puternică și un parteneriat nord-atlantic mai echilibrat sunt privite de la Washington (mai ales de cercurile neoconservatoare), în ciuda opiniilor unor autori precum Kagan și a voinței marilor puteri continentale, drept începutul decuplării Europei de la NATO. Mai apoi, se pune întrebarea cum va reuși NATO să răspundă noilor amenințări la adresa securității fără intensificarea cheltuielilor militare care, introduse pe agendele naționale în manieră nepersuasivă, irită opinia publică. Nu în ultimul rând, organizația este antrenată în dezvoltarea unei zone de securitate în Europa, situație din care decurge problema includerii în alianță a unor noi state și, mai ales, potențiala excludere a altora (deocamdată doar un scenariu). Croft se întreba acum peste un deceniu cum ar fi putut la acel moment Serbia și mai ales Rusia să fie pe deplin angajate în politica de securitate din Europa. Dacă aceste state erau însă date la o parte, NATO de fapt avea să joace un rol cheie în divizarea continentului²⁸, o sarcină cu încărcătură negativă pe care nu dorea să și-o asume.

Situația dintre NATO și Rusia, principala moștenitoare a URSS, pune probleme din măcar două motive: pe de o parte discrepanța între modurile în care se percep unul pe altul cei doi actori (Rusia încă definește organizația ca pe un factor de amenințare la adresa propriei securități în timp ce din tabăra opusă viziunea este, dacă nu prietenoasă, măcar pașnică), iar, pe de altă parte, divergențele de opinii din interiorul alianței cu privire la modul în care ar trebui să arate raporturile cu Rusia (Germania, care ar prefera o relație mai apropiată cu Moscova și în ultimă instanță poate chiar invitarea acesteia în organi-

zație, față de state foste comuniste precum Polonia sau România, în cazul cărora este posibil chiar să se folosească în ultimă instanță dreptul de veto pentru a se opune unei astfel de inițiative). În cazul în care invitarea Moscovei la NATO s-ar produce cândva, rămâne totuși întrebarea dacă în Alianță ar fi loc pentru două puteri de calibrul Statelor Unite și Rusiei. Considerăm ca există patru riscuri: blocarea deciziilor NATO prin folosirea excesivă a dreptului de veto al Rusiei, dat fiind că interesele de la Kremlin nu se suprapun decât pe alocuri cu ale Washington-ului sau ale majorității statelor vestice (a se consemna că același fenomen de blocare a deciziilor prin dreptul de veto s-a petrecut deja și se mai petrece încă în cadrul Consiliului de Securitate al ONU – a se vedea cazul Siriei), controlarea unor membrii ai organizației prin intermediul accesului la resurse (cazul german de pildă, dar nu numai), o oarecare pierdere a coeziunii și tradiției organizației (abdicarea de la valorile democratice și de la istoricul leadership-ului Statelor Unite, precum și nemulțumirea unor state precum Polonia) și riscul suprapunerii – NATO trebuie să definească ce poate îngloba și ce nu și unde își fixează limitele geografice.

Pentru o posibilă aderare a Rusiei la NATO ar fi nevoie fie de construirea unui consens între membrii deja existenți, fie de suprimarea dreptului general de veto. Mai mult decât atât (și cel mai important), Rusia ar trebui să își dorească adarea și să îndeplinească minimul de criterii (regim democratic liberal nu „democrație suverană”, relații pașnice cu vecinii etc). La momentul actual și până la venirea la putere a unui regim mai moderat, pro-occidental, Moscova nu pare nici să aspire la intrarea în organizație (proces pe care l-a blocat, de pildă, opunându-se via Germania cooptării Georgiei și Ucrainei) și nu este nici un regim democratic veritabil, decât eventual la nivel declarativ. Principalul câmp de cooperare cu Statele Unite este la momentul actual lupta antiteroristă, în care există obiective comune și gestionarea situației din Afganistan. Chiar și în acest domeniu, felul în care Rusia înțelege și instrumentează conceptul este însă discutabil. Este vorba pe de o parte despre criticile cu privire la folosirea abuzivă în unele cazuri a

ideii de antiterorism, iar pe de altă parte este vorba despre excesul de agresivitate și maniera de a gestiona crize teroriste (eșecul de la școala din Beslan, de pildă)²⁹. Rămâne de reținut, ca o dominantă a politicii externe de la Kremlin și a poziționării sale în raport cu NATO, închistarea acesteia în trecutul istoric, incapacitatea de a se debarasa de opoziția de decenii față de Vest, precum și o îndelungată tradiție de politică externă nu doar suspicioasă față de Occident (fapt ce explica asumarea de unele elite moscovite a identității „eurasiatice”) ci și intricată, bicefală, aflată mereu la granița dintre Asia și Occident³⁰.

Problema ridicată de Rusia nu este totuși nici pe departe prima din gama de situații cu care NATO trebuie să se confrunte. Tocmai această mutație a obiectivelor, de la clasică rivalitate cu Moscova către o preocupare legată de terorism, conflicte înghețate, democratizare și misiuni **out of area**, dă tonul transformării alianței. Sfârșitul Războiului Rece nu a solicitat dezagregarea organizației în sensul în care a făcut-o cu Pactul de la Varșovia. Statele membre nu au dorit să se desprindă total de influența americană așa cum țările comuniste au dorit ruperea de fosta URSS. Cu o eficiență deja dovedită și patru decenii de existență la acel moment, NATO s-a conservat ca o formă instituționalizată de continuare a cooperării SUA – Europa. Singurul element pe care l-a pierdut și care a ridicat pentru o vreme suspiciuni la adresa funcționării sale a fost obiectivul care i-a dat naștere, și anume rezistența în fața politicii ostile sovietice. Odată dispărut acesta, pentru a se menține, NATO a trebuit să se redefinească. Deși este probabil ca Statele Unite să devină tot mai interesate de zona Asia – Pacific, nu există motive solide ale unui drum separat în raport de Europa. De vreme ce relațiile sunt relativ bune, chiar orientându-se spre Extremul Orient, ce anume ar determina SUA să recurgă la o ruptură radicală? Nemulțumirea americană legată de costurile NATO ar putea conduce în timp la o scădere a contribuției financiare a SUA și la creșterea independenței europene în materie de asigurare a securității și cooperării. Acest fapt nu se corelează însă direct cu separarea drumurilor pe care le vor urma în viitor cele două părți ale Atlanticului.

CONCLUZII

În prima parte a anilor '90 au existat trei posibilități de evoluție pentru NATO: dispariția, menținerea în aceeași formă și cu aceleași obiective (ceea ce ar fi condus, din punctul nostru de vedere, tot la dezagregare), respectiv flexibilizarea și redefinirea. Ipoteza de la care am pornit a fost aceea că NATO a ales să se adapteze noilor contexte și să se redefinească. Cheia supraviețuirii sale la două decenii de la atingerea scopului pentru care fusese inițial creat constă, în opinia noastră, tocmai în găsirea unor noi factori de coeziune pentru alianță. Nu amenințarea rusă, ci tradiția cooperării, noile contexte de securitate și lipsa altui motiv de destrămare decât dispariția URSS au menținut NATO pe arena internațională. Europa și Statele Unite, cu câteva excepții, împărtășesc totuși aceleași valori: democrația, drepturile omului, economia de piață, ideea de libertate. Este drept, în abordarea conflictelor se regăsesc diferențe semnificative: în timp ce europenii sunt mai înclinați spre cooperare, negociere, rezolvare pașnică a diferendelor în spiritul tratatelor internaționale, Washingtonul este mult mai dispus să apeleze la forță și uneori să negligeze ONU. SUA este încă hegemonul sistemului, măcar în plan militar. Este o situație pentru care există fie și uneori tentația exploatării. Chiar și așa însă, Europa și America sunt însă împreună „inima” lumii occidentale. Mai mult decât atât, cele două au nevoie reciproc una de cealaltă: Europa pentru că încă nu este independentă militar, Statele Unite pentru că, așa cum sublinia R. Cooper, chiar și marile puteri au nevoie de aliați și parteneri de dialog. O altă realitate este aceea că, oricât ar părea că interesele americane și cele europene se despart, într-o lume pe care globalizarea a condensat-o în materie de spațiu și timp și în care riscurile și amenințările transcend ușor granițelor, obiectivele nu se pot separa complet.

Cu toate problemele pe care le ridică Europa, pentru moment America nu poate găsi un aliat cu care să aibă o tradiție de cooperare la fel de îndelungată, pe care să se poată baza în aceeași măsură și care să aibă oarecum același calibrul. Iată deci motivele pentru care am considerat că mutarea centrului de greutate al politicii externe americane către zona Asia-Pacific nu este neapă-

rat congruentă cu ruptura de lumea europeană. Încă există suficiente puncte comune, încă nu există un motiv decisiv pentru o separare. În acest sens, redefinit pentru a se adapta noilor contexte, NATO oferă cadrul instituțional pentru continuarea colaborării transatlantice. În opinia noastră, rolul său nu este nicidecum încheiat, la fel cum nici parteneriatul euro-american nu a fost încă epuizat. Istoria se poate scrie însă în multiple moduri. Hazardul, personalitățile politico-militare, evenimente care nu pot fi prevăzute în momentul redactării acestei lucrări sau chiar limitele gândirii autorului ar putea conduce către invalidarea tezei. Istoria va decide în cele din urmă.

Note

¹ Josef JOFFE, **NATO: Soldiering on**, Time Magazine, 2009, consultat la <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1886470-1,00.html>, pe 10 ianuarie 2013.

² Andrei MIROIU, Radu Sebastian UNGUREANU (coord.), **Manual de Relații Internaționale**, Ed. Polirom, Iași, 2006.

³ Christopher LAYNE, **Supremacy is America's weakness**, Cato Institute, consultat la <http://www.cato.org/publications/commentary/supremacy-is-americas-weakness>, accesat pe 20 ianuarie 2013.

⁴ Ruxandra IVAN, **Ce este NATO, azi? De la alianță militară la sistem de securitate colectivă**, în *Revista Institutului Diplomatic Român*, Anul III, No. I (V), București, 2008, p. 20

⁵ *Ibidem*, p. 20

⁶ Marcin ZABOROWSKI, **How to Renew Transatlantic Relations in the 21st Century**, în *The International Spectator: Italian Journal of International Affairs*, Vol. 46, No. 1, 2011, p. 107, consultat de la <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03932729.2011.549757#tabModule>

⁷ Ruxandra IVAN, *op. cit.*, p. 22

⁸ Richard LUGAR, NATO Speech 9/28/2009 Transcript, discurs consultat la <http://www.acus.org/event/senator-richard-lugar-congressional-perspective-future-nato-transcript>, accesat pe 14 ianuarie 2013.

⁹ Ruxandra IVAN, *op. cit.*, p. 23

¹⁰ *** **Active Engagement, Modern Defence**, NATO, 2010, consultat la http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, accesat pe 24 octombrie 2012.

¹¹ John S. DUFFIELD, **NATO's functions after the Cold War**, în *Political Science Quarterly*, Vol. 109, No. 5. (1994-1995), pp. 766-767

¹² Ruxandra IVAN, *op. cit.*, p. 26

¹³ Stephen M. WALT, **The ties that fray. Why Europe and America are drifting apart**, în *The National Interest*, No.54 (1998- 1999), consultat la <http://www.comw.org/pda/swalt.pdf>, pp. 7-8

¹⁴ *Ibidem*, p. 6-7

¹⁵ *Ibidem*, p. 7

¹⁶ Robert B. McCALLA, **NATO's persistence after the cold war**, în *International Organization*, Vol. 50, No. 3 (1996), consultat la http://columbiauniversity.net/itc/sipa/S6800/courseworks/mcalla-nato_persistence.pdf, pp. 7-8

¹⁷ Lawrence J. KORB, Max HOFFMAN, **What's next for NATO? Defining a new role for the alliance in a post-Cold War world**, Center for American Progress, 2012, consultat la <http://www.americanprogress.org/issues/security/report/2012/05/17/11605/whats-next-for-nato/>

¹⁸ Robert KAGAN, **Despre paradis și putere. America și Europa în noua ordine mondială**, Ed. Antet, București, 2005, p. 23

¹⁹ *Idem* 4

²⁰ Robert COOPER, **The European answer to Robert Keagan**, în *Transatlantic Internationale Politik*, No. 2 (2003), consultat la http://w7.ens-lsh.fr/amrieu/IMG/pdf/Europe_answers_Kagan_2-03.pdf, p.1

²¹ Stanley R. SLOAN, **How and why did NATO survive Bush Doctrine?**, NATO Defense College, 2008, consultat la <http://www.isn.ethz.ch/isn/Digital-Library/Publications/Detail?ots591=cab359a3-9328-19cc-a1d2-8023e646b22c&lng=en&id=122025>, p. 4

²² Florin DIACONU, **Despre politica externă a SUA la începutul secolului al XXI-lea**, Institutul Diplomatic Român, <http://www.idr.ro/publicatii/politica%20externa.pdf>, pp. 42-43

²³ Charles KUPCHAN, **Minor league, major problems. The case against a league of democracies**, în *Foreign Affairs*, Nov.-Dec. 2008.

²⁴ Robert COOPER, *Op. cit.*, p. 2

²⁵ Robert KAGAN, *Op. cit.*, pp. 125-126

²⁶ *Ibidem*, p. 126

²⁷ Stephen M. WALT, *Op. cit.*, p. 4

²⁸ Stuart CROFT, Jolyon HOWORTH, Terry TERRIFF, Mark WEBBER, **NATO's triple challenge**, în *International Affairs*, vol. 76, no. 3 (2000), pp. 496-497 consultat la <http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/public/International%20Affairs/Blanket%20File%20Import/inta148.pdf>

²⁹ Gearóid Ó TUATHAIL, **Placing blame: Making sense of Beslan**, Virginia Tech, consultat la <http://www.ncr.vt.edu/Highlights/ToalBeslan.pdf>, p. 8, accesat pe 24 octombrie 2013.

³⁰ Henry KISSINGER, **Diplomația**, Ed. All, București, 2007, pp. 148-149

ABSTRACT

At the end of the Cold War, NATO was confronted with three different choices: to disintegrate, to resist with the same objectives or to adapt, to get more flexible and ready to respond to a new kind threats. The key of NATO's survival lies in the capacity of the alliance to redefine herself and get based on new elements of cohesion. In spite of the appearance that Europe and America are about to drift apart, neither has NATO finished its role, nor are its members ready to renounce one to another. The American focus on Asia - Pacific, fully justified, won't come with a necessary withdrawal from Europe, which is improbable to happen in totality or in the near future.

Keywords: NATO, EU, transatlantic relations, alliances, security, defense

Roxana A. Olteanu is a BA candidate in Security Studies at the Faculty of Political Science – University of Bucharest. She followed the courses **European Security and Defence Policy** and **Law of Armed Conflict** at the National Defence University “Carol I”, Bucharest. Fields of interest: Middle East (particularly Israel, Syria, Jordan) and the European and transatlantic institutions of security.

Global Goliath vs. Global Leader: the United States' Difficult Choice

Dr. Simona R. Soare

1. Introduction

You cannot push a river, an old American saying goes, meaning things have their own timing and they cannot be either rushed or delayed. The same applies to the declinist theses about the U.S.' relative power decline. Since the early 1990s there is a burgeoning literature on the decline of American power and leading position in the international system also known as the declinist school of American foreign policy. In the 1990s authors like the regretted Kenneth Waltz, Christopher Layne or John J. Mearsheimer argued the international system would soon turn multipolar and America's unipolar position would be undermined by other great powers balancing against it (Waltz, 1993; Layne, 1993; Mearsheimer, 1993).

Resonating the words of British statesman Joseph Chamberlain in the speech he delivered during the 1902 Colonial Conference – “The Weary Titan staggers under the too vast orb of its fate” – Timothy Garton Ash argued in 2005 “[t]he United States is now that weary Titan” (Garton Ash, 2005). The changes in the international system revealed the limits of U.S. power (Nye, 2002; Walt, 2005). At the same time that some scholars celebrated the unrivaled American power and position in the international system at the beginning of the 21st century (Kissinger, 2001: 17; Bacevich, 2003; Ikenberry, 2002; Ikenberry, 2003: 533; Ferguson, 2005: 3; Maier, 2006; Brooks and Wohlforth, 2008: 3; Ikenberry *et.al.*, 2009: 1; Ikenberry, 2011), the declinist scholars suggested they had identified the first signs of the U.S.’

inevitable power decline. The global Goliath, the declinists argue, might be faced with increasing balancing from other systemic Davids if hard strategic choices are not made. The magnitude of the changes the international system is currently undergoing makes it quite clear in the declinist scholars’ view that the U.S. needs to rapidly change its grand strategy to cope with relative power decline: “The changing distribution of power in the international system-specifically, the relative decline of U.S. power and the corresponding rise of new great powers-will render the strategy [of preponderance] untenable. The strategy also is being undermined because the robustness of America’s extended deterrence strategy is eroding rapidly. Over time, the costs and risks of the strategy of preponderance will rise to unacceptably high levels. The time to think about alternative grand strategies is now-before the United States is overtaken by events” (Layne, 1997) because “America’s unipolar moment is over” (Art, 2012: 13). Not only is the U.S. wasting precious relative power resources on secondary interests like European security, but its behavior in the international system may persuade rising great powers to balance against Washington, thus endangering the U.S.’ interests, security and exceptionalism.

This article starts off by asking what makes this particular period in American history so different from the previous four declinist waves of American foreign policy. And the answer it comes up with after taking a closer look at the pinnacle of systemic power – military power – is that the U.S. is poised to remain the systemic

Goliath for the foreseeable future. In particular, I argue the empirical evidence offered by the declinist school of American foreign policy is circumstantial and barely quantifiable. In other words, the global Goliath is still undefeated in the military field where no signs of decline are pertinently visible at this point. While the declinists perceive themselves as realist proverbial prophets, the critics of the declinist school are not far behind in explaining and prescribing normative requirements for the American grand strategy to follow. However, it seems as though neither the declinists, nor their critics are actively looking for solutions to the present strategic challenges the U.S. is faced with, but rather they are seeking to manage the expectations concerning the American grand strategy, the American power and ultimately the American future in the international system.

The study has three main sections. First, I lay out the three main arguments of the declinist school of American foreign policy. Secondly, I take a closer look at the U.S. military power and the strategic choices Washington is faced with in an effort of achieving its strategic interests of remaining the world's unrivaled military superpower. Lastly, I draw a few conclusions and put forth a few suggestions concerning the impact of the American shifts in grand strategy especially on the European security.

2. Research design

The declinist school of American foreign policy, the theoretical background of this article, is a specific synergy of neoclassical realism and power transition theory which emphasizes (a) the symbiosis between the unit and the systemic levels of international relations; (b) the fact that there is a mutual influence between the systemic and unit levels; (c) that the international distribution of power is the main driver of a state's grand strategy, its foreign and security policies, albeit in an indirect and complex manner because (d) they are filtered through the unit-level decision-making processes and the decision-makers' perceptions, calculations and expectations concerning the international distribution

of power (Waltz, 1993, 2000, 2002; Layne, 1993, 2006). Surely, this thesis is not new in International Relations Theory; it actually builds on the theses of the power transition theory in all its four versions (Soare, 2013; Organski, 1958; Gilpin, 1981; Kennedy, 1987; Goldstein, 1988; Modelski, 1987; Thompson, 2011; Doran, 2003; 2012) and neo-classical realist theses. However, the declinist school of thought brandishes a neoclassical realist argument: America's relative power is declining as evidenced by the hard power limitations Washington is confronted with in the aftermath of the second largest economic crisis of the last century or the extensive and expensive foreign engagements the U.S. has put in place over the last half a century. The declinists do not necessarily focus on the inevitability of the U.S.' relative power decline. Unlike Kennedy (1987) who argues overstretch is inevitable for great powers, the declinists see the American overstretch as a symptom of the American decision-makers not responding appropriately to the systemic power distribution's incentives. I will return to this point in the next section of this article and discuss it in further detail.

This paper started off by asking what is so different about what Joffe calls the fifth wave of American declinism to justify the declinist school's theses. In particular, IR literature seems rigged by a paradox with regard to the U.S. power: on the one hand, the post-Cold War years were described as the apex of American power – an unrivaled superpower status in the international system; on the other hand, the declinists focused on the expectations of counter-American balancing and used Washington's war of choice in Iraq as the only case study to support their argument about the American out-of-bounds grand strategy that had completely lost sight of prudently pursuing its true strategic interests. Taliaferro (2008) argues there is an enduring trend of American grand strategy after World War I, i.e. when the U.S.' security, status and interests are threatened, the American leaders tend to go on the offensive by adopting hard-line policies towards their near peers, increase the scope of American forward military presence and global commitments and increase defense spending; by contrast, when the American leaders perceived

the distribution of power to favor the U.S., they were more willing to accommodate the interests and requests of their near peers. Yet the reality of the 2000s does not necessarily comply to this historical trend because under the unipolar system which Ikenberry, Mastanduno and Wohlforth (2009) described as no longer representative for the effects of classic balancing dynamics the U.S. enjoys a maximum of systemic power. It follows the U.S. should have relaxed its foreign policy towards the second tier powers, alleviate the use of its military power in the system and decrease its defense spending. A closer look at the last two decades is a clear indication the American grand strategy has been following a completely different pattern, one the declinists emphasize is not appropriate or historically-representative for the U.S. But is the U.S. indeed experiencing relative power decline? Are the sub-prime and the economic crisis, along with the deficit and the foreign debt an indicator of the demise as the declinist scholars argue? And if so, is the U.S. military power the one attribute that has been maintaining the U.S. in the leading global position after World War II declining as well?

This article's research hypothesis is the economic crisis, the deficit and the ballooning foreign debt have revealed the underbelly of the limits of the American power; unless they are severely and definitively corrected at once, they may facilitate the American relative power decline because they represent the hole in Goliath's armor which may be exploited by Washington's rising near peers. I use a mixed-method research methodology emphasizing both quantitative variables such as the American national power indicators as well as qualitative ones such as the analysis of strategic American documents representative for the American grand strategy decision-making. Moreover, I am looking at this research hypothesis from three different perspectives that are representative for the respective arguments of the declinist school of American foreign policy and their influence on the American military power. Speaking of the declinist arguments, next I discuss them in greater detail as a prerequisite of my analysis in the third part of this article.

3. The Declinist School's Arguments

The declinist scholars emphasize that the post-World War II American grand strategy has been largely disregarding the imperatives of the international distribution of power because the strategic decisions of the American leaders have not focused on their correct reading but were in fact driven by hegemonic and ideological designs. But this hegemonic grand strategy is detrimental to the American strategic interests because it unnecessarily wastes American lives and treasure for disproportionally lower strategic returns: "Over the last decade (...) the country's relative power has deteriorated, and policymakers have made dreadful choices concerning which wars to fight and how to fight them. What's more, the Pentagon has come to depend on continuous infusions of cash simply to retain current force structure – levels of spending that the Great Recession and the United States' ballooning debt have rendered unsustainable" (Posen, 2013).

The declinists argue, the current American grand strategy usually referred to as hegemonic, liberal interventionist or deep engagement, "saps U.S. power, infantilizes U.S. allies, prompts other states to work against the U.S., and encourages other peoples to blame the U.S. for their troubles" (Posen, 2008; Zenko and Cohen, 2012). In a sense, it is the U.S. grand strategy choices that have pushed its allies to cut their defense expenses, free-ride the American security bandwagon, allow Washington to strongly subsidize their security while they developed other sectors of their economies, and drag Washington into unnecessary wars. Yet America's ballooning foreign debt and budget deficit no longer warrant such a grand strategy (Layne, 2012); consequently, the "United States should replace its unnecessary, ineffective, and expensive hegemonic quest with a more restrained grand strategy" (Posen, 2012) because there is still time to remedy the situation and turn the tide of American relative power decline by switching to a **restrained** grand strategy based on the protection of America's narrow strategic interests through a smaller expeditionary force and a much-reduced forward presence in the

international system. The latter would mitigate three of the main causes for concern with regard to the American relative power decline: the inevitable laws of the rise and fall of great powers, the wrong grand strategy choices of the American leadership when confronted with the systemic imperatives and the rise of the rest of the great powers in the international system.

3.1. The inevitable historical and systemic laws

IR literature postulates the inevitable and indissoluble dependency between economic and military power. Yet, when a country becomes militarily overstretched, its economic power is endangered because the returns on the use of that power to make further relative power gains diminishes well below the value of the resources invested. The American economic crisis of the late 2000s, the ballooning budget deficit and foreign debt are indicated as clear signs of the U.S.' overstretch. For the first time since the end of World War II, the American public foreign debt has passed the 70% of GDP threshold suggesting Washington is borrowing to fund its unnecessary military ventures and maintain a defense spending level which can only be justified because the U.S. is offering such an extensive network of security guarantees to its allies despite the historical patterns. The American federal budget deficit stood at \$1.3 billion in 2009 and has slowly started to diminish under the impact of the Obama administration's austerity measures to just \$1.1 billion in 2012; but it remains remarkably high, which means the administration is forced to place caps on its discretionary spending, including defense spending; and to cut at least \$50 billion annually from its defense budgets because Washington has simply been living beyond its means and needs to bring the federal budget deficit to 3.3% of GDP at the most in the next decade. And the American economy needs a renewal and a rejuvenation in order to remain viable and competitive with rising challenges like China which threaten to replace the U.S. as the largest global economy by the end of this very decade according to OECD estimations or by 2030 according to the most optimist estimations

(NIC, 2012). One of the central pillars of the American global status is on the verge of being undermined with irreparable damage if corrective actions are not put in place at once. The implication of the decline of the American economic power is that other great powers will increasingly be able to advance their interests at the expense of the American interests and Washington will be increasingly constrained by the interests of other rival great powers (Itzkowitz and Beckley, 2013). Moreover, "the nation's ballooning budget deficits are going to make it increasingly difficult to sustain [the U.S.'] level of military commitments... [I]ts strategic commitments exceed the resources available to support them" (Layne, 2011: 153).

The critics of the declinist school generally emphasize the U.S. economy is not in danger of decline. Brooks and Wohlforth (2008: 98-147) argue the sheer massive presence of the U.S. in the global economy, the fact that its currency is the global reserve currency and the global commercial transactions currency, that the American economy acts as the global market of last resort and the largest provider of FDI to finance other economies, these are all strong arguments that other states in the system are more economically dependent on the U.S. and that Washington is in the driver seat when it comes to making and imposing the rules of the game in the international political economy. Furthermore, leading economists such as Krugman argue that economic crises and recessions are habitual in the international political economy (Krugman, 2012); but altogether economic crises and recessions are not enough to cause a great power's decline: "one recession, or even a severe economic crisis, need not mean the beginning of the end for a great power. The United States suffered deep and prolonged economic crises in the 1890s, the 1930s, and the 1970s. In each case, it rebounded in the following decade and actually ended up in a stronger position relative to other powers than before the crisis. The 1910s, the 1940s, and the 1980s were all high points of American global power and influence" (Kagan, 2012).

The thing that most critics of the declinist school are unclear about is why the present

American economic downturn is more significantly negative for the American power than previous economic downturns; declinist scholars like to emphasize that for the first time in its history the U.S. is not just faced with a recession, but it actually risks bankruptcy because of inherent structural problems – aging population, growing social security and healthcare costs, growing defense budgets, etc. – that have yet to be addressed. Yet as Josef Joffe (2012) clearly points out, this is the latest of a series of five American waves of relative power decline. And there does not seem to be much difference between the current situation and previous ones – except Iraq. The fact of the matter is the war in Iraq – the U.S.’ war of choice – is the only pertinent evidence the declinists bring to support their claims. According to declinist pundits, the Iraq war cost the American tax payer an estimated \$1.7 trillion, increased the American foreign debt by \$490 billion (Blyth, 2012; Belasco, 2011) and fed the federal budget deficit. On top of it all, the U.S. has just undergone the second most severe economic crisis in its history which left a huge dent on the American economy. Even four years on, the American economy is recovering very slowly. Unemployment remains disfunctionally high; the economic output is rising, but remains unstable; reindustrialization is slow, etc. So deep are the American economic problems that in August 2011 two simultaneous caps were needed on public spending: the Budget Control Act (BCA) which placed caps on discretionary public expenditure in general, both defense and non-defense related and the sequester which placed additional caps on mandatory public spending starting January 1, 2013.²

However, the declinists offer little evidentiary support for their claims concerning relative power decline; indicate unclear savings from switching to a more prudent grand strategy; and rests on unknown costs of maintaining the U.S. status absent its engagement in the system as well as unclear costs of alternative grand strategies (Brooks, Ikenberry and Wohlforth, 2013a; 2013b). While it is true that the quantitative evidence of American economic power indicate a slow-down of the American economy, the declinists fail to establish a causal connection between

Washington’s extensive global commitments and over-militarized policy and this particular economic downturn. By all accounts, the relocation of the American industry overseas over the last two decades cost the American economy tens of millions of jobs which amount to far more than the estimated \$900 billion the U.S. spends on its global defense commitments every decade. Similarly, the Bush-era tax cuts cost the American economy and the federal budget over \$3.5 trillion according to the Congressional Budget Office (CBO, 2013) estimates and this is twice the value of the Iraq war’s costs.

Moreover, the CBO’s data indicates the deficit was relatively stable and sustainable during the Bush administrations varying between \$120-480 billion. Only in 2009, during the Obama administration, did the deficit truly quadrupled reaching \$1.3 billion; and it has not come down substantially since. If the Bush administrations spent trillions of dollars in Iraq and Afghanistan, the Obama administration raised, not diminished defense spending. In fact, the defense deficit for the 2002-2012 period amounts to roughly \$1.8 trillion – that is, \$180 billion annually on average, triple the amount the declinists claim needs to be shaved off of the defense budget to become sustainable. The data simply just don’t add up. The American defense budget has been growing larger than the 2012 dollars equivalents of the Cold War era budget; but the average defense budget between 2002-2012 was roughly 4% of GDP, which is far less than the average 7.6% of the Cold era. Therefore, arguing the U.S. is overstretched because of the wars in Iraq and Afghanistan does not seem to be supported by empirical evidence and the evidentiary support offered by the declinists is more circumstantial than causal and probatory. Granted, the wars in Afghanistan and Iraq might not have accomplished much in terms of military and political goals, but they did cost far less than the Vietnam War. Why are the first considered examples of overstretch and the latter not?

As for the foreign public debt, it may be at record high levels nowadays, but it reached these levels because of a combination of political decisions, not only because of the American global security commitments. In fact, as Krugman (2012)

pertinently points out, the Clinton economic plan brought the American economy on an unprecedented growth path. Had the Bush administration maintained that plan, by 2012 economic estimates show the U.S. would have completely paid its foreign debt using the budget surpluses generated by the economic growth. And the U.S. become just as indebted to finance its \$787 billion stimulus package to mitigate the effects of the economic crisis, even though the measure was tardive and insufficient. Any one of the causes invoked here are just as pertinent as the declinists preferred cause.

3.2. The wrong American grand strategy choices

The imperatives of the systemic distribution of power must be the main drivers of the grand strategic choices a state makes. Yet the American leaders have constantly misrepresented these strategic imperatives after the end of the Cold War, making the world seem like a less secure one. In other words, the American leaders have chosen to behave far more aggressively than necessary in an international system and failed to grasp the importance of systemic realities which warrant a more prudent grand strategy (Posen, 2012; Layne, 2012).

But the declinist arguments and those of the scholars supporting alternative grand strategies, deep engagement included are equally inconclusive. In fact, the debate is not necessarily about what grand strategy the U.S. **should** adopt. The debate on the **appropriate** American grand strategy is carried out between the proponents of several types of grand strategies, one which is generally blamed for getting the U.S. into the situation that it is in now – i.e. deep engagement, liberal interventionism, hegemony or primacy – and three alternative grand strategies considered as suitable replacements – i.e. selective engagement, disengagement (a variation of it – isolationism), retrenchment, collective security and offshore balancing (Nye, 1995; Posen and Ross, 1997; Mearsheimer, 2001; Layne, 1993, 2012; Ikenberry and Walt, 2007; Brooks and Wohlforth, 2008; Renshon, 2010; Ikenberry, 2011; Art, 2012; Lieber, 2012). While some strategies appear more conservative than the others, in fact the purpose

behind all of them – how to ensure a longer preservation of America's top position in world affairs – is equally conservative and hegemonic. Differences between these strategies, sensible as they certainly are, are operational and tactical, not ideological shifts in the American grand strategy.

In particular, deep engagement focuses on the fact that Washington should continue to remain engaged and maintain its current security commitments; among the significant benefits of deep engagement are political, security and economic ones. More specifically, deep engagement allows the U.S. the possibility of leading the world and building/maintaining a **liberal leviathan** (Ikenberry, 2011). In the economic field, deep engagement fosters an economic international order favorable to free trade, open international markets, the maintenance of the dollar as the international reserve currency, the relatively free movements of people and capital, etc. The pursuit of free trade agreements in the Atlantic and the Pacific would be less simple were Washington to disengage or retrench from the international system. While the estimated benefits of global disengagement would amount to \$900 billion over the course of a decade (Blyth, 2012), the benefits of the proposed Transatlantic Free Trade and Investment Agreement are estimated to more than \$100 billion annually in increased transatlantic commerce, plus the estimated \$130 billion a year from reduced taxation; pure arithmetic suggests the benefits are higher if the U.S. follows the second option. But declinists claim this expands the American security interests in Europe when maintaining European security is already too expensive. Yet in the security field, deep engagement allows the U.S.' forward military presence and pervasive alliances to prevent, prepare for, deter, retaliate against and prevail over an existing or potential threat to America's security and strategic interests (Brooks, Ikenberry and Wohlforth, 2013); they also facilitate America's "strategic solvency," i.e. "keeping America's external commitments in line with the domestic resources available to back them" (Fontaine and Lord, 2012: 8).

By contrast, selective engagement would require that the U.S. still enact an active, engaged

strategy based on forward American presence that underlines six major American interests: defend the U.S. homeland against attack; maintain a deep peace among the Eurasian allies (which requires the maintenance of two alliances – NATO and the U.S.-Japan alliance); preserve the free access to energy resources (particularly oil); preserve an open international economic order; spread democracy, the rule of law and the protection of human rights; and avert severe climate change. However, this selective engagement strategy will have to adapt to the profound changes of the austerity era that America is experiencing. In particular, the U.S. would need to limit its security-military role and all associated expenses, but it could not and should not compromise or reduce its ability to provide collective goods in the international system (Art, 2012: 17). This includes its military power projection capabilities.

However, both deep engagement and selective engagement predispose the U.S. to balancing from other great powers in the international system. Surely, the unipolar system may be a unique power configuration from the point of view of the distribution of power; but balancing is still present, be it in the form of political and diplomatic resistance – typically referred to as **soft balancing** – or anti-American feelings. The declinists argue the international system has already started to push back against the U.S. and that this resistance will inevitably turn into outright hard balancing. But claiming China, Russia, and other great powers **might** start to balance against the U.S. hardly counts as evidence of counterbalancing. And systemic resistance is natural and the U.S. is in a much better position to make use of it than the rising great powers. The declinists argue deep and selective engagement is equally inappropriate and reckless for the U.S. Forgoing the burdensome costs associated with these two grand strategies will most certainly result in more security for America; but more security does not necessarily mean America will continue to maintain its national power relative to other international actors. And if the U.S. walks down this path, it may continue to be a systemic great power, but there is no guarantee it will still be a global leader.

Disengagement and retrenchment are similar, though not identical strategies. The first calls for a complete withdrawal of American troops and an isolationist policy towards the rest of the international system; it argues the American interests would be best served if America stopped spending precious, scarce resources to serve the interests of other states, some of which have become security free-riders. The voicing opportunities of Ikenberry's liberal leviathan (2012) are considered major vulnerabilities by the declinists. Retrenchment, which is roughly similar to selective engagement or collective security, entails a partial, selective American disengagement from some security commitments and geographical areas that are not crucial for the strategic or vital American interests alongside avoiding any embroilment in land wars or state-building adventures on the continent in Europe and/or Asia. However, Ikenberry, Brooks and Wohlforth (2013) argue the benefits of these two strategies are difficult to estimate, while their costs are immediately obvious. Under these circumstances, it is virtually impossible to predict whether the estimated benefits of an isolationist strategy are in any way lower than the costs of the current American grand strategy.

Last, but certainly not least, offshore balancing assumes the U.S. will continue to pursue the national interest of avoiding the rise of a regional hegemon in Europe as well as a regional hegemon in the Middle East where American oil interests might be imperiled. This grand strategy assumes there are structural limits to the American power, the most important of which is the rise of new great powers that will inevitably balance against the U.S.: "Offshore balancing is predicated on the assumption that attempting to maintain U.S. hegemony is self-defeating because it will provoke other states to combine in opposition to the U.S. and result in the futile depletion of the U.S.' relative power, thereby leaving it worse off than if it accommodated multipolarity. Offshore balancing accepts that the U.S. cannot prevent the rise of new great powers either within (the EU, Germany, and Japan) or outside (China, a resurgent Russia) its sphere of influence. Offshore balancing would also relieve the U.S. of its burden

of managing the security affairs of turbulent regions such as the Persian Gulf/Middle East and Southeast Europe” (Layne, 2002: 245). But the U.S. need not stay engaged to promote this particular interest. Steaming from a defensive realist approach, Layne’s argument is that the U.S. can reduce defense expenses by distancing itself from the source of systemic threats. Rather, Washington could rely on the regional balance of power dynamics and retrench to a role of over-the-horizon balancer while relying on regional balances of power to maintain international stability (Layne, 2007: 38). The U.S. must maintain sufficient and adequate air and naval power projection capabilities to ensure a solid and credible deterrent against the potential rise of a continental hegemon in Eurasia. In a nutshell, offshore balancing is the most appropriate grand strategy because it acknowledges the limits of U.S. relative power, shifts the security burden off American shoulders (Layne, 2002: 245), and ensure a more enduring American leadership by decreasing its costs and making American power less disagreeable to the other powers in the system.

In general, the declinists argue for limiting America’s engagement abroad to reduce the pressure on the American economy in the short- and mid-term. However, disengagement will also cost a lot of money. And if the point is to alleviate the U.S.’ economic problems in the short- and mid-term, then would not disengagement costs be intuitively harmful? Also, alleviating the short-term pressures on the American budget will prove of no avail in the mid-term if the costs of America’s restrained posture are prohibitively higher. And these costs are only presumed at this point. In a nutshell, neither the declinists, nor the critics bring solid empirical evidence to support their arguments, because neither argument is based on balanced and relatively complete evidentiary support for the harms and blessings of the proposed alternative grand strategies.

3.3. The rise of the rest

Last, but certainly not least, it is not that America’s power is diminishing, but the systemic power gap has started to close as a result of the rise of other systemic great powers such as China,

India, Brazil and/or of the resurgence of others, such as the Russian Federation. The rise of these global powers might, in the mid- or long-term endanger America’s global leadership position not merely because of the intense economic competition, but also because they will balance against the U.S. to pursue their own narrow strategic interests. The U.S. confronts a world in transition from uni- to multipolarity” (Fontaine and Lord, 2012: 5) and a rising aspiring regional hegemon – China – which may very well challenge the basis of the American hegemonic world order at some point in the future. Some of the declinist school’s scholars, such as Friedman, Mandelbaum and Friedberg argue the U.S. is already losing its strategic advantage in this hegemonic competition with China because Washington has become so strategically distracted by secondary interests (e.g. the wars in the Middle East, providing security for the European allies, etc.) that it has so far failed to address the Sino-American strategic rivalry appropriately. As a result, China has been gaining increasing lead on America in economic, technological and even military terms. However, the U.S. needs to pay more attention to this strategic relation with China and refocus its strategic attention towards Asia. The U.S. is no longer just the indispensable nation, but since 2002 it has also become the **Pacific** nation. Such a refocus on Asia should come with the clear realization of the limits of deep engagement in the Pacific. In other words, the U.S. should definitely avoid being dragged in **any** kind of conflict on the Asian continental mass. American power should be exercised from offshore bases and be built on economic appeal and the projection of naval and air power (Kissinger, 2011; Bzrezinski, 2012). Essentially, Washington’s strategy in Asia must avoid the errors of its grand strategy and deep involvement in Europe and/or the Middle East.

But what empirical evidence is there to support the declinist school’s arguments concerning America’s relative power decline? If it is **the current** grand strategy that is leading the U.S. towards an inevitable relative power decline, why is the only last decade or so the most representative? In fact, the declinist school’s arguments about America’s relative power decline revolve

around two main types of evidence: the negative economic fall-out of the Great Recession and the American overextension as exemplified by the Iraq and Afghanistan wars. And the economic and military power are interdependent; there is little debate over the slow-down of the American economy. But what implications are there for the American military power, the trademark of the U.S. global status? At a closer look, the empirical evidence provides a much more complex picture.

4. Is there a hole in Goliath's armor?

There are few fields nowadays in which the U.S. enjoys such a large power gap as the military power gap. Most IR scholars revel in the systemic primacy of American military power. However, declinists argue this military power is dependent upon the economic power the U.S. is able to yield in the system. If the latter is undermined, the military power will also decline. Layne and Posen argue the huge defense budgets are largely to blame for the ballooning federal deficit and foreign public debt. And the international security environment is certainly not conducive to such an American relative power decline because the rising rival great powers such as China are increasing their defense budgets more rapidly nowadays which threatens to close the military power gap by the middle of the 21st century, too (NIC, 2012). Though tautological, this argument requires further investigation. So, is there any empirical evidence to suggest this trend?

4.1. Military power indicators

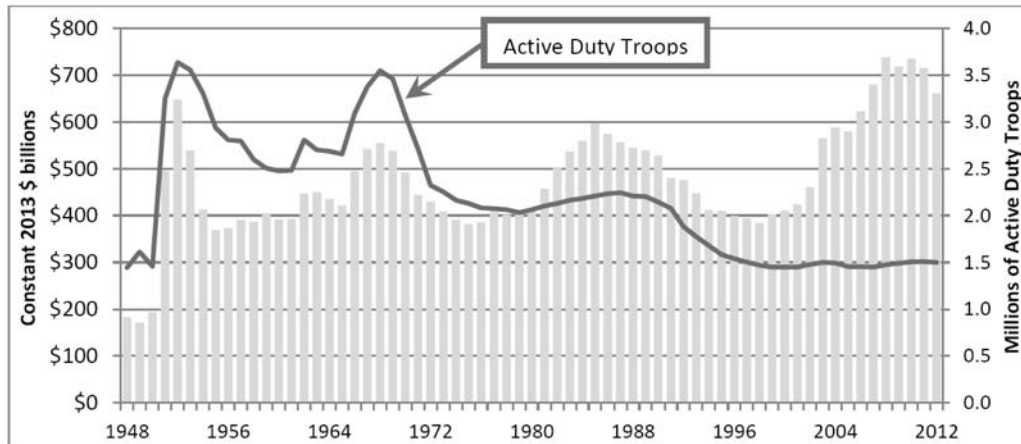
As of 2012, empirical evidence shows the U.S. is still very much ahead of the international military game on all attributes of national military power: defense budgets (nominal and percentage of GDP), personnel, capabilities, military R&D as well as number of alliances and/or forward military bases. First, the U.S.' defense budget in 2012 was approximately \$646 billion, down 12.7% from the 2011 defense budget of approximately \$740 billion. This reduction of the American defense budget alone represented 77.2% of the

global defense expenditure reductions in 2012 (**Military Balance**, 2013: 41-42; 2012: 43). Fig. 1 depicts the historical evolution of U.S. defense budgets since 1948 as well as its total force levels, indicating the American investment per capita in its soldiers have doubled in half-a-decade.

Of course, there are still huge budgetary pressures to further cut the American defense budget. In particular, after the sequester entered into effect on March 1, 2013 there no longer is an issue of whether the Pentagon's budget should be slashed, but rather how much can be slashed off of the Pentagon's budget. In the **Fiscal Year 2013** the Obama administration requested an overall defense budget of approximately \$614 billion, with a rough 5% decrease from the 2012 overall budget. The largest cuts proposed by the administration are operated as a result of the winding down of the wars in Iraq and Afghanistan, totaling nearly 27% decrease of the Overseas Contingency Operations (OCO) budget. This substantial reduction saves the U.S. budget approximately \$32 billion in a single year. The FY2013 clearly expresses the Obama administration's plan to progressively reduce the defense budget to approximately \$487 billion by 2021 – a significant part of the administration's planned \$4 trillion deficit reduction by 2021 which will reduce the level of the deficit to below 3% of GDP and also stabilize the federal debt relative to the size of the American economy (**Fiscal Year 2013**, 2012: 5, 77).

However, one should not confuse the cuts proposed by the Obama administration for the 2013-2017 period with expressions of the economic difficulties the U.S. is experiencing. One cannot completely disregard the fact that by 2014 the U.S. will have disengaged from over a decade of intense OCO which have led to the sky-rocketing of the American defense budget in the aftermath of 9/11 and especially after the launch in March 2003 of the military operations in Iraq. Empirical evidence suggests that the U.S. traditionally follows such periods of intense combat missions abroad with periods of substantial defense spending cuts (see Fig. 2). Murdock and Crotty (2012: 35-36) argue it is not immediately clear if the defense budget will see a similar decrease in the aftermath of winding

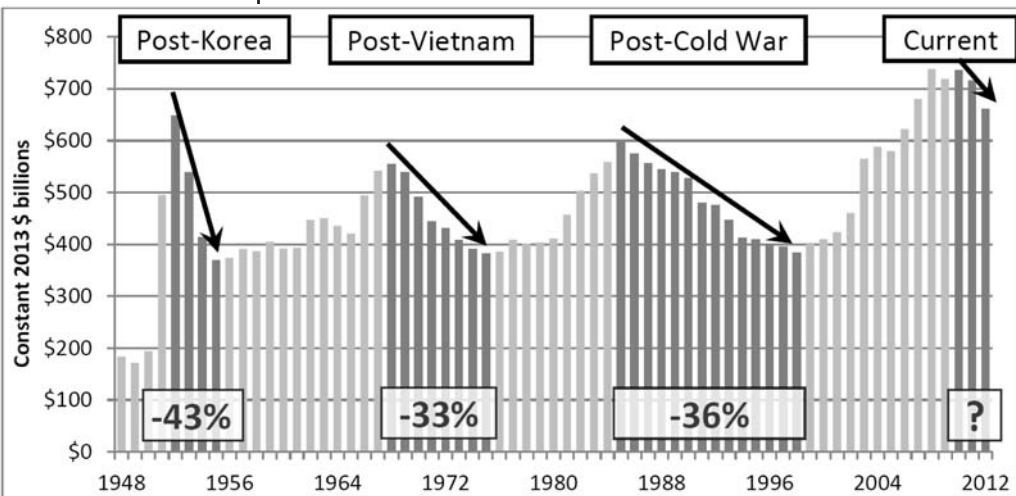
Figure 1. Defense Budget and Active Duty Troop Levels, 1948-2012
Total DoD Budget Authority, Constant 2013 \$ billions, and Millions of Active Duty Troops

Source: Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), *National Defense Budget Estimates for 2013 (Green Book)*, March 2012; analysis by CSIS International Security Program

Source: Clark A. Murdock, *Planning for a Deep Defense Drawdown—Part I: A proposed methodological approach* (CSIS, May 2012), 36.

Figure 2. Defense Drawdowns Since World War II
Total DoD Budget Authority, Constant 2013 \$ billions, 1948-2013

Source: Department of Defense, *National Defense Budget Estimates for 2013 (Green Book)*, Office of the Under Secretary of Defense (Comptroller), March 2012; analysis by CSIS International Security Program

Source: Clark A. Murdock, *Planning for a Deep Defense Drawdown—Part I: A proposed methodological approach* (CSIS, May 2012), 32.

down combat operations in Iraq, Afghanistan and Libya. But circumstances are certainly different this time around. On the one hand, the U.S. is not coming out of a war the size of World War II, so bringing down the defense budget might not be as obviously simple as it first appears. In 2001 the costs of OCOs were not the only ones responsible for the spike in the defense budget.

Consequently, cutting these expenses off the list will not bring the defense budget down by 35-45% as it was the case in the aftermath of the War in Korea, the Vietnam War or even the Cold War. Increases of personnel costs were responsible since 2002 onwards for a large part of the increase of the American defense budget. Faulty procurement procedures were, too. Over the past three years, empirical evidence shows that procurement and gross investment in defense has been relatively constant, albeit at huge costs.

Yet, consumption expenses, especially those related to personnel as well as OCOs closely follow proportionately the evolution of the American defense budget. This has been the case since 2001 (Murdock and Crotty, 2012: 39). And the estimates for the FYDP 2013-2014 show that personnel costs within the U.S. military are likely to rise, rather than be subject to a cap – with or without the BCA's effects. In fact, current estimates show the BCA cap will affect mainly procurement and less personnel costs which have doubled in just a decade after 2001 by comparison to previous periods in which personnel costs doubled roughly every other decade (Murdock and Crotty, 2012: 38-39; Conetta *et.al.*, 2012: 1-2); this is purely contradictory to the current consensus in Washington that the U.S. better have a smaller force than a hollow force. According to the CBO estimates (2013a: 22), the American military personnel costs are most likely to rise even if the CBA caps apply and the number of troops is maintained. But these costs will not be the only ones rising after 2016; the Department of Defense (DoD) budget plans suggest the budgets for operations and maintenance are also set to rise the fastest. Similarly, procurement will be maintained at roughly the current levels, because the Pentagon feels that reducing these will undermine the American military operational capability in the mid-term. Consequently, the FY2014 emphasizes procurement as one of the top priorities of the American security strategy, albeit at a reduced cost.

Equally consequential for the American new military strategy of **intentional uncertainty** is the budget allocation plans among the different military services. According to the DoD's plans,

the Army will see the largest budget cuts in comparison to the relatively stable if not slightly rising budgets of the Navy and the Air Force (CBO, 2013b: 27). On the other hand, the U.S. is coming out of a decade of OCOs and is sliding right into a military rivalry with a rising near peer – China. This will certainly affect how Washington rethinks its defense budgets in terms of how much it can cut in the short-term. The DoD Budget Authority estimates the defense budget will shrink relative to the size of the economy. However, there is no defense estimate for the period 2013-2015 to help reduce the federal deficit and the percentage of the foreign debt. According to the CBO, the defense budget will still create federal deficits which will return to significant levels especially beyond 2017 even as the share of defense-related expenditure tanks to 3.3% by 2022 (FY2013, 2012: 212-213; CBO, 2013b). Moreover, shifting troops to PACOM will also come at a considerable cost which will only add up to the defense deficit and severely limit the amount that might be shaved off the Pentagon's annual budgets. To top it all off, Fig. 2 indicates what may possibly become a trend in U.S. defense expenditure: the Pentagon and the DoD no longer practice the kind of sudden, rapid and steep budget cuts on defense-related issues that had been the case after World War II or the War in Korea. The last two cycles of defense budget drawbacks tend to be spread out over an increasing number of years.

At the same time, the Obama administration's FY2014 largely follows along the lines of FY2013 and the estimations of FYDP 2013-2021; the FY2014 requests a defense budget of \$526.6 billion; (18,5% lower than the 2012 budget), stipulating it shaves \$3.9 billion off the defense expenditure while managing to ensure appropriate procurement, military wages and social entitlements. However, the CBO as well as the DoD's Budget Authority do not seem to expect cuts in the defense budget to be as steep or even as constant as the sequester might have first led one to believe. Their estimates revolve around a slight decrease of fewer than 5% by 2015, followed by a modest 1-1.5% annual increase in 2016-2017, according to the **Future Year Defense Program 2013-2017 (FYDP)**. At the same time, even with the sequester entering into effect on March 1,

2013 the U.S. military would not be as hardly hit as one might have initially been led to believe either. On March 26, 2013 President Obama signed bill H.R. 933, also known as **the Consolidated and Further Continuing Appropriations Act, 2013** which temporarily alleviates the caps of the BCA and the sequester and salvages the Department of Defense from having to go through this fiscal year under a continuing resolution (CR) which is more constrained and allows it to spend much of its proposed 2013 budget as wisely as it possibly can; this, too, is likely to turn into a trend for the 2013-2017 period.

Even on a visible downward trend in 2012, the American defense budget still represented 40.8% of the total global defense expenditures,

totaling more than the collective defense budgets of the next top 15 global defense spenders (see Fig. 3 and Fig. 4). This is, in relative terms, the military equivalent of America's towering economic position in the aftermath of World War II when the American economy alone produced approximately 42% of the total global output. By comparison, the cumulated value of the European defense budgets is almost 1/3 of the total American defense budget and the only state defense budget that comes remotely closest to the U.S.' is the People Republic of China's defense budget of roughly \$102 billion according to the **Military Balance** (2013). Between the two leading world powers there is a defense expenditure hiatus of over \$500 billion. Even if

Figure 3. Top 15 Defense Budgets in 2012 (U.S. \$bn)

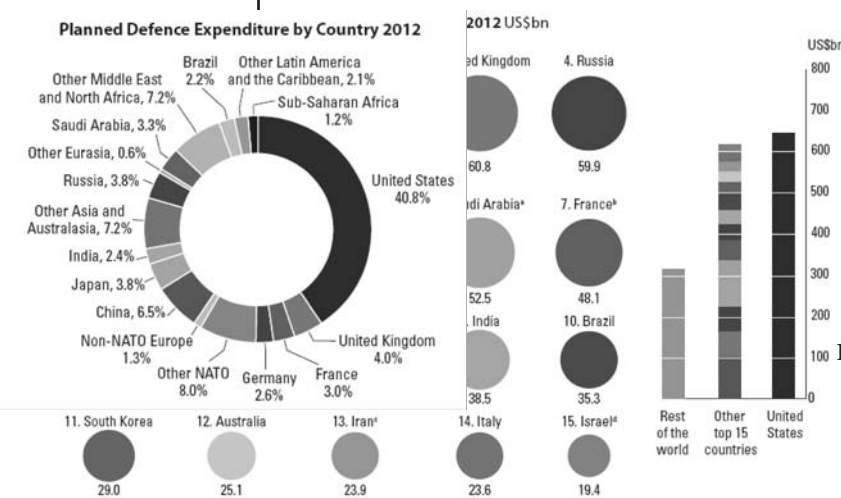
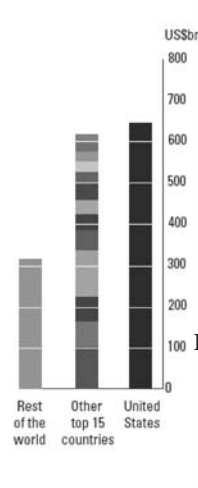

Figure 4. Planned Defense Expenditure by Country 2012

Source: The Military Balance, 113: 1 (2013), 41.

the Chinese military budget continues to grow by double digit share on a yearly basis, it will still not catch up with the American defense budget earlier than the mid-2030 according to an IISS projection (Fig. 5) confirmed by the National Intelligence Council's own **Global Trends 2030** and the Pentagon's 2012 report on the military power of the People's Republic of China. Also, nowadays the military expenditure gap between the U.S. and the rest of the world is far greater than it used to be in 2000-2002 when the American defense budget which amounted to \$281 billion

Post 9/11 defense budgets are even higher in nominal terms than those at the height of the Cold War era when the defense budget ranged between \$500-600 billion annually; in the post 2003 period defense expenditure went well over \$700 billion and even reached \$800 billion annually (**Military Balance**, 2012: 43); yet, updated for inflation, these budgets are lower than the Cold War ones and are not significantly higher than the mid-1990s defense budgets.

When the first Bush jr. administration assumed the White House in 2001, it enacted a series

Figure 5. China – US Defence Spending Projections Under Various Assumptions

Source: The Military Balance 113: 1 (2013), 42.

represented almost 46% of the defense expenditures of the top ten defense spenders in the world (Chamberlain, 2004: 17), albeit the ratio between the U.S. and different regions of the world is shifting, from Europe as the second largest defense spender towards Asia and the Middle East (**Military Balance**, 2013).

The American defense budget was drastically reduced after the end of the Cold War from its average 7.6% of GDP to just around 3% annually in the early 1990s, which is roughly \$400-\$500 billion annually. Even in constant 2012 dollars the Cold War budgets would still be much higher.

of tax cuts intended to stimulate the economy and domestic consumption. These tax cuts cost the U.S. federal budget an estimated \$1.6 trillion since 2001. This is significantly more than the \$1.4 trillion deficit in defense expenditure or the \$1.7 trillion deficit in war spending (Iraq and Afghanistan) between 2002-2011. At the same time, though, the economic fallout in the aftermath of the Great Recession, the interest paid on U.S. debt, non-defense related discretionary expenses and others represent over 50% of the increase in the federal public debt. This argument concerning the sheer size of America's

defense budget and the burden it represents on the federal budget is commonly presented by declinists as evidence of America's overstretch. But economic empirical evidence suggests it is not necessarily the extended U.S. defense budget that indicates an American overstretch. The empirical evidence seems to suggest at least a mixed track in terms of which category of deficit was most detrimental and most influential in determining the 2009 levels of federal deficit of approximately \$1.3 trillion annually. The economic deficit – especially those created by the stimulus package – the Medicare/Medicaid deficit, social security deficit and other incidental categories were considerably larger than the defense-related or war-fighting deficit as discussed above. CBO estimates suggest that the defense-related expenses' share of the deficit is around 27%, far lower than the combined shares of social security and healthcare (21%) or Bush tax cuts (approximately 24%). Therefore, the argument that defense overspending in the U.S. fed the federal deficit seems to be only partially confirmed by empirical evidence and in lower degree by comparison to other deficit-generating budgetary categories.

At the same time, the declinists usually argue that the Bush jr. administrations have been the most harmful because they have increased military spending significantly, which is believed to have led to the deficits ballooning. However, this argument also does not seem to be confirmed by empirical evidence. According to **The Military Balance** 2002-2013 it was not during the Bush jr. administrations that the defense budget started to register a high deficit. Between 2002 and 2008, the deficit on the defence budget in the U.S. ranged from \$158 million to \$458 million which significant as it may be, it is a sustainable deficit for an economy worth \$15 trillion annually. In other words, the deficit on the defense budget during president Bush jr.'s two mandates amounted on average to less than 10% of the entire approved annual defense budget and it was certainly lower than the deficit created by the Bush-era tax cuts by a significant margin. However, starting 2009 when the Obama administration had already taken over the White House and the DoD, the deficit on the defense budget

sky-rocketed. In 2009 the Obama administration's defence deficit amounted to \$1.4 billion in 2012 to \$1.32 billion (**Military Balance**, 2013: 64), almost three times higher than the Bush-era defense deficit; and the current deficit is even five times higher than the average defense budget deficit before 2009. While the U.S.' defense budget ballooned by 286% in 2001-2011 (SIPRI, 2012) the deficit on the defense budget rose by over 360%, mainly between 2009-2011.

Also, declinist scholars such as Layne and Posen argue that the U.S. is overstretched as evidenced by its huge defense expenditure and extensive forward military presence. But, over the last two decades, the American defense budget varied approximately between 3.3% of GDP in the mid 1990s and 5.17% of GDP in 2012. In fact, only since 2003 have American defense budgets started to balloon rapidly, leaping from 3% in 2002, to 3.7% in 2003, to 4% in 2006, to 4.9% in 2011 and to 5.17% in 2012. But the share of the defense budget in the American GDP increased since 2008 both because of the nominal increase of the budget as well as because the American economy shrunk by more than 5% and its slower than usual recovery. For instance, in 2012 the defense budget's share of GDP is estimated to be 5.17% despite the fact it came down from nearly \$740 billion in 2011 to just \$646 billion in 2012. Yet the American defense budget did not grow more rapidly than the American economy's rate – around 1.5%-2% annually on average – as it would have been the case with an imperial overstretch. The declinists presume a smaller American global defense management role would translate into a smaller defense budget; the deep engagement advocates rightly point out the fact that the costs of individual operations might increase rather than decrease with such a strategic move. Great Britain's history in the end days of the 19th century is perhaps the most relevant in this case with operations in Afghanistan being for more expensive than those sustained by London around the world at earlier times. Similarly, the Ottoman Empire's military efforts in the 1830s against Muhammad Ali Pasha of Egypt were significantly more expensive than their previous campaigns in the same region. Maintaining an average level of defense spending between 3-4% of the GDP is

a sustainable level of defense expenditure for the U.S. even in current economic conditions, let alone if the American economy makes a moderate comeback to its constant average 2.5% annual growth rates.

Posen argues such levels of defense spending are unsustainable for the U.S. Washington operates a huge network of forward military bases that cost the American state approximately \$22 billion annually (Pentagon Overseas Cost Summary, 2012); alternative non-governmental sources suggest costs almost 100 times higher than this and up to \$250 billion³ because, the pundits argue, the Pentagon is still the only governmental agency in the U.S. that is not forced to submit to federal audits. But this is not necessarily true. Indeed, according to the Pentagon, the U.S. currently operates forward military bases in 63 countries and has permanently deployed over 255,000 troops. By comparison, in the middle of the Cold War the Soviet Union spent on defense a rough percentage of its GDP that was almost six times higher than the current American defense budget levels and a similar number of military bases; the only difference is most of these Soviet bases were on the territories of states that were a part of the Soviet empire, not only of the Warsaw Pact. Now, **that was** indeed overstretch! In all honesty, the U.S. has been spending more in nominal terms on defense since 2002 and its forward military presence is overwhelming. Even comparisons to the Vietnam War period are not necessarily significant because the U.S. was fighting one major war unlike the period since 2002 when Washington has been fighting three major OCOs simultaneously. In all fairness, this is a huge military effort and it follows it is also a substantial financial effort as well. But it is not a constant. These OCO will wind down eventually; operations in Iraq are already over (2011), those in Afghanistan will be ended by 2014 and probably Libya is not lagging far behind them; the forward military presence might not diminish, but it does cost less than 5% of the DoD's budget according to the Pentagon's own estimates. A closer look at the history of the costs of operating these forward military bases since the 1990s show the funds allocated for this purpose by the DoD have

actually not increased considerably despite the network expanding significantly which means that adding more bases comes at a cheaper, not a higher price for the U.S., however historically anomalous it may be for the U.S. (Pettyjohn, 2011) or how imperial this strategy is considered by other scholars. Other engagements are far too low to actually be a burden on the federal budget. This drawback will bring along a significant and sustainable drawback of defense budgets as well, as estimated by both the DoD Budget Authority and the CBO.

The BCA (2011) caused a lot of concern regarding the indiscriminate slash of the defense budget and when America went over the fiscal cliff on March 1, 2013 and the sequester entered into force those concerns suddenly became fears that America's military power might be hit hard. The sequester required that the defense budget be brought back down to an inflation-adjusted level of defense spending prior to the wars in Afghanistan and Iraq. The defense budget would be reduced in-discriminatorily and all military services would lose the same share of their budget. Had the provisions of the BCA been fully implemented, the American defense budget would have been slashed at a faster rate, from an approximate \$684 billion in 2013 to \$552 in 2014; from 2015 on though, the caps on security spending would have been relaxed and the budget would have been allowed to progressively grow once again; at the same time, the Congress imposed a sequester on mandatory defense spending to top off the BCA caps of roughly \$55 billion annually which would have still applied. All in all, these measures would have forced the defense budgets down to a maximum of approximately \$497 billion in 2013 and \$511 billion in 2014 (roughly a 7.9% budget reduction), from which point on budgets would have been allowed to slowly increase to a maximum of \$590 billion in 2021 (CBO, 2013c: 4). On December 31, 2012 though the U.S. Congress modified the caps on security expenses for the fiscal year 2013 to a maximum of \$684 billion (plus almost \$120 billion in OCO, emergency, disaster relief, program integrity, etc – coming up to approximately \$803 billion for 2013) in comparison to the BCA and sequester caps of just \$497 billion in total. Still,

the BCA and the sequester would have still applied, which is why the U.S. Congress came through and rapidly passed public bill no. 113-6 which alleviates the effects of the sequester at least on the 2013 defense budget.

At this point, the CBO's projections for the fiscal outlook 2013-2023 build on a moderate comeback of stable average annual GDP growth rates of 2.2% and estimate the evolution of the defense budgets between 2013-2021 at the level established by the FY2013 as well as at the level caps established by the BCA. The results of these CBO estimates are roughly similar to the findings of other independently-funded studies by think tanks such as Cato, the Heritage Foundation, the Center for New American Security, the Stimson Center, the Center for Defense Information, the Center for Strategic and International Studies, the IISS, etc. albeit their policy recommendations differ significantly. Basically, these CBO projections prove that an annual defense budget in the range of 3-4% of GDP is sustainable for the American economy provided an average annual growth rate of 2.2%; and maintaining such annual growth rates is highly likely according to the CBO's projections for the period of 2013-2023 and the U.S. Treasury itself.

Another important indicator of military power is military personnel – both in terms of number of troops as well as the quality of their training, etc. The U.S. military currently stands at 1.52 million troops and 810,000 active reserves (**Military Balance**, 2013: 71). In this regard, the U.S. is surpassed by China which has the largest active manpower in the world, topping the scale at 2.26 million and 20 million in active reserves. While there are some problems with drafting volunteers given the military's relatively modest pay in comparison to private businesses, maintaining this number of troops is not problematic for Washington despite the expected drop in the share of the population aged 18-45 years fit for active duty. Declinists like Posen argue the U.S. should take into consideration even the fact that disengagement from Europe might mean a reduction in the active duty troop levels. As the White House launched the national debate on reducing the federal deficit and the pivot to Asia, there was a simultaneous discussion

about America's global military posture and security engagements. This debate was largely interpreted to mean an American disengagement from Europe (reducing American forward presence in Europe from four to two divisions) because Washington's strategic interests were shifting to Asia while its funds were shrinking.

There is only a partial truth in the declinists' argument concerning the need for decreasing American troop levels. Ever since the 1950s the U.S. has been ordering at regular intervals of time the review of American military posture. These reports which range in the dozens already, generally recommend alternative paths for developing the force structure and number of troops based on the security requirements that they identify at either the regional or global levels. In particular, since the 1930s the U.S. global military posture has moved from hemisphere defense to perimeter defense in depth, to consolidated defense in depth and finally, after 1991 to expeditionary defense in depth (Pettyjohn, 2011). Most likely, the same is the case for the reconsiderations on the U.S. troop levels as well as the American troop levels rotated in EUCOM, PACOM, etc. In fact, the debate concerning American troop levels in Europe preceded the White House's decision to address the federal deficit in its current form (2011), having originated in 2004 when the Bush administration proposed it cut the American forward military presence in Europe to just two brigades (Pettyjohn, 2011: 90); later on, the Obama administration committed in 2011 to maintain at least three brigades in Europe, but just a year later it announced it was cutting the American military presence in Europe to just two lightly-armored brigades due to defense budget cuts (Pettyjohn, 2011: 93); by all accounts, these two lightly-armored brigades will not be able to support by themselves the types of operations the Pentagon put in place in Afghanistan or Iraq, suggesting the burden will increasingly shift on the European allies' shoulders to complement the American capabilities (Larrabee *et al.*, 2012) or it will simply mean NATO will no longer be able to enact the kind of military operations its 2012 Chicago Summit Level of Ambition envisages.

The decision was justified by the Obama administration as a more responsible manner of

conducting business in the international system, one that is more reliant on multilateralism, the use of international institutions and diplomacy (not military force) as the essentially preferred tool by the American government. Thus, „[t]he United States will continue to lead global efforts with capable allies and partners to assure access to and use of the global commons, both by strengthening international norms of responsible behavior and by maintaining relevant and interoperable military capabilities” (US NSS, 2012: 3). In this respect, strengthening its naval capabilities will become increasingly important for the U.S.; expeditionary troops that are highly trained, highly mobile and flexible, and highly survivable will become increasingly more important for the achievement of Washington’s strategic interests. These will need to be able to quickly be projected in Forward Operating Site (FOSs) at the global level without being deployed and stationed there permanently (as it was the case with the Mobile Operating Bases). But these operational changes were necessary not only because the U.S. is confronted with different, more diffuse, uncertain and unconventional threats and risks, but also because „with reduced resources, thoughtful choices will need to be made regarding the location and frequency of these [high magnitude, high intensity, full-scale war] operations” (US NSS, 2012: 6).

In other words, the Obama administration committed to a policy in which the military operations undertaken by the U.S. military will be far less permissive and open-ended than they were during the 2000s. And because there is a reduced appetite for foreign military interventions in Washington nowadays and there is not likely the U.S. will carry out another Afghanistan or Iraq-type of operation in the near future, there is increasing pressure on the Pentagon to reduce its large standing ground army and shift its strategic focus to the Air Force and the Navy. And if the DoD’s budget plans are any indication, we are already witnessing this shift, one that has continuity in the strategic Mahanian American history. Albeit, the Pentagon would like to retain as much flexibility and reversibility of its force structure: „given that we cannot predict how the strategic environment will evolve with absolute

certainty, we will maintain a broad portfolio of military capabilities that, in the aggregate, offer versatility across the range of missions described above. (...) we are determined to maintain a ready and capable force, even as we reduce our overall capacity. We will resist the temptation to sacrifice readiness in order to retain force structure, and will in fact rebuild readiness in areas that, by necessity, were deemphasized over the past decade” (US NSS, 2012: 6-7).

The Pentagon and the DoD had several alternative paths in mind: to reduce troop numbers to under 1.1-1.2 million men in active duty; to reduce procurement; to reduce R&D; to reduce military entitlements. These alternatives were carefully considered given the composition of the American defense budget in which 25% is represented by personnel costs, 38% by procurement, and 13% by R&D. In fact, the American military R&D budget is the largest in the world by a significant margin and despite the need to reduce the defense budget over the short-term R&D is among the least sacrificed parts of the Pentagon’s budget having the lowest share in defense budget cuts – approximately 7%. Instead of just slashing budgets, though, several state agencies such as GAO were tasked to prepare reports on how defense budgets could be reduced without affecting the American troop levels or readiness. One of those alternative ways to reduce defense spending recommended by several such studies was to reconsider procurement and appropriations practices in security-related areas (GAO, 2013a; 2013b).

This trend in American military strategy is based on what looks like an increasingly broader consensus in Washington that the U.S. should rather have a smaller force instead of a hollow force; the focus should shift from personnel to procurement and regenerating the American military capabilities to stay ahead of the global military game. The critics of the American military strategy like to point out that during the last two decades the U.S. barely commissioned any new military platforms and that this has largely been a hollow military build-up that amounted to little strategic and military relative power advantage; this argument is only partially true: the U.S. commissioned an entire new class of

strategic nuclear submarines in 2004 (the Virginia class); two new aircraft carriers; two new classes of fighter-strikers and multirole aircrafts; a transport helicopter and aircraft, etc. This is not insignificant for the purpose of maintaining, not developing one's military capabilities; and with so large a military power gap between the U.S. and the rest of the great powers in the international system, whatever military build-up the U.S. is likely to put in place would have appeared to yield little relative power gains because the marginal utility of adding more expensive capabilities to this already impressive force would have decreased, not increased.

Under the FYDP 2013-2021, the share of the defense budget allocated to personnel costs is set to drop steadily by 25%. While there will probably be some small reductions in troop numbers, these will not be as high as initially projected. At the same time, the CBO expects the U.S.' PPP defense budget to remain the highest in the world for the foreseeable future, even when the BCA and sequestration caps are considered. This means that the U.S. military will probably see small reductions, but the quality of the training of its troops will remain exceptionally high in comparison to European levels, let alone to other states' levels. By comparison, China's PPP defense budget is roughly 1/5 of America's and Europe is approximately 1/3.

Similarly, in terms of available capabilities, the U.S. enjoys a clear primacy in comparison to the rest of the states in the international system. When comparing American capabilities with those of its potential near peers – China and Russia – the U.S. enjoys a cumulative advantage in both the number of military platforms as well as in their technological quality. In particular, the U.S. enjoys supremacy in power projection capabilities, airborne early-warning and control aircraft, heavy unmanned aerial vehicles and intelligence and navigational satellites. For example, the U.S. has 11 active aircraft carriers, whereas China and Russia each have 1; the U.S. has 84 active cruisers and destroyers, whereas Russia and China each have 24 and 14 respectively; the U.S. has 58 active nuclear-powered submarines (and building another 21 of the 2004 commissioned Virginia class submarines) whe-

reas China has 5 and Russia has 25 respectively; the U.S. has 790 heavy or medium transport aircraft, whereas China has 64 and Russia 186; the U.S. has 528 tanker and multi-role tanker/transport aircraft whereas China has 13 and Russia 20; and finally, the U.S. has 393 UAVs whereas China and Russia barely have any (**Military Balance**, 2013: 44-45). Moreover, according to the FY2014, the U.S. will prioritize the maintenance and upgrades of existing capabilities such as their airlift and fighter aircrafts, combat vehicles, etc. as much as invest in long-term capabilities such as the F-35 Joint Strike Fighter, the aerial refueling tanker KC-46, the littoral combat ships, the space systems, the transport helicopters and cyber security systems.

Moreover, while most advanced states have 5th generation multi-role fighters, the U.S. possesses the largest number of such platforms; its 11 actively deployed naval battlegroups continue to have no real peer in terms of their power projection and technological capabilities; the Pentagon's annual report on the development of the Chinese military power indicate the latter increasingly possesses capabilities to disrupt the IT-networks on board of these battlegroups, but one should not forget that the U.S. cyber security budget is roughly 15 times higher than the combined similar budgets of the European allies, let alone that of the P.R.C. The nuclear balance of power between the U.S. and Russia tilts in favor of the latter with regard to the number of armed warheads, ICBMs and strategic bombers; however, the U.S. continues to enjoy a rock-solid 2nd nuclear strike capability because of its large number of more modern ballistic missiles as well as because of the fact that it maintains three times as many nuclear-powered, nuclear-armed submarines on active patrol in the global oceans.

On top of all of this, the U.S. will be the first global power to possess and operate a global plug-in type of ballistic missile defense system, practically being able to protect its territory and that of its allies worldwide against tactical, short-range, intermediate range and long-range/continental ballistic missiles by using a combination of Multiple Kill Vehicle (MKV), Theater High-Altitude Area Defense (THAAD), Patriot PAC-3, Medium Extended Air Defense System

(MEADS), Joint Land Attack Cruise Missile Defense Elevated Netter Sensor (JLENS), Joint Integrated Air and Missile Defense Organization (JIAMDO), Space-Based Infrared System-High (SBIRS-High), etc. To be sure, a recent GAO report indicates some of the problems in operating the Ballistic Missile Defense (BMD) system and instructs the Pentagon on alternative paths to solve them (National Research Council, 2012). While a number of BMD programs were terminated in 2009 when president Obama announced the European Phased Adaptive Approach (EPPA), the Obama administration proceeded to increase the budget for BMD rather than reduce it even as in 2013 the White House announced phase 4 of EPPA was indefinitely suspended. In fact, the overall BMD budgets requested by the Obama administration are more than 35% higher than the projections of the Bush era BMD budgets (Soare, 2011: 51-61). The Romanian site alone will cost approximately \$ 134 million as announced by the Pentagon in July 2013.

The cumulated results of comparing American defense budgets, defense economics, R&D, troop levels and the quality and number of capabilities to other states in the international system suggests at this time there is reason to believe the U.S. is able to maintain this primacy position in the mid- and even the long-term. Quite to the contrary, the U.S. has not enjoyed such a pronounced military supremacy in its entire history, including the Cold War period when the military power gap was significantly smaller. But the strategy behind the development of the American global defense posture is changing from a consolidated defense in depth to an expeditionary defense in depth (Pettyjohn, 2011: 61, 83) which is based on the renewal of the American historical tradition of deploying troops abroad to the periphery of the international system or based on the limited use agreement of foreign bases rather than in-continent permanent ones roughly what the proponents balancing are suggesting. If this shift will result in a diminished American forward military presence, American security may increase in the short-term, but the United States will have ceased to be a global leader.

4.2. The command of the commons, the battlefield and the technological military progress

The declinists focus so much on the economic downturn and the rise of other great powers in the international system that they seem to miss the other factors that influence a great power's decline such as its ability to command the commons, to command the battlefield and to stay ahead of the technological progress in the military field. As Kennedy and Gilpin acknowledge, the command of the commons has been an enduring feature of the systemic leaders and so long as the U.S. maintains its capability to command them, it stands a pretty good chance of remaining the international system's leader, albeit it may not necessarily be its unipolar state. At present, the U.S. is the only great power that has the military capabilities to command the global commons; as mentioned above, the U.S. grand strategy divides the system in seven regional commands which each have significant power projection capabilities. So much so that the U.S. is the only great power capable of projecting military power anywhere in the world in less than 24 hours; by comparison, other great powers need days if not weeks to be able to project military power over great distances. The U.S. Navy patrols and controls the main commercial maritime choke-points in the international system, thus ensuring the other states' free access to them and the global free flow of trade and goods.

Moreover, the U.S. has a clear advantage in commanding the battlefield of the future specifically because with all its military engagements during the last two decades, Washington has had the opportunity to effectively integrate the lessons learned from the ground into their training and have also learned to make training more relevant for the tasks the military are expected to perform on the battlefield.

At the same time, the command of the battlefield is similarly dependent upon the maintenance of technological cutting-edge; in this respect, too, the U.S. is in the lead. With all the developing risks posed by the Chinese anti-access strategy and cyber spyware explored in the annual

Pentagon report on the developments of the Chinese Military Power (DoD, 2013), the U.S. is still the number one global arms producer, developing the cutting-edge, high-tech, highly-intelligent weaponry. In general, Washington has the capabilities to ensure the command of the battlefield in the air and on the high seas as well as on the ground, depending on the specific location of the battlefield. Unlike any other great power in the system, the U.S. is on the verge of putting in place a global plug-and-play ballistic missile defense system that, when it becomes fully-functional, will significantly strengthen its deterrent as well offer additional credibility to its regional security commitments in Europe and Asia – provided it solves the problems signaled by recent reports. Also, Washington is one of the global superpowers possessing cutting-edge technologies and adequate strategies to further its cyber security and that of its allies and strategic partners.

Last, but certainly not least, the U.S. remains the world's largest arms seller; albeit it enjoys a considerable qualitative advantage over Russia, the U.S. is in the position to provide the international system and its allies and partners with highly effective military platforms. Washington invests ten times more that the next ten states in military R&D. And partner capacity building has been and continues to be one of Washington's priorities in relation to its allies and partners. This allows the U.S. to exert considerable leverage over who has access to its weaponry and who does not; this is particularly important nowadays. For instance, the U.S. has been able several times to leverage its economic and security commitments to Europe to convince its European leaders to maintain an arms embargo on the People's Republic of China thus depriving its expected near peer of an important source of modern weaponry. And by the looks of things, this particular American role is likely to be an enduring one.

4.3. The American hard choices about European security

There are three types of accusations the declinists formulate concerning the U.S.' strategic policy towards Europe: it feeds the federal

budget deficit because it is too costly to subsidize the Europeans' security while they slash their budgets defense; it shifts Washington's strategic attention away from its true strategic interests because it keeps it bogged down in the Middle East and the European rimland; and it feeds the American moral deficit in the international system by enlisting Washington's help in actions that put it at a loss of international legitimacy. Let us look at the three deficits in turn next.

4.3.1. The American budget deficit

The declinists claim that the American relative power decline is exacerbated by the U.S.' extensive global, factpoint, but mainly by its European security commitments. Moreover, the U.S. is spending too much on European security which is harming American interests in more ways than one. But as some of the critics of declinism have rightfully pointed out, there is not much empirical evidence to support this claim. The American financial deficit is not fed by America's expanding commitments to European security, for they have not expanded, but diminished since the Cold War. While the U.S. is now the largest contributor to NATO, this situation is neither exceptional, nor permanent. The U.S. is covering approximately 75% of NATO's current overall costs of just €2.5 billion in 2011-2012, a budget which also includes significant additional funding for ongoing operations in Afghanistan. That is, the Americans contributed approximately \$1.7 billion to the NATO budget in 2012, out of an estimated defense budget of approximately \$646 billion. In 2013 the American contribution to NATO's three common budgets is expected to be around \$766 million, according to the Obama administration's Fiscal Year 2013 of the U.S. Government, the largest contribution being to the Military Budget – \$443 million, twice as much as for the civil and the NSIP budget contributions combined (Fiscal Year, 2013; Fiscal Year, 2012). Including the American contribution to ongoing allied operations, however, the American contribution to NATO does not seem to be larger than an estimated \$1.3-1.4 billion per year; in current dollars, the 1992-1995 American contributions to NATO's budgets were considerably higher; hence, the

U.S.' contributions to NATO's budget are on a nominal downward trend, though this does not mean they will also represent a smaller percentage of allied budgetary burden-sharing.

According to data published on the NATO website, the American overall contribution to NATO in 2010-2011 was of approximately 65% which is consistent with historical averages since the U.S. has always contributed disproportionately more to NATO than have its European allies. By comparison, according to a U.S. General Accounting Office report, in 1998 the U.S. covered over 70% of NATO's budget. But this was not necessarily a problem during the 1990s because the U.S. had huge budget surpluses at its discretion it could use to extend its security commitments. The American contribution to NATO's military budget, of approximately 24% in 1997-1998, was larger than today's nearly 22.5%. The same decreases are noticeable in both NATO's civil and in NATO's Security Investment Program (NSIP) budgets, with U.S. shares decreasing from approximately 23-24% in 1997-1998 to 22% by 2005-2006 and to just around 21% in 2010-2011. Moreover, looking at the historical trends of American share of NATO common expenses, there is a marked downward trend to them. In general, American contributions to NATO's common budgets have been constantly decreasing, for a number of factors such as the periodic renegotiation of shares among members or renegotiations in the aftermath of enlargement waves, from historical highs of over 80% to an average of 65% since the late 1990s. However, of these common NATO funds, the U.S. receives back a significant amount either in the shape of NATO infrastructure investment projects or other types of NATO-related expenses. Moreover, the American contributions to NATO, albeit the largest among all member states, are really not proportional to the state's GDP because the European allies have conceded to higher national contribution rates specifically because the U.S. had other global engagements, too – from which the allies themselves might draw secondary benefits.

For instance, if the American contribution would have been required to be proportional to the U.S.' GDP, then the current negotiated share

of an average 22% across all sectors of the NATO budget could not be maintained relative to, say, Germany's approximately 16% share, the United Kingdom's rough 12% share or Turkey's underestimated share of just 4%. By contrast, the share Washington should pay per each line of the NATO common budgets would be 53-54% if GDP would be the baseline for establishing these budget shares. This is more than twice the current American shares of NATO's budgets. It thus seems hazardous to argue the U.S. is spending too much on European and NATO defense, even in spite of empirical evidence the European allies have decreased their defense budget by more than 20% in the last two decades and will most likely continue to slash them under the impact of the European economic crisis (Larabee *et.al.*, 2012; Missiroli, 2013; **Military Balance**, 2013).

Surprisingly enough, the American rhetoric concerning the allies' burden-sharing has constantly emphasized how disproportionate the American contribution is. In fact, the U.S.' share of contributions to the alliance's budget is on a constantly declining path since the hay-day of the Cold War and has been relatively stable since the mid-2000s. Therefore, the 2011-2012 spike in American contributions to NATO's common budgets may not necessarily be a representative trend in this regard over the short or even the mid-term. As for the U.S. defense expenses on the OCOs collateral to NATO operations, such as International Security Assistance Force (ISAF) for example, these are disproportionately larger than those of other allies because the U.S. is footing a larger share of global security engagements, but also because the costs of the American military operation are considerably higher than those of its allies. By all accounts, the costs of supplying the American troops deployed or stationed overseas with vacuum-sealed bottled water is \$700 per each bottle because these supplies are flown in. The procurement procedures of the U.S. armed forces have come under increasing pressure during the last couple of years and the Pentagon is struggling to reform them as part of the effort to slash the defense budget. Yet, Washington has constantly used the rethoric of disproportionate costs as a political instrument of leverage over its European

allies. By all accounts, it is a strategy the declinists and their critics acquiesce. And leveraging \$1,4 billion over 27 allies is unexpectedly cheap one might argue.

By comparison, American shares of other post-2011 NATO-assumed missions and operations are disproportionately higher (percentage, not nominal amounts) than the contribution the U.S. makes to the alliance's budget. For instance, at the Chicago summit, the allies decided to raise \$4.1 billion annually to support the Afghan Security Forces, in addition to their contribution to NATO's annual budgets (Gordon, 2012: 3; Belkin, 2012). By all accounts, the American contribution to this particular effort, estimated at around \$2.3 billion annually, will be disproportionately larger than any contribution it makes to NATO's annual budgets or the entire NATO annual budget for that matter and with far less security benefits to show off for it. In 2013 alone the Obama administration requested roughly \$3.3 billion for wrapping up military combat operations, withdrawal of troops and aid for the Afghanistan Security Forces (ASF). Ironically, the American estimated contribution to the ASFs, estimated to approximately \$6 billion for the years after the withdrawal in 2014, will be roughly 130% of the estimated American contribution to NATO annual budgets at 2012 levels and approximately 7.5% of the estimated costs of operating the entire network of American forward military bases. And if there is one thing the declinists themselves would not refute is that of all of Washington's military ventures over the past two decades, the one in Afghanistan was probably the only one significant for American security and strategic interests. Yet similar amounts will flow out of the American defense budget for support and assistance operations in Iraq, albeit this particular information is far less publicized in comparison to the one in Afghanistan given the large degree of popular dissent against the war operations in Iraq – which the declinists call America's unnecessary war of choice, providing little if any strategic gains for Washington.

As for the American claims the Europeans are not spending enough on their own defense, this argument is not new either. Back in the early 1950s and 1960s the Americans were preoccupied

with the same issue as now: the Europeans were not spending nearly enough on their own defense and the U.S. had to make up the difference to maintain the balance of power against the evil empire. In fact, the very switch to the consolidated defense in depth posture in the 1950s was prompted by the U.S.' particular reality, however much it represented an anomaly for a great power (Pettyjohn, 2011: 61-82). For instance, during the Nixon administration, the president requested eight different National Security Council (NSC) studies in less than four years; all these studies unequivocally concluded that the European allies are not doing enough and not spending enough on their own defense and security. The same situation is in fact habituary of all other Cold War administrations in the U.S. Most recently, even in 2001, prior to the 9/11 terrorist attacks the 107th U.S. Congress heard a series of testimonies before the Foreign Affairs Committee concerning the state of the NATO alliance as well as the American share of NATO's common budgets which resulted in the same conclusions that America is paying disproportionately more to the NATO common budgets than its European allies.

One is amazed so little has changed in American political rhetoric over the course of so many historical lessons it shared with the Europeans. And while declinist pundits may be rational to point out the U.S. needs to balance how much it spends on the security of its European allies because it is not historically-sound, their claim the Europeans should pay more for joining in the U.S. military ventures is similarly not historically-sound. Benevolent hegemon or not, there is no historical precedent for the second tier powers paying a larger share of global security costs irrespective of how beneficial that security is for them. Therefore, the declinist pundits' suggestion the U.S. should demand the Europeans – and other great powers – to fit a larger share of the global security bill because they benefit from it too is not a return to theoretical and historical rigor, but the creation of an unprecedented and abnormal situation.

Not least, the 2011-2012 American government's estimates of the state of its defense networks in NATO reveals the same puzzling situation; unlike previous periods though, the U.S. is

experiencing a substantial transformation concerning its strategic focus which significantly influences the American military strategy. Part of this transformation is a much reduced appetite for foreign military ventures as evidenced by the American responses to the situations in Lybia, Mali and more recently Niger. However, this does not necessarily mean the U.S. is disengaging from Europe or that NATO will cease to be strategically relevant and important for Washington. The scholars's expectations are NATO will continue to be strategically important to the U.S., but unlike the past seven decades, this will no longer depend on Washington's political and strategic interests alone. It will equally depend on the Europeans. More specifically, NATO will remain strategically relevant in Washington but it will most likely not be as central as it used to be for the American security establishment; but the abandonment of NATO and the American disengagement from Europe are not likely even though Washington will increasingly look to Asia. This will determine the U.S. to focus on re-evaluating the alliance altogether and place far more value on its ability to produce flexible, deployable and highly trained troops, its ability to make political and operational decisions quickly, to have a smooth and streamlined political and bureaucratic structure, and be able to support its own financial weight.

This is just one position that is now increasingly credited in Washington; the other, which is far more to the Europeans' liking, is that the U.S. and Europe are undergoing a very difficult economic time; and in these difficult austerity times, their strength steams from sticking closer together: either the U.S. and Europe are strong together, or they are more vulnerable separately. The **Global Trends 2030** report (2012: 102) seems to suggest otherwise: „The context in which US global power has operated has changed dramatically: it is just not a matter of the U.S.' relative economic decline, but also of the West—Washington's historic partners. Most other Western states have also suffered a stiff downturn, while developing states are accounting for a larger share of the global economy. The post-World War II era was characterized by the G-7 countries—which were allies and partners—

leading both economically and politically. US projection of power was dependent on and amplified by its strong alliances with Western partners, which were forged during an extensive struggle with fascism and then communism. For example, Europe, through NATO, has historically provided Washington with many of its key coalition partners. Even before 2008, the pressures on European security capabilities were apparent and Europe had begun a substantial defense retrenchment.” The immediate implications for NATO were revealed by the Chicago Summit in 2012, also called the transformational summit. The latter was mainly a technical summit which revealed the alliance is inward-focused at this point. The American reduced appetite for foreign military interventions and the Europeans' limited capabilities to this effect resulted in less emphasis on out-of-area operations and a reconsolidation of collective defense; and in a less prominent American role by comparison to the Europeans' which are called upon to fill their capabilities vacuum.

Generally, declinists do not offer empirical evidence to support such allegations that Americans are subsidizing European security. It's hard to believe that Washington's average contribution of \$1.4-1.5 billion to NATO's annual budget is to blame for the American financial deficit of \$1.4 trillion annually (9.2% of the GDP and \$8 trillion over a decade) – \$50 billion in defense expenditures alone – or that this contribution is that much more burdensome for the American budget than, say, the Cold War era when it used to be triple today's nominal amount. In 2014 the U.S. defense budget will be 0.7% lower than the 2012 budget; \$3.9 billion will be slashed off the American military spending which seems just pennies on the dollar in comparison to the \$50 billion the U.S. needs to cut off its defense spending under the sequester.

In a nutshell, NATO costs and American deficits simply don't add up as much as one may try to piece them together because figures clearly point out the burden of European security (i.e. NATO) on the American budget is really not even closely as high as the declinists suggest it is. Of all the components of the American defense budget, approximately \$1.7 billion is destined to

NATO annually which presumably ensures only European security. Empirical evidence seems to suggest it is hardly NATO's ballooning budgets that act as a burden on the American budget, for there is no parallel and similar growth rate of the NATO budgets. In fact, the spike in the defense budget was caused by the costs the war in Afghanistan and particularly by those of the war in Iraq. By comparison to the total American contribution to NATO throughout 2002-2012, the war in Iraq alone cost approximately 110% more, without counting the war effort in Afghanistan or the American security commitments in Asia. As a rule, the war in Afghanistan cost the American tax payer under 40% of the overall costs of the Iraq war, and this was mainly because of the allied contributions (Belasco, 2011). Even with the wars in Afghanistan and Iraq, though, the American defense budget since 2001 pales in comparison to the revenues that never made it into the federal budget as a result of the Bush jr. administration's tax cuts. And as the U.S. is clamping down on combat operations in both Iraq and Afghanistan, these levels of the defense budget are expected to diminish to normal levels of around 3% of GDP.

Similarly, the declinists claim the U.S. pays too much money for maintaining its forward military presence in Europe and around the globe. Indeed, the seven commands of the American military, covering the entire world, seem costly. However, when one factors in the contributions host countries make to maintain that American forward presence on their national territories, it hardly looks it is as expensive as it may first appear. A recent study shows that if the U.S. withdrew all of its troops from around the globe and closed all of its forward military bases it would save approximately \$900 billion over the next decade (Blyth, 2012); that is, approximately 90\$ billion annually of an estimated \$1.3 trillion annual deficit. Surely, this cannot be mistaken for imperial overstretch even by the most pessimist realists. And I say this as a realist myself, albeit a European one.

The European allies have been constantly reducing their security budgets since the end of the Cold War not because they are free-riding off the American security guarantees or because they

see America as a subsidizer of their security, but because their security thresholds are met by existing security commitments. It is not an ideal security situation for the Europeans with their current defense budgets, but it seems acceptable for the Europeans. However, the military budgets of the European allies over the past two decades indicate that NATO's European allies stand a good chance of becoming less able to effectively project and exercise military power without the direct support and contribution of the U.S. (Missiroli, 2013; Larrabee *et.al.*, 2012). More specifically, „NATO faces more than a simple, short-term budget squeeze: It is confronted with a secular trend that will have a serious impact on NATO Europe's ability to deploy and sustain military power. (...) These cuts have been driven largely by domestic factors—particularly the need to reduce large budget deficits—not by a change in the nature of external threats (Larrabee *et.al.*, 2012: iii, 1). But the latter can hardly be blamed for not becoming involved in or financially supporting absolutely every single American military adventure Washington decides to pursue – i.e. Iraq. To be perfectly honest, the declinists' argument about overstretch revolves only around the Iraqi case. But this is not evidence that the U.S. is overstretched, but rather that Washington should choose its battles more carefully and learn to build consensus around them with its allies to ensure a more beneficial burden-sharing. For instance, the European allies paid well over half the costs of military operations in the former Yugoslavia as well as a majority of post-conflict operations (Ek, 2000). The fact that the wars in the former Yugoslavia were an example of such relatively balanced burden-sharing between the allies is evidence that such consensus can be reached when there is a reasonable threat in sight.

Moreover, according to the **Military Balance**, the European security budgets were quite stable since the mid-1990s until the beginning of the economic crisis in 2008, standing at around 1.6% of the GDP, despite a slightly downward trend. Only with the onset of the economic crisis in Europe did the defense budget fall victim to severe budget slashes in all of the European states. So much were these budgets cut that Europe is now collectively standing at around 1.5% of GDP for

defense expenses on average, with all but four European allies' defense budgets falling well below 1% according to **The Military Balance 2012**. More specifically, European defense budgets have been slashed on average by 7.4% between 2008 and 2012 (**Military Balance**, 2012: 74). And with the increase in the U.S.' defense budget since 2002, it now represents over 57% of the entire sum of NATO allies' defense budgets as well as between 40%-47% of the worldwide defense related expenses, depending on the source of the data. But this is not a permanent situation for the European allies, or for the U.S. for that matter. Back in the late 1940s the U.S. had a share of the world economic output of over 40%; nowadays it barely makes it to 21% with a visible declining trend.

4.3.2. The American Moral Deficit

To be sure, it is not so much the European security that the Americans are subsidizing, but their own. Therefore, it is not European security needs that are feeding the American moral deficit. The operations in the former Yugoslavia, and more recently those in Libya are quoted as examples of Washington getting dragged into unnecessary and expensive wars to preserve the European security yet again – possibly at high cost for America's own security. With a level of military integration as deep as that in NATO, however, one is taken aback by such arguments. The wars in Bosnia and Kosovo did not cost the American people either innocent lives or substantial treasure for as American official estimates themselves have pointed out the European allies paid for much of the costs of the combat and post-conflict operations (Daggett, 2010; Ek, 2000). Moreover, these operations were far less expensive than the wars in Afghanistan and Iraq – albeit, the latter was not assumed by NATO. Iraq's costs alone rose to an estimated \$1.7 trillion which is far more than the sum of all other operations America was involved in since the end of the Cold War within NATO. And one can hardly use geographical proximity or Europe's larger dependence on Middle Eastern oil or on American military capabilities as evidence for this war being just America's attempt to keep the Europeans safe. The U.S. can get by with a lot of things in

the transatlantic link, but Iraq is just not one of those things they can pin on the Europeans because it was mainly an American affair directed at satisfying whatever powerplay the U.S. had going on at the time. Let us remember the European were severely reprimanded by the U.S. in 2002-2003 for refusing to join them in Iraq and for opposing the war altogether. This was, in a sense, a reminder of the U.S. attitudes toward the Europeans' refusal to join them in Vietnam.

The same argument goes for Afghanistan which is the largest allied operation in the history of NATO and it was assumed in order to help bolster mainly American security in the aftermath of 9/11. Let us remember that NATO allies called on article 5 on September 12, 2001 to help defend the U.S. against the attack it had just fallen victim to. And Washington passed on the offer, because it wanted more strategic freedom, only to accept it later on in the form of the International Security Force in Afghanistan (ISAF) allied operation; well, strategic freedom of action comes at a price. And the declinists are wrong to believe this price will be lower if the U.S. decides to retrench or disengage from Europe. While allies may not have necessarily carried the majority of combat operations in Afghanistan – with Italians being rumored to have paid insurgents to keep the peace and quiet in their provinces and the Germans accused of barely leaving their bases to patrol – they certainly did pay in full for the maintenance of their troops in Afghanistan, as well as for other joint operations. As a result, Afghanistan, although being a longer conflict and a similarly intense one, cost the federal budget under 40% of the overall costs of the Iraq war; if the pundits have any doubts about this, then the Vietnam and Iraq war costs are a good way to change their mind. One would be inclined to say that is a significant contribution made by the European allies. In fact, these discrepancies only speak to the difference in priorities between the two sides of the Atlantic: while the U.S. is focused more on collective security-type of operations, the European allies are far more conservative and focus mainly on common defense of the classic type.

As for Libya, the story is far more complex than first meets the eye. In essence, the allied

operations were proposed by the Europeans⁴ – in particular the French and the British – but they were resonating deeply within the American political elite who had an enduring security problem with Gaddafi and his regime's support for terrorist organizations and nuclear proliferators. For America, the operations in Libya were a part of an overall war on terror campaign; so were the operations in the Horn of Africa, also assumed in the framework of NATO, too. Thus, it was American security Washington was pursuing when engaging in these wars and not European security; it was the prospect of American security interests being defended at arm-length from the American homeland that caused them and not the Europeans dragging Americans in their expensive, unnecessary wars. In fact, most European allies needed convincing over the patrol operations in the Horn of Africa just three years ago. Solidarity and consideration for one's security cannot flow just one direction in an alliance, even in one the U.S. pays for significantly more. If the 2003 NATO debacle over Iraq is any evidence at all, it is contrary to these declinist allegations: it was the Europeans who were trying not to let themselves be dragged into what they thought to be and eventually proved to be an expensive military adventure. Moreover, the entire Abu Ghraib issue and the torture of political prisoners which did most to cause the American moral deficit were also entirely American undertakings than can hardly be portrayed as having been demanded by America's role as a world policeman of sorts. Therefore, the declinists' claim that providing disproportionately for European (or global) security is dragging the U.S. into a moral deficit and boosting anti-Americanism in the Middle East and worldwide is hardly supported by empirical evidence.

4.3.3. The American Strategic Attention Deficit

The declinists claim the extensive American security commitments in Europe and the wars in the Middle East have distracted the U.S.' strategic attention away from its true strategic rival, i.e. the People's Republic of China. This allegation is

similarly difficult to prove empirically. If one remembers historical events correctly, President Bush jr. entered the White House in 2001 with a foreign policy that revolved around the China threat. It was not European security concerns that distracted America's strategic attention away from the Chinese near peer, but the 9/11 terrorist attacks on the American homeland and the ensuing embroiling wars in the Middle East. But these were boosted by American security concerns and interests, not by European conniving plans to distract the U.S. away from the rivalry in Asia. And as the Bush jr. administration announced in 2002 the U.S. were the Pacific nation, the Europeans did not jump to leverage this shift. Only when the first Obama administration started talking about the **pivot to Asia**, barely referencing NATO and disengaging from Europe by slowly reducing the American forward presence on the Old Continent in the 2010 **National Security Strategy** did the Europeans began to entertain strong doubts about this prospect.

Moreover, it is not European fears of the U.S. disengagement and appeals to shared values that are keeping the Americans committed to NATO. It is the sheer strength and benefits derived from the transatlantic link that determines Washington to remain committed. This, not the Europeans' weakness determined the White House to revise its discourse and start talking not about the pivot to Asia, but about rebalancing their foreign policy between the Atlantic and the Pacific. As vice-president Biden clearly pointed out in his 2013 Munich speech "The good news is we're not going anywhere. The bad news is we're not going anywhere" (Biden, 2013). Europe continues to be America's partner **of choice** in world affairs, including in exploring the economic opportunities and challenges of the Pacific.

4.4. The Europeans' hard choices about the U.S.

Let me be very clear about this: the debate in the U.S. which feeds the declinist theses is as much about how and why Washington behaved towards Europe during the past seven decades

the way it did as it is about the Europeans' own behavior. A recent European Union Institute for Strategic Studies (EU-ISS) study on the European military power suggests that the Europeans' military capabilities are increasingly difficult to assess independently from non-military ones or from the debate within NATO itself on which the European allies have come to depend on; in the meantime, the European have become demilitarized and disindustrialized which seem to go hand in hand (Missiroli, 2013: 5-6).

The conclusions of this particular study are further confirmed by an American-led committee at the RAND Corporation in 2012 which concludes that provided the eight most important European allies do not renew their commitment to maintain the military and defense-related expenditure, the Europeans will no longer have the sufficient military capabilities to engage in a medium-scale military operations in the immediate vicinity of the European homeland (Larrabee *et.al.*, 2012). Washington is currently providing 80% of the capabilities deployed to the battlefields where NATO is engaged. And this aspect is indeed far more problematic than the economic one because it speaks volumes of just how vulnerable Europe is despite being, combined, the second largest defense spender in the world and having the largest military forces, approximately 3.3 million active troops (**Military Balance**, 2013).

These two studies are hugely relevant for the potential effects a retrenchment or an offshore balancing-based American grand strategy that envisages the mid-term disengagement from Europe and shift to Asia: American disengagement would leave Europe extremely vulnerable to new emerging security threats and risks as well as to conventional ones. Russia is increasingly assertive in its former empire and seeks to re-establish its strategic footprint in its former sphere of influence; Iran is increasingly aggressive; Turkey's foreign policy seems to slide back and forth between the European Union and the Middle East with no predictable pattern to it; and the crises just keep on coming in the Middle East and North African regions. Fending off by

themselves all these security risks is not a realistic expectation or a preferred avenue of action for the European allies, as is made explicitly clear by France's efforts in Mali or the apparent lack of interest in the spill-over from Mali to Niger.

Albeit Europe might still be an economically-powerful international actor it would not be competitive in the security field with regional great powers. Even though the two mentioned studies do not emphasize the non-military aspects of Europe's vulnerability, provided the U.S. truly disengages from Europe, the latter would be left with huge energy dependencies that are difficult to overcome without American help. Europe buys Russian energy at four times the costs Americans pay for it; if Europe's access to Middle Eastern energy resources were to be cut by the U.S.' disengagement from these regions, then there is really no telling how high that price might go. Needless to say, these are not the prerequisite of an efficient and competitive global economy. And these specific economic problems in Europe, on top of the military capabilities gap, make the European allies less attractive for the U.S. (NIC, 2012: 46).

However serious the potential risks of American disengagement, there is still time to prevent an American disengagement or retrenchment from Europe. And this opportunity stems from the fact that the wealthy, extended and politically (relatively) stable Europe we enjoy today is seen on the hallways of the Pentagon and the White House as an American project – one which brings the U.S. huge political capital and international legitimacy by comparison to potential rivals. Moreover, the U.S. is a Goliath itself in international affairs, but is now staring in the face of a true behemoth the likes of which it has not met before: the China of 2030 or 2050. In light of this strategic reality many American strategic thinkers warned Washington needs to build strong and resilient partnerships with other Western or Westernized powers, including Turkey and Russia, while bringing Europe closer. Because the effort of facing China will take every single ounce of power in the U.S. and its closest allies. Looking at the global trends for the next two decades, it becomes quite clear that the U.S. will increasingly need to cooperate with the rising

China to ensure global governance, but it will also increasingly elicit the assistance and support of its Western allies to stay its global power and status.

Therefore, it would probably pay to read more closely what it isn't specifically said by the American political leaders in their discourses and press releases, but that it is incredibly clear in their strategy: the U.S. is not looking **past** Europe, to Asia. The U.S. is looking and reaching **beyond** Europe into Asia and is extending the European allies the opportunity to join it in this quest as partners. The U.S. is no longer strategically focused on the Greater Black Sea Area as they were a decade ago; they are now looking towards Central Asia. But their firm commitment to their facilities in Romania, Bulgaria, Turkey and Poland endures, which tells us they are not looking past their European allies, but rather beyond them. And they are looking towards areas of common strategic interests for Europe itself: Central Asia, the Middle East and East Asia.

As such, the effort president Obama announced in February 2013 – **Fix It First!** – for the U.S. is an invitation for Europe to join the U.S. in this new challenge and make the necessary efforts to be able to become a partner for the U.S. While the Europeans have largely complained about the dangers of American disengagement and sobed over Europe's fading chances of becoming an independently-relevant international actor in its own right, they have failed to grasp the depth of Washington's proposal: the U.S. no longer needs an anchor in Europe; what it does need is Europe to finally **become** a reliable partner. For this, the European allies need to invest more in regenerating and reforming their military capabilities beyond the current levels. This is not a consequence of bolstering burden-sharing, but of the European clear military vulnerability. Indeed, if Poland's EU 2008-2009 policy towards Russia is any lesson, it is that Europe should be part of the **sollution**, not part of the problem. Five cumulative avenues are suggested which are very comprehensive and coherent with the American inspired **Smart defense** concept: consolidation to generate military efficiency; optimisation to boost military effectiveness; innovation to enhance military

technology; regionalisation to bolster operational width and depth; integration to increase depth and elevate sustainability (Missiroli, 2013: 6-7).

From the perspective of the transatlantic relation, the position clearly uttered in 2013 by both Vice-president Biden and President Obama is a sound and mutually beneficial political decision for the two sides of the Atlantic are stronger together – especially in these harsh austerity times they are jointly and individually going through. And this is reflected by strong empirical evidence. China may be holding a large share of America's foreign public debt and its largest negative commercial balance, but Europe is **still** the largest market for American goods and services; Europe is **still** the largest collective investor in the American economy; Europe is **still** the largest economic partner for America with bilateral trade reaching record levels of \$600 billion annually; Europe is **still** the largest source of brain drain to America; Europe is **still** the world's largest, most stable economy; the Euro is **still** the second global reserve currency, etc. More specifically, the U.S. trade balance shows America sells most of its goods and services on the European markets; surely, Asian markets are on the rise, but since they were relatively low, one can safely assume there is nowhere else they can go, but up. Economic trade between the two shores of the Atlantic is standing at record-high levels of over \$600 billion annually. And with its announced intention to pursue a Trans-Atlantic Free Trade and Investment Agreement, the second Obama administration estimates to boost this bilateral commerce by just over \$100 billion annually, the \$130 billion in customs tax reductions aside. This is twice as much as the declinists say the Pentagon needs to shave off its annual budget. Also, with the ensuing economic crisis in Europe, the European FDI in America has been on the backburner, but it is already making a comeback since 2010. And European FDI, even on a downward trend, is still almost half as high as Asian FDI – of which a majority is still Japanese FDI. By comparison to the Asian companies – Japanese and South Korean ones excluded – it is European companies that are willing to go invest in the U.S. to boost employment and it is European companies which

are most easily integrated into the American economy. Also, European markets are far more open to American investment; they are far more fairly competitive for American companies than Asian markets – again, Japanese and South Korean ones excluded. Whilst China is sending approximately 5000 students to study in the U.S. every year, the Europeans have been sending ten or twelve times as many on a yearly basis. If there is any doubt as to how deep the transatlantic economic relations are, even in harsh austerity times, these figures prove them wrong. Which is why advising the disengagement from such a deep partnership seems to lack long-term strategic wisdom. The words of the German Minister of Defense, Thomas de Maizière (2013) seem all too relevant in this context: “For the US, Europe may not be the best conceivable partner in the world, but it is certainly the best **possible**. No other region in the world is as stable, reliable and able to act as Europe. In the field of security policy we may not be good enough, but we are better than any other partner of the USA.” Thus, suggestions that the costs of European security were a burden on the American federal budget have more to do with declinists’ political and strategic preferences, than with empirical evidence.

The U.S. and Europe are experiencing harsh austerity times both individually and jointly. The fears of decline should squander though in comparison to the benefits of the enduring transatlantic link – not merely the rare benefits of their shared values and interests, but also those of their shared material security, economic and strategic interests. If the U.S. were to experience decline, then it would be much weaker without a strong European partner by its side to rely on or to lean on. Instead of pointing unwarranted blame, declinist scholars would better look to Europe’s pre-World War II history as an alternative to what the U.S. is currently benefiting from within the confines of the transatlantic link. There are numerous more harmful worlds to live in than the one the U.S. and Europe built together, in a joint project. And as the two partners are struggling to re-consolidate their economies, the American chance to stay ahead of the global game and maintain its significant power lead looks

that much more likely if both America and Europe get back on their feet economically before all other great powers in the system. In a nutshell, the empirical evidence does not seem to support the declinists’ claims concerning the American relative power decline beyond what it looks like a natural economic depression of which America stands as reasonable a chance as any previous times to come back from.

5. Conclusion

I conclude this study suggesting that at this point it is simply too early to tell whether America’s future as the Weary Policeman, the Systemic Colossus, the truly impressive global Goliath is in its twilight. In fact, both the declinists and their critics provide insufficient and incomplete empirical evidentiary support for their normative recommendations concerning the American grand strategy. The declinists focus on the costs of the hegemonic grand strategy while presuming the benefits of a more restrained grand strategy which cannot be measured for comparison purposes far to be lower. By contrast, the critics of declinism offer plenty of empirical evidentiary support for the benefits of a deep engagement grand strategy and for the huge costs entailed by its even partial abandonment; but they do not offer any terms of comparison assuming the costs and benefits of a restrained grand strategy cannot be calculated precisely though they might presumably be higher. Interestingly enough, the disproportionate costs of European and global Security paid by the U.S. turns out to be more of a political rhetoric tool in the U.S. effort to leverage its military weight on allies and partners in pursuit of other strategic and operational goals.

In a sense, the American grand strategic outlook has been reset by the second Obama administration on February 13, 2013. Whether time is running in favor of America’s relative power preponderance in the international system, or against it, time will tell. However, the research results of this study reveal that albeit on an economic downturn, the U.S. remains the global military **Goliath!** And it is not despite this

change in the international system that the U.S. is making a radical shift in its grand strategy – a historical trend, no doubt – but it is rather in spite of this systemic change: „with the rapid rise of multiple other powers, the “unipolar moment” is over and Pax Americana—the era of unrivalled American ascendancy in international politics that began in 1945—is fast winding down” (NIC, 2012: 101). Yet, „The U.S.’ dominant role in international politics has derived from its preponderance across the board in most dimensions of power, both “hard” and “soft.” The U.S.’ weight in the global economy has steadily lessened since the 1960s, but it has been dropping more rapidly since the early 2000s with the rise of China’s place in the world economy. Nevertheless, the US remains among the world’s most open, innovative, and flexible countries” (NIC, 2012: 101).

This study also finds that despite struggling economically, the U.S. does not contemplate retrenchment from Europe, but rather it is searching for ways of ensuring the European allies make this transformational step together with the U.S.; in other words, the U.S. is not looking **past** Europe, but rather it is looking **beyond** Europe and **together** with Europe towards Asia-Pacific. The declinist scholars demand the U.S. disengage from Europe and the critics claim it is far too important strategically to just abandon altogether. Yet the political reality in Washington seems to suggest the transformation preferred by the White House is another: that Europe cease to be the subject of American assistance and become the preferred partner in American ventures in ensuring the global governance. Framing this debate in terms of disengagement is misrepresentative of the nature of the argument which is **not about growing apart, but about growing together**.

Last, but certainly not least, the ongoing debate in the U.S. concerning its relative power decline is based on inconclusive and incomplete evidence at this point, both on the side of the declinist theses and the critics brought to them. The debate is framed less in terms of what the U.S. is losing in terms of national power and increasingly more in terms of what is the **appropriate** grand strategy for the U.S., one that

would ensure the floodgates of relative power decline remain closed for a long time to come. However, at a closer look, neither the declinists, not the critics of the declinist school of American foreign policy appear to be focused on solutions, but on managing the expectations concerning the American relative power, the role of the U.S. in the international system, the weight of the American strategic interests, etc. In essence, they are focused on the management of expectations about the present and future of the global **Goliath**.

If the U.S. decides to retrench from Europe or to shift troops to Asia only to leave Europe behind, Washington may reduce its federal budget deficit, reduce its defense budget, reduce its federal public debt relative to the size of the American economy; it may also be more securely protected against conventional security risks and threats by its natural boundaries; it may even enjoy more stability in comparison to its present situation and manage to avoid some of the crises the system and the international political economy is rigged with. In other words, if it retrenches now, the U.S. stands a pretty good chance to remain an isolated global military Goliath. But it will not be able to maintain the liberal legacy of its exceptional engagement with the international system. And, most importantly, the U.S. will no longer be a global Leader.

Reference

1. Allin, Dana H. and Jones, Erik. 2012. **Weary Policeman: American Power in an Age of Austerity**, Adelphi Series 52.
2. Art, Robert J. 2003. **A Grand Strategy for America** (Ithaca: Cornell University Press).
3. Art, Robert J. 2012. “Selective Engagement in an Era of Austerity” in Richard Fontaine and Kristin M. Lord (eds.), **America’s Path: Grand Strategy for the Next Administration** (Washington DC: Center for A New American Security), pp. 13-28.
4. Bacevich, Andrew J. (ed.). 2003. **The Imperial Tense: Prospects and Problems of American Empire** (Chicago: Ivan R. Dee).
5. Belasco, Amy. 2011. **The Cost of Iraq, Afghanistan, and Other Global War on Terror Operations Since 9/11**, RL33110 (Washington DC: Congressional Research Service).

6. Belkin, Paul. 2012. **NATO's Chicago Summit** CRS R42529 (Washington D.C.: Congressional Research Service).
7. Biden, Joseph. 2013. **What Future for the Euro-Atlantic Security Community?** Speech delivered at the 2013 Munich Global Security Conference, February 4, available online at https://www.securityconference.de/fileadmin/user_upload/data/pdf/THE_WHITE_HOUSE_Office_of_the_Vice_President_For_Immediate_Release_February_2_2013_.pdf.
8. Blyth, Mark. 2013. **Austerity: The History of a Dangerous Idea** (Washington: Cato Institute).
9. Brooks, Stephen G. and Wohlforth, William C. 2008. **World Out of Balance: International Relations and the Challenge of American Primacy** (Princeton: Princeton University Press).
10. Brooks, Stephen G., Ikenberry, John G. and Wohlforth, William C. 2013a. "Don't Come Home, America: The Case against Retrenchment" **International Security** 37(3): 7-51.
11. Brooks, Stephen G., Ikenberry, John G. and Wohlforth, William C. 2013b. "Lean Forward: In Defense of American Engagement" **Foreign Affairs** January/February online edition.
12. Brzezinski, Zbigniew. 2012. **Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power** (New York: Basic Books).
13. Butt, Y. and Postolfas, T. 2011. **Upsetting the Reset: The Technical Basis of Russian Concern Over NATO Missile Defense** (Washington D.C.: FAS Special Report No. 1).
14. Chamberlin, Jeffrey. 2004. **Comparisons of U.S. and Foreign Military Spending: Data from Selected Public Sources** (Washington D.C.: Congressional Research Service).
15. Conetta, C., Knight, Ch., Rosenkranz, E., Preble, Ch. and Friedman, Benjamin H. 2012. **Defense Sense Options for National Defense Savings – Fiscal Year 2013** (Washington DC: Cato Institute).
16. Congressional Budget Office. 2011. "Trends in the Distribution of Household Income between 1979 and 2007" (Washington D.C.: Congressional Budget Office).
17. Congressional Budget Office. 2013a. **Approaches for Scaling Back the Defense Department's Budget Plans** (Washington D.C.: Congressional Budget Office).
18. Congressional Budget Office. 2013b. **Long-Term Implications of the 2013 Future Years Defense Program** (Washington D.C.: Congressional Budget Office).
19. Congressional Budget Office. 2013c. **Final Sequestration Report for Fiscal Year 2013** (Washington D.C.: Congressional Budget Office).
20. Daggett, Stephen. 2010. **Costs of Major U.S. Wars** (Washington D.C.: Congressional Research Service).
21. Department of Defense. 2012. **North Atlantic Treaty Organization Security Investment Program and North Atlantic Treaty Organization Military Construction Program FY2013 and FY2012 Budgets** (Washington D.C.: Department of Defense).
22. Department of Defense. 2013. **Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2013** (Washington D.C.: Department of Defense).
23. de Maizière, Thomas. Speech on the Occasion of the 49th Munich Security Conference, February 1, available online at http://www.securityconference.de/fileadmin/user_upload/data/pdf/2013-02-01_Mu%CC%88siKo_Englisch.pdf.
24. Doran, Charles F. 2003. "Changing Power Cycles and Foreign Policy Role-power Realignment: Asia, Europe, and North America," **International Political Science Review** 24: 97-111.
25. Doran, Charles F. 2012. "Power Cycle Theory and the Ascendance of China: Peaceful or Stormy?" **SAIS Review**, 32 (1): 73-87.
26. Ek, Carl. 2000. **NATO Burdensharing and Kosovo: A Preliminary Report** (Washington D.C.: Congressional Research Service).
27. Ek, Carl. 2005. **NATO Common Funds Burdensharing: Background and Current Issues 2008-2012** RL30150, RL30398, RL32209 (Washington D.C.: Congressional Research Service).
28. Ferguson, Niall. 2005. **Colossus: The Rise and Fall of the American Empire** (New York: Penguin Books).
29. Friedman, Thomas L. and Mandelbaum, Michael. 2011. **That Used to Be Us: How America Fell Behind in the World It Invented and How Can We Come Back** (New York: Farrar, Strauss and Giroux).
30. Fontaine, Richard and Lord, Kristin M. (eds.). 2012. **America's Path: Grand Strategy for the Next Administration** (Washington D.C.: Center for a New American Security).
31. Garton Ash, Timothy. 2005. "Stagger On, Weary Titan: The US Is Reeling, Like Imperial Britain after the Boer War – but Don't Gloat," **The Guardian**, August 25.
32. Gilpin, Robert. 1981. **War and Change in World Politics** (Cambridge: Cambridge University Press).
33. Goldstein, Joshua S. 1988. **Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age** (New Haven: Yale University Press).
34. Gordon, Philip H. 2012. "NATO: Chicago and Beyond," Senate Foreign Relations Committee hearing, May 10.
35. Governmental Accountability Office. 1981. **Costs and Benefits to the United States of the NATO Infrastructure Program** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).
36. Governmental Accountability Office. 1988. **NATO: History of Common Budget Cost Shares** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).
37. Governmental Accountability Office. 2013a. **Defense Contracting: Actions Needed to Increase Competition** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).
38. Governmental Accountability Office. 2013b. **Defense Acquisitions: Assessments of Selected Weapon Programs** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).
39. Governmental Accountability Office. 2013c. **High-Risk Series** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).

40. Governmental Accountability Office. 2013d. **Missile Defense: Opportunity Exists to Strengthen Acquisitions by Reducing Concurrency – An Update** (Washington D.C.: Governmental Accountability Office).
41. Ikenberry John G. (ed.). 2002. **America Unrivaled: The Future of the Balance of Power** (Ithaca: Cornell University Press).
42. Ikenberry, G. John. 2003. "Is American Multilateralism in Decline?" **Perspectives on Politics**, 3: 533-550.
43. Ikenberry, John G. 2011. **Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order** (Princeton, N.J.: Princeton University Press).
44. Ikenberry, G. John, Mastanduno, Michael and Wohlforth, William C. 2009. "Introduction: Unipolarity, State Behavior, and Systemic Consequences" **World Politics** 61 (1): 1-27.
45. Ikenberry, John G. and Walt, Stephen M. 2007. "Offshore Balancing or International Institutions? The Way Forward for U.S. Foreign Policy" **Brown Journal of World Affairs** XIV(1): 13-23.
46. International Institute for Strategic Studies. 2013. **The Military Balance** 113(1).
47. International Institute for Strategic Studies. 2012. **The Military Balance** 112(1).
48. Itzkowitz Shiffrinson, Joshua R. and Beckley, Michael. 2013. "Correspondence: Debating China's Rise and U.S. Decline" **International Security** 37(3): 172-181.
49. Joffe, Josef. 2012. "Declinism's Fifth Wave" **The American Interest** January/February online edition.
50. Kennedy, Paul. 1987. **The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict From 1500 to 2000** (New York: Vintage Books).
51. Kissinger, Henry. 2001. **Does America Need a Foreign Policy? Toward a Diplomacy for the 21st Century** (New York: Simon and Schuster).
52. Krugman, Paul. 2012. **End This Depression Now!** (New York: W.W. Norton).
53. Larrabee, F.S., Johnson, S.E., Gordon, J., Wilson, P.A., Baxter, C., Lai, D., Trenkov-Wermuth, C. 2012. **NATO and the Challenges of Austerity** (Washington D.C.: RAND).
54. Layne, Christopher. 1993. "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise" **International Security** 17(4): 5-49.
55. Layne, Christopher. 1997. "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy" **International Security**, 22(1): 86-124.
56. Layne, Christopher. 2002. "Offshore Balancing Revisited" **The Washington Quarterly** 25(2): 233-248.
57. Layne, Christopher. 2006. "The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States Unipolar Moment" **International Security** 31(2): 7-41.
58. Layne, Christopher. 2006. **The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present** (Ithaca, N.Y.: Cornell University Press).
59. Layne, Christopher. 2009. "America's Middle East Strategy after Iraq: The Moment for Offshore Balancing Has Arrived" **Review of International Studies** 35(1): 5-25.
60. Layne, Christopher. 2011. "The Unipolar Exit: Beyond the Pax Americana" **Cambridge Review of International Affairs** 24(2): 149-164.
61. Layne, Christopher. 2012. "The Almost Triumph of Offshore Balancing" **The National Interests**, January 27, online edition.
62. Lieber, Robert J. 2005. **The American Era: Power and Strategy for the 21st Century** (Cambridge: Cambridge University Press).
63. Lieber, Robert J. 2012. "America In Decline? It's a Matter of Choices, Not Fate" **World Affairs** 175(3): 88-96;
64. Lieber, Robert J. 2012. **Power and Willpower in the American Future: Why the United States Is Not Destined to Decline** (New York: Cambridge University Press);
65. MacDonald, Paul K. and Parent, Joseph M. 2011. "Graceful Decline? The Surprising Success of Great Power Retrenchment," **International Security** 35(4): 7-44.
66. Maier, Charles S. 2006. **Among Empires: American Ascendancy and its Predecessors** (Cambridge: Harvard University Press).
67. Missiroli, A. (ed.). 2013. **Enabling the future European military capabilities 2013-2025: challenges and avenues** (Paris: EUISS).
68. Modelski, George. 1987. **Long Cycles in World Politics** (Seattle: University of Washington Press).
69. Murdock, Clark A. and Crotty, Ryan. 2012. **Interim Report – Planning for a Deep Defense Drawdown – Part I** (Washington D.C.: CSIS).
70. Murdock, Clark A., Saylor, Kelley, and Crotty, Ryan A. 2012. **The Defense Budget's Double Whammy: Drawing Down While Hollowing Out from Within** (Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies).
71. National Intelligence Council. 2012. **Global Trends 2030** (Washington D.C.: National Intelligence Council).
72. National Research Council. 2012. **Making Sense of Ballistic Missile Defense: An Assessment of Concepts and Systems for U.S. Boost-Phase Missile Defense in Comparison to Other Alternatives** (Washington D.C.: National Research Council).
73. NATO. 2011. **NATO Common-Funded Budgets and Programmes: Cost Share Arrangements Valid from January 1, 2010-December 31, 2011** (Brussels, Belgium: NATO).
74. Nye Jr., Joseph S. 1990. **Bound to Lead: The Changing Nature of American Power** (New York: Basic Books).
75. Nye, Joseph S. 1995. "East Asian Security: The Case for Deep Engagement" **Foreign Affairs** 74(4): 90-102.
76. Office of Budget and Management. 2011. **Fiscal Year 2012. Budget of the U.S. Government** (Washington D.C.: Office of Budget and Management).
77. Office of Budget and Management. 2012. **Fiscal Year 2013: Budget of the U.S. Government** (Washington D.C.: Office of Budget and Management).
78. Office of Budget and Management. 2013. **Fiscal Year 2014: Budget of the U.S. Government** (Washington D.C.: Office of Budget and Management).

79. Organski, A.F.K 1958. **World Politics** (New York: Alfred A. Knopf).
80. Organski, A.F.K. and Kugler, Jacek. 1980. **The War Ledger** (Chicago: University of Chicago Press).
81. Pettyjohn, Stacie L. 2012. **U.S. Global Defense Posture, 1783–2011** (Santa Monica (Ca): RAND Corporation).
82. Posen, Barry R. 2007. „The Case for Restraint” **American Interest** 3(1): 7-17.
83. Posen, Barry R. 2007. „Stability and Change in U.S. Grand Strategy” **Orbis** 51(4): 561-567.
84. Posen, Barry R. 2008. “A Grand Strategy of Restraint and Renewal” Testimony before the U.S. House Armed Services Committee, Subcommittee on Oversight and Investigations, July 15, available online at http://web.mit.edu/ssp/people/posen/A_Grand_Strategy_of_Restraint_and_Renewal_testimony_for_congress_july_15.pdf.
85. Posen, Barry R. 2013. “Pull Back: The Case for a less Activist Foreign Policy” **Foreign Affairs**, January/February online edition.
86. Posen, Barry R. and Ross, Andrew L. 1997. “Competing Visions for Grand Strategy” **International Security** 21(3): 5–53.
87. Rasmussen, Anders Fogh. 2011. “NATO After Libya,” **Foreign Affairs** 90(4).
88. Renshon, Stanley A. 2010. **National Security in the Obama Administration: Reassessing the Bush Doctrine** (New York: Routledge).
89. Soare, Simona R. 2013. “Tranziția de putere” in Daniel Biro (ed.), **Relatiile internationale contemporane. Teme centrale in politica mondiala** (Iasi: Polirom), pp. 19-40.
90. Soare, Simona R. 2012. “The China Factor in U.S. Grand Strategy” **Journal of East European and Asian Studies** 3-4: 295-310.
91. Soare, Simona R. 2011. “Planul Obama privind sistemul de apărarea anti-rachetă în Europa. Implicații pentru securitatea națională a României” [Obama’s European Ballistic Missile Defense System. Implications for Romania’s National Security] **Strategic Monitor** 3-4: 51-61.
92. Stiglitz, Joseph E. 2010. **Freefall. America, Free Markets and the Sinking of the World Economy** (New York: W.W. Norton).
93. Taliaferro, Jeffrey W. 2008. „The Primacy of Power: The Realism of U.S. Grand Strategy, 1930s-present” Paper presented at the Annual Meeting of the International Studies Association, San Francisco CA, 26-29 March.
94. Zenko, Micah and Cohen, Michael A. 2012. “Clear and Present Safety: The United States Is More Secure than Washington Thinks” **Foreign Affairs** March/April online edition.
95. Walt, Stephen M. 2005. **Taming American Power: The Global Response to U.S. Primacy** (New York: W.W. Norton).
96. Walt, Stephen M. 2005. “In the National Interest: A Grand New Strategy for American Foreign Policy” **Boston Review** 30:1;
97. Waltz, Kenneth N. 1993. “The Emerging Structure of International Politics” **International Security** 18(2): 44-79.
98. Waltz, Kenneth N. 2000. “Structural Realism after the Cold War” **International Security** 25(1): 5-41.
99. White House. 2008. **Budget Justification for FY 2008 President’s Budget** (Washington D.C.: White House).
100. White House. 2002. **The National Security Strategy of the United States of America** (Washington D.C.: White House).
101. White House. 2012. **Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for the 21st Century Defense** (Washington D.C.: White House).

Note

¹ While the BCA has been implemented according to the White House’s 2013 and 2014 Fiscal Year Budgets, the sequester has been avoided twice: on December 31, 2012 when the Republicans and the Democrats reached a partial agreement on the American Taxpayer Relief Act which postponed the BCA and the sequestration for two more months; and on March 1, 2013 when the United States Congress immediately passed public law no. 113-6 alleviating the caps of sequestration and the BCA for the 2013 federal budget.

² While this figure has much public impact, it does involve a series of costs such as the combat operations in Iraq and Afghanistan (worth roughly half of it in 2012), wages, social security and healthcare benefits, etc. which in all honesty would not disappear or even diminish considerably if the forward deployed American troops would be brought back home.

³ To be sure, not all Europeans supported the operations in Libya. In fact, the French and the British strongly supported it, whereas the Germans and the Polish in particular opposed it and refused to contribute troops. However, when the push came to shove, Germany agreed to rotate more of its high command officers in Afghanistan to allow the French, British and American allies to relocate theirs to Libya; also, Berlin agreed to cover some of the costs of the operations in Libya which is also extremely significant in this context.

ABSTRACT

There is a new school of American foreign policy – the declinist school recommending the retrenchment of American presence in the system to prevent what it claims is the early sign of America's economic and military relative power decline caused by Washington's overstretch. This article takes a closer look at the declinist theses in the military field and finds they are not supported by conclusive and causal empirical evidence; rather, the empirical evidence it provides is circumstantial, while the estimates of the costs of switching to a restrained grand strategy are only presumed to be lower. I look into the economics of the U.S.' defense spending, including its contribution to NATO budgets support European security, and conclude they do not fully or conclusively support the declinist theses. And while retrenchment or offshore balancing might be theoretically-sound recommendations, they have more to do with managing expectations about America's future power and status rather than identifying solutions for the short-term problems Washington is confronted with. But implementing these restrained grand strategies might not yield the expected strategic results because while the U.S. might be more secure in isolation, while it may pay less for that security in hindsight and remain the global military Goliath, the winner of the strategic game at the global level, it will no longer be a global Leader.

Keywords: United States, relative power decline, military power, grand strategy, systemic distribution of power.

Simona R. Soare is a scientific researcher with the Institute for Political Studies of Defense and Military History in Bucharest (IPSDMH) and the editor of the **Strategic Monitor** journal published by IPSDMH. She holds a Ph.D. (2011) in Political Sciences – International Relations from the National School of Political Studies and Public Administration in Bucharest (NSPSPA) where she currently teaches International Relations. She is also a project collaborator of the Center for East European and Asian Studies (CEEAS). In 2008-2011, she was the Executive Director of CEEAS and editor of the **Journal for East-European and Asian Studies** (JEEAS).

Noi provocări la adresa NATO și perspectivele abordării „inteligente” a apărării colective

Lt.col. Dr. Simona Țuțuianu

Confruntat cu provocări din ce în ce mai presante la adresa mediului de securitate și a sistemului relațiilor internaționale, preocupat de evoluțiile recente înregistrate în postura și acțiunea militară și politică a aliaților europeni, NATO a introdus pe agenda summit-ului de la Chicago din mai 2012 o nouă inițiativă - “apărarea inteligentă” (**smart defense**) -, care se dorește, în acest context, mai mult decât o simplă reacție la mutațiile pe care le-a înregistrat mediul de securitate internațională în ultimele două decenii, fiind concepută a se situa la baza procesului de reformă și reinventare a prestigioasei alianțe politico-militare în anii ce vin.

În linii generale, conceptul vizează menținerea credibilității organizației în planul securității și apărării internaționale, într-o eră a austerității în care se impune o gestionare mai responsabilă a resurselor de apărare și o conștientizare, respectiv eficientizare, a capacităților de bază de care Alianța are nevoie pentru îndeplinirea obiectivelor sale. Toate acestea, prin promovarea colaborării multinaționale și restructurării organizaționale menite să conducă la o prioritizare constructivă a investițiilor de apărare, mai ales când sunt vizate proiecte de anvergură precum scutul anti-rachetă, transportul aerian strategic și forțele dislocabile avansate.

Apărarea inteligentă este vitală în atragerea de noi parteneri ai Alianței Nord-Atlantice, pe fundalul efortului colectiv de asigurare a securității investițiilor militare în Europa printr-o serie de

“abordări inovative, **low-cost** și de dimensiuni reduse”.¹ Și totuși, pe măsură ce bugetele de apărare ale statelor europene se reduc, progresiv, dependența de S.U.A. și de capacitățile lor militare se justifică tot mai mult.

Pentru a izbândi pe calea abordării “inteligente” a apărării, NATO are nevoie de sprijinul tuturor statelor membre. Criza economică solicită o solidaritate în materie de apărare și securitate fără precedent. Congresul american susține necesitatea unei piețe de apărare transatlantice unice și, implicit, procese de achiziție mai ieftine. Un **leadership** politic responsabil și eficient este, de asemenea, necesar pentru ca **smart defense** să nu apună precum alte inițiative “inteligente” anterioare. Iar, având în vedere impredictibilitatea mediului de securitate contemporan, noua abordare ar putea constitui rezolvarea multiplelor chestiuni de securitate și apărare cu care se confruntă în prezent comunitatea internațională.

Însă, răspunde oare NATO abordărilor americane privind provocările de securitate contemporane, sau se prezintă ca un grup de actori regionali în declin cu care americanii sunt dispuși să acționeze ocazional? La această întrebare, se impune o scurtă analiză a “Revizuirii posturii de descurajare și apărare a Alianței” (**Deterrence and Defense Posture Review/ DDP**R). Aceasta țintește modernizarea, în secolul al – XXI – lea, a articolului 5 al Tratatului Atlanticului de Nord, mai precis a apărării colective reglementată de acesta. Diplomația publică constituie fundamentul

procesului de modernizare, care vizează patru elemente cheie, anume: descurajarea nucleară, apărarea antirachetă, apărarea împotriva atacurilor cibernetice și menținerea unor trupe suficiente pentru a descuraja sau riposta la atacurile agresorilor, fie ei state sau organizații teroriste. Să nu uităm și un al cincilea element, inserat la insistențele Germaniei: controlul armamentelor și dezarmarea.

La cel mai înalt nivel de analiză (strategia largită), este lesne de observat fricțiunea dintre cele două blocuri care formează Alianța Nord-Atlantică în zilele noastre: zona euro, condusă de germani și anglosfera dominată de americani. Cea de-a doua se îndepărtează ușor de Europa continentală, către regiunea Asia-Pacific. Într-adevăr, decizia de instaurare a unui mecanism unic de supraveghere bancară în zona euro poate justifica, în timp, ieșirea Marii Britanii din UE și reorientarea acesteia către o anglosferă implicată în economia globală, dincolo de Europa și capacitățile sale curente. Pe măsură ce americanii și britanicii se îndepărtează de Europa, ei lasă în urmă, ca moștenire, un NATO în profundă și tumultuoasă schimbare. DDPR reflectă, în multe privințe, această orientare, expunând o ultimă ofertă de modernizare a descurajării nucleare strategice și de revigorare a acesteia, prin includerea apărării antirachetă în mixul de capacități al Alianței, în speranța că europenii își vor moderniza trupele.

Germania joacă un rol crucial în ecuația strategică actuală. DDPR dezvăluie temerile de politică internă ale acestei țări. Pe măsură ce Germania devine o superputere economică și politică a Europei, influența Berlinului pe continent va fi legitimată doar prin reducerea puterii sale militare. În viziunea germană, toate chestiunile nucleare sunt tabu, în încercarea de excludere a unei potențiale "posturi" nucleare a Alianței, în vreme ce, în mod paradoxal, se pretinde în continuare faptul că NATO va rămâne o alianță nucleară. Iar efectul este unul de distanțare a Alianței de cele trei puteri nucleare ale sale: Marea Britanie, Franța și S.U.A..

În contextul clar delimitat al Războiului Rece, cuantificarea intereselor de securitate ale Alianței Nord-Atlantice se preta unor formulări scurte și lipsite de orice ambiguitate. Un exemplu

ce poate fi citat în sprijinul aserțiunii noastre este cel al celebrului enunț al primului Secretar General al NATO, Lordul Bruce Ismay, asupra rolului și locului NATO în arhitectura de securitate postbelică: **"to keep the Germans down, the Americans in and the Russians out"**². Două decenii după sfârșitul Războiului Rece, americanii sunt pe cale să plece, germanii ocupă un loc și joacă un rol din ce în ce mai determinante în structura acțională a mediului de securitate internațional, singura constantă rămasă încă valabilă fiind cea rusească, cu mențiunea că factorul rusesc are o influență cu mult mai mare în dinamica funcțională a NATO.

În următorii 5-10 ani vom asista la o revoluție în ceea ce privește distribuția puterii la nivel mondial și în Europa. Ne place sau nu, reducerile bugetelor de apărare echivalează cu o creștere a relevanței armamentelor nucleare. Iar aspirațiile germanilor și ale celor care își doresc atât dezarmarea nucleară, cât și reduceri masive de forțe convenționale, pot submina, într-o măsură deloc de neglijat, fundamentele de bază ale unui NATO strategic.

Criza zonei euro și episodul Afganistan au pus sub semnul întrebării valențele Conceptului Strategic al NATO din 2010 și, implicit, relevanța organizației. În mediile UE se vorbește tot mai mult despre autonomia strategică a Europei, în ciuda faptului că reducerile de aproximativ 30% ale bugetelor de apărare europene indică, în mod evident, o dependență în creștere de S.U.A. Pe cale de consecință, o nouă întrebare se ridică, legată de prețul pe care S.U.A. îl vor cere pentru garantarea apărării viitoare a Europei, o întrebare pe care cele mai multe state europene aproape că evită să o analizeze. Explicația este, totuși, una simplă. Dacă Franța, spre exemplu, ajutată involuntar de țări precum Grecia și Turcia, continuă să blocheze transformarea majoră a NATO într-o alianță strategică, acest aspect va garanta formarea unei anglosfere dincolo de Alianța propriu-zisă și, odată cu aceasta, sfârșitul parteneriatului strategic franco-britanic. Apoi, îngustarea rolului Consiliului Nord-Atlantic a dăunat dramatic Conceptului Strategic și a făcut sarcina Comandamentului Aliat pentru Transformare (ACT) aproape imposibilă.

NATO trebuie să se confrunte cu două mari realități: o schismă în cultura și conceptul stra-

tegic ale Alianței, determinată de viziunile contradictorii asupra lumii ale statelor membre și de viitorul incert al monedei euro, dar și cu austeritatea fără precedent care impune reducerea efectivelor de forțe armate într-o lume în care balanța de putere se înclină, progresiv, împotriva Occidentului. În încercarea de a reechilibra balanța, NATO a lansat Inițiativa Forțelor Conectate (**Connected Forces Initiative/CFI**), care are o singură șansă de reușită - radicalitate sporită, atât în gândire, cât și în acțiune. Forțele presupuse de această inițiativă sunt concepute nu numai ca un tot unitar din punct de vedere acțional, dar și ca o expresie a unității de gândire și concepție strategică.

Conectivitatea devine un laitmotiv NATO, care va aduce cu sine o schimbare de mentalitate a liderilor politici și militari, mai ales în Europa. Forțele europene nu mai pot, pur și simplu, face față provocărilor actuale, iar NATO nu mai poate acoperi „piața” de securitate euro-atlantică. Prin urmare, Alianța trebuie să fie capabilă să facă alegeri „inteligente”, prin identificarea punctelor critice ale acestei piețe, asupra căreia poate și trebuie să-și exercite influența, dată fiind gama extinsă de provocări de securitate, de la state eșuate la conflicte armate între state.

Pentru asigurarea conectivității forțelor armate, va fi nevoie de un concept radical și unitar, care să acopere chestiuni esențiale, precum: modalitatea optimă de exploatare a celor cinci dimensiuni ale mediilor militare de secol XXI – terestru, aerian, maritim, cibernetic și spațial; structurarea unei noi relații între aliații europeni și S.U.A.; asigurarea unei coerențe și consistențe sporite a relației Alianței cu Uniunea Europeană în condițiile în care aceasta, la momentul de față, există mai mult nominal. Toate acestea la un loc solicită un NATO care să se poată reinventa ca un **hub** strategic vital al unei rețele complexe de parteneriate strategice, capabil să valorizeze S.U.A., dar și să acționeze independent. NATO nu are prea multe alternative la dispoziție. Fie își găsește locul la granița dintre alianță și coaliție, fie dispare.

Revoluția conectivității trebuie să înceapă din interiorul NATO. Va fi necesară o nouă gândire, astfel ca memoria „corporatistă” care a fost construită cu mari sacrificii în ultima decadă să

fie exploatată într-un circuit **lessons learned** util și progresist. Exercițiile, instruirea și educația trebuie avute în vedere în mod științific și sistematic. Conectivitatea abordărilor va defini, practic, CFI. Transformarea educației în materie de apărare este de importanță vitală pentru implementarea corespunzătoare a Inițiativei, fiind nevoie de o relație tot mai strânsă între baza de cunoștințe, cercetare, educație și acțiunile concrete ale Alianței Nord-Atlantice.

În anii ‘50, în SUA se vehicula o glumă despre NATO, anume că organizația arăta, ca formă, precum Venus din Milo (aluzie la SHAPE/Comandamentul Suprem al Puterilor Aliate din Europa), dar fără brațe. Cu alte cuvinte, NATO se transforma rapid în tot mai multe cartiere militare fără forțele aferente la dispoziție. În raportul analistului britanic Julian Lindley-French, elaborat pentru conferința **NATO Partnerships in a Shifting Strategic Landscape**³, am întâlnit această glumă, care pare să surprindă dilema esențială a Alianței: pe măsură ce lumea devine tot mai mare, NATO pare să se restrângă tot mai mult. O contradicție care trebuie rezolvată, într-un fel sau altul.

O problemă importantă este că, astăzi, distincția dintre membrii și partenerii NATO este de-a dreptul artificială. Într-adevăr, este greu de imaginat o operațiune militară de anvergură în viitor, fără aportul statelor partenere. În timpul operațiunii **Unified Protector** din Libia, au acționat, adesea, tot atâtea state partenere cât cele membre. Mai mult decât atât, în principiu, statele membre neparticipante au avut mai multă influență în plan decizional asupra mersului operațiilor militare decât țările partenere implicate activ în susținerea acestora, fapt inacceptabil.

Există posibilitatea ca într-un deceniu toate parteneriatele strategice să se transforme radical, datorită ascensiunii Asiei pe scena politică internațională. Atât apartenența la NATO, cât și excedentul său de parteneriate trebuie analizate în acest context. Alianța Nord-Atlantică trebuie, în consecință, să dezvolte instrumente și mijloace acționale care să îi permită să susțină obligațiile de securitate asumate și să asigure degrevarea S.U.A. de nevoia de răspuns la crize care nu sunt direct relaționate or acoperite de mai sus invocatele aranjamente de securitate. În caz contrar,

garanțiile de securitate americane vor avea de suferit de-a lungul timpului. Bineînțeles, S.U.A. vor rămâne ancorate în Orientul Mijlociu Extins pentru marea provocare a Iranului, dar greul rămâne pe umerii europenilor. Mutația de la apărarea colectivă și managementul crizelor la securitatea cooperativă presupune ca partenerii și parteneriatele să dezvolte capacități militare și de securitate care să răspundă cât mai fidel nevoilor statelor individuale de interes major pentru securitatea Alianței. Nevoia de a avea parteneri precum Finlanda și Suedia este una îndepărtată când există, în fundal, priorități de natură strategică legate de țări precum Egipt, Libia sau Arabia Saudită.

Birocrația și austeritatea alterează politica de parteneriate a NATO. Anul trecut, pentru a înlesni munca birocratilor de la NATO, acestora li s-a oferit un nou meniu de cooperare în materie (**Partnership Co-operation Menu**). În vreme ce scopul asumat era acela de centralizare mai eficientă a diverselor parteneriate, în fapt, rezultatul final a constat în paralizarea instrumentului ca atare (al parteneriatelor) din moment ce anumitor state le-a fost oferită pe tavă oportunitatea de a bloca dezvoltarea Alianței astfel încât să-și urmărească propriile agende de politică externă dintre cele mai înguste.

NATO poate deveni o școală de interope-rabilitate militară menită să sprijine coalițiile flexibile ale membrilor și partenerilor săi, care reprezintă, practic, motorul și viitorul tuturor operațiunilor sale militare. Pentru aceasta, este necesară eradicarea disensiunilor existente între globaliștii NATO și micile state europene din cadrul Alianței. Bineînțeles, NATO nu are ambiția de a deveni o alianță globală, dar are încă un rol decisiv în ecuația de securitate mondială. Din acest motiv, Alianța trebuie să acționeze coerent și decisiv pentru realizarea parteneriatelor secolului al – XXI – lea, care vor marca credibilitatea sa în viitor. În caz contrar, riscă să-și piardă și "forma", nu doar brațele...

Se consideră, tot mai frecvent, că aria geografică a responsabilităților Alianței se întinde undeva între Tunelul Canalului Mânecii și frontierele statelor baltice cu Rusia. Se omite faptul că NATO include S.U.A. și Canada, considerându-se că este vorba de o alianță care se ocupă de

apărarea bătrânului continent european, sub conducere americană. Și totuși, singura dată când articolul 5 al Tratatului Nord-Atlantic (apărarea colectivă) apare invocat este în scopul apărării S.U.A., după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001.

Mai degrabă decât să ne temem că S.U.A. se desprind, tot mai mult, de aliații europeni, aceștia din urmă ar trebui să reflecteze mai intens la emergența în forță a zonei Asia-Pacific în prim planul sistemului relațiilor internaționale și la provocările pe care le ridică acest proces pentru continentul european și locul său în noua arhitectură de securitate internațională. În Articolul 5 al Tratatului Nord-Atlantic se menționează următoarele: **"Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau a mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, dacă se va produce un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, exercitând dreptul său individual sau colectiv la autoapărare, recunoscut de articolul 51 al Cartei Națiunilor Unite, va da asistență Părții sau Parților atacate, prin luarea în consecință, individual și concertat cu celelalte părți, a acelor măsuri ce vor fi considerate necesare, inclusiv folosirea forței armate, pentru a restaura și a menține securitatea zonei Nord-Atlantice"**.⁴ Dar oare "zona Nord-Atlantică" nu include coastele pacifice americane și canadiene, precum și posesiunile din Pacific ale S.U.A. și ale Canadei? Vremurile se schimbă. Punctul cel mai vestic al NATO este reprezentat de insula americană Wake, undeva la 12045 km de Bruxelles și doar la 3207 km depărtare de Tokio. Să nu uităm nici că Alaska se află la 90 km de cel mai estic punct al Rusiei, de-a lungul Strâmătorii Bering.

Recent, au apărut informații conform carora ex-secretarul de stat american Hillary Clinton cochetează cu ideea creării Organizației Tratatului Pacific-Atlantic (PATO/ **Pacific-Atlantic Treaty Organization**). Bineînțeles, e greu de imaginat un conflict între Asia și Pacific, în care să fie implicate S.U.A. fără sprijinul europenilor din considerente legate de solidaritate. Solidaritate, un cuvânt care de multe ori a echivalat cu o lozin-că de genul: ai obligația de a mă apăra și să-mi și dai bani în acest scop, iar în schimb eu voi face puțin sau mai nimic pentru tine. Tocmai anga-

jamentele asimetrice din timpul crizelor succesive de securitate au subminat, treptat, contractele de bază ale NATO și UE.

NATO a început să se ocupe intens de modernizarea articolului 5 privind apărarea colectivă. Conceptul Strategic al NATO din 2010, sub deviza "Angajament activ, apărare modernă" (**Active Engagement: Modern Defence**), confirmă angajamentul fondator al statelor membre de a se apăra reciproc împotriva unui atac, inclusiv în cazul noilor amenințări. Ideea de abandon în privința alianțelor europene este una falsă, în fond fiind vorba de o stimulare a acestora în asumarea responsabilității asigurării propriei securități. Eisenhower și, mai apoi, George Kennan au văzut în NATO un mecanism de tranziție și o umbrelă de securitate până când europenii vor fi capabili să stea pe propriile lor picioare, în caz contrar, organizația devenind un veritabil pericol de natură a permanentiza dependența Europei de garanțiile de securitate americane.

Parafrazându-l pe John F. Kennedy, europenii trebuie să se întrebe mai abilitat ce poate face Europa pentru Alianță, și nu ce face Alianța pentru Europa. Dar ce este de făcut, concret? În primul rând, europenii trebuie să-și integreze capacitățile militare astfel încât să fie în stare să desfășoare simultan și fără ajutorul S.U.A., o campanie de genul celei libiene, dar și operațiuni după modelul celor din Balcani. Responsabilitate primară pentru asigurarea securității în imediata sa vecinătate. În al doilea rând, trebuie să conștientizeze faptul că rolul Americii în NATO se va limita strict la articolul 5 și la apărarea colectivă. Rol care implică reduceri masive ale trupelor americane staționate în Europa de la zeci de mii la câteva mii sau chiar sute de militari, precum și baze americane închise sau transferate către aliați.

Ce va rămâne din vechiul NATO? Ei bine, va rămâne angajamentul politic, într-o formulă inedită care să-l facă sustenabil în mediul geopolitic al secolului al – XXI – lea. Tratatul NATO trebuie să ofere o reasigurare strategică, iar Articolul 5 (apărarea teritorială colectivă) trebuie să rămână unica sarcină a NATO. La mai bine de 60 de ani după sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Europei îi va fi transferată, cu adevărat, responsabilitatea propriei sale securități. O provocare majoră și fără echivoc.

În momentul de apogeu al amenințării sovietice asupra Europei (1949-1952), NATO nu avea o infrastructură militară semnificativă. Alianța se reducea doar la un angajament pur politic și nu existau comandamente regionale sau **staff**-ul internațional. Și, totuși, organizația a funcționat. Comparatiile nu sunt, poate, dintre cele mai inspirate, date fiind provocările de securitate actuale fără precedent. Panoplia riscurilor și amenințărilor generatoare de pericole la adresa securității nu se îngustează odată cu apariția inițiativelor îndrăznețe de genul „smart defence”, „sharing” sau „pooling”. Ele doresc să compenseze lipsa resurselor necesare pentru dezvoltarea și operaționalizarea capacităților planificate, însă în același timp reflectă și o îngrijorare, în creștere, față de agravarea situației de securitate și chiar pierderea încrederii în capacitatea politicilor publice de a mai furniza soluții adecvate și oportune la problemele existente.

Recent, Ivo Daalder, ambasadorul american la NATO, a emis o recomandare preventivă la adresa europenilor, cum că aceștia ar trebui să-și folosească economiile de pe urma retragerii trupelor din Afganistan pentru a stopa reducerea bugetelor de apărare. Iată și câteva date care îndreptățesc spusele diplomatului american. Conform "**European Defense Trends**"⁵ – analiză a Centrului pentru Studii Internaționale și Strategice din Washington (**Washington's Center for Strategic and International Studies/ CSIS**), există un dezechilibru vizibil între cheltuielile de apărare extrem de reduse ale europenilor și avântul celor din alte zone geografice. Astfel, dacă cheltuielile europenilor au înregistrat o scădere cu 1.8% în 2012 față de anul precedent (în plus față de cele 30 de procente înregistrate între 2008 și 2011), prin contrast, Rusia urmărește o creștere substanțială a bugetului său de 775 miliarde de dolari, până în 2022, pentru noi armamente și o armată mai profesională, în timp ce China a crescut bugetul apărării cu 11.2% în 2012 (deși, în scădere ușoară față de cele 12.7 procente înregistrate în anul precedent). Există, apoi, și un dezechilibru major între statele europene membre ale NATO. Bugetele lor de apărare totalizau, în 2011, aproximativ 235 miliarde de dolari, din care 49% din contribuție

era asigurată de Franța și Marea Britanie. Un tablou al cheltuielilor total neechitabil, în vreme ce 16 din 26 state membre ale Alianței cheltuiesc mai puțin de 5 miliarde de dolari pe an și, de multe ori, inefficient.

Revenind la recomandarea lui Daalder, aceasta pare corectă: nimeni nu poate construi o apărare credibilă pe un vacuum militar. Într-un moment în care arhitectura colectivă de apărare a NATO are nevoie disperată de modernizare pentru a face față noilor tehnologii, Europa nu se poate detașa de geopolitici realiste sau să pretindă că balanța politicilor de putere este caducă. Efortul de apărare devine un test al seriozității sale strategice.

Țările europene sunt implicate în toate cele 24 de proiecte „**smart defense**”, conducând două treimi din acestea. Iar o treime sunt pur europene, în termeni de participare. România participă activ la consolidarea conceptului, prin implicarea sa directă în toate proiectele, pentru că „acestea înseamnă mai puține costuri și mai multă eficiență”⁶

La summit-ul de la Chicago au fost anunțate o serie de proiecte multinaționale în linie cu inițiativa „**smart defense**”, prin care NATO încearcă să eficientizeze cheltuielile militare în condițiile unor bugete de apărare tot mai reduse. Într-unul dintre aceste proiecte, 14 state membre prin care și țara noastră au căzut de acord să achiziționeze cinci drone neînarmate care vor fi puse la dispoziția alianței. Un alt proiect multinațional este cel al scutului anti-rachetă al NATO care vizează asigurarea protecției împotriva amenințărilor balistice din partea unor state paria precum Iranul. Dacă sistemul anti-rachetă propus de administrația Bush nu acoperea toți membri europeni ai NATO, România a susținut în mod repetat că un sistem NATO de apărare anti-rachetă ar trebui să ofere protecție tuturor statelor aliate. Țara noastră a invocat fervent principiul solidarității țărilor membre ale Alianței Nord-Atlantice și principiul indivizibilității securității (principii care au impus, de altfel, ca la nivelul NATO, să fie posibilă completarea inițiativei SUA printr-un sistem care să permită acoperirea integrală a teritoriilor tuturor țărilor din Alianța Nord-Atlantică).

Summit-ul NATO de la Chicago nu a rezolvat toate problemele Alianței. Afganistanul este încă

departe de stabilitatea dorită, iar Rusia condusă, din nou, de președintele Putin va continua să fie un partener dificil. Așa cum am mai subliniat, NATO și în special alianții europene trebuie să găsească soluții pentru a echilibra balanța în ceea ce privește cheltuielile în interiorul Alianței. Alianții europeni acoperă prea puțin din cheltuielile militare ale alianței, iar Washingtonul, presat fiind de această realitate, ia măsuri în consecință. Îngrijorător este faptul că nu se întrevăd, cel puțin în viitorul apropiat, prea multe șanse de creștere a cheltuielilor militare de către membrii europeni ai NATO, date fiind problemele economice ale acestora. În aceste condiții, dezvoltarea de proiecte comune sub cupola **smart defence** sau a inițiativei UE **pooling and sharing** (punere în comun și partajare) devine o chestiune sensibilă care ar trebui să intereseze tot mai mult liderii europeni.

În literatura de specialitate, conceptul de **smart defense** este văzut, adesea, ca nouă etichetă dată mai vechii abordări privind dezvoltarea capacităților Alianței, sau ca o “rebranduire” a conceptului **pooling and sharing** al UE. Oficialii NATO preferă să-l considere un nou mod de gândire - **new mindset** -, care are rolul de a încuraja statele membre să colaboreze activ în fixarea priorităților pe linie de apărare colectivă și să se specializeze în domeniile-nișă în care acestea pot face, cu adevărat, performanță. În acest context, rolul NATO evoluează spre cel de facilitator sau de **clearing house**, prin identificarea unor mecanisme de finanțare a unor proiecte multinaționale, aducerea industriei de apărare în prim planul dezbaterilor aferente dezvoltării unor astfel de proiecte și, foarte important, dezvoltarea cooperării bilaterale.

Agenda operațională a NATO are o relevanță aparte pentru dezvoltarea, în viitor, a conceptului **smart defense**. Nevoile generate de extinderea campaniei din Afganistan și operațiunea aproape spontană din Libia au relevat carențele privind capacitățile colective ale Alianței, dar și pe cele aparținând statelor individuale. Apărarea inteligentă are nevoie de un imbold pe linie operațională, dacă națiunile vor să dea greutate conceptului, iar interoperabilitatea să rămână un deziderat plauzibil. Vor fi necesare achiziții proactive și un efort de conservare a memoriei

operaționale corporatiste, care este pe cale să se evapore pe măsură ce NATO își încheie operațiunile militare și ISAF se apropie de final. Va fi nevoie de un mecanism bine structurat, care să instituționalizeze toate lecțiile învățate de-a lungul timpului și care să dezvolte și să sporească resursa și infrastructura conceptuală și strategică ale Alianței.

Apărarea inteligentă se bazează, practic, pe un model de colaborare care reunește, într-o abordare comprehensivă, statele membre, NATO și industria de apărare. Aceasta din urmă trebuie să urmărească piața (mediul de securitate în plină evoluție și schimbare), nu are altă opțiune. Acest lucru presupune formarea de alianțe între companii individuale în scopul maximizării investițiilor de apărare și al dezvoltării tehnologiilor la dispoziție, precum și accesul direct pe piață prin oferirea de soluții viabile și eficiente privind acoperirea nevoilor concrete de capabilități. Industria de apărare trebuie să conștientizeze importanța cunoașterii și a inovațiilor, precum și a accesului liber la proprietatea intelectuală. Dacă inițiativa **smart defense** nu "împinge" înțelegerea statelor dincolo de abordarea simplistă a achizițiilor comune - **shopping together** – or aceea a capabilităților asigurate de unul sau altul dintre aliați, aceasta nu își va atinge scopul final, acela de remodelare și transformare a experiențelor și cunoștințelor individuale ale statelor din cadrul Alianței într-un bun comun accesibil tuturor aliaților, acceptat și internalizat ca atare de către aceștia.

În paralel, trebuie găsită o cale de garantare a disponibilității capabilităților care sunt puse în comun și de compensare a costurilor aferente intruziunii în suveranitatea națională, care în mod invariabil sunt asociate conceptului de **smart defense**. Nivelul redus de percepție a factorilor de risc, prioritățile variabile în materie de apărare și presiunile asupra bugetelor naționale fac, totuși, ca acest ultim considerent să nu producă prea multă rumoare în rândul națiunilor. Achizițiile în comun de capabilități sunt deja prea dificil de realizat datorită guvernelor în schimbare, proceselor electorale repetate, birocrațiilor în exces și sensibilităților existente în cadrul industriilor de apărare. A fost nevoie de aproape nouăsprezece ani pentru ca aliații să poată achiziționa

cinci avioane care să deservească **Allied Ground Surveillance** (AGS). În acest mod se explică de ce Marea Britanie s-a retras din proiectul franco-italian **Horizon Frigates** și de ce Franța a renunțat la proiectul **Eurofighter**, preferând formula **Dassault Rafale**.

NATO va încerca să implementeze conceptul **smart defense** printr-un mix de mijloace, de la întărirea încrederii între națiuni, până la stimulente concrete. Este de așteptat ca strategia să producă economii consistente în Europa, chiar dacă riscurile nu se exclud. De pildă, este știut faptul că mai toate capabilitățile Alianței deja se deteriorează, existând temerea că apărarea inteligentă poate deveni o inițiativă extrem de sensibilă și de vulnerabilă. Prin încurajarea cooperării în grupuri mici, **smart defense** poate eroda solidaritatea Alianței, poate conduce la fragmentări considerabile și legitima coalițiile de voință. Mecanismele de finanțare multinaționale sunt și ele, de asemenea, marcate de riscuri. La momentul actual, atunci când națiunile se angajează într-o misiune, costurile sunt acoperite de o manieră neechitabilă. Iată o mare provocare pentru conceptul "apărării inteligente", explicând de ce Forța de Răspuns a NATO (**NATO Response Force - NRF**) nu a avut rezultatele așteptate.

Mai există și riscul supralicitării apărării inteligente. Nu trebuie, în niciun caz, permis ca **smart defense** să devină un instrument politic pentru elogiarea cooperării, în fond defectuoasă, sau care să justifice reducerile masive ale bugetelor de apărare. Apărarea inteligentă trebuie să furnizeze câștiguri financiare reale pentru națiuni, care au, de multe ori, priorități diferite. În vreme ce unii membri sunt, mai degrabă, interesați de achiziționarea de capabilități militare, alții, reticenți în a se angaja în operațiuni militare, sunt în mod vădit mai preocupați de realizarea unor economii în sectorul de apărare.

Apărarea inteligentă trebuie să se concentreze atent asupra unei chestiuni de importanță vitală pentru relevanța Alianței Nord-Atlantice în viitor. Este vorba de fixarea coordonatelor forței reziduale NATO, în cazul în care trendul actual al cheltuielilor de apărare ale statelor membre se va menține. Acest aspect trebuie analizat atent, în paralel cu nivelul forței de bază, mai precis minimum de capabilități necesare pentru ca

Alianța să fie capabilă să-și acopere misiunile de apărare colectivă, securitate cooperativă și managementul crizelor. Mai mult, trebuie analizat, din punct de vedere conceptual, obiectivul strategic al NATO, denumit generic **Forța NATO 2020**, și definită o forță ideală, dincolo de potențialul forței de bază menționate, prin menținerea nivelului actual de ambiție strategică și politică.

Evaluând cooperarea statelor membre NATO în domeniul apărării din ultimii ani, se pot trage unele concluzii – lecții învățate, care se pot constitui în elemente esențiale ale unei apărări inteligente de succes:

- Cooperarea fructuoasă presupune voință politică puternică, o viziune clară cu privire la distribuirea responsabilităților și, nu în ultimul rând, câștiguri industriale sau financiare semnificative;

- Cooperarea dintre un număr redus de state asemănătoare (ex. Franța-Marea Britanie, țările membre ale Grupului de la Vișegrad, țările nordice) poate avea avantaje sporite comparativ cu vastele proiecte multinaționale derulate de NATO implicând prea mulți parteneri;

- Punerea în comun a capabilităților devine o chestiune foarte sensibilă atunci când sunt vizate operațiuni combatante. Angajamentele recente ale NATO au fost marcate de precauții și abțineri, cu varii motivații, din partea aliaților privind participarea lor la o anumită misiune. Dacă **smart defense** este folosit doar pentru acoperirea/justificarea reducerilor de cheltuieli operate în cadrul armatelor aliate, atunci efectivitatea contribuției aliaților la securitate comună, capabilitățile și mijloacele acționale vor deveni din ce în ce mai mult simple cifre pe o foaie de hârtie, fără un suport în realitate. Prin urmare, este de dorit ca economiile generate prin însușirea conceptului să fie reinvestite în dezvoltarea capabilităților.

- În fine, dintr-o perspectivă europeană, transparența în privința proiectelor UE în derulare este esențială. Eforturile Agenției Europene de Apărare și cele circumscrise diverselor inițiative asumate sub cupola **pooling and sharing** trebuie consolidate și fructificate. Un obiectiv important al apărării inteligente constă tocmai în coordonarea acțiunilor Alianței cu rolul modest, dar real, al UE. Într-adevăr, dincolo de rolul său de **clearing house**, NATO intenționează să

folosească acest proiect pentru a-i mobiliza pe aliați în prioritizarea eficientă a capabilităților actuale cu bani puțini sau fără fonduri suplimentare. O astfel de abordare are meritul de a umple **gap-ul** (discrepanțele) de capabilități și de a oferi soluții parțiale la investițiile reduse în sectorul apărării din mai toate statele aliate.

Concluzii și recomandări finale

1. Smart Defense nu trebuie să fie un substitut sau un alibi pentru justificarea reducerilor bugetare și de capabilități. Întrucât multe armate europene se găsesc aproape de pragul critic al acestor reduceri (acest lucru afectând capacitatea lor de a îndeplini misiuni în scopul apărării teritoriului național sau operațiuni militare de proporții ale Alianței), este necesară conștientizarea faptului că apărarea inteligentă trebuie să conserve și să întărească postura generală de apărare a Alianței.

2. Este necesară afirmarea priorității privind reducerea discrepanței între capabilități. **Smart defense** nu este un instrument de politică industrială, dar trebuie să se concentreze asupra construcției acelor capabilități pe care europenii nu sunt capabili să le obțină doar pe baza bugetelor lor naționale. O atenție deosebită trebuie acordată capabilităților critice, printre cele mai importante proiecte numărându-se cele referitoare la capabilitățile de supraveghere și cercetare aeriană (ISR) sau de realimentare a aeronavelor în aer (**air-to-air refueling**).

3. Disponibilitatea capabilităților dezvoltate în comun, în temeiul unor proiecte multinaționale, reprezintă un principiu cheie în procesul de implementare a conceptului smart defense. Folosirea condiționată, sau care necesită autorizația unui partener la un anumit proiect, a capabilităților puse în comun este contraproductivă și aproape absurdă. Experiența dificilă din Libia și obstacolele privind folosirea capabilităților colective în cazul Operațiunii **Unified Protector** (avioanele AWACS) au creat precedente îngrijorătoare, astfel că este nevoie de reguli clare, asumate de toți participanții la proiect, care să prevadă disponibilitatea permanentă a capabilităților procurate în comun.

4. Realitatea avantajelor financiare trebuie demonstrată de la caz la caz. Cooperarea presupune uneori costuri semnificative, iar NATO nu prezintă un istoric impresionant în privința administrării programelor multinaționale. Programul NH90 este adesea citat ca exemplu negativ datorită duratei, costurilor exagerate și a managementului birocratic. "Apărarea inteligentă" trebuie susținută printr-o accelerare a reformei agențiilor specializate ale Alianței.

5. Dialogul cu industria de apărare nu trebuie neglijat. NATO trebuie să stabilească un dialog/ parteneriat cu industria de apărare a tuturor aliaților săi pentru a răspunde nevoilor de capacități și a reduce cheltuielile aferente și durata de achiziție a acestora. În mod particular, dezbaterile cu industria europeană de apărare trebuie intensificate, în condițiile actualei austerități financiare.

6. Identificarea rațională a unor proiecte *flagship* va constitui un vector de progres important. Exemple de astfel de proiecte vizează o inițiativă mai largă ISR, dincolo de sistemul AGS, realimentarea aeronavelor militare în aer, scutul antirachetă, muniția de înaltă precizie (**precision-guided munitions/PGMs**), ș.a..

7. Rolul NATO necesită o definire mai cuprinzătoare. Corespunde rolul de facilitator asumat de Alianță dimensiunii actuale a procesului de planificare a apărării, sau este vorba de o ambiție mai globală în baza căreia organizația definește și administrează o mulțime de proiecte etichetate **smart defense** fără valoare adăugată clară? Dezbaterile curente la subiect vizează cei trei piloni identificați de Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT): cooperare, prioritarizare și specializare.

Legat de cooperare, dacă ambiția depășește cadrele unui **clearing house**, abordarea **smart defense** trebuie circumscrisă procesului NATO de planificare a apărării (**NATO Defense Planning Process - NDPP**). Însă NATO susține că va fi un facilitator al cooperării, permițând partenerilor să identifice proiectele comune.

Prioritarizarea nu reprezintă o chestiune inedită pentru NATO. Totuși, având în vedere faptul că identificarea priorităților în trecut nu a generat rezultate pe măsura așteptărilor privind

asigurarea capacităților necesare, întrebarea care se ridică este cum poate articula NATO priorități realiste comune care să corespundă misiunii și nivelului de ambiție actuale. Cea mai dificilă problemă este relația dintre prioritățile fiecărui stat aliat și prioritățile Alianței, care de multe ori nu se suprapun.

Specializarea este dezideratul cel mai dificil de realizat, deoarece statele mici aliate sunt adesea reticente în a se specializa pe o anumită nișă acțională și a delega către statele din centrul apărării comune ("marii europeni") atribute și responsabilități legate de asigurarea apărării lor naționale, apărare concepută în sensul clasic al cuvântului.

8. Coordonarea strânsă cu UE trebuie să reprezinte o parte integrantă a pachetului *smart defense*. Este clar că implicarea guvernelor europene va crește odată cu derularea proiectelor implicând industria europeană de apărare. Faptul că inițial aceste proiecte au fost dezvoltate și lansate de Agenția Europeană de Apărare sau sub deviza **pooling and sharing** poate, de asemenea, promova oportunități sporite pentru industria europeană. În prezent, asumarea de către NATO a acestor proiecte sub eticheta **smart defense** departe de a reprezenta un risc, se constituie, credem noi, într-o oportunitate pentru reușita lor și implicarea mai multor parteneri.

Note

¹ Departamentul American al Apărării, **Defense Budget Priorities and Choices**, ianuarie 2012, p. 6.

² Geoffrey Wheatcroft, "Who needs NATO?", **The New York Times**, 15 iunie 2011, http://www.nytimes.com/2011/06/16/opinion/16iht-edwheatcroft16.html?pagewanted=all&_r=0; Josef Joffe, "NATO: Soldiering On", **Time Magazine**, 19 martie 2009, <http://www.time.com/time/magazine/article/0,9171,1886470,00.html>; Guillermo Coletti, "Nato's real purpose: To keep the Germans down", http://globalfire.tv/nj/05en/politics/natos_purpose.htm (accesat la 10 februarie 2013).

³ Vezi informații cu privire la această conferință la adresele: http://www.ndc.nato.int/news/current_news.php?icode=427; <http://www.wiltonpark.org.uk/en/conferences/policy-programmes/defence-and-security/?view=Conference&id=773397982>, accesate pe 2 aprilie 2013.

⁴ Tratatul Nord-Atlantic, Washington, 4 aprilie 1949; http://nato.md/uploads/site%20docs/tratatul_nord-atlantic.ro.pdf.

⁵ Informații disponibile pe site-ul Centrului pentru Studii Internaționale și Strategice din Washington: <http://csis.org/event/european-defense-trends>, accesat pe 7 aprilie 2013.

⁶ Declarația de presă comună a președintelui României, Traian Băsescu, și a secretarului general al Alianței Nord-Atlantice, Anders Fogh Rasmussen, 30 ianuarie 2012; <http://nato.mae.ro/local-news/503>.

ABSTRACT

The trans-Atlantic alliance must confront a number of fundamental strategic questions about its future. Unpredictability becomes the very essence of security. Political transitions in MENA, cyber security threats and America's increasing focus on Asia, these are collective proves that NATO has entered a new age. This Paper addresses future threats to NATO, challenges confronting the alliance in addressing them, and a path for moving forward. Conclusion is that the allies must acknowledge that their long-term security will be in jeopardy unless they make difficult decisions about priorities settled at the Chicago Summit. Smart Defense is a new constructive mind-set that could nevertheless become a vulnerable initiative, since the allies will be under considerable pressure to demonstrate concrete deliverables in this area.

Keywords: defense, alliance, smart, risks, threats, sharing, cohesion

Simona Țuțuianu is the chief of Defense Strategies Office with the Romanian Institute for Political Studies of Defense and Military History. She holds a Ph.D. in International Relations from the National School of Political Science and Public Administration in Bucharest. She worked as a diplomat with the Permanent Mission of Romania to the United Nations, serving on the First Committee to the General Assembly and two Security Council's subsidiary bodies that Romania chaired during its last non-permanent membership, namely the 1540 Committee on non-proliferation of WMD and the 1518 Committee on Iraq.

PUNTE DE VEDERE

Kant și intervenția umanitară

Alexandru Iulian Bădeanu

Relevanța lui Kant în lumea contemporană

În literatura relațiilor internaționale autorii clasici sunt adesea invocați atât pentru a explica anumite dezvoltări politice contemporane cât și pentru justificarea și chiar propagarea unor acțiuni de politică externă.¹ Referințele la textele politice ale lui Kant, menite să justifice adoptarea unor politici de promovare a democrației însoțită de o delimitare strictă politică și legală între statele liberale și cele neliberale în politica internațională contemporană constituie un exemplu în acest sens.² Uneori, concepțiile politice asupra lumii, precum și acțiunile de politică externă sunt definite prin raportare la autori clasici. Un exemplu cunoscut îl constituie caracterizarea lui Robert Kagan (2002) a concepției europene asupra relațiilor internaționale ca fiind „kantiană” spre deosebire de perspectiva americană „hobbesiană”: „Europa [...] a intrat într-un paradis post-istoric al păcii și al prosperității relative, realizarea ‚Păcii Eterne’ kantiene. În același timp, Statele Unite au rămas blocate în istorie și își exercită puterea într-o lume anarhică hobbesiană în care nu se pot baza pe legile și regulile internaționale și în care securitatea autentică precum și apărarea și promovarea unei ordini liberale depind încă de posesia și utilizarea forței militare.”³

Printr-o coincidență fericită, anul 1995 a marcat atât celebrarea a cincizeci de ani de la adoptarea Cartei ONU care revendică „respec-

tarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți”⁴ cât și a două sute de ani de la publicarea textului lui Kant **Spre pacea eternă**. Anumiți autori și-au exprimat speranța că sistemul inovator al guvernantei regionale reprezentat de Uniunea Europeană constituie un exemplu pozitiv care ar putea influența adoptarea unor măsuri multilaterale de coordonare politică la nivel global.⁵ Optimismul anilor 1990 s-a dovedit a fi prematur. Comemorarea bicentenarului morții lui Kant în 2004 a stimulat inițierea unei dezbateri în Germania în legătură cu relevanța filosofului german în contextul războiului din Irak: ar fi aprobat Kant decizia administrației americane de a răsturna regimul de la Bagdad?⁶ Evaluarea intelectualilor publici germani angajați în dezbateră a fost negativă.⁷ Într-adevăr, Kant a insistat în scrierile sale asupra potențialului pacificator al dreptului și în eseul **Spre pacea eternă** și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu pericolele eternizării încălcării sale de către „politicieni moralizatori” care promovează „principiile de stat contrare dreptului.”⁸ În măsura în care pe plan extern judecățile unilaterale bazate pe forța militară sunt recurente, ele afectează grav perspectivele instituirii și consolidării supremației dreptului la nivel global.⁹ În plus, al cincilea articol preliminar stipulează că „niciun stat nu trebuie să se amestece cu forța în constituția și conducerea altui stat.” Înseamnă însă acest lucru că principiul non-intervenției este absolut (fără excepții) sau există

situații în care utilizarea forței este permisibilă din perspectivă kantiană? Dacă răspunsul la prima întrebare este afirmativ, atunci care sunt implicațiile normative pentru lumea în care trăim? În ce măsură mai sunt scrierile kantiene o busolă normativă relevantă în relațiile internaționale dacă ne raportăm la realitatea că majoritatea conflictelor actuale sunt intrastatale și nu interstatale? Dacă răspunsul la a doua întrebare este afirmativ, atunci care sunt condițiile în care intervenția ar putea fi permisibilă din perspectivă kantiană?

Evoluția regimului drepturilor omului

În eforturile sale argumentative de contestare a perspectivei dominante a timpurilor sale asupra dreptului absolut al statelor de a purta războaie¹⁰, Kant a anticipat concepțiile moderne ale dreptului internațional asociate cu Națiunile Unite. Caracterul inovator al propunerilor sale explică motivul pentru care contribuțiile teoretice ale lui Kant sunt tratate de comentatori ca o pledoarie **avant la lettre** pentru instituirea Națiunilor Unite și ale unei ordini mondiale pașnice.¹¹ Originalitatea lui Kant rezidă nu numai în faptul că a prezis apariția unei organizații internaționale globale, ci, mai ales în faptul că a schițat conexiunile dintre pacea internațională și libertatea individuală protejată de constituția republicană.¹² În eseu **Spre pacea eternă**, Kant a susținut preeminența constituției republicane înțeleasă ca formă de organizare statală: „constituția republicană este singura care satisface pe deplin drepturile oamenilor, însă este cel mai greu de instaurat, ba chiar și mai dificil de menținut, întrucât mulți presupun că ea ar trebui să fie un stat de îngeri, pentru că oamenii cu înclinațiile lor egoiste nu ar fi capabili de o constituție cu o formă atât de sublimă.”¹³ Pacea care își are originea în supremația dreptului și a unei ordini constituționale adecvate reprezintă pacea eternă: „constituția republicană, în afara originii purității sale, care provine din puritatea sursei conceptului de drept, deschide perspectiva către efectul dorit, anume pacea eternă.”¹⁴ Forma de guvernare republicană se întemeiază pe principiile libertății și egalității juridice între cetățeni

și pe dependența lor de o legislație comună.¹⁵ Simplu formulat, Kant a considerat că forma de guvernare republicană înțeleasă ca statul de drept, separația puterilor și respectarea libertăților individuale constituie fundamentul păcii internaționale.¹⁶ Filosoful german și-a exprimat speranța ca “un popor puternic și luminat să poată constitui o republică (care, conform naturii sale, trebuie să tindă către pacea eternă)” care ar putea reprezenta “un punct central al uniunii federative pentru celelalte state spre a se alina la ea, ca să asigure starea de pace a statelor, conform ideii de drept internațional, și prin alianțe repetate de acest fel să se extindă tot mai mult.”¹⁷ Prin extinderea graduală a uniunii pașnice a statelor republicane/liberale pacea internațională ar putea fi realizată.¹⁸ Într-o interpretare optimistă, pacea internațională nu constituie un ideal iluzoriu, ci reprezintă o condiție pe care “republicile” contemporane au reușit să o aproximeze în relațiile reciproce.¹⁹ Kant a dezvăluit pentru prima dată conexiunea dintre libertatea internă și fundamentele dreptului internațional și a anticipat revoluția drepturilor omului în secolul al-XX-lea.²⁰ Interesantă în acest context este afirmația filosofului german: “încălcarea dreptului într-un loc de pe pământ este resimțită în toate; și astfel, ideea unui drept cosmopolit nu este un mod de reprezentare fantastic și exaltat al dreptului, ci o înțelegere necesară a codexului nescris atât al dreptului de stat, cât și al dreptului internațional către un drept public al umanității în genere, și astfel către pacea eternă, spre care nu ne putem lăuda că ne apropiem continuu în afara acestei condiții.”²¹

Drepturile omului reprezintă un set universal de standarde normative. Regimul internațional al drepturilor omului a apărut în ultimii șaizeci de ani ca o articulare a normelor și standardelor de comportament și reprezintă o codificare a acestor standarde în tratate, practici internaționale și decizii legale.²² Exemple în acest sens le constituie **Carta ONU** (1945) și **Declarația Universală a Drepturilor Omului (UDHR)** adoptată de Adunarea Generală în 1948. În timp, un set de tratate internaționale au completat UDHR care a constituit baza acestor tratate: **Convenția Internațională cu privire la Drepturile Civile și Politice** și **Convenția Internațională cu privire la Drepturile**

Economice, Sociale și Culturale adoptate de Adunarea Generală în 1966. Alte tratate fundamentale ale drepturilor omului sunt: **Convenția Internațională privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială** (1965), **Convenția privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Împotriva Femeilor** (1979) și **Convenția Împotriva Torturii și a altor Pedepse ori Tratamente cu Cruzime, Inumane sau Degradante** (1984) și **Convenția cu privire la Drepturile Copilului** (1989).²³ **Convențiile cu privire la Prevenirea și Reprimarea Crimei de Genocid** adoptată de Adunarea Generală în 9 decembrie 1948 stipulează în Articolul 1 următoarele: “părțile contractante confirmă că genocidul, comis atât în timp de pace, cât și în timp de război, este o crimă de drept internațional și ele se angajează să-l prevină și să-l pedepsească.”²⁴

Suveranitatea statală ca responsabilitate

Atât regimul drepturilor omului cât și semnificația suveranității în calitate de concept legal internațional au evoluat în ultimii șaizeci de ani. Într-o lume periculoasă caracterizată prin inegalități de putere și resurse, suveranitatea reprezintă pentru anumite state cea mai bună linie de apărare.²⁵ Principiul egalității suverane a statelor reprezintă baza Cartei ONU.²⁶ Calitatea de membru al Națiunilor Unite este simbolul final al statalității suverane și reprezintă un sigiliu al acceptării în comunitatea națiunilor. În același timp, majoritatea copleșitoare a conflictelor armate actuale se desfășoară în interiorul statelor.²⁷ Acest fapt a confruntat Organizația Națiunilor Unite cu următoarea dilemă: cum ar putea reconcilia principiul fondator al suveranității statelor precum și mandatul primar de menținere a păcii și securității internaționale cu mandatul de a promova interesele și bunăstarea popoarelor din cadrul statelor sfâșiate de conflicte interne?²⁸ În articolul des citat “Două concepte ale suveranității” apărut în **The Economist** în 1999, Kofi Annan a pledat pentru un concept extins al suveranității statale care cuprinde atât drepturile cât și responsabilitățile statelor. În plus, fostul Secretar General al Națiunilor Unite a

argumentat că unul dintre scopurile primordiale ale Cartei ONU îl constituie protejarea suveranității individuale înțeleasă ca libertatea fundamentală a fiecărui individ.²⁹ Carta ONU reprezintă un exemplu al unei obligații internaționale asumate voluntar de statele membre. Pe de o parte, prin acordarea calității de membru al ONU, comunitatea internațională acceptă statul semnat ca membru responsabil al comunității națiunilor. Pe de altă parte, statul semnat acceptă responsabilitățile calității de membru care derivă din semnătura sa. Nu este vorba aici despre un transfer sau o diluare a suveranității, ci, mai curând, o re-caracterizare a acestui concept: de la suveranitate înțeleasă ca autoritate/control la suveranitate înțeleasă ca responsabilitate.³⁰

Norma “responsabilitatea de a proteja”

O evoluție conceptuală importantă în acest context o constituie raportul “Responsabilitatea de a Proteja” (R2P) realizat în 2001 de **Comisia Internațională de Intervenție și Suveranitate Statală** instituită de guvernul Canadei ca răspuns la provocarea lansată de Kofi Annan în 2000: “Dacă intervenția umanitară reprezintă într-adevar un atac inacceptabil la adresa suveranității, atunci cum ar trebui să răspundem unor situații precum Rwanda și Srebrenica, la încălcări grave și sistematice ale drepturilor omului care ultragiază fiecare precept al umanității noastre comune?”³¹ Teza principală a raportului este următoarea: statul are responsabilitatea primară în protejarea drepturilor cetățenilor lor. Dacă statul nu este capabil sau nu este dispus să-și îndeplinească această responsabilitate (de exemplu, în situația comiterii unor crime în masă), atunci suveranitatea sa este temporar suspendată. În asemenea situații, responsabilitatea de a proteja revine comunității internaționale. Responsabilitatea comunității internaționale de a proteja populațiile confruntate cu riscul unor crime în masă presupune „responsabilitatea de a preveni” izbucnirea unei crize umanitare, responsabilitatea de a reacționa” în cazul în care măsurile preventive au eșuat și “responsabilitatea de a reconstrui” după încheierea conflictului.³² „Res-

ponsabilitatea de a reacționa” ar putea necesita, în anumite situații, intervenția militară în scopul protejării populației, dar numai atunci când următoarele criterii sunt respectate: cauza justă, autoritatea legitimă, intenția corectă, ultima instanță, mijloace proporționale, șanse rezonabile de succes.³³ Cel mai important aspect al R2P îl constituie responsabilitatea de a preveni comiterea de atrocități la scară largă.³⁴

Norma R2P s-a bucurat de un relativ succes prin includerea sa pe agenda internațională. De exemplu, raportul ONU din 2004 “O Lume mai Sigură: Responsabilitatea Noastră Comună” al **Grupului de Lucru la Nivel Înalt privind Amenințările, Provocările și Schimbarea** afirmă: “Principiul non-intervenției în afacerile interne nu poate fi folosit pentru a proteja acte de genocid sau alte atrocități cum ar fi încălcări la scară largă a dreptului internațional umanitar sau acte de purificare etnică la scară largă care pot fi considerate în mod adecvat o amenințare la adresa securității internaționale și pot provoca astfel adoptarea de măsuri din partea Consiliului de Securitate.”³⁵ În plus, “există [la nivel internațional n.n.] recunoașterea din ce în ce mai extinsă asupra faptului că problema nu o reprezintă ‘dreptul de a interveni’ al oricărui stat, ci ‘responsabilitatea de a proteja’ a **fiecărui** stat.”³⁶ În același sens, Kofi Annan a pledat în raportul său **In Larger Freedom** pentru adoptarea la nivel internațional a normei responsabilitatea de a proteja.³⁷ În cadrul **UN World Summit** din 2005 statele au acceptat formal existența unei responsabilități universale de a proteja populațiile aflate în pericol. Statele au afirmat disponibilitatea de a iniția acțiuni mandatate de Consiliul de Securitate “în situațiile în care măsurile pașnice sunt ineficiente” și “atunci când autoritățile naționale eșuează în mod manifest în protejarea populațiilor de genocid, crime de război, purificare etnică, crime împotriva umanității.”³⁸ În acest context, scopul explicit asumat de Secretarul General ONU Ban Ki-moon (2009) îl constituie implementarea normei responsabilității de a proteja.³⁹ Miza fundamentală o reprezintă nu atât adoptarea și desfășurarea unor noi tipuri de acțiuni și operațiuni menite să implementeze “idealul abstract” al protejării populațiilor, ci, mai curând, integrarea practicilor existente dar dispersate ale protecției într-o abordare coerentă a autorității internaționale.⁴⁰

Condițiile permisibilității intervenției umanitare din perspectivă kantiană

Revenind la scrierile moral-politice ale lui Kant, pare că există o tensiune fundamentală între principiul respectării demnității și valorii inerente a ființelor umane și principiul non-intervenției în situația comiterii de atrocități la scară largă de către liderii unor state autoritare. Al cincilea articol preliminar stipulează că “niciun stat nu trebuie să se amestece cu forța în constituția și conducerea altui stat.”⁴¹ Interdicția intervenției externe în constituția și forma de guvernare a altui stat stipulată în al cincilea articol preliminar pare să sugereze o concepție oarecum conservatoare a lui Kant în calitate de teoretician al politicii internaționale.⁴² Formularea articolului cinci indică faptul că, potrivit lui Kant, instituirea unei păci internaționale durabile necesită acceptarea de către state a dreptului internațional ca un sistem de drept care funcționează pentru a valida ordinea internațională **în forma sa existentă**, menit să acorde legitimitate drepturilor la libertate și independență ale statelor care compun această ordine.⁴³ Simplificat, filosoful german susține că, în principiu, nu pot exista justificări pentru amestecul prin forță al unui stat “în constituția și conducerea altui stat.” Deși filosoful german a calificat al cincilea articol împreună cu primul și al șaselea ca fiind legi prohibitive stricte (“riguroase”) a căror validitate nu depinde de împrejurări și “necesită o abrogare imediată,”⁴⁴ Kant admite totuși o excepție importantă de la principiul non-intervenției: “Aceasta nu s-ar întâmpla în cazul în care un stat s-ar diviza în două părți printr-o disensiune internă, fiecare dintre ele reprezentând în sine un anumit stat, ce ridică pretenția la întreg; când una dintre ele oferă asistență altui stat nu se poate crede că o face spre a interveni în constituția celorlalte (căci atunci este anarhie). Însă atâta timp cât acest conflict intern nu este încă declarat, această intervenție a puterilor externe ar fi o încălcare a drepturilor unui popor, care nu depinde de niciun altul și care se luptă numai cu propria-i boală internă, ar fi un scandal, făcând autonomia celorlalte state nesigură.”⁴⁵

Cu alte cuvinte, în cazul în care o putere externă ar interveni în conflict în favoarea uneia din părți, acest lucru nu ar constitui propriu-zis un amestec în “constituția și conducerea altui stat” deoarece situația statului respectiv este una de anarhie. Acest pasaj este important deoarece pare că Immanuel Kant admite permisivitatea amestecului/intervenției unei puteri externe într-un război civil.⁴⁶ Desigur, acest lucru nu înseamnă că Immanuel Kant ar aproba automat intervențiile unor puteri străine de fiecare dată când izbucnește un război civil. Dacă această interpretare este corectă, atunci Kant nu susține în mod absolut (indiferent de context) principiul non-intervenției. Dar atunci care ar putea fi condițiile în care intervenția ar fi permisibilă din perspectivă kantiană? Am folosit termenul de “intervenție” în mod ambiguu, deoarece Kant nu specifică tipul de intervenție⁴⁷ politică, economică, militară permisibilă? În absența clarificării kantiene, nu putem exclude posibilitatea ca filosoful german să aibă în vedere și intervenția militară. Potrivit lui Kant, starea de natură internațională înțelegea ca o stare a războiului reprezintă o condiție în care drepturile statelor nu sunt determinate de principii ale justiției, ci de dreptul celui mai puternic: “(pentru că trebuie să fie un drept care să se pronunțe asupra/ justiției nu după legi universale valabile, care restrâng libertatea fiecărui individ particular, ci să o determine după maxime unilaterale prin intermediul puterii).”⁴⁸ Filosoful german susține că războiul nu poate fi comparat cu un proces legal deoarece acesta din urmă presupune o stare juridică în care există o legislație externă, o procedură a jurisdicției imparțiale și o putere coercitivă centrală – condiții care lipsesc în contextul izbucnirii unui conflict militar.⁴⁹ În sens strict, în starea naturală, nu se poate vorbi cu sens de inițierea unor războaie drepte, deoarece justiția este incompatibilă cu utilizarea unilaterală a forței, libertatea externă lipsită de lege și judecarea propriei cauze: “Întrucât modalitatea statelor de a-și urmări dreptul nu este exterioară, precum cea a unui proces într-un tribunal, ci poate fi numai războiul, prin el și prin încununarea sa, victoria, dreptul nu este hotărât, iar prin tratatul de pace se pune capăt acestui război anume, dar nu stării de război (de a găsi mereu un nou pre-text) (care, ce-i drept, nu poate fi explicat ca

nedrept, pentru că în această situație fiecare este judecător în propria-i cauză).”⁵⁰

În același timp, ONU reprezintă ideea conform căreia “starea de natură” trebuie să fie mediată și moderată prin intermediul unui cadru juridic internațional.⁵¹ Numai Organizația Națiunilor Unite poate autoriza o intervenție militară în numele întregii comunități internaționale.⁵² Potrivit articolului 24 al Cartei ONU: “Spre a asigura acțiunea rapidă și eficace a Organizației, Membrii săi conferă Consiliului de Securitate răspunderea principală pentru menținerea păcii și securității internaționale și recunosc că, îndeplinindu-și îndatoririle impuse de această răspundere, Consiliul de Securitate acționează în numele lor.” Capitolul VII al Cartei descrie măsurile pe care Consiliul de Securitate le poate adopta atunci când “va constata existența unei amenințări împotriva păcii, a unei încălcări a păcii sau a unui act de agresiune.” (Articolul 39) Măsurile non-militare adoptate de Consiliul de Securitate (UNSC) pot include, de exemplu, “întreruperea totală sau parțială a relațiilor economice” sau “ruperea relațiilor diplomatice.” (Articolul 41) Totuși, în situația în care UNSC va ajunge la concluzia că măsurile non-militare sunt ineficiente “el poate întreprinde, cu forțe aeriene, navale sau terestre, orice acțiune pe care o consideră necesară pentru menținerea sau restabilirea păcii și securității internaționale” (Articolul 42), cu alte cuvinte, poate autoriza utilizarea forței militare. Carta ONU îi atribuie Consiliului de Securitate un rol central în cadrul sistemului de aplicare a dreptului internațional și UNSC constituie principalul organism pentru construirea, consolidarea și implementarea autorității comunității internaționale.⁵³ Ideea pe care o susțin este că intervențiile umanitare – în limbaj R2P, intervențiile militare pentru protejarea populației – aprobate de Consiliul de Securitate sunt permisibile din perspectivă kantiană. Desigur, răspunsul evident ar fi că UNSC a acționat incoerent în autorizarea sau refuzul de a autoriza anumite intervenții umanitare – de exemplu, Consiliul de Securitate a refuzat să acționeze în Rwanda, a fost divizat în problema Kosovo și a aprobat intervenția din Libia – ceea ce este incompatibil cu aplicarea imparțială și consistentă a legii susținută cu fermitate de Kant. În expunerea celui de-al doilea articol defi-

nitiv al păcii eterne, Kant argumentează în favoarea instituirii unei federații non-coercitive ca un prim pas al unei înaintări graduale, lente, de durată, amenințată de reculeri spre o “republică universală” care ar putea garanta situația civil-juridică necesară pentru atingerea unei păci durabile.⁵⁴ Am putea spune că ONU reprezintă “surogatul negativ” al unui “stat federativ” (**civitas gentium**)⁵⁵, un prim pas în direcția corectă, o străduință continuă în vederea instituirii unei federații a statelor republicane menite să asigure pacea. Dacă ONU ar fi compus numai din state republicane (în limbajul actual democrații consolidate) atunci frecvența intervențiilor umanitare ar fi extrem de redusă deoarece în cadrul democrațiilor mature probabilitatea izbucnirii unor războaie civile, a genocidului, epurărilor etnice tinde spre zero.⁵⁶ Până când statele lumii nu se vor uni în cadrul unei federații globale a republicilor, Kant pledează pentru instituirea unui “surogat negativ” (ONU) și pentru respectarea dreptului internațional în forma sa existentă a cărei forță normativă obligatorie derivă din voința și acordul statelor.⁵⁷ Poate filosoful german ar insista asupra instituirii unor criterii clare în sensul celor avansate de Kofi Annan în raportul **In Larger Freedom**⁵⁸ pe baza cărora ar putea exista autorizarea coerentă a intervențiilor umanitare. În același timp, filosoful german, este conștient de realitățile politicii internaționale: “dar după cum ele nu vor cu niciun preț acest lucru, conform ideii lor de drept internațional”, întrucât anumite state se vor opune adoptării la nivel internațional a unor standarde precise deoarece ar putea fi vizate de intervenție și își vor apăra cu strășnicie suveranitatea “conform ideii lor de drept internațional”⁵⁹, unele state vor bloca atingerea unui consens în scopul protejării intereselor și aliaților, iar un alt grup de state se vor împotrivi deoarece ar putea fi obligate să intervină în situații în care nu își doresc acest lucru.⁶⁰ În absența acordului statelor asupra unor criterii pentru intervenție – deși îndepărtată, nu putem exclude posibilitatea instituirii unui acord – rămânem cu “surogatul negativ” al intervențiilor umanitare aprobate inconsistent de Consiliul de Securitate, iar Kant ar considera că acest fapt constituie un progres față de **status naturalis** în care intervențiile militare (umanitare sau nu) nu au, prin definiție, o bază legală.

Din perspectivă morală, ar asista impasibil autorul principiului “acționează astfel ca să folosești umanitatea atât în persoana ta, cât și în persoana oricui altuia totdeauna în același timp ca scop, iar niciodată numai ca mijloc”⁶¹ la comiterea de “acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii”⁶² de anumite guverne autoritare împotriva propriilor cetățeni? Dacă Immanuel Kant ar susține caracterul absolut al suveranității și corolarul non-intervenției indiferent de context, atunci comunitatea internațională nu ar fi blamabilă moral pentru inacțiune în Rwanda, ba mai mult, statele care ar fi putut interveni dar au ales să nu o facă au acționat corect pentru că au respectat suveranitatea statului Rwanda. Desigur, un răspuns plauzibil ar putea fi că statele capabile să intervină nu au acționat în absența unui interes strategic important în acea țară. Deși conștient de realitățile politicii internaționale, filosoful german nu este un realist politic, iar răspunsul mai sus schițat nu poate fi justificat moral din perspectivă kantiană. Implicația practică a principiului absolut al non-intervenției este că, în ultimă instanță, liderii unor autocrații pot opta pentru comiterea de atrocități la scară largă împotriva propriilor cetățeni – anumiți lideri autoritari au recurs la astfel de măsuri în trecut – fără a se teme de repercursiuni la nivel internațional. Dacă Immanuel Kant ar susține principul absolut al non-intervenției, acest fapt nu ar fi compatibil cu filosofia sa morală. Sugestia mea este că în situații care “revoltă conștiința umanității” precum genocidul din Rwanda sau atrocitățile comise de regimul lui Pol Pot intervenția militară ar putea fi permisibilă moral din perspectivă kantiană. Poate Kant ar susține că guvernele în cauză au reinstaurat starea de natură/anarhie prin scara atrocităților comise⁶³ ori, filosoful german subliniază în mod repetat necesitatea părăsirii stării de natură.⁶⁴ Crime în masă de o asemenea amploare “pot fi considerate în mod adecvat o amenințare la adresa securității internaționale”⁶⁵, iar Kant ar clasifica statul în cauză ca fiind un “inamic nedrept” (**ungerechten Feind**). Inamicul nedrept reprezintă statul care încalcă obligațiile unui tratat. Statul respectiv este nedrept deoarece voința sa exprimată public indică o maximă a acțiunii care, dacă ar fi adoptată de celelalte state ca regulă universală, ar exclude

însăși posibilitatea instituirii unei păci durabile și ar eterniza astfel starea de natură. Statele au dreptul de a se uni împotriva unui stat responsabil de o astfel de injustiție și, dacă este necesar, îl pot constrânge să adopte o constituție civilă favorabilă atingerii păcii.⁶⁶

Concluzii

Am schițat o reconstrucție a argumentelor lui Kant pornind de la realitatea că majoritatea conflictelor actuale sunt intrastatale și nu interstatale. Anumite întrebări importante au rămas fără răspuns. De exemplu, intervenția din Kosovo deși ilegală – nu a fost aprobată de Consiliul de Securitate – ar fi ilegală din perspectivă kantiană? Deși intervenția din Libia a fost aprobată de UNSC este legitimă în absența autorizării explicite a Consiliului de Securitate în favoarea schimbării regimului? Încercarea de a răspunde acestor întrebări din perspectivă kantiană ar fi un demers pur speculativ, deoarece lipsește suportul textual – filosoful german nu discută în scrierile sale despre intervenții umanitare. Miza mea a fost să conturez care ar putea fi condițiile în care intervenția umanitară ar fi acceptabilă din punct de vedere kantian și am susținut că intervențiile care sunt aprobate de Consiliul de Securitate precum și intervențiile în care scara atrocităților comise de liderii unor state autoritare este inacceptabilă după toate standardele (Rwanda, Cambogia), sunt compatibile cu scrierile moral-politice ale lui Kant.

Note

¹ Beate Jahn, "Classical theory and international relations in context" în B. Jahn (ed) *Classical Theory in International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.1.

² Vezi Michael C. Desch, "America's Liberal Illiberalism. The Ideological Origins of Overreaction in U.S. Foreign Policy", *International Security*, Vol. 32, No.3, 2007/2008, pp.7-43. Michael W. Doyle, M.W. "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, Part I", *Philosophy and Public Affairs*, Vol.12, No.3, 1983a, pp.205-235. Idem, "Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, Part II", *Philosophy and Public Affairs*, Vol.12, No.4, 1983b, pp.323-353. Idem, "Liberalism and World Politics", *American Political Science Review*, Vol.80, No.4, 1986, pp.1151-1169. Idem, "Three Pillars of the Democratic Peace." *American Political*

Science Review, Vol.99, No.3., 2005, pp.463-466. Bruce Russett, *Grasping the Democratic Peace*, Princeton NJ: Princeton University Press, 1993. Susan Meld Shell, "Kant on Just War and 'Unjust Enemies': Reflection on a 'Pleonasm'", *Kantian Review*, Vol. 10, 2005, pp.82-111. Fernando Teson, *A Philosophy of International Law*, Boulder, Colorado: Westview Press, 1998.

³ Robert Kagan, , "Power and Weakness", *Policy Review*, No.113, 2002, text disponibil online la: <http://www.hoover.org/publications/policy-review/article/7107>

⁴ v.Articolul 55 c al Cartei Națiunilor Unite, publicată în *Monitorul Oficial* din 26 iunie 1945, text disponibil online la: [http://www.dri.gov.ro/documents/Carta % 20ONU.pdf](http://www.dri.gov.ro/documents/Carta%20ONU.pdf)

⁵ Richard Wolin, "The idea of cosmopolitanism: from Kant to the Iraq War and beyond", *Ethics & Global Politics*, Vol. 3, No. 2, 2010, pp.143-144.

⁶ Roger Scruton, "Immanuel Kant and the Iraq war", 2004, text disponibil pe site-ul [opendemocracy.net](http://www.opendemocracy.net/faith-iraqwarphilosophy/article_1749.jsp) la adresa: http://www.opendemocracy.net/faith-iraqwarphilosophy/article_1749.jsp

⁷ V. Wolfgang Kersting, "Kant ist nicht Bushs Hofphilosoph", *Die Welt*, 2004, text disponibil online la: <http://www.welt.de/print-welt/article292435/Kant-ist-nicht-Bushs-Hofphilosoph.html> Herfried Münkler, "Kant's 'perpetual peace': utopia or political guide?", 2004, text disponibil pe site-ul [opendemocracy.net](http://www.opendemocracy.net/faith-iraqwarphilosophy/article_1921.jsp) la adresa: http://www.opendemocracy.net/faith-iraqwarphilosophy/article_1921.jsp Antje Vollmer, "Immanuel Kant and Iraq: a reply to Roger Scruton", 2004, text disponibil pe site-ul [opendemocracy.net](http://www.opendemocracy.net/globalization-iraqwarphilosophy/article_1821.jsp) la adresa: http://www.opendemocracy.net/globalization-iraqwarphilosophy/article_1821.jsp

⁸ James Bohman, și Matthias Lutz-Bachmann "Introduction", în J. Bohman, J. și M. Lutz-Bachmann (eds.) *Perpetual Peace. Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*. Cambridge: The MIT Press, 1997, p.2. Immanuel Kant, *Spre pacea eternă*, traducere Rodica Croitoru, București: Editura ALL, 2008, p.108.

⁹ Antonio Franceschet, „'One powerful and enlightened nation': Kant and the quest for a global rule of law" în B. Jahn (ed) *Classical Theory in International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, p.75.

¹⁰ Reticența lui Kant cu privire la abordările predecesorilor săi precum și intenția de a depăși teoriile dreptului internațional din vremea sa sunt exprimate în faimosul pasaj în care îi numește pe Grotius, Puffendorf și Vattel "bieți consolatori" (leidige Tröster, în engleză sorry comforters): "Față de perversitatea naturii umane, care se dezvoltă pe de-a întregul în relațiile nestânjenite dintre popoare (pe când în situația civil-juridică, datorită constrângerii exercitate de guvern, este foarte voalată), este de mirare totuși că termenul drept nu a putut fi încă eliminat din politica de război ca fiind pedant, și că niciun stat nu a îndrăznit încă să-l declare deschis drept opinia sa ultimă; căci Hugo Grotius, Puffendorf, Vattel și alții (slabe mângâieri răsunătoare), deși codexul lor a fost alcătuit filosofic sau diplomatic, nu au avut nici cea mai mică forță juridică și nici nu poate să o aibă (întrucât statele nu se află sub o constrângere exterioară comunitară), s-au arătat mereu

încercători în justificarea agresiunilor de război, fără să ofere un exemplu că vreodată un stat, înarmat cu argumente certificate de oameni atât de importanți, ar fi renunțat la planurile lor.” Kant, op. cit., p.80.

¹¹ Teson, op. cit., p.2.

¹² Ibidem.

¹³ Kant, op. cit., p.96.

¹⁴ Ibidem, p.74.

¹⁵ Ibidem, pp.72-73.

¹⁶ Steve Chan, “In Search of Democratic Peace: Problems and Promise”, *Mershon International Studies Review*, Vol.41. No.1, 1997, pp.59-91. Vezi la p.64.

¹⁷ Kant, op. cit., pp.81-82.

¹⁸ Michael W. Doyle, “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs, Part II”, p.349.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Teson, op. cit., p.2.

²¹ Kant, op.cit., p.87.

²² Cristina Gabriela Bădescu, *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect*, New York: Taylor & Francis Group, 2011, p.28.

²³ Ibidem.

²⁴ Convențiile cu privire la Prevenirea și Reprimarea Crimei de Genocid (1948), text disponibil online la: <http://www.unap.ro/ro/unitati/cdiu/Crima%20de%20genocid.htm>

²⁵ ICISS, *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*, Ottawa: International Development Research Centre, 2001, p.7.

²⁶ Vezi Articolul 2.1 al Cartei.

²⁷ ICISS, op. cit., p.13.

²⁸ Ibidem.

²⁹ “Suveranitatea statală, în sensul său fundamental este redefinită, nu în ultimul rând de forțele globalizării și ale cooperării internaționale. În contextul actual, statele sunt înțelese la scară largă ca fiind instrumente aflate la dispoziția populațiilor și nu vice versa. În același timp, suveranitatea individuală, prin care înțeleg libertatea fundamentală a fiecărui individ, consfințită în Carta ONU și în tratatele internaționale ce au urmat a fost sporită de o conștientizare reinnoită și din ce în ce mai extinsă a drepturilor individuale. Când citim Carta astăzi suntem conștienți mai mult ca niciodată că scopul [Cartei n.n.] îl constituie protejarea indivizilor și nu protejarea celor care comit abuzuri împotriva lor. Kofi Annan, “Two Concepts of Sovereignty”, *The Economist*, 1999, disponibil online la: <http://www.economist.com/node/324795>

³⁰ ICISS, op. cit., p.13.

³¹ Kofi Annan, 2000, citat de Gareth Evans, *The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All*, Washington, DC: Brookings Institution Press, 2008, p.31.

³² James Pattison, *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?* Oxford: Oxford University Press, 2010, p.3.

³³ Pentru o discuție asupra criteriilor menționate vezi ICISS, op. cit., pp.32-38.

³⁴ Un exemplu în acest sens îl constituie situația din Kenia la începutul lui 2008 atunci când, în urma alegerilor prezidențiale contestate, au izbucnit violențe între diverse

grupuri etnice care s-au soldat cu peste 1000 de morți în câteva zile și peste 300 000 de persoane dislocate. O Comisie Internațională mandată de Uniunea Africană condusă de Kofi Annan și care a inclus fostul președinte al Tanzaniei Benjamin Mkapa și fosta prima doamnă a Mozambicului și a Africii de Sud Graça Machel a reușit să medieze atingerea unui acord între președintele Mwai Kibaki și liderul opoziției Rail Odinga care se pare că a câștigat alegerile care au avut loc în decembrie 2007. Părțile aflate în conflict au atins un acord pentru constituirea Cabinetului în care puterea a fost împărțită, și-au manifestat disponibilitatea de a încerca rezolvarea unor probleme cum ar fi drepturile de proprietate, disparitățile economice, constituția adecvată și de a stabili o comisie care să revizuiască legea și practica electorală, să investigheze violențele ce au urmat alegerilor și să propună măsuri pentru lansarea unui proces de reconciliere națională. Situația alarmantă a fost dezamorsată de liderii politici locali, cu sprijin diplomatic extern, fără a fi nevoie de adoptarea de către comunitatea internațională a unor măsuri coercitive, deși au existat discuții la nivel internațional în legătură cu impunerea de sancțiuni. V. Evans, op. cit., pp.106-107.

³⁵ O Lume mai Sigură: Responsabilitatea Noastră Comună, 2004, p.65, text disponibil online la: <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf>

³⁶ Ibidem.

³⁷ “Nicăieri nu există o asemenea prăpastie între retorică și realitate—între declarații și fapte—atât de puternică și de mortală ca în domeniul dreptului internațional umanitar. Atunci când comunitatea internațională este confruntată cu genocid sau alte încălcări grave ale drepturilor omului, nu poate fi justificată neimplicarea și permiterea de către Națiunile Unite [ca aceste evenimente n.n.] să se desfășoare până la final cu implicații dezastruoase pentru multe mii de oameni nevinovați. [...] Consider că trebuie să adoptăm [norma n.n.] responsabilitatea de a proteja și, atunci când este necesar, trebuie să acționăm pe baza sa. Kofi Annan, *In Larger Freedom*, 2005, paragrafele 134-135, disponibil online la: <http://www.un.org/largerfreedom/chap4.htm>

³⁸ Document Final ONU, 2005, paragrafele 138-139, text disponibil online la: http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php?option=com_content&view=article&id=398

³⁹ Ban Ki-moon, *Implementing the Responsibility to Protect: Report of the Secretary-General*, 2009, text disponibil online la: <http://responsibilitytoprotect.org/implementing%20the%20rtop.pdf>

⁴⁰ Anne Orford, *International authority and the responsibility to protect*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011, p.2.

⁴¹ Kant, op. cit., p.66.

⁴² V. Charles Covell, *Kant and the Law of Peace: A Study in the Philosophy of International Law and International Relations*. Houndsmills: Palgrave Macmillan, 1998, p.106.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Kant, op. cit., p. 68.

⁴⁵ Ibidem, p.67. Textul original: “Dahin würde zwar nicht zu ziehen seyn, wenn ein Staat sich durch innere Veruneinigung in zwey Theile spaltete, deren jeder für

sich einen besondern Staat vorstellt, der auf das Ganze Anspruch macht; wo einem derselben Beystand zu leisten einem äußern Staat nicht für Einmischung in die Verfassung des andern (denn es ist alsdann Anarchie) angerechnet werden könnte. Solange aber dieser innere Streit noch nicht entschieden ist, würde diese Einmischung äußerer Mächte Verletzung der Rechte eines nur mit seiner innern Krankheit ringenden, von keinem andern abhängigen Volks, selbst also ein gegebenes Skandal seyn und die Autonomie aller Staaten unsicher machen." (Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf, 1797, pasajul 199, versiunea online) Text disponibil la: <http://www.zeno.org/Philosophie/M/Kant,+Immanuel/Zum+ewigen+Frieden.+Ein+philosophischer+Entwurf/Erster+Abschnitt,+welcher+die+Pr%C3%A4liminarartikel+zum+ewigen+Frieden+unter+Staaten+enth%C3%A4lt>

În opinia mea, traducerea lui David Colclasure este mai apropiată de textul original:

"It would be an altogether different matter if a state, through internal conflict, were divided into two parts, each of which regarded itself a separate state that laid claim to the whole. In this case, an external state could not be charged with interference in the constitution of the other by lending assistance to one of these parts, for in this case there is anarchy.[sublinierea îmi aparține] But as long as this internal conflict is still undecided, the intervention of external powers would constitute a violation of the rights of a people, a people which is dependent on no other and is merely struggling with its own internal infirmity, and such an intervention would itself therefore be an offense and render the autonomy of all states insecure." Traducerea lui Colclasure în Pauline Kleingeld, (ed.) *Toward Perpetual Peace and other writings on politics, peace and history*, New Haven: Yale University Press, 2006, p.70. Traducerea lui Nisbet nu difera prea mult de cea a lui Colclasure: "But it would be a different matter if a state through internal discord, were split into two parts, each of which set itself up as a separate state and claimed authority over the whole. For it could not be reckoned as interference in another state's constitution if an external state were to lend support to one of them, because their condition is one of anarchy" în Hans Reiss, (ed) *Kant. Political Writings*, Cambridge: Cambridge University Press, 1991, p.96.

⁴⁶ Pentru o scurtă discuție pe acest subiect, vezi Covell, op. cit., pp.105-106.

⁴⁷ "Parte a controversei legată de 'intervenție' derivă și din aria potențială de activități acoperite de acest termen[...] Unii vor considera că presiunile aplicate unui stat reprezintă intervenție și vor include [cu titlu de exemplu, n.n.] programele de sprijin condițional acordat de instituțiile financiare majore ai căror beneficiari consideră adesea că singura opțiune reală este să se conformeze. Alții vor trata apropape fiecare amestec neconsensual în afacerile interne ale altui stat ca fiind intervenție—inclusiv furnizarea de ajutoare de urgență destinate unei părți a populației aflate în stare de necesitate. Alții vor considera că orice tip de acțiuni coercitive deschise—nu numai acțiunile militare, ci și adoptarea sau amenințarea cu adoptarea unor măsuri precum sancțiunile economice și militare, blocajele, avertismentele diplomatice și militare și punerea

sub acuzare internațională ca fiind cuprinse de acest termen. Alții vor limita utilizarea [acestui termen n.n.] la forța militară." V. ICISS, op. cit., p.8.

⁴⁸ Immanuel Kant, *Spre pacea eternă*, p.82.

⁴⁹ V. Georg Cavallar, *The Rights of Strangers. Theories of International Hospitality, the Global Community, and Political Justice since Vitoria*. Aldershot: Ashgate Publishing Company, 2002, p.340.

⁵⁰ Kant, op. cit., pp.81-82.

⁵¹ V. ICISS, op. cit., p.52.

⁵² Ibidem.

⁵³ Ramesh Thakur și Waheguru Pal Singh Sidhu "Iraq's challenge to world order" în R. Thakur și W. P. Singh Sidhu (eds.), *The Iraq crisis and world order: Structural, institutional and normative challenges*. New York: United Nations University Press, 2006, p.5.

⁵⁴ V. Pauline Kleingeld, "Kant's theory of peace" în P. Guyer (ed.), *The Cambridge Companion to Kant and Modern Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, pp.477-504.

⁵⁵ Kant, op. cit., p.83.

⁵⁶ Paul K. Huth, și Todd L. Allee *The Democratic Peace and Territorial Conflict in the Twentieth Century*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

⁵⁷ v. Covell, op. cit.

⁵⁸ "Atunci când Consiliul evaluează autorizarea sau sprijinirea utilizării forței militare, ar trebui atins un consens asupra modalității în care trebuie evaluată seriozitatea amenințării; scopul adecvat al acțiunii militare propuse; dacă mijloace în afara celor militare ar putea reuși în mod plauzibil să stopeze amenințarea; dacă opțiunea militară este proporțională cu amenințarea respectivă; dacă există șanse rezonabile de succes. Prin asumarea acestor criterii, "Consiliul ar adăuga transparență deliberărilor sale și ar spori șansele ca deciziile sale să fie respectate, atât de guverne cât și de opinia publică mondială. Prin urmare, recomand adoptarea de către Consiliul de Securitate a unei rezoluții care să stabilească aceste principii precum și formularea disponibilității [Consiliului n.n.] de a se ghida după ele în decizia de a autoriza sau mandata utilizarea forței militare." Kofi Annan, în *Larger Freedom*, 2005 paragraful 126, disponibil la: <http://www.un.org/largerfreedom/chap3.htm>

⁵⁹ Kant, op. cit., p.83.

⁶⁰ v. Pattison, op. cit.

⁶¹ Immanuel Kant, *Întemeierea metafizicii moravurilor*, traducere Nicolae Bagdasar, București: Editura Științifică, 1972, p.47.

⁶² *Preambul, Declarația Universală a Drepturilor Omului*, 1948, text disponibil online la: <http://www.hotararicedo.ro/files/files/DECLARATIA%20UNIVERSALA%20A%20DREPTURILOR%20OMULUI.pdf>

⁶³ v. James Lindley Wilson, și Jonathan Monten, "Does Kant Justify Liberal Intervention?", *Review of Politics*, 2010, p. 10, disponibil online la: http://lapa.princeton.edu/hosteddocs/Wilson_Kant_ROP_Final.pdf

⁶⁴ "[Oamenii], oricât de blajini și de cinstiți am putea să ni-i imaginăm, în ideea rațională a unei astfel de situații (non-juridice) găsim totuși a priori că înainte de a fi fost instituită o situație legală publică, oamenii izolați, popoare și state nu ar putea să se asigure reciproc în fața violenței, precum și nici să acționeze conform propriului lor drept,

după ceea ce consideră ei drept și bun, nefiind nicidecum dependenți de opinia celorlalți; prin urmare, ceea ce se cere să conchidem, în primul rând, dacă nu vrem să renunțăm la toate conceptele juridice, ar fi principiul: ar trebui ca omul să iasă din starea naturală, în care fiecare se conduce după propriu-i cap, și să se unească cu ceilalți (el nu poate evita relațiile reciproce cu ei), supunându-se unei constrângeri exterioare legale publice, adică să treacă la o situație în care ceea ce trebuie să fie recunoscut ca ceea ce este al cuiva să fie determinat legic și dobândit prin intermediul unei autorități suficiente (care nu este a sa, ci una exterioară), adică ar trebui ca, înaintea tuturor celorlalte lucruri, să treacă la o situație civilă.” Kant, **Metafizica moravurilor**, § 54, p.152.

⁶⁵ O Lume mai Sigură: Responsabilitatea Noastră Comună, 2004, p.65.

⁶⁶ “Dreptul unui stat față de un inamic nedrept nu are nici o limită (desigur, cu privire la calitate, nu și la cantitate, adică la grad), cu alte cuvinte, statul prejudiciat nu poate

uza de toate mijloacele de care dispune spre a-și menține ceea ce este al său, ci doar de cele care sunt permise cu măsură și în limita capacităților sale[...]” Inamicul nedrept “este acela a cărui voință manifestată public (fie prin vorbă, fie prin faptă) trădează o maximă după care, atunci când ar deveni regulă universală, nu ar face posibilă o situație de pace între popoare, ci ar trebui să eternizeze starea naturală. De acest fel este încălcarea convențiilor publice, despre care se poate presupune că afectează problemele tuturor popoarelor, a căror libertate este astfel amenințată, determinându-le, așadar, să se unească împotriva acestui delict și, depozându-l, în acest scop, statul respectiv de putere; – totuși, ele nu pot împărți între ele teritoriul său, făcând să dispară un stat de pe fața pământului; căci ar fi o nedreptate față de popor, care nu poate pierde dreptul său originar de a se uni într-o existență socială, dispunând totuși de instituirea unei constituții noi, care prin natura sa să se opună tendinței către război.” Kant, **Metafizica moravurilor**, p.198.

ABSTRACT

This article is an attempt to assess the permissibility of humanitarian intervention from a Kantian point of view. I argue that humanitarian intervention is consistent with Kant's political and moral writings under two conditions: 1) interventions that are mandated by the UN Security Council; 2) when the atrocities perpetrated by the target state are unacceptable by all accounts.

Keywords: sovereignty, the non-intervention principle, UN, humanitarian intervention, the responsibility to protect norm

Alexandru Iulian Bădanu is a Ph.D. Candidate at the University of Bucharest, Faculty of Philosophy.

Considerații privind inițiativele de cooperare politico - militară în plan bilateral

Dragoș Gabriel GHERCIOIU

Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București

Societatea contemporană reprezintă o comunitate de națiuni independente, al căror număr nu a încetat să crească, teritoriul de stat, unitatea și integritatea teritorială a fiecărui membru al comunității internaționale reprezentând o valoare de mare însemnătate din perspectiva dreptului internațional, al normelor și principiilor sale fundamentale.

Statele, în calitate de subiecți de drept internațional, intră în relații de interdependență și colaborare. Mai mult decât atât, structurile economice din interiorul fiecărei țări își caută parteneri în afara propriilor granițe, lărgindu-se astfel aria de cuprindere a relațiilor internaționale. Progresul tehnic și avansul tehnologic au redus astăzi distanța geografică, practic fiecare stat al planetei fiind în măsură să interacționeze global, separat de ceea ce, până nu demult, însemna regional, din punct de vedere geografic. Poate și de aceea, relațiile bilaterale capătă sensuri noi, pline de semnificație, din perspectiva modului în care fiecare stat își fundamentează și înțelege să își promoveze seturile de valori politice, sociale sau economice ce constituie atributul definitoriu al lumii moderne de astăzi.

Nivelul tot mai variat de percepere a obiectivelor și nevoilor naționale îndepărtează spectrul utilizării forței pentru soluționarea unor deziderate. Efectelor distrugătoare ale confruntărilor militare li se contrapune „arta de acomodare a intereselor”, reprezentată de negociere.

Negocierea este un act de voință al statelor care decurge din dreptul suveran al acestora de

a-și apăra interesele. Fiecare partener abordează discuțiile cu scopul obținerii beneficiului maximal, ajungându-se în final la o înțelegere care să reprezinte un avantaj reciproc pentru părți, ceea ce nu presupune obținerea implicită de avantaje egale. De altfel, satisfacerea în totalitate a pretențiilor și obiectivelor este practic imposibil de realizat, ideea de negociere presupunând și oferirea reciprocă de concesi. Prin urmare, o rezolvare eficientă a problemelor presupune înclinare spre dialog, comunicare și negociere.

Mediul de securitate actual se caracterizează prin lipsă de predictibilitate și grad mare de incertitudine, cu amenințări neconvenționale, dinamice, de regulă aleatorii, fără constrângeri sau reguli. Apare astfel o provocare permanentă care are în vedere găsirea unui echilibru optim între ambițiile politice ale fiecărei națiuni, pe de o parte și resursele de care aceasta dispune, pe de altă parte. Este astfel reflectată responsabilitatea și maturitatea leadershipului național, chemat să privească cu realism și înțelepciune către viitorul fiecărei națiuni, într-o lume complexă, dependentă de provocări și situații conjuncturale. Cât privește domeniul apărării, dat fiind faptul că avem o creștere constantă, determinantă pentru construcția de capacități moderne, precum și a costurilor operaționale, va fi tot mai dificilă susținerea unui nivel de ambiție rezonabil, fără cooperare la nivel bilateral, regional sau euro-atlantic.

Vorbind despre viitorul comun, trebuie să avem în vedere câteva elemente care vor defini

anii care vin la scară globală: dezvoltările din cadrul NATO; disponibilitatea partenerilor europeni ai Alianței de a-și asuma riscuri sau costuri în creștere; limitările Uniunii Europene în calitate de actor politic și militar global; modul în care Organizația Națiunilor Unite se va reforma și va fi capabilă să acționeze mai eficient într-o lume tot mai complexă; schimbarea raporturilor de forță prin apariția noilor jucători globali; reducerea accelerată a rezervelor de materii prime, apă sau hrană; efectele tot mai vizibile datorate fenomenului de încălzire globală; poluarea transfrontalieră; dispariția unor specii de animale și plante ca urmare a activității tot mai agresive a omului; modificările climatice; deschiderea unor noi canale navigabile la Polul Nord ca sursă de noi tensiuni geopolitice; polarizarea socială; prelungirea efectelor crizei economice și fragilitatea sistemelor economice actuale; îndatorarea excesivă; incapacitatea guvernelor de a reforma sistemele politice, sociale și economice în baza cărora să se poată oferi o creștere economică sănătoasă, care să evite apariția și propagarea turbulențelor cu potențial conflictual ridicat. În acest context, România trebuie să își croiască un drum sigur, bazat pe propriile capacități de evoluție și reziliență, pornind de la un pachet de alianțe și parteneriate existent, în baza statutului de țară membră NATO și UE.

Dintre cele 193 de state membre ONU (la care am inclus de asemenea Sfântul Scaun, Ordinul Suveran Militar de Malta și Palestina), România are astăzi relații bilaterale cu 184 de state. De-a lungul timpului, în baza experienței comune, cu unele dintre acestea, au fost parafate documente ce pun bazele unor parteneriate strategice și a unor relații speciale. În prezent avem relații de parteneriat strategic, din perspectiva relațiilor politice și economice, cu următoarele națiuni: SUA, Franța, Italia, Marea Britanie, Polonia, Turcia, Azerbaidjan, Ungaria, Republica Coreea, China, Japonia.

Între aceste parteneriate, cel mai important este, fără îndoială, cel cu SUA. Lansat în anul 1997, cu prilejul vizitei la București a președintelui Bill Clinton, parteneriatul strategic România – SUA are astăzi la bază „Declarația comună privind parteneriatul strategic pentru secolul XXI între

Romania și Statele Unite ale Americii”, adoptată la Washington în data de 13 septembrie 2011. Deși există mai multe domenii de cooperare, trebuie menționate cele două acorduri extrem de importante din perspectiva relațiilor politico – militare: «Acordul privind activitățile forțelor Statelor Unite ale Americii staționate pe teritoriul României» și «Acordul între România și Statele Unite ale Americii privind amplasarea sistemului de apărare împotriva rachetelor balistice al Statelor Unite în România». “România și Statele Unite au realizat, de asemenea, un parteneriat eficient atât în plan bilateral, cât și în contextul operațiunilor NATO, cum ar fi Misiunea de Antrenament NATO în Irak, Forța Internațională de Asistență în Domeniul Securității în Afganistan, Kosovo Force (KFOR), Operațiunea Unified Protector în Libia, precum și în alte operații, cum ar fi Operațiunea Enduring Freedom sau Operațiunea Iraqi Freedom”.

Odată cu aderarea României la NATO, a fost mutat accentul pe constituirea de formate de dialog și cooperare în cadrul Alianței, reducându-se astfel nivelul contactelor bilaterale cu țările membre. Se menține însă un format de dialog bilateral cu țările angajate în procesul de aderare la NATO sau țările membre ale Parteneriatului pentru Pace, precum și cu o serie de țări din Africa sau Orientul Mijlociu din perspectiva implicării comune în lupta împotriva terorismului.

Complementar, există un cadru de cooperare bilaterală și regională cu statele din vecinătatea României și din regiunea extinsă a Mării Negre, Caucazul de Sud și Asia Centrală. România susține totodată parcursul european al țărilor din Balcanii de Vest, consolidarea stabilității regionale prin relații deschise cu Ucraina și promovează un rol crescut al Uniunii Europene în regiunea Mării Negre.

Din perspectiva construcției de noi capacități, există o serie de limitări care impun dezbaterea fiecărui subiect în parte în format bilateral sau multilateral. Există, evident, opțiunea construcției de capacități la nivelul NATO sau al UE, situație în care costurile se reduc considerabil. Rămâne însă deschisă discuția pentru construcția de capacități în format bilateral, trilateral sau multilateral, ținând cont de specificitatea acestora, tradiția istorică sau nevoile imediate opera-

ționale. Nu există, bineînțeles o soluție universal valabilă, care să poată fi aplicată de fiecare stat nevoilor sale, există însă o linie comună de conduită, un deziderat comun de atins, instrumente de lucru comune, expertiză și povești de succes, există numeroase exemple la nivel european când limitările bugetare sau costurile de utilizare în comun justifică o astfel de abordare. Iar lista este consistentă și deschisă unor noi inițiative: modelul Belgia – Olanda de construcție în comun a unor capacități maritime, Tratatul franco – britanic în domeniul apărării și securității, semnat la Londra în noiembrie 2011, Brigada franco – germană, înființată în 1987 (având structuri militare franceze staționate în Germania și structuri militare germane staționate în Franța), Nordic Defence Cooperation (NORDEFCO) semnat la Helsinki în noiembrie 2009 de Suedia, Norvegia, Finlanda, Islanda și Danemarca, asigură cadrul de cooperare în domeniul construcției de capacități, suport operațional, educație, pregătire în comun (deschide posibilitatea de cooperare atât în plan bilateral cât și multilateral, fiecare țară păstrându-și libertatea de opțiune în acest sens), organizarea în comun a transportului aerian strategic european sub coordonarea EATC (European Air Transport Command), Colegiul Baltic de Aparare (Estonia, Letonia și Lituania), pregătirea în comun a echipajelor olandeze de tancuri în Germania, cooperarea Danemarca – Finlanda de pregătire în comun a observatorilor și polițiștilor militari și lista rămâne deschisă. Deși există numeroase povești de succes în construcția de capacități în comun, nu este o decizie simplă, la nivel național fiind încă o practică a clasei politice implicarea propriilor structuri în toate domeniile posibile. Evident, progresele uriașe înregistrate în domeniul tehnologiilor, al conducerii și controlului, al procedeele de utilizare în luptă, a sprijinului logistic adaptat, impun dezbateri sincere și obiective, care să poată fi apoi transpuse într-o politică de cooperare și sprijin în vederea construcției, menținerii și folosirii de capacități în comun. Este tot mai clar că o alianță politico – militară de nivel NATO a intrat deja într-o fază superioară de integrare și funcționare (recentele operațiuni din Libia și Mali au dovedit cât de importante sunt relațiile de sprijin și parteneriate pentru Franța și Marea Britanie, de exemplu).

Fără îndoială că o abordare politico – militară, în plan bilateral, cu privire la construcția în comun de capacități trebuie să plece de la nevoile exprimate de fiecare țară, dar și de la experiențe comune în spațiul euro-atlantic. În fapt, acest subiect a fost abordat frecvent la întâlnirile miniștrilor apărării și de externe din UE și NATO, existând recomandări cu privire la: armonizarea reglementărilor și normelor militare ale țărilor membre (specificitățile naționale trebuie să țină cont de complexitatea mediului de securitate, de costuri și de nevoile de interoperabilitate), cercetare – dezvoltare (îmbunătățirea eficienței și costurile ne-recurente), politicile de achiziții (coordonarea pentru îmbunătățirea bazei industriale), exerciții și pregătire în comun (existența unui număr mare de baze de antrenament și pregătire, în condițiile reducerii constante a structurii de forțe ca o consecință a bugetelor tot mai mici alocate pentru apărare de guvernele europene), structurile de comandă (cu reducerea costurilor și creșterea interoperabilității), operarea în comun pentru o serie de capacități (cercetare strategică, transport aerian strategic, sprijin logistic, sprijin medical, alimentare în aer, etc.). Domeniul Urgențelor Civile este un alt aspect care trebuie avut în vedere ca bază pentru cooperarea bilaterală, în special datorită limitărilor legislative, lipsei de expertiză pe anumite domenii de acțiune și dotării precare cu capacități. O cooperare civil – militară eficientă este, dincolo de declarațiile politice sau diplomatice de bune intenții, baza de pornire pentru relații bilaterale solide, a căror eficiență se bazează pe modul în care autoritățile naționale (armată, poliție, pompieri, servicii medicale de urgență, etc) interacționează în caz de accidente sau dezastre.

Există în prezent o tendință cvasi – generalizată de reducere a bugetelor pentru apărare în țările europene, fapt ce impune guvernelor găsirea de soluții pragmatice, verificate în timp, care să crească eficiența utilizării resurselor. Cooperarea în domeniul apărării se bazează pe înțelegerea nevoilor fiecărui stat participant și oferă cadrul necesar de negociere prin aranjamente de securitate bilaterale sau multilaterale. Se impune însă o analiză sistemică pe care fiecare țară europeană să o efectueze cu privire la capacitățile de apărare pe care le deține, pe care

este capabilă să le păstreze sau pe care trebuie să le cedeze altor țări membre pentru a se putea folosi de resursele pe care le are la dispoziție în mod optim. În viitor, Europa va trebui să facă mai mult pentru asigurarea apărării proprii, mai ales în contextul mutării efortului Statelor Unite către zona Asia – Pacific și noilor dezvoltări de securitate care apar în această regiune. În plus, Europa trebuie să gestioneze o criză economică ce pare să dureze mai mult decât se anticipase, nevoile de reglementare și de unificare a politicilor țărilor membre UE (și ale zonei euro, în special) fiind mai necesare decât oricând. Este tot mai clar pentru toată lumea că perioada abordărilor unilateraliste s-a încheiat, politicile de securitate devin total și ireversibil dependente de aspectele financiare, ale căror limitări severe, impun abordări pragmatice și extrem de realiste.

Referințe

- www.mae.ro, accesat la 01.04.2013;
 www.mapn.ro, accesat la 01.04.2013;
 www.nato.int, accesat la 01.04.2013;
 www.eda.europa.eu, accesat la 01.04.2013;
„Declarația comună privind parteneriatul strategic pentru secolul XXI între România și Statele Unite ale Americii”, Washington, 13.09.2011
 Manfred B. Steger, **„Globalization”**, New York, 2010
 Petre Tănăsie, **„Uzanțe diplomatice și de protocol”**, București, 1995
 George Marin, **„Economia mondială”**, București, 1996

ABSTRACT

A member of NATO and the EU, Romania is also focusing efforts on bilateral relations as well, strategic and special partnerships being a solid component of these relations. Military capabilities are more and more influenced by the perspective of the future global challenges and bilateral efforts are a good start for building such modern capabilities. Allocated resources are extremely important, the way they are spent and the invested made being the crucial difference in between now and future military cooperation.

Keywords: NATO, EU, drept international, SUA, operatii, costuri, reducerea bugetelor

Dragoș Gabriel Ghercioiu graduated for the Economic Studies Academy and Military Technical Academy in Bucharest. Between 2009/2010 he has been the European Co – Chair of NATO's Defence Group on Proliferation and acted as Romanian European Defence Agency's Central Point of Contact (2008 – 2012). Presently he is working with the Institute for Polical Studies of Defence and Military History.

Carta Albă a Apărării – un document strategic necesar?

Dr. Mirel ȚARIUC
Nelu BÂRLĂ

Introducere

Indiferent de poziția geografică sau de dimensiunile teritoriului și ale populației, cele mai multe dintre națiunile lumii adoptă, la cel mai înalt nivel, un document referitor la securitatea națională. Periodicitatea unui astfel de document diferă de la o țară la alta, dar strategiile de securitate descriu, toate, viziunea conducerii de vârf asupra securității și modul în care va fi asigurată aceasta. Mai mult decât atât, cele două organizații al căror membru a devenit România în acest mileniu au la baza politicii lor de securitate astfel de documente: Conceptul Strategic² (NATO), respectiv Strategia Europeană de Securitate³ (UE). De asemenea, la nivel departamental, națiunile elaborează de obicei un document subsecvent referitor la apărare, adică la acea componentă a securității care se realizează prin intermediul armatei și pe care Samuel P. Huntington o denumeste „securitate militară”⁴. În paralel, organismul militar elaborează așa-numita Strategie Militară. Un model matricial al locului și rolului pe care îl au diferitele documente de planificare⁵ ia în considerare o clasificare după natura documentului (politică, planificare, management) și după nivelul care le promovează (strategic, operațional, curent). În acest tabel, strategia de securitate este un document politic de nivel strategic, iar strategia militară un document politic de nivel operațional. Strategia națională de apărare, respectiv Carta Albă a Apărării nu figurează în documentul citat.

România se află între aceste țări, documentele politice de planificare purtând numele de Strategie Națională de Apărare (nivelul de vârf), Cartă Albă a Apărării și Strategie Militară (nivel departamental). Modelul este foarte asemănător celui care funcționează în Statele Unite ale Americii - Strategie Națională de Securitate⁶, Strategie Națională de Apărare (în 2012 documentul departamental s-a numit **Defense Strategic Guidance**)⁷, Strategie Militară⁸, diferențele apărând în ceea ce privește periodicitatea unor astfel de documente. De asemenea, Departamentul Apărării din Statele Unite elaborează periodic un document strategic⁹ (**Quadrennial Defense Report**) care poate fi asemănat cu ceea ce înseamnă Carta Albă. Constatarea care a determinat alegerea acestui subiect de analiză se referă la dificultățile procesului de elaborare și adoptare a documentelor, dificultăți care au generat întârzieri nepermise și, în consecință, nerespectarea legislației în vigoare.

Pe de altă parte, în ciuda absenței prelungite a unor documente de acest fel, Armata României a continuat să funcționeze ca un aliat de nădejde în cadrul NATO, iar documentele de planificare cu impact direct asupra funcționării organismului militar, anume **Directivile de planificare** (documente de planificare la nivel strategic, conform lui H. Bucur-Marcu, în matricea deja amintită) se revizuiesc cu succes în fiecare an. Iată deci motivul semnului de întrebare din titlu, chiar dacă o astfel de întrebare poate părea retorică.

1. Carta Albă a Apărării – prevederi legale și situația de fapt

Carta Albă a Apărării este un document de planificare departamental, prevăzut de legea planificării apărării, descris în articolul 6:

„(1) În vederea realizării prevederilor Strategiei naționale de apărare, a implementării liniilor directoare ale politicii de apărare stabilite prin Programul de guvernare și în conformitate cu prevederile Conceptului strategic al NATO, Ministerul Apărării Naționale elaborează Carta albă a apărării, prin care se stabilesc: obiectivele politicii de apărare, măsurile și acțiunile avute în vedere pentru îndeplinirea acestora, misiunile și cerințele specifice pentru armata României, resursele naturale, umane, materiale, financiare și de altă natură, care urmează să fie asigurate anual, în vederea generării capabilităților militare necesare îndeplinirii misiunilor armatei.

(2) Carta albă a apărării are un orizont de acoperire pe termen mediu de 4 ani și conține și prevederi pe termen lung pentru realizarea obiectivelor naționale și colective de securitate și apărare. După ce este însoțită de Guvern și avizată de Consiliul Suprem de Apărare a Țării, Carta albă a apărării se supune spre aprobare Parlamentului în termen de cel mult 6 luni de la acordarea încrederii Guvernului.¹⁰⁹”

După părerea noastră, textul legii este deosebit de clar, indicând cu precizie izvoarele principale ale Cartei Albe a Apărării, conținutul său minimal și algoritmul de elaborare și aprobare a documentului. Astfel, orice Guvern are datoria ca, în maximum șase luni de la primirea încrederii (având așadar programul de guvernare aprobat de Parlament), să supună legislativului spre aprobare Carta Albă a Apărării. Evident, politica de apărare a țării nu se schimbă dramatic cu ocazia schimbărilor guvernamentale, ceea ce induce ideea că procesul de elaborare constă, în principal, în adaptarea documentului anterior la modificările apărute în noul Program de guvernare sau, în unele cazuri, în noua strategie națională de apărare. Carta Albă este elaborată de către MAPN, însoțită de Guvern după ce este avizată de instituțiile îndreptățite a-și comunica punctul de ve-

dere și supusă aprobării Parlamentului. Foarte simplu din punct de vedere teoretic, dar foarte greu de pus în practică, din moment ce ultimul astfel de document care a obținut aprobarea legală datează din 2004¹¹. De altfel, chiar și ultimul document fundamental de politică de apărare (Strategia Națională de Apărare a Țării¹²), care a parcurs toate etapele necesare, datează din 2008. De atunci, România a mai avut cinci guverne care au beneficiat de încrederea legislativului, dintre care patru au depășit șase luni de activitate, fără a reuși aprobarea unei noi Carte. Mai mult decât atât, documentul din 2008 a fost aprobat de către Parlament în ultimele zile ale guvernării respective, astfel încât există prezumția că nu mai corespundea suficient noului program de guvernare.

Desigur, există o mulțime de motive și/sau pretexte pentru o astfel de situație care ni se pare, evident, nelegală. Cele mai multe dintre ele par a fi de ordin politic, cauzate de interpretarea contradictorie a unor texte de referință. Astfel, lentoarea cu care s-a elaborat și aprobat Strategia Națională de Apărare din 2008 (fundament pentru Carta Albă) a fost pusă pe seama discuției referitoare la diferențele existente între o strategie de apărare și una de securitate. Oricum, ceea ce ar fi putut să fie considerată strategie de apărare, anume Strategia de Securitate Națională¹³ a României, a fost publicată în 2007 și nu a fost supusă aprobării Parlamentului, ea nefăcând obiectul vreunui act legislativ. Prin modificarea legii de organizare și funcționare a Consiliului Suprem de Apărare a Țării¹⁴ a apărut un nou act oficial (SSNR) și s-a dispus elaborarea Strategiei Naționale de Apărare a Țării, ca parte a strategiei de securitate. Entropia a crescut din nou, cu ocazia elaborării și prezentării unei noi Strategii Naționale de Apărare a României¹⁵, care nu a fost dezbătută și aprobată până astăzi și care induce întrebarea legitimă: **Care strategie este valabilă?** Desigur, discuțiile în contradictoriu se prelungesc, iar Carta Albă întârzie în mod corespunzător, chiar dacă diferențele între cele două documente existente nu par a fi semnificative pentru domeniul securității militare. De menționat faptul că Strategia Națională de Apărare din 1998 nu mai apare pe site-ul Președinției României.

De asemenea, este de menționat faptul că, în general, MAPN a înaintat mai multe propuneri

de Carte Albă a Apărării către Guvern, iar la un moment dat proiectul a fost însușit de puterea executivă și transmis Parlamentului, care urma să o aprobe după aprobarea în prealabil a Strategiei Naționale de Apărare a României.

2. Fundamentul și conținutul Cartei Albe a Apărării

Carta Albă a Apărării, așa cum am văzut și anterior, pornește de la prevederile celor două documente de planificare prezentate de puterea executivă. Pe de-o parte Strategia Națională de Apărare asumată de Președinte și Programul de Guvernare, ambele aprobate de Parlament. Am vorbit deja despre discuțiile purtate în jurul strategiei. Legea prevede însă un cuprins minimal al acestui tip de document: „**Strategia națională de apărare a României cuprinde: definirea intereselor și obiectivelor naționale de securitate, evaluarea mediului internațional de securitate, identificarea potențialelor riscuri, amenințări și vulnerabilități, direcțiile de acțiune și principalele modalități pentru asigurarea securității naționale a României în cadrul Alianței. Strategia are un orizont de acoperire pe termen mediu de 5 ani și conține și prevederi pe termen lung pentru realizarea obiectivelor naționale și colective de securitate și apărare**”¹⁶. Comparând acest text cu cel referitor la Carta Albă, observăm că legea pornește de la ideea că documentul departamental trebuie să definească obiectivele de apărare pornind de la cele de securitate și că trebuie să enunțe măsurile și acțiunile pentru a îndeplini aceste obiective pornind de la direcțiile de acțiune și modalitățile de asigurare a securității naționale. Mai departe, Carta Albă se desprinde de strategia de apărare, indicând misiunile și cerințele specifice și propunând resursele necesare pentru generarea capacităților cerute de misiunile existente și/sau potențiale.

O trecere în revistă a celor două ediții ale strategiei de apărare aflate într-o competiție inutilă arată că documentul aprobat fixează el însuși obiective de apărare care acoperă obiectivele naționale de securitate și apărare enumerate în documentul încă neaprobat de Parlament.

Acestea sunt: **“consolidarea profilului României în cadrul NATO; dezvoltarea contribuției României la Politica Europeană de Securitate și Apărare** (denumirea a fost schimbată în Politica de Securitate și Apărare Comună – PSAC¹⁷), **în calitate de membru al Uniunii Europene; angajarea în lupta împotriva terorismului și combaterea proliferării armelor de distrugere în masă; creșterea contribuției la asigurarea securității și stabilității regionale; transformarea capacității de apărare a României**”¹⁸. Singurul defect al acestor obiective pare a fi faptul că ele nu sunt conforme teoriei SMART, în sensul că ele au preponderent un caracter calitativ și gradul lor de îndeplinire poate fi foarte dificil de evaluat. Considerăm că una dintre misiunile Cartei Albe este tocmai cea de a enunța aceste obiective astfel încât ele să fie **specifice, măsurabile, descrise cu acuratețe, realizabile și adecvate temporal**.

În rest, problema reformulării lor este secundară, din moment ce descrierea amănunțită a fiecăruia nu face obiectul niciunui alt document, iar descrierea generală prevăzută de strategia de apărare din 2008 corespunde, la rândul ei, cerințelor unei Carti Albe. Prima problemă reală a documentului departamental este însă precizarea misiunilor și cerințelor specifice, loc în care pare imposibilă descurcarea ghemului de neînțelegeri. Este vorba de un **loc îngust** în interiorul căruia se înghesuie necesități reale, alternative mai mult sau mai puțin realiste, dorințe și frustrări individuale sau colective.

Să vorbim acum despre celălalt izvor al Cartei Albe, anume programul de guvernare. Documentul aflat în vigoare subliniază ideile principale ale viziunii Guvernului: asigurarea continuității strategice; generarea condițiilor de creștere a capacității operaționale, implementarea unui model performant de management al resurselor umane. Programul de guvernare detaliază aceste obiective generale prin enunțarea unor direcții de acțiune (nouăsprezece la număr), care ar trebui să fundamenteze, de fapt Carta Albă a Apărării. Așa cum arată legea, Carta Albă este legată indisolubil de Guvern și de programul său de guvernare, așa că dezvoltarea sa trebuie să ia în seamă cu precădere decizia executivului care urmează a-și asuma documentul. Una dintre aceste căi de acțiune se referă exact la subiectul

nostru: „Elaborarea documentelor de planificare conform legii, Cartei Albe a Apărării și Strategiei Militare a României, printr-o revizuire strategică a apărării”¹⁹. Acesta este motivul pentru care vom insista mai mult asupra ei.

Este vorba, așadar, de principalele documente departamentale de planificare strategică, documente care au isprăvit ultima oară procedura de oficializare acum nouă, respectiv 14 ani. Revenirea în legalitate înseamnă că termenul maxim pentru Carta Albă a Apărării s-ar situa la mijlocul acestui an, iar cel pentru Strategia Militară trei luni mai târziu. Cu alte cuvinte, având la îndemână Strategia Națională de Apărare (în două variante necontradictorii), un program de guvernare suficient de precis și Conceptul Strategic al NATO, este posibilă elaborarea, dezbaterea, asumarea și aprobarea Cartei Albe în termenul legal, dacă vor exista condițiile propice unei colaborări intense între principalele structuri ale ministerului și între minister și alte instituții implicate. Pe de altă parte, problema revizuirii strategice a apărării este într-adevăr o problemă dificilă, dacă este avută în vedere o analiză serioasă a apărării. Susținem acest lucru deoarece nu cunoaștem nici măcar un caz în care o analiză de tip SDR (**Strategic Defence Review**) să fi durat mai puțin de un an de zile, iar încercările anterioare (timide și irelevante) nu au lăsat loc continuării lor. Desigur, o analiză sumară este preferabilă lipsei oricărei analize, dar conține în sine pericolul iminent al considerării ei ca o analiză strategică.

Revenind la programul de guvernare, să adăugăm faptul că amintitele direcții de acțiune pot fi transformate cu relativă ușurință în obiective de tip SMART, dacă va exista voința politică necesară și un tip de rigurozitate specifică domeniului la care facem referire. Vom exemplifica exact pentru direcția de acțiune despre care am vorbit.

3. Utilitatea Cartei Albe a Apărării

Să descriem încă o dată intrările în proces. Pe de-o parte, avem ținta: **Elaborarea documentelor de planificare conform legii, Cartei Albe a**

Apărării și Strategiei Militare a României, printr-o revizuire strategică a apărării. Ea poate fi considerată chiar obiectiv, având caracteristicile SMART necesare, măcar la o primă vedere. Este **specific**, fiind legat evident de obligațiile guvernului și ale ministerului. Este **măsurabil** cu ușurință, într-un sistem binar: DA sau NU. Este clar definit (cu **acuratețe**), Carta Albă trebuind să conțină: **obiectivele politicii de apărare, măsurile și acțiunile avute în vedere pentru îndeplinirea acestora, misiunile și cerințele specifice pentru Armata României, resursele naturale, umane, materiale, financiare și de altă natură, care urmează să fie asigurate anual, în vederea generării capacităților militare necesare îndeplinirii misiunilor armatei, iar Strategia Militară evaluarea mediului internațional de securitate din punct de vedere strategico-militar, identificarea potențialelor riscuri și amenințări militare, definirea obiectivelor militare naționale, stabilirea conceptelor strategice și operaționale pentru îndeplinirea acestor obiective și a misiunilor armatei**²⁰. De asemenea este **realizabil**, el fiind, în fapt, îndeplinit și cu altă ocazie. În sfârșit, este adecvat temporal, legea precizând termenele de aprobare a documentului. Punem între paranteze condiția revizuirii strategice a apărării, interpretând-o ca adaptare la filosofia comună a NATO și UE legată de **smart defense** respectiv **pooling and sharing**. În acest caz, rămâne numai ca ministrul apărării să ordone elaborarea documentelor, numind responsabili și asigurând cooperarea în interiorul MAPN. Prin tradiție, elaborarea Cartei Albe revine Departamentului pentru Politica de Apărare și Planificare, iar elaborarea Strategiei Militare Statului Major General.

În privința cooperării interdepartamentale este necesară, după părerea noastră, participarea unor specialiști care, pe baza unui mandat sau ca urmare a priceperii lor, să poată negocia prevederi ale documentului fără a exista posibilitatea contestării sale ulterioare de către diverși șefi ierarhici sau colegi. Teoria precizează clar, în cazul Cartei Albe, că obiectivele, măsurile și acțiunile trebuie elaborate de către DPAP, misiunile și cerințele de către Statul Major General, iar resursele de către departamentele specializate din minister. Noile probleme apar în momentul în care se constată că este imposibilă asigurarea

resurselor considerate necesare pentru acoperirea misiunilor și cerințelor, deoarece dorințele îndreptățite ale organismului militar de a reduce/elimina decalajele existente față de cele mai moderne armate ale Alianței întrec sensibil constrângerile financiare ce caracterizează actuala perioadă. De aici apare tendința greu de stăvilit de prelungire a orizontului strategic către zece, douăzeci, treizeci de ani, astfel încât să se poată păstra țintele concrete imaginate astăzi.

Pentru a depăși impasul, trebuie să se manifeste voința politică de a pune în acord documentele strategice cu legea existentă. **Carta albă a apărării are un orizont de acoperire pe termen mediu de 4 ani și conține și prevederi pe termen lung pentru realizarea obiectivelor naționale și colective de securitate și apărare.** Utilitatea acestui document constă tocmai în angajarea Guvernului (aprobată de Parlament) de a pune la dispoziția sistemului de apărare un minim de resurse pentru a-și putea îndeplini niște obiective precise. Ca urmare, valabilitatea unei Carte apărute la final de mandat guvernamental este deosebit de redusă, după cum o Cartă Albă cu caracter exclusiv de declarație politică este inutilă, dacă nu cumva toxică. În privința prevederilor pe termen lung, ele nu constituie decât o propunere deschisă unor executive ulterioare, pentru a se asigura continuitatea necesară unui domeniu atât de sensibil cum este cel al apărării. O abordare asemănătoare trebuie folosită, desigur, și atunci când vorbim despre Strategia Militară.

Răspundem astfel întrebării din titlu, precizând că acest document de planificare departamental este necesar în măsura în care este util, iar utilitatea sa constă în angajamentul principalilor instituții ale statului democratic de a pune la dispoziția apărării resurse suficiente pentru îndeplinirea unor obiective precise. El poate fi considerat ca o prelungire detaliată a programului guvernamental care se încadrează în prevederile cu caracter mai general ale documentului național, în speță Strategia Națională de Apărare, prevăzută ca atare și în legea fundamentală. Ultimul deceniu ne-a demonstrat că documentul discutat nu este absolut necesar, deoarece planificarea anuală și multianuală nu au avut de suferit serios ca urmare a absenței Cartei Albe a Apărării. Pe de altă parte, este evident că normalitatea dorită

de toți impune existența acestui document ca fundament al alocărilor bugetare anuale și ca reper pentru o evaluare corectă a evoluției.

Nu putem trece mai departe fără a spune ceva despre teoria referitoare la **revizuirea strategică**. Procesul de analiză strategică a apărării este un proces extrem de laborios care studiază necesitățile sistemului de apărare în funcție de schimbările apărute în mediul internațional de securitate și care ține cont de nivelul de ambiție politică și militară al statului în cauză. În general, o astfel de analiză nu este interesată la început de resursele financiare necesare construcției, reconstrucției sau modernizării sistemului de apărare, ci face un inventar al capacităților necesare îndeplinirii obiectivelor generale. Desigur, într-o fază ulterioară, resursele necesare sunt calculate și are loc, printr-un proces iterativ, ajustarea necesităților astfel încât ele să poată fi finanțate. Aidoma cazului Cartei Albe, analiza strategică este necesară numai dacă ea poate fundamenta realmente documentele de planificare menționate de actuala lege și este complet inutilă dacă se rezumă la a fi o poveste plină de patriotism patetic, în care viziunea va deveni realitate tocmai în momentul în care lumea va cere, probabil, altceva.

Concluzii

În primul rând, considerăm că este esențială respectarea legilor existente, ceea ce înseamnă că Guvernul trebuie să trimită Parlamentului, în primul semestru al acestui an, proiectul de Cartă Albă a Apărării, proiect care să fie dezbătut și aprobat de Parlament. Considerăm că este esențială respectarea întocmai a cuprinsului prevăzut de lege, inclusiv o proiecție a resurselor ce vor fi puse la dispoziție pentru îndeplinirea obiectivelor propuse. Realizarea unui astfel de document presupune efortul comun al structurilor ministerului de resort și realizarea unui dialog cu celelalte instituții implicate, precum și o dezbateră publică.

În al doilea rând, este evident că este necesară analiza strategică a apărării, ca fundament al politicii de apărare și al planificării, pentru a

crește la un nivel corespunzător coerența, eficacitatea și eficiența politicii de apărare. O astfel de analiză necesită însă un efort considerabil și, înainte de toate, pregătirea comună a celor ce participă la analiză astfel încât înțelegerea procesului să fie unitară.

În sfârșit, trecutul recent ne îndeamnă la o reevaluare a legislației în domeniu, existând presupunerea că prevederile legale pot fi îmbunătățite sensibil, astfel încât elaborarea și aprobarea unor astfel de documente să fie mai lină. Repetăm faptul că acest document departamental este necesar în măsura în care este util și nu trebuie să rămână la nivelul unei declarații politice conjuncturale.

* Acest articol reflectă doar punctele de vedere ale autorilor, fără a implica instituțiile de apartenență.

Bibliografie

1. Bucur-Marcu, Hari; Fluri, Philipp; Tagarev, Todor: **Defence Management: An Introduction**, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2009
2. Consiliul European: **O Europă sigură într-o lume mai bună - Strategia Europeană de Securitate**, Bruxelles, 2003
3. Huntington, Samuel P.: **Securitatea Națională și Relațiile Civi-Militare**, în Sava, Ionel Nicu; Tibil, Gheorghe; Zulean, Marian: **Armata și societatea – culegere de texte de sociologie militară**, Ed. Info-team, București 1998
4. Guvernul României: **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, București, 2004
5. Guvernul României: **Programul de Guvernare 2013-2016**, București, 2012
6. NATO: **Active Engagement, Modern Defence – Strategic Concept for the Defence and Security of the members of the North Atlantic Treaty Organization**, Lisbon, November 2010
7. Parlamentul României: **Legea 415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării**, București, 2002
8. Parlamentul României: **Legea 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării**, București, 2004
9. Președinția României: **Strategia de Securitate Națională a României**, București, 2007
10. Președinția României: **Strategia Națională de Apărare a Țării**, București, 2008
11. Președinția României: **Strategia Națională de Apărare – pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare**, București, 2010

12. Sava, Ionel Nicu; Tibil, Gheorghe; Zulean, Marian: **Armata și societatea – culegere de texte de sociologie militară**, Ed. Info-team, București 1998

13. Uniunea Europeană: **Tratatul de la Lisabona**, Bruxelles, 2009

14. U.S. Department of Defense: **Quadrennial Defense Review Report**, February 2010

15. U.S. Department of Defense: **The National Military Strategy of the United States of America – Redefining America's Military Leadership**, Washington, February 2011

16. U.S. Department of Defense: **Defense Strategic Guidance: Sustaining US Global Leadership – Priorities for 21st Century Defense**, Washington, January 2012

17. White House: **National Security Strategy**, Washington, May 2010

Note

¹ NATO: **Active Engagement, Modern Defence - Strategic Concept for the Defence and Security of the members of the North Atlantic Treaty Organization**, Lisbon, November 2010 preluat de pe http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf, accesat pe 14.03.2013

² Consiliul European: **O Europă sigură într-o lume mai bună - Strategia Europeană de Securitate**, preluată de pe <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIO.pdf>, accesat pe 14.03.2013

³ Huntington, Samuel P.: **Securitatea Națională și Relațiile Civi-Militare**, în Sava, Ionel Nicu; Tibil, Gheorghe; Zulean, Marian: **Armata și societatea – culegere de texte de sociologie militară**, Ed. Info-team, București 1998

⁴ Bucur-Marcu, Hari; Fluri, Philipp; Tagarev, Todor: **Defence Management: An Introduction**, Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2009

⁵ White House: **National Security Strategy**, May 2010, preluată de pe http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf, accesat pe 13.03.2010

⁶ U.S. Department of Defense: **Defense Strategic Guidance: Sustaining US Global Leadership – Priorities for 21st Century Defense**, January 2012, preluat de pe http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf, accesat la 13.03.2013

⁷ U.S. Department of Defense: **The National Military Strategy of the United States of America – Redefining America's Military Leadership**, preluat de pe http://www.jcs.mil/content/files/2011-02/020811084800_2011_NMS_-_08_FEB_2011.pdf, accesat la 13.03.2013

⁸ U.S. Department of Defense: **Quadrennial Defense Review Report**, February 2010, preluat de pe http://www.defense.gov/qdr/images/QDR_as_of_12Feb10_1000.pdf, accesat la 13.03.2013

⁹ Parlamentul României; **Legea 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării**, preluat de pe <http://>

www.mapn.ro/diepa/planificare/legea_473_2004.htm, accesat la 11.03.2013

¹⁰ Guvernul României: **Carta Albă a Securității și Apărării Naționale**, 2004, preluată de pe <http://www.mapn.ro/diepa/text/cartaalba/capitolul1.pdf>, accesat la 14. 03. 2008

¹¹ Președinția României: **Strategia Națională de Apărare a Țării**, 2008, preluată de pe http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategia_nationala_de_aparare.pdf, accesat la 12.03.2013

¹² Președinția României: **Strategia de Securitate Națională a României**, 2007, preluată de pe <http://www.presidency.ro/static/ordine/SSNR/SSNR.pdf>, accesat la 10.03.2013

¹³ Parlamentul României: **Legea 415 din 27 iunie 2002 privind organizarea și funcționarea Consiliului Suprem de Apărare a Țării**, modificată prin Legea 141/2008, preluată de pe <http://csat.presidency.ro/?pag=41>, accesat la 14.03.2013.

¹⁴ Președinția României: **Strategia Națională de Apărare – pentru o Românie care garantează securitatea și prosperitatea generațiilor viitoare**, preluată de pe <http://www.presidency.ro/static/ordine/SNAP/SNAP.pdf>, accesat la 14.03.2013

¹⁵ Parlamentul României: **Legea 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării**, preluată de pe http://www.mapn.ro/diepa/planificare/legea_473_2004.htm, accesat la 11.03.2013

¹⁶ Uniunea Europeană: **Tratatul de la Lisabona**, preluat de pe <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:306:0010:0041:RO:PDF>, accesat la 12.03.2013

¹⁷ Președinția României: **Strategia Națională de Apărare a Țării**, 2008, preluată de pe http://www.mapn.ro/despre_mapn/informatii_generale/documente/strategia_nationala_de_aparare.pdf, accesat la 12.03.2013

¹⁸ Guvernul României: **Programul de Guvernare 2013-2016**, preluat de pe <http://www.gov.ro/content/index/1/1/p/1/c/12/>, accesat la 13.03.2013

¹⁹ Parlamentul României: **Legea 473 din 4 noiembrie 2004 privind planificarea apărării**, preluată de pe http://www.mapn.ro/diepa/planificare/legea_473_2004.htm, accesat la 11.03.2013

ABSTRACT

The Law for defense planning mentions only the compulsory Government agreement and the Parliament approval of the White Chart of Defense, which is a departamental defense planning document, based on the National Defense Strategy and the Governing Programme, and in accordance with the NATO Strategic Concept. The law foresaw a six month term for this document to be send and approved by the new Parliament. In spite of this, the last White Chart which followed all the legal procedures has been adopted in 2004, at the end of the government mandate. Anyway, the defense planning went good, without major hindrances. This leads the authors to put the basic question about the need to have such a document.

Keywords: strategic planning, defense, security strategies, White Chart, strategic review, defense goals, resources

Mirel Țariuc, doctor în Științe Militare și Informații, este șef de secție pentru studii de securitate la Institutul pentru Studii de Politică de Apărare și Istorie Militară din București, România. E-mail: mirelțariuc@yahoo.com

Generalul de brigadă Nelu Bărlă este șeful Colegiului Național de Apărare din București, România. E-mail: nelubarla2000@yahoo.com

Energia nucleară ca obligație și alegere. Poate fi thoriul o soluție pentru viitorul economic al Indiei?*

Silviu PETRE

Motto: „India cannot emulate developed countries. We have to find a path that is distinctly different”
Rajendra Pachauri

Pe fondul episodului dramatic de la Fukushima, discuția legată de găsirea unor surse de energie alternative, discuție niciodată epuizată sau ieșită din peisaj a căpătat o nouă intensitate. Tema este cu atât mai stringentă pentru statele în curs de dezvoltare pentru care securitatea energetică cauzată de demografia explozivă nu lasă foarte mult răgaz. În articolul de față vom analiza posibilitatea utilizării thoriumului drept combustibil în centralele nucleare indiene.

Având în atenție motto-ul de mai sus, întrebarea de cercetarea a studiului de față este: **De ce India nu a ales să introducă thoriul mai devreme în centralele nucleare?** (thorium și thoriu vor apărea interschimbabil în acest text). Utilizând drept cadru teoretic conceptul de consum extravagant al lui Thorstein Veblen, vom argumenta că programul nuclear indian a făcut parte dintr-o politică de prestigiu în care elitele de la Delhi au fost angajate în ultimii 65 de ani. Așadar, programul nuclear civil indian a avut încă de la început intenții militare iar uraniul a devenit o alegere firească, așa cum s-a întâmplat și cu celelalte mari puteri: Statele Unite, URSS/Rusia, China, Franța și Marea Britanie.

Menționăm de asemenea că studiul de față este scris din perspectiva științelor sociale și deci nu va poseda acea expertiză tehnică ce ar putea satisface studentul în științele exacte.

Studiul de față va fi avea trei părți: prima parte va trata rama teoretică compusă din tema difuziunii tehnologice a lui Robert Gilpin și consumul extravagant al lui Thorstein Veblen; a doua se va apleca asupra programului nuclear indian sub aspectele sale domestice și internaționale iar a treia parte (concluzia) va recapitula cele spuse și va reflecta asupra viitorului programului nuclear civil indian.

Partea I: Thorstein Veblen și consumerismul ca prestigiu

În articolul citat în introducere, am văzut că dinamica sistemului internațional este explicată de Gilpin ca un proces cu două capete: stabilitatea hegemonică și difuziunea tehnologică. Prima se referă la întreg managementul sistemului internațional pe care hegemonul îl desfășoară prin intermediul forței sale (militare, financiare, normative, științifice etc.) și al bunurilor publice pe care le oferă celorlalți actori sistemici. Al doilea fenomen, derivând din primul ne spune cum cunoștințele și aplicațiile tehnice se răspândesc în sistem ajutând alți actori să se dezvolte și să devină **challengers** ai hegemonului. Procesul tranziției hegemonice nu se realizează inerent, de la sine ci depinde și de abilitatea altor state de a primi și emula creațiile hegemonului. Într-o lucrare din anii '60, Gilpin arată cum ambiția Franței postbelice, sub De Gaulle a reformat sistemul său

* Beneficiar al Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, program co-finanțat de Fondul Social European

de învățământ pentru a îmbunătăți cercetarea (sectorul R&D).¹ De asemenea, într-un articol din anii '90, gânditorul american descrie efortul elitelor nipone postbelice de a absorbi lecțiile americane și a le folosi pentru transforma Japonia într-un gigant economic.² Gilpin nu exclude nici posibilitatea ca un pretendent să eșueze din cauza ambițiilor nerealiste, exagerate sau a unor acțiuni nepotrivite. Supraîntinderea nu este monopolul superputerilor ci se poate întâmpla și actorilor de rang secundar. Și odată ajunși aici nu putem continua o discuție despre pericolul exagerării fără a lua în seamă opera lui Thorstein Veblen.

Mult timp căzut în uitare, Thorstein Veblen a fost recuperat de abia odată cu anii '50 și critica unor sociologi precum C.Wright Mills, Talcott Parsons sau Școala de la Frankfurt față de a doua revoluție industrială și societatea abundenței.³ Un *offstreamer* ne-ortodox, Veblen a avut o gamă largă de preocupări dar a rămas celebru pentru teoriile sale legate de consum.⁴ Influențat în bună măsură de Charles Darwin, Veblen consideră că diviziunea muncii reprezintă și o diviziune a demnității umane. În comunitățile primitive unde supraviețuirea era prioritatea zero, agresivitatea și instinctul prădător au devenit condiții *sine qua non* ale succesului. Acei membri ai comunității care posedau capacitățile marțiale în cea mai mare măsură au fost dăruiți cu o stimă proporțională din partea celorlalți membri ai grupului.⁵ În același timp activitățile non-marțiale, industriale, care presupunea muncă sau rutină, au fost desconsiderate și efectuate doar de către membri comuni ai grupului în cauză sau de către sclavi.⁶ Stereotipul, continuă Veblen s-a menținut de-a lungul mileniilor, chiar dacă evoluția culturală și tehnologică i-a dat forme diferite. Astfel în mai toate societățile elitele sunt asociate cu lipsa de muncă, loisirul, sportul și activitățile războinice. În epoca industrială unde economia a înlocuit nevoia continuă de prădare, prestigiul și opulența elitelor nu se mai manifestă neapărat prin agresivitate cât printr-un stil de viață extravagant și risipitor. Consumul este cel care conferă măsura vigoriei financiare:

"In order to gain and to hold the esteem of men it is not sufficient merely to possess wealth or power. The wealth or power must be put in evidence, for esteem is awarded only on evidence. And not only does the evidence of wealth

serve to impress one's importance on others and to keep their sense of his importance alive and alert, but it is of scarcely less use in building up and preserving one's self-complacency."⁷

Acest consum – și aici ajungem la efectul care îi poartă numele lui Veblen – nu se reduce doar la indivizii avuți, ci se extinde și la clasele inferioare, proletare care încearcă să imite stilul de viață al păturilor superioare.

Căutarea prestigiului sub forma posesiunii unor obiecte de lux nu se întâlnește numai în interiorul națiunilor ci modelează comportamentul națiunilor pe scena internațională. Veblen analizează spiritul militarist al națiunilor industriale moderne și efectul acestuia asupra păcii. În cadrul unei asemenea perspective patriotismul devine, după definiția sociologului american, expresia spiritului de solidaritate partizană raportat la prestigiu: **Patriotism may be defined as a sense of partisan solidarity in respect of prestige.**^{8 9}

O componentă de clasă nu lipsește din nașterea patriotismului: instituțiile statului și păturile superioare au nevoie de îndocrinarea maselor largi cu teme ne-materiale precum onoare, ambiție națională, pentru a putea obține acceptul publicului în eventualitatea declarării vreunui conflict:

"And so again in the current European war, in the case, e.g., of Germany, where the initiative was taken, the State plainly had the full support of popular sentiment, and may even be said to have precipitated the war in response to this urgent popular aspiration; and here again it is a matter of notoriety that the popular sentiment had long been sedulously nursed and "mobilised" to that effect, so that the populace was assiduously kept in spiritual readiness for such an event [...]

It is also evident from the run of the facts as exemplified in these modern wars that while any breach of the peace takes place only on the initiative and at the discretion of the government, or State,[1] it is always requisite in furtherance of such warlike enterprise to cherish and eventually to mobilise popular sentiment in support of any warlike move. Due fomentation of a warlike animus is indispensable to the procuring and maintenance of a suitable equipment with which eventually to break the peace, as well as to ensure a diligent prosecution of such enterprise when once it has been undertaken."⁹

Valabilitatea efectului Veblen nu se limitează doar la epoca progresivismului american ci a fost testată empiric pentru numeroase alte societăți contemporane.¹⁰

În domeniul relațiilor internaționale noțiunea de 'prestigiu' a fost evitată din cauza caracterului său vag și imaterial, consideră Barry O'Neill.¹¹ Cu toate acestea realiști de seamă precum Raymond Aron, Eduard Carr, Hans Morgenthau și Robert Gilpin au inclus-o în scrierile lor și au listat-o printre motivațiile primare de politica externă a statelor. Gilpin cel puțin, nu are un interes deosebit de a defini prestigiul dar tinde să îl vadă ca un appendice al noțiunii de putere care este: "capacitatea de a influența mintea celorlalți." **"Prestige is the reputaion for power, and military power in particular. Whereas power refers to the economic, militry and related capabilities of a state, prestige refers primarily to the perception of ther states with respect to a state's capacities and its ability and willingness to exercise its power... Prestige, rather than power is the everyday currency of international relations much as authority is the central ordering feature of domestic society."**

Gilpin îi atribuie prestigiului rolul de a conserva forța efectivă înlocuind-o cu reputația acesteia pentru obținerea efectului dorit. Interesat de o critică constructivistă a neorealismului Youngho Kim arată că nu numai factorii materiali modelează dinamica internațională, reputația fiind cel puțin la fel de importantă. Pentru Kim prestigiul trebuie văzut drept influență a unui stat asupra altor actori sistemici.¹² Ca o reliefare a neclarității semanticii de mai sus, O'Neill caută cuvântul prestigiu în revista Historical Archives (1955-2004). Acesta apare în 267 ocazii dintre care 70 sunt legate de acțiuni militare și posesiuni; 40 de acțiuni morale întreprinde de un guvern și 35 de cazuri ce implicau reușite tehnico-științifice.¹³ Tranșând dificultățile literaturii din RI, O'Neill alege să definească prestigiul ca fiind calitatea general dezirabilă a unui obiect pe care un grup îl dorește (ex: calitatea de membru al CS al ONU, construirea unui baraj de mari dimensiuni, lansarea unui satelit pot fi listate ca obiecte prestigioase pe care o națiune le poate urmări).¹⁴

Readucându-l pe Veblen în prim plan, Lilach Gilady consideră că tema consumului extravagant

poate fi foarte bine aplicată în domeniul relațiilor internaționale dacă se înlocuiește bogăția ca măsură a acțiunilor cu puterea. Gilady arată repetate cazuri în care resursele guvernelor au avut drept finalitate impresionarea aliaților ori adversarilor. Drept studiu de caz, Gilady alege marile proiecte științifice (Big Science Projects) din timpul Războiului Rece și după, precum programele spațiale sau Genomul Uman, cu rol în demonstrarea superiorității SUA în fața URSS-ului.¹⁵

Pentru tema supusă studiului, și anume aceea a dezvoltării tehnologico-militare există o bogată literatură care descifrează un comportament bazat pe prestigiu în multe dintre statele lumii a III-a. Astfel, într-un articol din 1993, Alexander Wendt și Michael Barnett arată că în numeroase țări non-occidentale există un proces de **nation-building** similar cu cel petrecut în Europa de Vest și care leagă intim formarea unui sentiment de apartenență de instituțiile și practicile militare. Pentru aceste societăți în curs de dezvoltare, achiziționarea de armament modern, fie el convențional sau nuclear reprezintă o marcă a modernității.¹⁶ Prestigiul nu este singurul factor care motivează achizițiile de armament sau, altfel spus prestigiul este factorul imaterial care îmbracă alte cauze mult mai stringente: anume lipsa de legitimitate a elitelor conducătoare din statele lumii a Treia.¹⁷ Pentru a supraviețui într-un mediu ostil în care propria populație este o amenințare la adresa securității elitelor, importul de armament poate avea întrebuintări mai degrabă polițienești decât militare. Concluzia celor doi este pesimistă: dependența față de țările dezvoltate menține relațiile de putere din epoca colonială și contribuie la persistența sărăciei și instabilității în cadrul națiunilor aflate în cursa dezvoltării.^{18;19*}

Pe o linie similară cu cea a lui Wendt și Barnett, cunoscutul expert în comerțul de armament, David Kinsella acuză modelul neoclasice de inadecvare în a descrie achizițiile militare din lumea a III-a. Pentru Kinsella modelul actorului rațional orientat de nevoie, oferă și prețuri trebuie suplimentat cu considerente ideologice sau cu creșterea statutului în cazul importului de armament din regiunile mai sus menționate.¹⁹

Scriind la trei ani distanță față de testele de la Pokhran (mai 1998), Kinsella demonstrează cum, pentru elitele indiene dezvoltarea industriei

militare avea un rol simbolic, nutriment al procesului mai larg de modernizare.²⁰

Mult mai aproape de studiul nostru, Karsten Frey, invocă studiul presei și discursurile politice pentru a impune dorința de prestigiu ca factor explicativ al dezvoltării energiei și implicit a bombei atomice în Asia de Sud. Pentru Frey, programele nuclear civil și militar indiene au avut rolul de a confirma puterea de modernizare a națiunii indiene.²¹

Partea aII-a: Atomi pentru pace și război

Programul nuclear indian s-a dezvoltat la întâlnirea dintre o ambiție și o oportunitate. În primul caz este vorba despre dorința unei părți a elitelor indiene, în frunte cu Jawaharlal Nehru și prietenul său, dr.Homi Bhaba, fizician eminent și părintele programului nuclear indian de a fi în fruntea revoluției tehnologice postbelice. Spre deosebire de Mahatma Ghandi a cărei viziune anti-occidentală și anti-modernă presupunea reîntoarcerea la o societatea simplă, agrară și idealizată, Nehru și Bhaba reflectau pledoaria forțelor modernizatoare.

Oportunitatea se referă la inițiativa președintelui american Dwight Eisenhower numită Atomi pentru Pace. Anunțată printr-un discurs din 8 decembrie 1953 în fața ONU, aceasta se referea la planul președintelui american de acomodare cu Uniunea Sovietică și creare a unui regim de control internațional al tehnologiei nucleare.²² Scopul inițial și esențial avea în vedere arsenalele nucleare sovietic și american ce ar fi trebuit puse sub egida nou înființatei Agenții Internaționale pentru Energia Atomică. Legea Energiei Atomice (Atomic Energy Act) din 1954 declasifica secretele tehnologiei nucleare mediului industrial privat, dorindu-se un gest de transparență și bună credință.²³ Totodată laboratoarele și universitățile americane vor oferi instructaj în domeniu unui număr important de savanți și cercetători din lumea a III-a. Anul 1955 marchează organizarea, simultan cu întâlnirea de la Bandung a unei conferințe ONU dedicată Utilizării Pașnice a Energiei Atomice. Urmarea conferinței a fost

crearea AIEA la Geneva, în vara anului următor, 1956. Conferința, prezidată de nimeni altul decât Homi Bhaba jalonează ciocnirea dintre viziunea liberal-internaționalistă a președintelui american și cea naționalistă, susținută de sovietici și indieni care doreau ca fiecare state să dețină controlul asupra materialului și tehnologiei nucleare de pe teritoriul său. Astfel, AIEA trebuia să se mulțumească cu un rol redus față de design-ul inițial. India a profitat de pe urma inițiativei Atomi pentru Pace în patru moduri: a) între 1955-1974 peste o mie de savanți indieni au mers la stagiul de pregătire în SUA; b) vânzarea de apă grea de către SUA spre India a fost folosită la reactorul CIRUS pentru a produce plutoniu, util în scopuri militare; c) firma americană Vitro International a ajutat la construirea centralei de reprocesare de la Trombay;²⁴ d) asistența americană a facilitat construirea reactoarelor nucleare de la Tarapur.

Istorie și structură în programul nuclear indian

Programul nuclear indian își are originile într-o decizie a parlamentului care instituia Comisia pentru Energia Atomică (Atomic Energy Commission-AEC). La rândul său Comisia va crea Departamentul pentru Energia Atomică (DAE) și Laboratoarele Bhaba (BARC), ambele în 1954. Pentru implementarea infrastructurii nucleare civile guvernul indian s-a implicat în stabilirea a încă patru entități:

- Nuclear Power Corporation: cu rol în construcția reactoarelor nucleare;
- Uranium Corporation Limited: cu rol în extracția minereului de uraniu;
- Industrial Heavy Water Board: cu sarcina de a gestiona producția și utilizarea apei grele și
- BHAVANI Ltd.: companie de stat în a cărei sarcini revine păstrirea centralelor nucleare indiene.²⁵

Creionat de Homi Bhaba, programului nuclear indian i-au fost alocate trei stagii: primul a presupus producția de uraniu în reactoare presurizate cu apă grea (PHWR-Pressurized Heavy Water Reactors). Al doilea stagiul presupunea folosirea ciclului uraniu-plutoniul în reactoare

■ Monitor Strategic ■

Uzină	Unitate	Tip	Capacitate	Data intrării în operațiune
Tarapur	1	BWR	160	28 oct, 1969
Tarapur	2	BWR	160	28 oct, 1969
Tarapur	3	PHWR	540	18 aug, 2006
Tarapur	4	PHWR	540	12 sept, 2005
Rajasthan	1	PHWR	100	16 dec, 1973
Rajasthan	2	PHWR	200	16 dec, 1973
Rajasthan	3	PHWR	220	1 aprilie, 1981
Rajasthan	4	PHWR	220	23 dec, 2000
Rajasthan	5	PHWR	220	4 feb, 2010
Rajasthan	6	PHWR	220	31 martie, 2010
Madras	1	PHWR	220	27 ian, 1984
Madras	2	PHWR	220	21 martie, 1986
Kaiga	1	PHWR	220	16 nov, 2000
Kaiga	2	PHWR	220	16 martie, 2000
Kaiga	3	PHWR	220	6 mai, 2007
Kaiga	4	PHWR	220	20 ian, 2011
Narora	1	PHWR	220	1 ian, 1992
Narora	2	PHWR	220	1 iulie, 1992
Kakrapur	1	PHWR	220	6 mai, 1993
Kakrapur	2	PHWR	220	1 sept, 1995

Sursa: Indian Nuclear Facilities, AIEA

Lor li se vor adăuga alte trei noi centrale nucleare:

Uzină	Capacitate (MW)	Data prevăzută a intrării în funcțiune
Kundakulam	2*1000	Unit I-Aug 2011 Unit II-Mai 2011
Rajasthan	2*700	Unit 7-Iunie 2016 Unit 8-Dec 2016
Kakrapur	2*700	Unit 3-Iun 2015 Unit 4-Dec 2015

Sursa: Indian Nuclear Facilities, AIEA

rapide, superioare celor mai sus amintite (fast breeder reactors)²⁶ în timp ce al treilea stagi, rezervat viitorului promite înlocuirea tradiționalului uraniu cu thoriul.²⁷

A doua etapă a programului nuclear indian a început în 2002 odată cu instalării reactorului rapid de la Kalpakam ce urmează a fi dat în funcțiune în 2013. Alte șase reactoare de același gen sunt dorite până în 2020.

Zorii celei de-a treia etape au început în 1996 odată cu generarea experimentală de electricitate folosind thoriumul în reactorul experimental de la Kamini, lângă Madras. Pornit de la o capacitate inițială de 30kW în 1996 puterea acestuia a fost crescută la 40 MW. Deși discuția rămâne deschisă anumite surse dau reactorul de la Kamini ca fiind singurul din lume ce operează pe bază de thorium.²⁸

În mai 2012 ministrul de stat, V Narayanasamy a confirmat definitivarea planurilor pentru construirea unui reactor acționat cu thorium și răcit cu apă grea în 2016-2017. Mecanismele de răcire cu apă grea poartă într-o bună măsură marca autohtonă și sunt trasate de savanți de la Centrul Atomic Bhaba (BARC) din Mumbai, după spusele lui Ratan Kumar Sinha, președintele Comisiei de Energie Atomică. Noul reactor, cu o putere de 300 MW va fi amplasat cu probabilitate în Maharastra sau Tamil Nadu și va folosi inițial 52 tone de combustibil (anual va necesita doar 47t combustibil). După ce se va decide locul construcției vor urma încă 18 luni pentru obținerea întregii game de aprobări legale și de mediu.²⁹

Swadeshi și Sawaraj în cultura strategică indiană

Mitologia drumului spre independență al Indiei a fost marcat de două concepte: Swadeshi (autosuficiență) și Swaraj (autoguvernare – self rule). De origine ghandiană ele vor căpăta alte valențe prin acțiunile și discursul oamenilor politici succesori: Nehru, Indira Ghandi, liderii BJP sau ABJ Kalam, președinte al țării (2002-2007) și părintele programului balistic. Pentru aceștia independența și autosuficiența aveau contururi mult mai realpolitice și trebuiau realizate prin intermediul științei. Din punct de vedere al rapor-

tului cu Occidentul independența Indiei nu s-a realizat în 1947 prin ruptura de imperiul britanic ci a continuat jalonând relația tensionată cu Statele Unite.

David Kinsella afirmă că impulsul Indiei de a realiza excelența în materie tehnico-militară are la bază obsesia statutului și a prestigiului, mai ales față de Occident. Studiind cu minuțiozitate articolele din **India Today** legate de indigenizare (intervalul 31 mai 1977 – 31 decembrie 1996) a identificat 126 de articole dintre care 74 detaliau motivațiile elaborării unor proiecte aero-spațiale, balistice sau din subspecia echipamentului militar.³⁰ Ca o dovadă suplimentară, același cotidian **India Today** a realizat în 1995 un sondaj printre rezidenții în 9 mari orașe indiene cu privire la scopul existenței bombei atomice- 95% au indicat nevoia protejării față de China și Pakistan; 85% nevoia de a îmbunătăți puterea de negociere a Indiei pe arena globală iar 83% au indicat pur și simplu îmbunătățirea statutului.³¹

India și NPT-ul

Teama unei proliferări nucleare care să se adauge relației dificile dintre cele două superputeri determină unele state, în frunte cu Irlanda să militeze încă de la sfârșitul anilor '50 pentru un regim normativ internațional. Drept urmare a testelor nucleare franceze din 1960, o rezoluție a AG a ONU din 1961 cerea statelor (mai ales celor deja nucleare) să se abțină de la achiziția de noi echipamente nucleare și de la transferul de tehnologie atomică. Patru ani mai târziu, în 1965, un Comitet al Dezarmării al 18 națiuni, printre care și India se pregăteau să redacteze textul unui tratat de non-proliferație. New Delhi conducea corul. În forma sa finală, Tratatul de Neproliferație Nucleară accepta drept puteri atomice doar acele state care au realizat explozii înainte de 1 ianuarie 1967, adică tocmai membrii permanenți ai Consiliului de Securitate ONU. Când a devenit clar că statele non-posesoare vor trebui să accepte status-quo-ul, India, care deja cunoscuse înfrângerea în fața Chinei în 1962 a refuzat semnarea NPT-ului.³²

Începutul anilor '70 redau contrastul crescând dintre poziția Washington-ului și cea a New Delhi-ului în mai multe privințe, cu războiul din Vietnam și discriminarea Nord-Sud în privința regimului

nuclear percepută de India dominând lista. Testul nuclear civil din 1974 va răci relațiile indo-americeane, făcând din New Delhi un paria în ochii Casei Albe până după sfârșitul anilor 1990.³³

Thoriumul – o promisiune a viitorului?

Dilema epocii industriale a fost așezată între două direcții: una ideologică având drept repere progresul sau stagnarea iar alta tehnică ce presupunea alegerea între surse fiabile energetic dar poluante/și surse slabe energetic dar nepoluante. În ciuda externalităților pe care le provoacă, petrolul, gazele naturale, cărbunele și, de câteva decenii, uraniul, au avut greutate față de alternative precum energia eoliană sau solară. Ca posibil înlocuitor de succes al uraniului din centralele atomice thoriul se bucură de o vocală susținere. Reviste precum Forbes sau The Guardian i-au dedicat repetate articole.³⁴ Descoperit în 1828 de către Jöns Jakob Berzelius în 1828, thoriul face partea din grupa lantanidelor și poartă numărul 90 în tabelul elementelor (uraniul are nr.92). Se crede că thoriumul este de trei ori mai abundent

în pământ decât uraniul și mai are avantajul că, în timp ce doar 0,7% din minereul de uraniu poate fi utilizat, în cazul thoriumului întreg minereul are utilitate în producție. De asemenea thoriumul produce de 40 de ori mai multă energie per unitate decât cărbunele. În scoarța Pământului thoriumul se găsește în monazite, minerale bogate în fosfați care găzduiesc și alte metale rare ca uraniul, lantanium și cerium.³⁵ Istoria thoriului indică un traseu contrafactual pe care civilizația s-ar fi putut așeza. Primele încercări de a extrage energie electrică din acest metal au existat încă din anii '50-'60 în Statele Unite, în Idaho. Cum thoriul era mult mai greu de utilizat în scopuri militare decât uraniul, acesta din urmă a avut câștig de cauză și a fost preferat atât pentru programele civile cât și pentru cel militar. Cercetări similare au fost găzduite de numeroase alte state precum RFG, Italia, India, China, Franța și România.

AIEA însăși a organizat câteva conferințe internaționale în acest sens: Salzburg (1977); Viena (1982).³⁶

La mijlocul anilor '80 erau cunoscute 11,6 milioane tone rezerve de thoriu, India deținând 31%:

Stat	Rezerve (mii de tone)	Producție (%) ³⁷
1. Statele Unite	200+520	17, 03
2. Australia	40	8,0
3. Brazilia	70	1,1
4. Canada	240	-
5. India	360	4,0
6. Malaezia	10	0,2
7. Norvegia	150	-
8. OMEC	55	0,2
9. OPEC	35	1,5
10. China	380	6
11. URSS	120	-
Total	1.160	37,5

Sursa: IAEA – TECDOC – 412, March 1985.

Clasamentele mai recente au adus informații noi dar totodată oferă date contradictorii:

Stat	Tonaj	Procentaj (%) ³⁸
Australia	489.000	19
Statele Unite	400.000	15
Turcia	344.000	13
India	319.000	12
Venezuela	300.000	12
Brazilia	302.000	12
Norvegia	132.000	5
Egipt	100.000	4
Rusia	75.000	3
Groenlanda	54.000	2
Canada	44.000	2
Africa de Sud	18.000	1
Alte state	33.000	1
Total	610.000	100

Sursa: Energy and Climate Change Department, March 2012.

Țară	Tonaj	% din total ³⁹
India	846,000	16
Turcia	744,000	14
Brazilia	606,000	11
Australia	521,000	10
SUA	434,000	8
Egipt	380,000	7
Norvegia	320,000	6
Venezuela	300,000	6
Canada	172,000	3
Rusia	155,000	3
Africa de Sud	148,000	3
China	100,000	2

Sursa: ECDNEA&IAEA, Uranium 2011, www.world-nuclear.org

Un motiv în plus are în vedere costurile incomfortabile pe care prelucrarea uraniului le prezintă pentru firmele indiene. Pentru un procentaj de doar 0,04-0,05% per tonă minereu

de uraniu trebuie investit 100-140\$ pentru extragerea fiecărui kilogram, în condițiile în care în Australia aceeași operațiune costă sub 40\$ per kilogram.⁴⁰

În India rezervele de thoriu se găsesc în nisipurile de la Kerala, Tamil Nadu, Andhra Pradesh și Orissa.⁴¹

Dincolo de avantajele mai sus etalate, avocații opțiunii pe bază de thoriu invocă dimensiunile reduse ale centralelor nucleare care ar opera cu acest material alături de cantitatea mai mică de radiații care însoțește procesul de producere al energiei electrice. Un bonus ar fi și faptul că thoriul, fiind greu de militarizat poate fi o soluție pentru acele națiuni în curs de dezvoltare care suferă penuria de energie, asemenea Iranului.

Nu toată lumea este însă la fel de optimistă. Un raport cerut de ministrul britanic al energiei și schimbărilor climatice detaliază greutățile tehnice ce ar deriva din înlocuirea uraniului. Autorii raportului afirmă că thoriul se poate dovedi salutar doar pentru acele țări care îl posedă

Sursa: A Thorium Dream: India's Investments in New Nuclear, <http://k1project.org/energy/fissile-material-indias-investments-in-new-nuclear/>

în abundență-cazul Indiei-dar nu și pentru state ca Marea Britanie unde nu ar aduce avantaje considerabile față de actuala tehnologie.⁴²

Chiar și în India există voci sceptice. Rahul Tongia and Dr. V.S. Arunachalam, doi eminenți savanți (al doilea fost consilier al ministrului apărării) argumentează împotriva generării thoriului în reactoare rapide, pledând în schimb pentru importul de uraniu și arderea acestuia în reactoare cu apă grea. Reactoarele rapide pe bază de thorium nu ar aduce nici pe departe rezultatele dorite, conchid ei.⁴³

Un punct de vedere interesant îl oferă și M.V. Ramana, fizician oponent al energiei nucleare, într-un articol din The Hindu. Ramana afirmă că uraniul 233 pe care procesarea thoriului îl cere este mai periculos pentru sănătatea celor care îl operează. O ironie izvorâtă tocmai din incapacitatea izotopului U-233 de a fi folosit în scopuri militariste. Opinia este susținută și de Craig Smith, inginer la Școala Navală din Monterrey, California.⁴⁴

Uraniul contraatacă?

Detronarea singurului mineral natural fisibil nu se va întâmpla chiar atât de simplu din cel puțin două motive: descoperirea unor noi zăcămintele și importul de minereu. Astfel în martie

2011 Comisia de Energie Atomică a anunțat descoperirea unui mare zăcămintă de uraniu la mina Tummalapalle, din localitatea Tummalapalli, statul Andhra Pradesh. Explorarea începută în 2007 estima o cifră modestă dar ce s-a găsit a fost peste așteptări: 49.000 tone minereu, suficient pentru a alimenta o centrală nucleară de 8 GW până în 2047.⁴⁵ Chiar dacă presa occidentală a jubilat la găsirea "celui mai mare depozit de uraniu din lume" un dezavantaj recunoscut de autoritățile indiene este slaba bogăție a minereului.⁴⁶ În vara anului următor un nou depozit de uraniu a fost descoperit în Rajasthan, districtul Sikar, localitatea Rohil. Inferior celui de la Tummalapalli (5185 tone), stul Rohil a devenit al IV-lea din țară după cele de la Tummalapalle, Chitral și Peddagattu-ultimul în statul Andhra Pradesh.⁴⁷

Thoriumgate și securitatea energetică

Întorcându-ne la Robert Gilpin, un stat, mai ales când are pretenții expansioniste/hegemonice, nu își poate realiza țelurile decât dacă posedă sprijinul populației sale. Dictumul este cu atât mai stringent într-o țară ca India unde statul de drept este încă incipient, cel puțin sub anumite aspecte și pentru anumite regiuni. Este și situația exploatarea de thorium. Fiind ușor de găsit în monazitele din nisipurile sudice, costurile extracției sunt mult

ma mici decât în alte țări, unde prețiosul mineral se găsește în rocă dură.

Primele încercări de extracție a thoriului datează din 1909 și sunt datorate chimistului german Schomberg ce studia existența thoriului în monazit. Ulterior mai multe firme franceze au început să foreze în Kerala și să exporte mineralul în Europa.

Nisipurile din Kerala au fost identificate drept cele mai bogate ale națiunii conform legii minelor și mineralelor din 1957. Sesizându-i importanța, guvernul indian de la acea vreme a interzis comercializarea thoriului. Până în 2007 singura autoritate care avea drept de exploatare era Indian Rare Earths Limited. Conform unui ordin guvernamental din 20 ianuarie 2006 thoriului alături de alte minerale speciale (ex: ilmenit) au fost scoase de sub protecția monopolului de stat pentru a putea fi extrase de agenții privați. Un an mai târziu, IREL, mai sus menționată a încetat să se ocupe de gospodărirea minereului de thoriu. Noile regulamente prevedeau ca firmele private implicate în mineritul de acest gen să ceară autorizație de la Departamentul de Energie Atomică și să respecte legea regulilor nucleare din 1984. Firmele private de minerit erau de asemenea obligate ca după separarea thoriului de balast să predea metalul statului. Deci un parteneriat public-privat!

În ultimii ani, însă, presa a aflat că, din 2004, peste 2 milioane de tone de monazit conținând circa 193.000 tone de thorium au fost extrase și exportate. (Diferite editoriale dau fie 2004 fie 2007 ca ani marcanți pentru traficul de thorium). Pe 30 noiembrie 2011, secretarul de stat din cabinetul primului-ministru, pe nume V Narayanasamy a fost interpelat în parlament și întrebat despre problemă. Răspunsul său a fost că IREL este singura autoritate care poate exporta thorium iar DAE nu a emis în ultimii ani nicio licență de export în acest sens. Un alt fapt suspect face vorbire despre faptul că funcția de Controlor General al Minelor, autoritate importantă în lanțul birocratic al emiterii de autorizații de minerit nu a avut timp de patru ani de zile un director. După retragerea lui PC Ambrose pe 30 iunie 2008, timp de patru ani postul a fost suplinat de un locțiitor, Ranjan Sahai. Perioada de patru ani este considerată

foarte lungă pentru o agenție atât de importantă. Cert este că până în acest moment problema nu pare să fi atins masa critică întrucât presa centrală (ex. The Hindu) nu au publicat nimic, iar știrile provin din ziare cu tiraj mai mic, presă locală sau bloguri.⁴⁸

Acordul nuclear indo-american

Inflamarea Orientului Mijlociu extins după 11 septembrie va determina noua administrație Bush II să reactiveze raporturile cordiale cu Pakistanul dar totodată să și devină mai conștientă de nevoia menținerii unei balanțe moderate în Asia de Sud. Începând cu martie 2001 Washingtonul a început o serie de gesturi etichetate ca fiind fără precedent față de New Delhi.

În cele urmează vom prezenta serialul evenimentelor care vor duce la semnarea acordului bilateral.

În 2004 Washington și New Delhi devin parte a Inițiativei Premergătoare unui Parteneriat Strategic (Next Steps in Strategic Partnership-NSSP), unul dintre cele trei scopuri declarate ale sale fiind cooperare nucleară.

Primirea triumfală a premierului Manmohan Singh la Washington pe 18 iulie 2005 s-a concretizat prin reafirmarea intenției comune de a pune bazele unui parteneriat nuclear. Pe 3 martie 2006, într-o vizită a lui George W. Bush II în India cei doi vor emite o declarație comună în același sens.

Pe 26 iulie 2006 Camera Reprezentanților emite Legea Henry Hyde⁴⁹ ce împuternicea Washingtonul să coopereze cu India în privința tehnologiei nucleare fără ca cea din urmă să mai fi obligată să semneze NPT-ul. Fapt fără precedent în relațiile americane de gen, Legea Henry Hyde a stârnit numeroase critici care vor continua pe tot parcursul traseului negocierilor dintre cele două state. Criticii afirmă că prin actul respectiv SUA ofereau Indiei posibilități de a cumpăra tehnologie nucleară în condiții mult mai avantajoase și, într-un cadru mai amplu, minau toate principiile regimului de non-proliferație pe care SUA clama că îl respectă.

Pe 16 noiembrie 2006, Legea Henry Hyde modifica Actul din 1954 care reglementa modul în care SUA pot tranzacționa tehnologie nucleară altor state (alte surse dau 18 decembrie 2006 drept

data când președintele Bush II a semnat legea, sub numele de: Public law=P.L. 109-401).⁴⁹

Pe 27 iulie 2007 negocierile pentru semnarea unui acord între cele două țări de concretizează. Pe 3 august textul acordului este emis de către cele două state.

Criticile interne între cele două state vor avea repercusiuni mult mai mari în India unde premierul Singh avea de făcut față unor voci puternic anti-americane precum și partidelor de stânga din Parlament.

După ce la 11 septembrie 2008 președintele american trimite legea spre aprobarea celor două Camere ale Congresului, acesta aprobă actul pe 28 septembrie. După o serie de întârzieri acesta va fi semnat pe 8 octombrie 2008 de către reprezentanții celor două state.⁵⁰

Conform Acordului de Cooperare Civilă SUA furnizează Indiei o serie de materiale nucleare cu condiția ca New Delhi să nu reia testele nucleare care ar atrage după sine încetarea colaborării dintre cele două state (secțiunea 19; Henry Hyde Act). Mai mult, în cazul nerespectării acordului de către India, guvernul american are dreptul să ceară înapoierea materialului fisionabil furnizat. De asemenea autoritățile indiene se obligă să pună sub supravegherea Agenției Internaționale pentru Energie Atomică cele opt reactoare nucleare pe care plănuiesc să le construiască în scopuri civile până în 2014.⁵¹

Nici Acordul de Cooperare nu a fost ocolit de scandalurile de corupție atât de comune Indiei. În martie 2011 The Hindu a dat tonul publicând cablograma 162458 din iulie 2008 care dezvăluia ițele unei mașinații de proporții prin care guvernul se arăta dispus să folosească mita pentru a-și asigura sprijinul partidelor de stânga aliate Congresului, partide cunoscute pentru reticența față de acordul nuclear. Conform cablogramei, un oficial al ambasadei americane din New Delhi, Steven White, a fost contactat de Nachiketa Kapur, asistent al lui Satish Sharma, membru al Partidului Congresului, prieten al lui Rajiv Ghandi și apropiat al Soniei Ghandi. Kapur i-ar fi arătat lui White un cufăr plin cu 5-600 de milioane de rupii (25 mil\$; 7,5 mil lire sterline) menite a fi folosite la mituirea politicienilor din legislativ. Kapur i-ar fi spus lui White că deja plătitise 100 de milioane de rupii (2,5 mil\$) șefilor partidului

Rashtriya Lok Dal (RLD). Ajit Singh, seful RLD a negat acuzațiile afirmând că formațiunea sa votat împotriva Acordului. În momentul în care scandalul a devenit public guvernul a numit o comisie condusă de un reputat membru al Partidului Congresului, Kishore Chandra Deo. Comisia Chandra Deo a investigat și trimis sub acuzare mai mulți oameni politici sub rechizitoriul de mită, unii dintre aceștia, precum Sanjeev Saxena, Sohail Hindustani și Sudheendra Kulkarni fiind membri ai grupării politice rivale-Partidul Naționalist Hindus, Baraa Jainata Party.⁵²

Nu numai considerentele de mediu au fost prezente în discursul public. Pentru unii, opoziția sau critica acordului indo-american a accentuat reflexele naționalist autarhice și chiar anti-americane.⁵³ Astfel Brahma Chellaney, cunoscut jurnalist și fost consilier al statului pe teme nucleare indiene a mers mult mai departe anunțând că detaliile NukeGate-ului (formula ne aparține) ar trebui să fie un semnal de alarmă pentru autorități care ar trebui să verifice standardele de siguranță ale infrastructurii nucleare civile. Scriind la scurt timp după Fukushima, Chellaney amintește că atât centrala niponă cât și stația de la Tarapur sunt de producție americană datând din anii 1960 și fac parte din prima generație de centrale atomice. Totodată el mai avertizează că Acordul nuclear bilateral s-ar putea să 1) îi tenteze pe decidenți politici să coboare baremul criteriilor de siguranță folosite în amplasarea și construcția echipamentelor atomice, întrucât India duce lipsă de uraniu; 2) conducă la o diversificare a furnizorilor de combustibil nuclear – dacă în alte domenii diversitatea este bună, aici ea îngreunează compatibilizarea tehnologiilor diferite care ar trebui montate pe o singură centrală.⁵⁴

Concluzie

Am început studiul de față citând-ul pe Rajendra K.Pachauri, cunoscut autor în domeniul schimbărilor climatice și președinte al Panelului Interguvernamental al ONU pe tema schimbărilor climatice. Afirmția sa este binevenită într-un diapazon ecologist dar nu exprimă adevărul direcției pe care India de după 1947, și mai ales după 1991, a mers. Sau mai bine zi nu exprimă

adevărul decât parțial! În ciuda profesatei filosofii ghandiene, elita de la New Delhi, dincolo de frământările partizane interne a împărtășit aureola unei Indii puternice, industrializate, demnă de civilizația sa multimilenară și egală cu Occidentul. Programul nuclear indian, poate mai mult decât oricare alt sector a fost fidel acestei idei. Ambivalența sa inițială (scop civil manifest și scop nuclear latent) a stricat relațiile dintre Washington și New Delhi demonstrând totodată încăpățănarea Indiei de a fi o prezență cât se poate de materială pe mapamond, și nu numai una spirituală, cum mulți dintre noi încă o văd. Am văzut de asemenea că urmărirea pasionantă a prestigiului a cântărit enorm în alegerea uraniului în loc de thorium- India dorind ca setându-și tehnologia pe uraniu să aibă acces la tehnologia sovietică și occidentală și să-și netezească drumul spre fabricarea bombei atomice. Poate că a fost drumul cel bun iar prioritizarea cercetărilor cu thoriu ar fi tăiat India de mainstream-ul științific occidental complet în anii Războiului Rece. De abia acum când thoriumul a ajuns substantivul dezbatelor energetice, o Indie liberală racordată la Occident poate fi fidelă planului inițial a lui Homi Bhaba. – Surprizele însă trebuie luate și ele în calcul. Cel puțin trei sunt elementele care se cer puse pe abac: 1) ostilitatea publicului occidental față de dezvoltarea viitoare a energiei atomice civile 2) Legea Daunelor Nucleare din 2010 care impune penalități drastice furnizorilor externi de echipament (ex India's ad hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy? (Sipri Publication) Areva)⁵⁵ și 3) nu în ultimul rând suspiciunea față de securitatea precară a materialului nuclear din India, așa cum detaliază un studiu al NTI-Nuclear Threat Initiative (2011).⁵⁶

Thorstein Veblen a arătat că lăcomia și setea după glorie și extravaganta însoțesc atât indivizii cât și națiunile deopotrivă. Dosarul nuclear indian pare să cadă, și mulți critici ai bombei atomice ar fi de acord, în acest viciu. Dacă este să luăm în calcul procentajul redus pe care centralele atomice îl ocupă în totalul producției de electricitate ne putem întreba dacă oamenii politici ai Indiei nu au dorit mai mult reputația țării decât bunăstarea propriului popor!

Dezvoltarea încă modestă a sectorului nuclear indian poate fi citită și în altă cheie: opinia publică

este de multe ori împărțită și chiar vehementă când vin vorba de construcția unei noi centrale atomice- Kundankulam este doar cel mai recent exemplu. Însă, în mod ironic, dacă variatele comunități locale sunt potrivnice instalării de material fisionabil în preajma lor, India pare fericită în ansamblul ei la gândul posesiunii armelor nucleare,⁵⁷ așa cum a arătat-o sondajul din India Daily citat de David Kinsella. Poate că astăzi, eliberată de alianțele și rivalitățile rigide ale Războiului Rece, India nu se va mai concentra pe a le demonstra altora ceva ci pe ce ar putea să își demonstreze ei înseși.

Note

¹ Robert Gilpin, **France in the age of the Scientific State**, Princeton University Press, Princeton, 1968

² Robert Gilpin, Economic Evolution of National Systems, **International Studies Quarterly**, Vol.40, No.3, Special Issue: Evolutionary Paradigms in Social Sciences, Sept.1996, pp.411-431

³ Rick Tilman, **Thorstein Veblen, John Dewey, C. Wright Mills and the Generic Ends of Life**, Rowman & Littlefield, 2004, p.10

⁴ Rick Tilman, **A Veblen Treasury: From Leisure Class to War, Peace and Capitalism**, M.E. Sharpe, Inc., New York, 1993, p.x-xi

⁵ "Conspicuous abstention from labour therefore becomes the conventional mark of superior pecuniary achievement and the conventional index of reputability; and conversely, since application to productive labour is a mark of poverty and subjection, it becomes inconsistent with a reputable standing in the community. Habits of industry and thrift, therefore, are not uniformly furthered by a prevailing pecuniary emulation. On the contrary, this kind of emulation indirectly discourages participation in productive labour. Labour would unavoidably become dishonourable, as being an evidence indecorous under the ancient tradition handed down from an earlier cultural stage", Thorstein Veblen, **The Leisure Class**, The Echo Library, Middlesex, UK, 2007, pp.28-31. Vezi și Thorstein Veblen, **The Leisure Class**, 1919 la Archive for the History of Economic Thought, McMaster University Thorstein Veblen, **The Instinct of Workmanship and the Irksomeness of Labor**, **American Journal of Sociology**, volume 4 (1898-99), <http://socserv2.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/veblen/irksome>

⁶ Thorstein Veblen, **The Leisure Class**, The Echo Library, Middlesex, UK, 2007 p.4 și *passim*

⁷ *Ibidem*, p.20

⁸ Thorstein Veblen, **An Inquiry Into The Nature Of Peace And The Terms Of Its Perpetuation**, Viking Press, 1945./ În studiul de față vom folosi ediția online ce poate fi găsită pe pe site-ul Gutenberg.org: Thorstein Veblen, **An Inquiry Into The Nature Of Peace And The Terms Of Its Perpetuation**, B.W. HUEBSCH, New York, 1919, p.25

⁹ Dacă în lucrarea mai sus menționată Veblen abordează tema pacifică dintr-o perspectivă liberală, într-o lucrare anterioară militarismul și naționalismul sunt descrise dintr-o tușă mult mai favorabilă, de coloratură darwinistă. Militarismului german/prusac îi este conferit un rol benefic, disciplinator. Astfel, națiunea germană, recurgând la militarism reduce din fondurile care altfel ar fi fost folosite pentru consumul extravagant al cetățenilor săi, așa cum se întâmpla în cazul britanic, conchide Veblen. "As has also been noted, the German population brought relatively little of this line of conventions with them when they came into the modern industrial world, half a century ago, having been trained in a school of penurious frugality under the earlier regime of small means and princely rapacity. Now, the Imperial draught on current resources, while it has not fallen directly and formally on such wasteful expenditures, has after all acted to reduce the margin of surplus available for such wasteful consumption; so that it has in part, to that extent, merely diverted to warlike waste what would otherwise have gone into conspicuously wasteful living at the hands of its recipients. In the measure in which the resulting draught on the nation's income for warlike expenditure has so constituted a deduction from expenditures on conspicuous waste, it may on a large view fairly be said to have cost the country nothing. [...] And still, to the extent to which this policy of warlike expenditure has reduced the conventionally necessary waste, it has not only not impoverished the community (directly, at least) but has left the country by so much the more capable to bear any sudden strain put on it by warlike enterprise in the event of actual hostilities." Thorstein Veblen, **Imperial Germany and the Industrial Revolution**, Batoche Books, Kitchener, 2003, p.96 <http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/veblen/ImperialGermany.pdf>

⁹ *Ibidem*, p.11

¹⁰ Omer Moav, Zvika Neeman, Conspicuous Consumption, Human Capital and Poverty, CEPR Discussion Papers, 6864, 2008

Omer Moav, Zvika Neeman, Saving Rates and Poverty: The Role of Conspicuous Consumption and Human Capital, **Economic Journal**, Royal Economic Society, vol 122 (563), pp. 933-956

Sinnathurai Vijayakumar, Olga Brezinova, The Conspicuous Consumption and the Visibility of Consumer Behavior: Special Reference to Low middle Income and Poor in Jaffna, Sri Lanka, **International Conference on Economics Marketing and Management IPEDR**, Vol.28 (2012)

¹¹ Barry O'Neill, Nuclear Weapons and National Prestige, Cowles Foundation, Discussion Papers, No.1560, Feb 2006, p.1-2

¹² Youngho Kim, Does Prestige Matter in International Politics?, **Journal of International and Area Studies**, Volume 11, Number 1, 2004, pp.39-55

¹³ Barry O'Neill, Nuclear Weapons and National Prestige, *op.cit.*, p.7

¹⁴ *Ibidem*, p.8

¹⁵ Lilach Gilady (University of Toronto), Big Science, Prestige and the Transits of Venus, Paper prepared for the 48 International Studies Association's Annual Convention, 28 February- 3 March, 2007, p.26 și *passim*.

¹⁶ "States which feel their identities lacking because their autonomy is not respected by Great Powers, because they are unable to assert their control in all areas of the country, because their governments are corrupt or inefficient, or simply because of their relative youth may try to compensate for such 'incompleteness' by acquiring the trappings of the modern state by a process analogous to conspicuous consumption. The things acquired by such 'symbolic self-completion' are valued not so much for their instrumental virtues as for what they symbolize in this case status and membership in modernity. One of the most important symbols of the modern state is the 'modern' army, which we argue is constituted by two basic attributes, 'professionalism' and 'technologism.'" Alexander Wendt, Michael Barnett, Dependent state formation and Third World militarization, **Review of International Studies** No.19, 1993, 321-347, esp. 336-337

¹⁷ Michel T. Klare listează printre motivațiile militarismului contemporan din lumea a III-a atât ilegitimitatea elitelor cât și dorința de mărire a corpului ofiteresc (self-aggrandisement). Michael T. Klare, Militarism: the Issue Today in Asbjørn Eide, Marek Thee, **Problems of Contemporary Militarism**, Taylor & Francis, London, 1980, pp.15-36, esp.37

¹⁸ *Ibidem*, p. 340. Într-un articol anterior, Julia Kwong și Zachary Zimmer de la universitățile Manitoba și respectiv, Michigan demonstrează cum importurile de armament din partea statelor lumii terțe contribuie la stagnarea economică. Importul de armament poate fi benefic unei națiuni în măsura în care el creează locuri de muncă pentru o bună parte din populație și generează progres tehnologic pentru alte sectoare ale economiei. Julia Kwong, Zachary Zimmer, Militarization and social development in the Third World, **ANZJS**, Vol.31, No.1, March 1995, pp.64-81 esp.67

¹⁹ Deși nu face obiectul de studiu al articolului de față putem indica dovezi ale căutării prestigiului prin posesia de arme și la nivel individual, nu numai pentru palierul internațional. În societăți marcate de războaie cronice sau de o cultură a anarhiei și violenței posedarea unei arme de protecție individuală nu este numai o necesitate dar și un blazon. Pentru mai multe vezi: Stina Torjesen, Christina Wille, Neil MacFarlane, Tadjikistan's road to stability: reduction in small arms and light weapon proliferation and remaining challenges, UNDP, Moving Mountains Series, Vol I, 2005, pp. 20-23 și *passim*

Jason Burke, Indian women turn to firearms against threat of violence, **The Guardian**, 21 May 2012, <http://www.guardian.co.uk/world/2012/may/21/indian-women-take-up-firearms>

Ashraf Al-Muraqab, ARMS TRADE THRIVES IN YEMEN, **THE YEMEN TIMES**, 22 November 2012, <http://www.yementimes.com/en/1627/report/1648/Arms-trade-thrives-in-Yemen.htm>

¹⁹ David Kinsella, Forces driving third world military industrialization: Interests and passions,

Presented at the annual meeting of the International Studies Association, 17-21 April 1996, San Diego, California, <http://web.pdx.edu/~kinsella/papers/isa96.pdf>

David Kinsella, Mapping te small arms trade: Insights from social network analysis, Paper prepared for presentation at the annual meeting of the International

Studies Association, 17-20 March 2004, Montréal, <http://web.pdx.edu/~kinsella/papers/isa04.pdf>

²⁰ David Kinsella, Jugdep S.Chima, Symbols of statehood: military industrialization and public discourse in India, **Review of International Studies**, Volume 27, Issue 03, July 2001, pp.353-373

²¹ Karsten Frey, State Interests and Symbolism in India's Nuclear Build-Up, South Asian Institute, Heidelberg Papers in South Asian Comparative Politics, October 2002

Karsten Frey, **India's Nuclear Bomb and National Security**, Routledge, London/New York, 2006

Karsten Frey, Nuclear weapons as symbols. The Role of Norms in Nuclear Policy Making, Institute Barcelona d'Estudis Internacionals (IBEI), Working Paper, Barcelona, October, 2006

Nu numai pentru diapozitivul studiat aici, dar și în alte contexte, energia nucleară, indiferent de scopurile sale civile ori marțiale, a fost asociată cu modernitatea și consecințele acesteia. Vezi Holger Nehring, **German angst and catastrophic modernity: switching off nuclear power**, **Open Democracy**, 3 June 2011, <http://www.opendemocracy.net/holger-nehring/german-angst-and-catastrophic-modernity-switching-off-nuclear-power>

²² Matthew Fuhrmann, Spreading Temptation. Proliferation and Peaceful Nuclear Cooperation Agreements, **International Security**, Vol. 34, No. 1 (Summer 2009), pp. 7-41

²³ Germeii măsurilor lui Eisenhower se găseau în Planul Baruch și Legea Energiei Atomice, ambele din 1946. Planul consilierului prezidențial Bernard Baruch ca și al legii tocmai numite vorbeau despre transferul pașnic de tehnologie nucleară la nivel internațional. Vezi Hina Pandey, Atoms for peace: balancing the promotion of nuclear energy and non-proliferation, **Journal of Air Power and Space Studies**, Vol. 6 No. 2, Summer 2011, pp.2545, esp. 25-27, <http://www.aerospacelindia.org/New%20Journal%20Summer%202011.htm>

²⁴ Dr.Ugur Guven, Gurunadh Velidi, An Indian Scenario on Nuclear Energy: A Comprehensive Study to Present a Case for Nuclear Power Engineering Studies in Indian Universities, Whitepaper prepared on the requirements for a nuclear engineering education in India, p.6, <http://upes.academia.edu/DrUgurGuv/Papers>

²⁵ Dr.Ugur Guven, Gurunadh Velidi, An Indian Scenario on Nuclear Energy., **op.cit.**, p.3

²⁶ Reactoarele rapide nu folosesc apă grea pe post de moderator termic/răcitor și se consideră că produc mai mult combustibil decât consumă.

BWR (Boiled Water Reactors)- sunt reactoare care folosesc apă ușoară normală.

PHWR (Pressurized Heavy Water Reactors)- sunt reactoare bazate pe apă grea.

²⁷ Dr.Ugur Guven, Gurunadh Velidi, **op.cit.**, p.4

²⁸ Michel Lung, Otto Gremm, Perspectives of the thorium fuel cycle, **Nuclear Engineering and Design** 180 (1998), 133-146, esp.139

Thorium fuel cycle – Potential benefits and challenges, IAEA, IAEA-TECDOC-1450

Vienna, May 2005, p.4

Smita Prakash, Thorium Reactors Integral To Indian Energy Independence, **Energy Daily**, May 08, 2007, http://www.energy-daily.com/reports/Thorium_Reactors_Integral_To_Indian_Energy_Independence_999.html

K. Anantharaman , V. Shivakumar, D. Saha, Journal of Nuclear Materials, **Journal of Nuclear Materials**, 383 (2008), 119-121

Thorium: The Future Fuel for Nuclear Energy?, Power-Technology-com,12 July 2011, <http://www.power-technology.com/features/feature123620>

Government of India, Department of Atomic Research, BHABA Atomic Centre, <http://www. barc.gov.in/reactor/tfc.html>

²⁹ K. S. Jayaraman, India won't pull back on nuclear ambitions, **Nature**, 29 May 2012, <http://www.nature.com/news/india-won-t-pull-back-on-nuclear-ambitions-1.10735>

Elisabeth Fischer, U-turn on thorium: safe nuclear power generation?, **Power and Technology**, 14 June 2012 , <http://www.power-technology.com/features/featureu-turn-thorium-safe-nuclear-power-generation>

Hal Hodson, India's thorium-based nuclear dream inches closer, **The New Scientist**, 09 November 2012, <http://www.newscientist.com/article/mg21628905.600-indias-thoriumbased-nuclear-dream-inches-closer.html>

India Turns to Thorium As Future Reactor Fuel, Nuclear Energy Institute, Winter 2012, <http://www.nei.org/resourcesandstats/publicationsandmedia/insight/insightwinter2012/india-turns-to-thorium-as-future-reactor-fuel>

³⁰ David Kinsella, Jugdep S. Chima, Symbols of Statehood, **op.cit.**, p.17

³¹ **Ibidem**, p.25

³² Leonard Weiss, India and the NPT, **Strategic Analysis**, Vol. 34, No. 2, March 2010, 255-271, esp.255-263

³³ SUA vor raspunde prin crearea Grupului de State Nucleare (NSG) în 1975 și trecerea prin congres a Legii Non-Proliferării Nucleare (Nuclear Non-Proliferation act) în 1978 prin care cerințele transferului de energie nucleară erau suplimentate. Raporturile dintre Washington și Delhi nu vor înceta decât după 1980, întrucât administrația Carter a mai permis printr-o decizie executivă două transporturi de uraniu. Paul K. Kerr, U.S. Nuclear Cooperation with India: Issues for Congress, Congressional Research Service, June 26, 2012, p.29

³⁴ Duncan Clark, Thorium nuclear power, **The Guardian**, 13 July 2009, <http://www.guardian.co.uk/environment/2009/jul/13/manchester-report-nuclear>

Duncan Clark, Thorium advocates launch pressure group, **The Guardian**, 9 September 2011, <http://www.guardian.co.uk/environment/blog/2011/sep/09/thorium-weinberg-foundation?intcmp=239>

Marin Katusa, The Thing About Thorium: Why The Better Nuclear Fuel May Not Get A Chance, **Forbes**, 2/ 16/2012, <http://www.forbes.com/sites/energysource/2012/02/16/the-thing-about-thorium-why-the-better-nuclear-fuel-may-not-get-a-chance/>

³⁵ Conrad Windham, (Chief Operations Officer, All Star Minerals Plc.), Thorium – Fuelling a Sustainable Future for Nuclear Power, **Nuclear Energy Review**, 2006, pp.48-50

³⁶ Thorium based nuclear fuel: Current status and perspectives, Vienna, AIEA Tec-Doc-412, 2-4 December 1985, Foreword

³⁷ K.M.V. Jayaram: An overview of world thorium resources, pp. 7-21 in Thorium based fuel: Current status and perspectives, IAEA – TECDOC – 412, www.large.stanford.edu, printed in March 1987, Vienna, p.9

³⁸ Advanced reactors and fuel cycle reports (Energy and Climate change department), Raport Issue 5 (NNL 11 11593), March 2012, p.14

³⁹ Sursa: **ECD NEA & IAEA, Uranium 2011: Resources, Production and Demand (“Red Book”), using the lower figures of any range and omitting ‘unknown’ CIS estimate.** <http://www.world-nuclear.org/info/inf62.html>

⁴⁰ Raja Murthy, **India finds a uranium treasure, Asia Times online, Jul 22, 2011**, http://www.atimes.com/atimes/South_Asia/MG22Df05.html

⁴¹ Conrad Windham, Thorium – Fuelling a Sustainable Future for Nuclear Power, **op.cit.**, p.48

⁴² Advanced reactors and fuel cycle reports, Raport Issue 5, **op.cit.**, p.9

⁴³ Smita Prakash, Thorium Reactors Integral To Indian Energy Independence, Energy Daily, May 08, 2007, http://www.energy-daily.com/reports/Thorium_Reactors_Integral_To_Indian_Energy_Independence_999.html

⁴⁴ Suvrat Raju, M.V.Ramana, Why Kudankulam is untenable, The Hindu, November 12, 2011, <http://www.thehindu.com/opinion/lead/article2619165.ece?homepage=true>

⁴⁵ Uranium find in India could be world’s largest-report, Reuters, Tue Jul 19, 2011, <http://www.reuters.com/article/2011/07/19/india-uranium-id USL 3E7IJ0YR 20110719>

Rahul Bedi, Largest uranium reserves found in India, The Telegraph, 19 Jul 2011, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/india/8647745/Largest-uranium-reserves-found-in-India.html>

⁴⁶ T.S. Subramanian, Massive uranium deposits found in Andhra Pradesh, The Hindu, Mar 20, 2011, <http://www.hindu.com/2011/03/20/stories/201103 206 3961 400.htm>

⁴⁷ Special Correspondent, Major uranium deposit found in Rajasthan, The Hindu, August 30, 2012, <http://www.thehindu.com/todays-paper/tp-national/tp-newdelhi/article3838189.ece>

⁴⁸ Sam Rajappa, The Great Thorium Robbery, The Statesman, September 2, 2012, http://thestatesman.net/index.php?option=com_content&view=article&id=422057&catid=38

Sandhya Jain Thorium key to India’s energy security, NITI Central, September 9, 2012, <http://www.niticentral.com/2012/09/thorium-key-to-indias-energy-security.html>

Sandhya Jain, Thorium holds key to India’s energy security, The Pioneer, September 11, 2012, <http://www.dailypioneer.com/columnists/item/52434-thorium-holds-key-to-india%E2%80%99s-energy-security.html>

How India lost thorium as govt bungled, The Free Press Journal, October 5, 2012, <http://freepressjournal.in/how-india-lost-thorium-as-govt-bungled/>

Ajoy K Das, India backtracks on involving private miners in monazite, Mining Weekly, 22nd October 2012, <http://www.miningweekly.com/article/indian-government-backtracks-on-involving-private-miners-in-monazite-2012-10-22>

⁴⁸ Henry J Hyde United States-India Peaceful Atomic Energy Cooperation Act of 2006

⁴⁹ K. Kerr, U.S. Nuclear Cooperation with India: Issues for Congress, Congressional Research Service, **op.cit.**, Introducere

⁵⁰ Pentru serialul negocierilor vezi: Chronology of the Indo-US nuclear deal, 9 Oct 2008, <http://timesofindia.indiatimes.com/India/Chronology-of-the-Indo-US-nuclear-deal/articleshow/3575350.cms>, accesat 10 iunie 2009

⁵¹ Daryl G. Kimball & Fred McGoldrick, U.S.-Indian Nuclear Agreement: A Bad Deal Gets Worse, August 3, 2007 http://www.armscontrol.org/pressroom/2007/20070803_IndiaUS

⁵² Jason Burke, Indian government tried to buy votes, says WikiLeaks cable, The Guardian, 17 March 2011, <http://www.guardian.co.uk/world/2011/mar/17/india-usa>

Legislators Bribe in Nuclear Energy Policy, Cash for Poor Votes, Green World Investor, 17 Mar, 2011, http://www.greenworldinvestor.com/2011/03/17/wikileaks-exposes-more-muck-in-indian-politics-satish-sharmanahiketa-kapurkarti-chidambaram-k-alagiri-legislators-bribed-in-nuclear-energy-policy-cash-for-poor-votes/Jim%20Yardley%20and%20Lydia%20Polgreen,%20Hari%20Kumar,%20In%20India,%20Leaked%20Cable%20About%20Bribes%20Sets%20Off%20a%20Furor,%20The%20New%20York%20Times,%20March%2017,%202011,%20http://www.nytimes.com/2011/03/18/world/asia/18india.html?_r=0

Diksha Sahni, India-U.S. WikiLeaks: The Highlights So Far, March 17, 2011, <http://blogs.wsj.com/indiarealtime/2011/03/17/india-u-s-wikileaks-the-highlights-so-far/>

⁵³ Deși nu intră în subiectului supus studiului, acordul indo-american a fost forțat și de către partea americană ce dorea accesul nu numai la piața energetică indiană în valoare de 150 mld\$ dar și la foamea de armament a subcontinentului.

Nu în ultimul rând, Acordul nuclear semnat în 2008 marchează maturizarea lobby-ului indian și marca acestuia asupra politicii de pe Capitolul. Vezi Ashok Sharma, **Indo-US Nuclear Deal: Intense Lobbying, Institute of Peace and Conflict Studies**, #2049, 24 June 2006, <http://www.ipcs.org/article/india/indo-us-nuclear-deal-intense-lobbying-2049.html> și Jason A. Kirk, Indian-Americans and the U.S.-India Nuclear Agreement: Consolidation of an Ethnic Lobby?, **Foreign Policy Analysis** (2008) 4, 275-300

⁵⁴ Brahma Chellaney, Can corrupt India handle nuclear safety?, Rediff News, March 18, 2011, <http://www.rediff.com/news/column/india-corruption-nuclear-safety/20110318.htm>

Brahma Chellaney, Corrupt means taint the nuclear deal, The Hindu, March 23, 2011, <http://www.thehindu.com/opinion/lead/article1562256.ece?homepage=true>

În continuarea celor spuse de Chellaney și alte voci avertizează că uzinele nucleare indiene, obișnuite să lucreze cu produse franțuzești și rusești timp de decenii nu vor putea trece ușor la design-ul american.

Rama Lakshmi, A Secondary Role for U.S. in India's Nuclear Future, The Washington Post, September 2, 2008, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/09/01/AR2008090102728.html>

⁵⁵ Aziz Haniffa, EXPLAINED: Why Indo-US nuclear deal is in COLD STORAGE, Rediff, June 11, 2012, <http://www.rediff.com/news/special/explained-why-indo-us-nuclear-deal-is-in-cold-storage/20120611.htm>

M.R. Srinivasan, A liability for our nuclear plans, The Hindu, October 15, 2012, http://www.thehindu.com/opinion/lead/a-liability-for-our-nuclear-plans/article_39_97102.ece

⁵⁶ India's n-materials among less secure in world: report, The Indian Express, 12 January 2012, <http://www.indianexpress.com/news/indias-nmaterials-among-less-secure-in-world-report/898839/1>

Ch. Viyyanna Sastry and Rajiv Nayan, How Accurate is the NTI Nuclear Materials Security Index?,

IDSA Comment, January 24, 2012, http://www.idsa.in/idsacomments/HowAccurateistheNTINuclearMaterialsSecurityIndex_rnayan_240112

NTI Response to IDSA Article, "How Accurate is the NTI Nuclear Materials Security Index?", Nuclear Threat Initiative, Jan. 27, 2012, <http://www.nti.org/analysis/opinions/nti-response-idsa-article-how-accurate-nti-nuclear-materials-security-index/>

Jodi Lieberman, Sour Grapes? IDSA Questions NTI Nuke Materials Security Index, Foreign Policy Association, January 31st, 2012, <http://foreignpolicyblogs.com/2012/01/31/sour-grapes-idsa-questions-nti-nuke-materials-security-index/>

⁵⁷ M. V. Ramana, C. Rammanohar Reddy, Prisoners Of The Nuclear Dream, Orient Blackswan, Baba Bharka Nath Printers, New Delhi, 2003

ABSTRACT

As inextricable part of modernity, technology is pursued for multiple rewards: enhancing knowledge, gaining power and respect, improving human life and work. Between nations and societies, acquiring technology has more than an economic meaning- it is a way of boosting one's status. Nuclear energy as a special case marked the development of postwar societies possessing it. As military application, during the Cold War and after, nuclear deterrence spelled a strategic language that set apart nuclear governments from those deprived of the bomb. For smaller, decolonized countries, acquiring nuclear technology with both civil and military ends symbolized a statement of their sovereignty and an assurance against superpower interference.

Such is the case for the Indian post 1947 nuclear history. Using Thorstein's Veblen notion of conspicuous consumption, the present article will try to answer to the question why the elites from New Delhi did not build from the beginning thorium based nuclear reactors, even though India possess rich deposits of such metal and Homi Bhaba's plan envisaged thorium grid infrastructures. We will show that the Indian nuclear research turned to uranium following a similar path with Western and Soviet industrial build-up. As uranium is much easier to weaponise than thorium, Indian political and scientific elites wanted fungibility between their civil and their military structures.

Keywords: nuclear technology, deterrence, Jawaharlal Nehru, Homi Bhaba, uranium, thorium, Robert Gilpin, Thorstein Veblen, US-India nuclear agreement

Silviu Petre is a Ph.D. candidate with NSPSA in Bucharest.

RECENZII

McCormick, John (2007): *The European Superpower*, PALGRAVE MACMILLAN, New York.

In his 2007 *The European Superpower*, John McCormick argues that the EU, as a civilian power that employs non-military instruments (economic, diplomatic and cultural) to achieve peaceful ends like international cooperation and strengthening the rule of law, is able to challenge the domination the US has exerted in world politics since 1990. But a civilian power, that has the economic, diplomatic and cultural clout to hamper the US to mould the international relations according to its strategic objectives, becomes also a superpower, claims John McCormick. The very first thing that puzzles the reader after such a statement regards the history of power in the realm of international relations. As maritime powers, the United Provinces of Holland, Great Britain and the United States have firstly achieved a triple domination (industrial, commercial, financial) in order to organize the world according to a particular vision. Although there were contenders that challenged the superpower status, there have never been two superpowers in the same period of time. For instance, the USSR was an incomplete superpower, because it lacked technological and global economic influence. Nowadays China follows in its footsteps. As a technological follower rather than a leader and disseminating a poor cultural influence around the world, China is still an incomplete superpower. Besides, the yuan is still far away from becoming a major reserve currency. But getting back to what has puzzled

us, we ask if the US could still be assessed as a superpower, considering that the EU is also a superpower? In other words, could two superpowers co-exist? John McCormick remains silent in this respect. But at least he mentions the characteristics that a superpower should have. "In short, a superpower is an actor that has the ability to project power globally, and that enjoys a high level of autonomy and self-sufficiency in international relations" (McCormick, 2007, p. 18).

What is the EU?

The establishment of the European Central Bank and the introduction of the euro are two of the most important provisions of the 1992 Maastricht Treaty. These regulations turned the EU into an **empire of the market**.

A strong European currency, that was able to end the American dollar's hegemony and also to counterbalance the dominance of American banks was an important achievement, one that restored to a certain extent Old Europe's geopolitical clout. But the economic development context of the Maastricht Treaty was very different from the present circumstances. In 1992, Western European countries had the highest rates of economic growth after World War II. In addition, Western governments were dominated by politicians who were favorable for the extending of a political umbrella over the

whole Europe. The harmful consequences caused by a central bank and a single currency become obvious in times of crisis. The disappearance of economic sovereignty, manifested through state's ability to devalue the national currency and to adopt fiscal balancing policies, means loss of jobs and a severe drop in the quality of life. The Maastricht Treaty has prevented euro area countries to initiate certain monetary policies in order to counter the market fluctuations causing economic predicaments in Greece, Spain and Portugal.

McCormick fails to isolate the political character of the EU. "We do not even yet have a noun to describe the EU. It is less than a state but more than an international organization, so we are forced to use clumsy terms such as 'actor' or 'entity' or 'multilevel governance' in our attempts to pin down its character"(McCormick, 2007, p. 15).

József Böröcz has strived to find out the political meaning of the European Union. He argues that there is no doubt that EU is a public authority. It has a budget approved by the Parliament and the Council of Ministers, organizes elections for the European Parliament, has a Court of Justice and is equipped with an institution that looks like a government. However, the European Commission is not the European counterpart of national governments. Among other things, the European Commission does not have a monopoly on the legitimate use of force within a territory¹. That implies, claims Böröcz, that we are unable to frame the political profile of the EU with the classical definition of state proposed by Max Weber. And yet what is the European Union? A meta-state answers József Böröcz. That is a supranational political organization that drains attributes from the national sovereignty of the member states. Using a neo-functionalist vision, the Hungarian sociologist argues that the EU is a meta-state because the lack of legitimacy of the European Parliament, the institution that ratifies the appointment of European commissioners. For the average participation in European elections has never exceeded so far 24, 4% (Böröcz, 2005) of the citizens who have the right to vote, the European Parliament lacks legitimacy. Considering that the political meaning of EU cannot be defined

using the classical theory, Böröcz suggests an alternative approach. "An alternative analytical approach ought to consider all of the parties involved – the member states, the European-based multinational corporations, the trans-Atlantic ruling class interests, as well the social, cultural, political and economic dynamics of the pan-European public at large, in addition to 'Brussels' – in a single, intricately interwoven network clique of actors with a set of shared geopolitical concerns and interests" (Böröcz, 2005, p. 166).

Yet it is to clarify how a public authority with diffuse political profile has become a real geopolitical power. Böröcz searched for the mechanisms through which the European Union wields its influence. He identifies four mechanisms in this respect: the bureaucratic apparatus of the member states, intergovernmental organizations, the transnational corporations and the Eastern enlargement process. Without claiming that the EU is an empire, the Hungarian sociologist pinpoints the colonial conduct endorsed from Brussels. For example, states that joined the pre-accession process are compelled to open their markets for the more competitive goods of the Western transnational corporations. Eastern enlargement process, another mechanism through which the EU increases its geopolitical expansion, has transformed Romania and Bulgaria into genuine protectorates. For the first time in their history, Romania and Bulgaria are subordinate to a Western center of power, which is more rennet than ever. But a geopolitical power is not a superpower.

Is the EU a Superpower?

Because it is not a state, the geopolitical expansion of the EU is affected. Without an integrated political leadership, the European Union won't be able to update its economic, demographic, cultural and political potential. It's pretty obvious that the institutional network designed to eliminate or to mitigate divergences between member states has not reached its goal. And the most eloquent prove in this respect is the Common Foreign and Security Policy that

has lacked consensus on different occasions, as it happened when the dismantling process of the Soviet Union started, during the war in Yugoslavia, the war in Iraq in 2003 or, more recently, in the case of Russian intervention in Georgia.

Starting from the definition of a superpower "an actor that has the ability to project power globally, and that enjoys a high level of autonomy and self-sufficiency in international relations" (McCormick, 2007, p. 18), we have asked ourselves if there is any state that meets these requirements. The United States seems to be currently the only superpower. But the United States have suffered from the Lippman syndrome for the last ten years, which means a lack of congruence between means and ends. In other words, the USA have overvalued itself for the last decade. But the geopolitical competition that the USA have to grapple with in world politics is still weak. Although it yearns for the superpower status, China is just a regional power. Chinese soft power is not seductive at all, the yuan does not have the attractiveness of the American dollar or the euro, and important development disparities between its rural and urban areas are still a prominent characteristic of China. Economically speaking, China, just like the former Soviet Union, is not a technological power but rather a technological follower.

It is obvious that the military clout of the European Union does not match the military power of the US. The situation changes significantly if the EU is compared to China, Russia, India or Japan. In 2005, the US approved a \$ 420 billion military budget, whilst the cumulative military budgets of the EU member states did not exceed \$ 186 billion (McCormick, 2007). But the military expenditures of the EU member states were higher than Russia's \$ 14 billion defense budget and China's \$ 25 billion military budget. With respect to the military equipment, the US have 12 aircraft carriers in comparison to the European Union's 5. It is also significant the difference between the US and the EU with respect to jet fighters, 5991 for the US and 3430 for the EU. However, the European Union is superior to both Russia and China. Russia, for instance, has only one aircraft carrier,

whilst China has none. The Chinese military forces are endowed with 2600 jet fighters, whilst the Russian army has 2002 jet fighters (McCormick, 2007). The major advantage that both Russia and China have in comparison to the European Union is that their military forces are under a centralized control.

The European Union is an economic giant. In 2007, the European Union's 10 957 billion Euros GDP exceeded that of the United States with approximately \$ 900 billion (Cini, Borragán, 2010). EU is the world's largest exporter and importer, accounting for 18, 9% of global exports and 18, 1% of global imports in 2007 (Cini, Borragán, 2010)². Labour productivity is an important aspect of economic competitiveness. Between 1950-2007, labor productivity grew on average by 3.3% per year in the European Union, and with only 2% per year in the United States. Things are different when smaller time intervals are compared. For example, between 1994-2005 work output increased by 2.5% per year in the United States, and only with 1.5% annually in the European Union (McCormick, 2007).

However, the European corporations have surpassed their American counterparts. In 2002, one could find only 36 European corporations among the most important one hundred transnational companies in the world. And among the top ten world leading corporations only two were European. In 2005, 48 of the largest corporations of the time were based in Europe, and in the top ten there were already four European corporations: BP, Royal Dutch / Shell, DaimlerChrysler and Total (McCormick, 2007). In addition, under the amendment of legislation that banned cross-border mergers, and the depreciation of the American dollar against the euro, European corporations started buying American corporations. BP bought Amoco, Daimler took over Chrysler, Deutsche Telekom absorbed Voicestream. Consequently, European investments in America got higher than U.S. investments in Europe. The mutual direct investments amounted to \$ 1.7 trillion in 2002. Of these, 57% were European investments in the United States (McCormick, 2007). However, several EU member states are facing major economic problems. With an economy that

represents only 2.6% of the entire European economy, Greece's public debt mounted to 115% of GDP in April 2010. In the same year, Ireland's budget deficit exceeded 32% of GDP. The economic situation of Spain and Portugal does not look much better. In order to safeguard Greece and Ireland, in 2007 was established the European Financial Stability Facility, a 770 billion Euros economic fund, supported by the EU, with a 440 billion Euros contribution, the remaining money coming from the IMF. In fact, the 440 billion Euros are taken from financial markets through the trading of bonds issued by the European Financial Stability Facility. These bonds are guaranteed by states from the euro economic area. This is how the EU looks like at the moment according to Gilles Merrit. "Its new image is that of a low-growth zone whose member governments have turned away from cooperation in favor of short-sighted beggar-thy-neighbor tactics that are imperiling the euro" (Merrit, 2010).

Besides economic issues, such as rapidly growing public debts and high rates of unemployment, the EU faces demographic problems caused by its aging population. The European institutional model, which requires consensus of member states with respect to foreign policy actions, hampers the political decision process. For it is not a state, the EU cannot update its geopolitical potential. In addition, EU's military clout doesn't match the United States' military power. Although the EU's cultural message "Unity through diversity" is quite seductive there are a lot of identity problems concealed by this slogan. That being said, we argue that **the European**

Union is a geopolitical power, and a potential superpower. Being so at variance with the view shared by John McCormick. "Europe not only offers another interpretation of how international affairs might be managed, and of how threats to the international community might be defined and resolved, but it also poses limits to the ability of the United States to mould that community according to its priorities and principles. The European Union is a superpower, and the new pole in the post-modern bipolar international order" (McCormick, 2007, p. 174).

Lucian-Ștefan Dumitrescu

Bibliography

Böröcz, József; Sarkar, Mahua. (2005). „What Is the EU?” in **International Sociology**, Vol 20(2): 153–173, London: SAGE.

Cini, Michelle; Borragán, Nieves Pérez-Solórzano (2010): **European Union Politics**, Third edition, Oxford University Press.

McCormick, John (2007): **The European Superpower**, PALGRAVE MACMILLAN, New York.

Merrit, Giles (2011): **Europe's Last Chance**, www.project-syndicate.org, available on October 11th.

Note

¹ Nowadays, the EU has a Rapid Reaction Force, the starting point for a European Police Force and a European Army. The Rapid Reaction Force is under NATO jurisdiction.

² In 2007, China had a 2 226 billion Euros GDP (Cini; Borragán, 2010).

„De ce eșuează națiunile? Originile puterii, prosperității și sărăciei”

de Daron Acemoglu și James A. Robinson
(Profile Books, London, 2012, 528 p.)

Cu certitudine, avem de-a face cu o carte fundamentală pentru a înțelege succesul și respectiv insuccesul unor națiuni, de-a lungul istoriei și ajungând în prezent. De ce unele națiuni au ajuns bogate, dezvoltate, fericite la nivel de masă în timp ce altele se zbat neputinicoase în sărăcie și subdezvoltare? Doi autori prestigioși de peste Ocean încearcă să ne răspundă credibil într-un volum monumental, de 528 de pagini.

D.Acemoglu este profesor la Departamentul de Științe Economice de la faimosul Massachusetts Institute of Technology iar J. Robinson profesor de Științe ale guvernării la Universitatea Harvard și cercetător asociat la Institute for Quantitative Social Science. Sunt doi oameni de știință prestigioși, cu opere vaste și apreciate în spate. Volumul este structurat în cinsprezece capitole, care ne poartă prin orizonturi geografice extrem de variate: Sudul SUA și Mexic (Arizona, Sonora), Africa, Asia (Coreea de Nord și de Sud, China), dar și Europa, iar orizontul temporal ne poartă în Neolitic, în Antichitatea romană, în Evul Mediu, dar și în secolul XX ajungând până în epoca actuală. Ideea lor fundamentală este că explicațiile ce pun înapoierea unor națiuni pe seama climei, geografiei, raselor, culturii sunt simpliste și scapă aspectul cel mai important. Asume instituțiile pe care diversele societăți și le-au format în timp. Popoarele dotate cu instituții care respectă dreptul de proprietate și încurajează munca productivă în folosul indivizilor și societății se

dezvoltă spectaculos. Instituțiile inclusive apără drepturile de proprietate pe când cele extractive sunt cele ce permit uneo oligarhii să extragă în mod coercitiv resurse de la societate, menținând-o în sărăcie și supunere. Instituțiile politice și economice inclusive conduc la un cerc virtuos deoarece se perpetuează pe termen lung pe când cele extractive conduc la un crec vicios al sărăciei și subdezvoltării. Distrugerea creativă și inovația sunt atuurile instituțiilor inclusive, pe lângă indispensabila centralizare a puterii statale, fără de care ar fi anarhie și nesiguranță. Autorii resping din start trei tipuri de ipoteze: „ipoteza geografiei” (țări dezavantajate decisiv de aspectele geografice), „ipoteza culturală” (anumite culturi sunt mai apte să genereze bogăție decât altele) și „ipoteza ignoranței” (popoare ale căror lideri nu știu cum să le aducă prosperitatea).

Un exemplu grăitor le ilustrează teoria: orașul Nogales din Arizona (SUA) are și o continuare în Mexic, peste graniță. În timp ce primul e prosper și liniștit, al doilea e sărac, subdezvoltat și agitat în plan social. Să fie de vină inegalitățile cauzate de globalizare, lipsa investițiilor în acea zonă? Sau poate lenevia proverbială a meridionalilor? Răspunsul stă în instituțiile care pot genera reforma politică și economică. În timp ce SUA e o țară dinamică, vie, creativă, Mexicul tinde să stagneze în planul reformelor, cu toate că apartenența la NAFTA a dus la venirea multor investitori și la implantarea a sute sau mii de filiale de multinaționale americane.¹

Instituțiile economice și politice „cuprinzătoare” (**inclusive**) sunt cele care apără drepturile de proprietate, permit investițiile în noile tehnologii iar în plan politic se bazează pe centralizarea puterii în stat și pluralism în partajarea puterii.

Un citat este elocvent: **“Inclusive economic institutions that enforce property rights, create a level playing field, and encourage investments in new technologies and skills are more conducive to economic growth than extractive economic institutions that are structured to extract resources from the many by the few.”**²

Un caz extrem de interesant este al Chinei, pe care mulți experți americani și europeni o văd ca pe rivala SUA la hegemonia mondială. Iată că Daron Acemoglu și James Robinson se declară sceptici că și în viitor China va continua procesul de dezvoltare și îmbogățire, sugerând că ar fi un uriaș cu picioare de lut! Deși puterea politică e centralizată, creșterea economică are loc sub egida unor “instituții extractive”, nu “inclusive”, deoarece o minoritate controlează puterea politică și economică în stat și exploatează în interes propriu resursele. De aceea nu se va produce fenomenul de “distrugere creatoare” iar rata inovației va declina. Cei doi au și un blog intitulat, cum altfel, **Why Nations Fail** (<http://whynationsfail.com/>) în care explică diverse puncte de vedere. Aici, de pildă, la fel ca și în carte, Acemoglu consideră că elementele antreprenoriale creative, care ar putea aduce inovație și progres social, nu vor fi lăsate să se afirme de către birocrății comuniști și de către oligarhii economici sprijiniți de partidul unic. Așadar pe termen lung, statul și societatea în China ar fi condamnate la stagnare și scădere. Poate oare fi contrariat un asemenea trend? Deocamdată, PCC controlează armata, cadrele și mass media. Totuși noile tehnologii de comunicare, bazate pe internet, tind să reducă efectivitatea acestui control. În cazul în care China va menține instituții extractive, treptat se va evapora creșterea sa economică. Doar dacă se va realiza o tranziție, dureroasă și incertă, către instituții inclusive, înainte ca nivelul de creștere sub actualele instituții extractive să atingă limita maximă, ar mai exista o speranță. Așadar este absolut necesar ca reforma politică să o acompanieze pe cea economică, pornită de mai bine de treizeci de ani.

Autorii încheie acest volum cu speranța că elitele politice chineze vor avea suficientă

raționalitate dar și spirit de generozitate spre a permite reforma și astfel a deschide societatea către un nou tip de instituții, cele inclusive, garante ale progresului și bunăstării.

Dar despre România ce ar fi de spus? Profesorul de istorie economică Bogdan Murgescu, în volumul său **“România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)”** a analizat în detaliu decalajele structurale care separă țara noastră de Occident, arătând și câteva momente în care s-a ratat startul în cursa de urmărire a plutonului fruntaș.³ Spre deosebire de Danemarca (1885-1914) sau Irlanda (1987-2007), România nu a fost capabilă să obțină “străpungerea pe calea dezvoltării”, adică prinderea din urmă a țărilor dezvoltate.⁴ Acesta crede că nu e nevoie de politicieni geniali sau mari altruști ci de curajul de a aplica reforme dureroase și de o viziune politică, de instituții bune și de muncă serioasă și bine făcută. Și mai e nevoie de evitarea polarizării sociale extreme. Tot Murgescu afirma cu ocazia unui seminar economic că “lumea nu este egală, regula este nu convergența, ci divergența. Convergența este posibilă când conjunctura și mixul unor politici sunt bune. Acum, pentru România, conjunctura este bună. Austeritatea nu împiedică recuperarea decalajelor, dar te obligă să faci ordine în instituții, iar funcționarea instituțiilor este fundamentală pentru succesul economic”.⁵ Așadar plasează explicația tot la nivelul instituțiilor. Explicația sa pentru succesul unor națiuni este mult mai complexă decât a autorilor americani a căror carte o recenzăm aici: “Factorii luați în discuție la început - geografia, religia, statalitatea și conjuncturile economice - au avut un rol mai degrabă modest (deși nu absent cu totul, după cum o dovedește impactul foarte grav al depresiunii agricole în timpul epocii interbelice), cu totul eclipsat de alți factori, deseori aflați într-o semnificativă intercondiționare, cum ar fi productivitatea muncii, acumulările la nivelul capitalului uman, structura socială, gradul de urbanizare, nivelul investițiilor, schimbările structurale în economie și societate, instituțiile, deciziile de alocare a resurselor, formele de integrare în ansambluri economice mai largi etc.”⁶ Contează enorm, desigur, să existe o dezvoltare politică și economică, dar și guverne

eficiente și descentralizate, societăți civile solide, stat de drept cu garanții legale pentru toți cetățenii.⁷

Din păcate România pare mai degrabă un bun exemplu de societate cu „instituții extractive”, adică puterea economică și politică tinde să aparțină unui grup restrâns care nu dorește să împartă beneficiile cu restul societății. Dar în acest fel, energiile creatoare de bogății, inovațiile, spiritul antreprenorial sunt sufocate. Inegalitatea economică conduce la polarizare socială și la declin al societății, prin pervertirea politicului, tot mai dominat de oligarhie. România pare dominată tot mai mult de instituția „baronilor” locali, elitele politice par tot mai preocupate să exploateze în beneficiul propriu resursele naționale.

Revenind la Acemoglu și Robinson, aceștia păcătuiesc oarecum prin simplificare: a explica succesul sau eșecul unor întregi societăți umane de-a lungul a sute sau mii de ani de istorie doar prin instituții politico-economice, diminuând factorii de mediu, climă, cei biopolitici, geografici și evenimentele istorice de tip accidental, nu conduce mereu către cele mai corecte rezultate. Biologul și ecologistul american Jared Diamond le reproșează mai ales diminuarea importanței factorilor geografici, a celor legați de resursele naturale și de sedentarizarea prin agricultură. E ca și cum instituțiile ar fi apărut „în mod aleatoriu”, prin fericite înălțări de evenimente.⁸ De fapt, Acemoglu și Robinson dau dovadă de radicalism și occidente-centrism, negând capacitatea unui stat autocratic în plan politic dar cu economie de piață foarte performantă de a se reforma din interior, progresiv, organic. Pariul lor privind decăderea fatală a unei Chine care ar continua pe calea actuală este un fel de strategie **win-win**: dacă se va dovedi că este așa, vor spune că au fost printre puținii care au anticipat corect; dacă, din contră, China va continua să prospere e de presupus că vor afirma că încă nu a venit momentul decadenței sau că elitele chineze de fapt au acceptat subtil să schimbe instituțiile.

Acemoglu și Robinson sunt adepții unei viziuni asupra modernizării de tip occidental, ca unic scenariu posibil, neluând în calcul modernizarea altfel decât ca democratizare, garantare a libertății politice și centralizare a statului. Orice altă

variantă care nu ia ca reper dezvoltarea materială exprimată în cifra PIB-ului, a venitului pe cap de locuitor, a producției, este respinsă, ceea ce lasă în afara „succesului” societăți tradiționale largi, conservatoare, axate nu pe creșterea economică cu orice preț ci pe conservarea identității de grup.

Editorialistul Gideon Rachman de la Financial Times reproșează celor doi autori, al căror studiu e comparat de unii experți chiar cu „Bogăția națiunilor”, cartea clasică a lui Adam Smith, scrisă acum peste 200 de ani, că afișează un optimism exagerat în modelul occidental de democrație și în valorile asociate libertății, în dauna egalității și solidarității sociale. O privire atent aruncată spre UE indică dificultățile foarte mari pe care multe țări democratice și aparent prospere le au în a lupta cu șomajul și cu atragerea de investiții, în ciuda existenței unor instituții pe care cei doi autori le-ar numi fără ezitare „inclusive.”⁹ Negarea șanselor pe termen lung ale Chinei, crede Rachman, face parte din tendința multor universitari americani de a considera că finalmente țara lor va câștiga competiția cu rivalul care e oricum mai înăpoiat și mai represiv politic. Așadar fără libertate politică, centralizarea puterii statale nu pare a fi suficientă pentru a garanta succesul națiunii pe termen lung. Rachman mai crede că elitele politice chineze au o doză bună de pragmatism și că oricum Occidentul nu are vreo superioritate intrinsecă, bazată doar pe valorile sale.

În concluzie, avem de-a face cu o carte fundamentală, scrisă dintr-o perspectivă occidentală de tip liberal, care, deși criticabilă din unele puncte de vedere, deschide ferestre largi de observație și înțelegere a lumii în care trăim.

Șerban F. Cioculescu

Note

¹ Daron Acemoglu și James A. Robinson, *Why Nations Fail*, Profile Books, London, 2012, pp. 7-44.

² <http://www.smartplanet.com/blog/smart-takes/q-a-daron-acemoglu-economist-on-why-nations-fail/25020>, accesat pe 17 aprilie 2013.

³ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Polirom, Iași, 2010.

⁴ Idem, p. 486.

⁵ Iulian Anghel, „Bogdan Murgescu, istoric al economiei”, <http://www.zf.ro/opinii/bogdan-murgescu-istoric-al-economiei>

economiei-adevarata-provocare-va-fi-cand-romania-va-atinge-60-din-pib-ul-ue-nu-acum-cand-are-43-8070896, 17 martie 2011.

⁶ Murgescu, *op. cit.*, p. 483.

⁷ Recent, pe 13 martie 2013, un studiu apărut pe platforma prestigioasă on line Contributors.ro și semnat de economistul Cristian Păun pune întrebarea capitală “de unde vine sărăcia noastră?”. Răspunsul este că provine din politicile distributive greșite și abuzive ale guvernelor, care preferă să “ia” de la bogați și să dea ceva și săracilor, în loc să încurajeze antreprenorii privați, “cei capabili să creeze valoare și care pot, prin acțiunile lor, da de muncă celor mulți”. Implicit, autorul trimite tot către teza unor instituții politico-economice mai liberale, cu toate că sepa-

rația de tip maniheistă între politicianul “rău”, prădător și antreprenorul bun, creator de prosperitate pare exagerată. <http://www.contributors.ro/economie/9935/>, accesat pe 10 aprilie 2013.

⁸ What Makes Countries Rich or Poor? (Daron Acemoglu and James A. Robinson, reply by Jared Diamond) from the June 7, 2012 issue, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2012/aug/16/why-nations-fail/?pagination=false>

⁹ G. Rachman, “West complacent over why nations fail”, <http://www.ft.com/cms/s/0/fdb95588-7f3e-11e2-89ed-00144feabdc0.html#axzz2MCDYx32B>, accesat pe 10 aprilie 2013.

Despre percepții greșite

Gabriel KOLKO, ***The age of war. The United States confront the world***, Boulder/ Lynne Rienner Publishers, London/Colorado, 2006, 199 p.

Războiul rămâne, regimurile politice trec aproape că nu te poți abține să nu ajungi la o asemenea concluzie contemplând fizionomia secolului XX. Ca violență latentă, lupte civile, infraționalitate galopantă sau ciocnire de forțe majore, mecanica conflictului pare să fi devenit combustibilul destinului uman, scopului politicului fiind doar acela de a oferi societăților o sustragere temporară în vestiarul păcii; un respiro până la următoarea criză. Iar scurtul secol XX pare să nu se fi oprit la porțile mileniului III: chiar și pentru adepții stabilității hegemonice este evident că absența comunismului nu a adus pace, fie că hegemonul american este chemat să repare ce a stricat în anii Războiului Rece fie pentru că își caută noi și noi provocări.

Pe măsură ce ne apropiem de 2014, centenarul aceluși fatidic august 1914 ne obligă să intrăm încă o dată în Cutia Pandorei. Întrebarea căreia istoricul american Gabriel Kolko încearcă să îi răspundă articulat ne frământă pe toți: cum este posibil ca recursul la război să fii fost repetat de atâtea ori în secolul XX, în ciuda gafelor evidente și a unei expertize care sfătuia la prudență?? Fie că ne amintim de credința într-un campanie scurtă împărțită de staff-urile militare europene în 1914, fie de credința lui Hitler că URSS nu este decât un castel din cărți de joc sau că Vietnamul reprezintă un dosar ușor de câștigat, vedem un inventar al macro-erorilor strategice!

“Epoca războiului” este scrisă în anii administrației Bush II, venind ca o completare a unei serii mai vechi de lucrări ale autorului în același registru. Mai specific decât în alte cazuri, Kolko

încearcă să ne explice de ce războiul contra terorii nu este o invenție neoconservatoare, ci un traseu al unei lungi tradiții americane de a aborda politica mondială. Două sunt explicațiile sale: 1) modul decidenților de a percepe realitatea; 2) militarismul excesiv.

Războiul ca opium al elitelor

Secolul XX are, nu-i așa, ceva ironic în el: este momentul când tehnica a promis punerea cât mai fidel în practică a ideilor dar totodată punerea lor în aplicare a generat catastrofe inimaginabile. Pentru Raymond Aron opiumul intelectualilor, dar nu numai, a devenit revoluția și mai ales revoluția comunistă ca mod de a îmbunătăți condiția umană în cetatea terestră. Pentru libertarieni precum Hayek sau Murray Rothbard opiumul a fost statolatria-credința infinită în zeul birocrat care poate organiza optim viața oamenilor. Pentru Kolko dilema constă în a dezlega modul cum militarismul a devenit un sport al minții, un antrenament al trupului și un cantonament [inter]-național.

Concluzia sa nu este departe de cea a lui Schumpeter. Pentru Schumpeter imperialismul apare ca rezultat al îngemănării dintre o clasă aristocratică cu mentalitate conservatoare, belicoasă și sistemul de producție industrial. La Kolko, studiind structura corpurilor militare europene (britanic, francez, german, țarist) explicația nu poate fi doar în prevalența aristocrației. Ofițerii din clasa burgheză sau țărănime și-au

multiplicat ponderea în armatele de început de secol. Adevărata explicație constă tocmai în ierarhie, în modul în care socializarea educă ofițerii. Dorința de a fi acceptat, carierismul devin mai importante decât luciditatea. Pentru a ne reîntoarce la ironia mai sus numită, Kolko constată o hibă perenă în structura decizională între factorul politico-militar și cel tehnic. Oamenii politici și ofițerii au devenit hipnotizați de posibilitățile tehnice fără însă a-i prețui și asculta pe experți. Așa s-au ținut lanț deciziile inepte.¹

America- hybris și insecuritate

Nici în cazul american situația nu a fost extrem de diferită față de contrapartida europeană. Percepția diplomației americane postbelice, afirmă Kolko s-a mișcat între doi parametri: mesianismul și teama.² Pe de-o parte spiritul național american nu se simțea împlinit decât jucând eternul rol al cavalerului în armură albă, a șerifului menit să pacifice un Vest sălbatic planetar.³ Pe de altă parte frica de necunoscut i-a determinat pe decidenții americani să ignore nuanțele de dragul unui primat al acțiunii scris în termeni manihești (X&O, noi sau ei, alb și negru). Teama s-a manifestat mai ales într-un mod special în relația cu Lumea a III-a, vast desant pentru experimente ideologice și tehnico-militare. (În alte intervenții Kolko mizează doar pe ambiție, excluzând frica sau insecuritatea ca origini ale strategiei americane:

Antiwar Radio 02/05/2007: Scott Horton Interviews Gabriel Kolko, <http://www.youtube.com/watch?v=HzOHxFN2PPY>). Gabriel Kolko le mai reproșează decidenților americani că nu au reușit să înțeleagă faptul că multe dintre modelele adoptate de liderii lumii terțe nu erau versiuni ale comunismului, ci încercări de a dezvolta propriile societăți. Astfel regimul unui socialist precum Salvador Allende nu era un satelit al Moscovei sau Cubei lui Castro, ci unul **developmentalist**, cu scopul de a rezolva penuria și înapoierea țării sale. Rezultatul a fost în cele din urmă umplerea mapamondului cu o țesătură ghimpată de regimuri autocratice, înapoiate și corupte care au devenit un pericol pentru popoarele pe care le păstoresc.

Cauzele unor asemenea eșecuri repetate precum depunerea premierului iranian Mossadegh înlocuit cu șahul Reza Pahlavi, implicarea în Vietnam (pp.16-17) sau în Chile au fost făcute posibile de o anumită structură a aparatului decizional. Miopia a apărut ca urmare a unei ideologizări excesive a câmpului și instituțiilor politice. Astfel că universitățile și experții de marcă, dornici de a se afirma au renunțat la obiectivitatea pentru a cânta în struna politicianilor. Vorbind metaforic, lentilele de cercetare au fost înlocuite cu oglinzi menite să întrețină o eternă disonanță cognitivă:

“It was no longer a rational research and an analytical process but a political-bureaucratic arena dominated by the military services and anti-Communist ideologues” (p.56)

Un exemplu de Machiavelli șoptind Prințului ce dorește acesta să ajungă este Henry Kissinger: **“Intelligence and political analysis became self-enforcing, and the outpouring of books and articles after 1955 on military strategy were written by advisers- [like] Henry Kissinger whose consuming ambition alone made it inconceivable for them to challenge the illusions and false assumption of conventional wisdom of the mounting risks the United States was taking in the Third World.”** (p.9)

Alături de percepțiile greșite asupra lumii, a doua cauză a implicării în războaie a fost tocmai montarea unui complex financiar-industrialo-militar posedând rațiuni proprii, autonome față de restul națiunii (p.81). Războiul contra terorii servește a o mânășă unui **angajament infinit față de un dușman amorf și neclar.**

Interesant pentru Kolko că, deși indexat tradiției marxiste, nu explică militarismul american prin intermediul capitalismului de monopol sau unei clase aristocratice cât mai degrabă prin teoria deciziei. Divizat între ideologi și tehnicieni, aparatul de stat american a simplificat realitatea pentru un numitor comun mai rezonabil. A înlocuit verbul a înțelege cu a acționa.

În altă ordine de idei, spre deosebire de alte lucrări ale sale, Kolko nu zăbovește așa cum ar trebui asupra formării elitelor americane. De asemenea tinde să arate prea apăsător că universitățile nu ar fi devenit decât anexe ale puterii fără a se preocupa de dezacordurile care existau între aceste instituții și politic.⁴

Nu în ultimul rând Kolko tinde să înfeudeze dinamica sistemului internațional acțiunilor ștanțate la Washington. Dacă ar fi așa nu am mai vorbi de un sistem internațional de state ci de politica internă a unui singur actor: America. Oricât de puternic ar fi un hegemon, sistemul înseamnă mai mult decât faptele unui actor. Așadar el ajunge să spună că Războiul Rece nu a fost decât o butaforie a Casei Albe iar Uniunea Sovietică doar un pericol fictiv (pp.1-5). Putem bănuși că autorul însuși simplifică realitatea contorsionând-o ideologic.

"The Age of War" nu este valabilă doar pentru anii Bush ci își menține relevanța și în zilele prezente când criza economică și Primăvara Arabă ne obligă să ne îndoim de noi înșine și de paradigmele profesate până acum. Provocarea de a învăța o nouă limbă pentru a citi evenimentele nu este numai teoretică întrucât timpul ne cere să acționăm urgent și totuși corect. În acest caz contemplând greșelile de percepție din trecut ar trebui să deprindem arta prudenței.

Silviu Petre, Doctorand SNSPA

Mirela Băcanu Vasile, absolvent SNSPA,

Master Analiză și soluționare de conflict (2010)

Note

¹ Vezi și Gabriel Kolko, *Century of War: Politics, Conflicts, and Society Since 1914*, W.W. Norton & Company, New York, 1994, pp.xv, 55 și *passim*.

Putem da un exemplu tangențial și istoriei noastre. Un important factor de opinie a fost viitorul mareșal Ferdinand Foch care a predat la diferite școli de război

înainte de 1914. Autor și ofițer înzestrat, el a format generații de studenți în spiritul ofensivei- ofensive care s-a manifestat în timpul Marelui Război prin atâtea șarje sinucigașe. Cum România ea conectată la spiritul francofon, multe dintre deciziile ofițerilor români în 1916-1917 au fost foarte probabil motivate de exemplele practice și teoretice franceze. (Damien Fenton, *Unjustly Accused: Marshal Ferdinand Foch and the French 'Cult of the Offensive'*, 22 August, 2009, <http://www.firstworldwar.com/features/foch.htm>)

² Vezi în acest sens și lucrare lui Sacvan Bercovitch, *The American Jeremiad*, University of Wisconsin Press, Wisconsin, Madison, 1978/2012

³ Sugestivă este afirmația senatorului și scriitorului Daniel Patrick Moynihan vis a vis de războiul din Vietnam: „*We would be seen to act out of bitterness, blindness, weakness and fear. We would be seen not only to have lost the habit of victory, but in the process to have acquired the most pitiable stigma of defeat. But there would be little pity. The overwhelming response would be contempt.*” Odd Arne Westad, Sophie Quinn-Judge, (The Third Indochina war. Conflict between China, Vietnam and Cambodia, 1972-1979, Routledge, London & New York, 2006),69

⁴ Pentru mai multe despre relația dintre universitățile americane și factorul politic în timpul Războiului Rece vezi și Daniel S.Greenberg, *The politics of pure science*, University of Chicago Press, Chicago, 1999.

Daniel S. Greenberg, *Science, money, and politics: political triumph and ethical erosion*, University of Chicago Press, Chicago, 2001

David M.Hart, *Forged Consensus: Science, Technology and Economic Policy in the United States, 1921-1953*, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 1998

Stuart W. Leslie, *The Cold War and American Science: The Military-Industrial-Academic Complex at MIT and Stanford*, Columbia University Press, 1993

Jessica WANG, *American Science in the Age of Anxiety: Scientists, Anticommunism, and the Cold War*, University of North Carolina Press, USA, 1999

* Silviu Petre este beneficiar al Programului Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, program co-finanțat de Fondul Social European

Numărul 3 al revistei ***Caucasus International***, toamna 2012

Revista a fost înființată de Comunitatea Euroasiatică a oamenilor de știință cu sediul în capitala Turciei, cu scopul de a încuraja discuțiile privind regiunea Caucazului de Sud și a rolului regiunii pe arena internațională, și este editată cu sprijinul Centrului de Studii Strategice de pe lângă Președenția Republicii Azerbaidjan. Primul număr al revistei a apărut la 15 iunie 2011, în Turcia.

Autorii studiilor publicate în revistă sunt atât experți din statele din regiune, cât și din alte țări. Din colegiul de redacție fac parte specialiști cu renume în domeniul relațiilor internaționale. Fiecare număr este dedicat unui subiect de importanță regională sau globală și prezintă puncte de vedere din diferite state. Revista se concentrează în special asupra regiunii Caucazului, totodată, publicând articole bine-documentate privind evoluțiile din Turcia, Iran, Asia Centrală, Rusia, Europa, Statele Unite, precum și articole referitoare la toate aspectele relațiilor internaționale.

Numărul 3 al revistei a apărut în toamna anului 2012 și are drept subiect evoluțiile din Eurasia: în căutare de noi paradigme. Revista propune o aprofundare a dezbaterilor privind Eurasia în contextul activizării Federației Ruse pe arena internațională și a demersului Moscovei pentru consolidarea influenței în regiune, prin lansarea inițiatvei de creare a Uniunii Euroasiatice.

Acest număr al revistei prezintă două interviuri. Primul interviu este cu profesorul John J. Mearsheimer despre teoria dominoului, strategic

lying (minciuna strategică), primăvara arabă, evoluțiile din Orientul Mijlociu și rolul Turciei în regiune. Al doilea interviu este cu Donald Rumsfeld, fondatorul Rumsfeld Foundation, și se referă la alegerile din statele Unite, interesele americane în regiunea Caucazului și în Asia Centrală.

Primul articol din revistă aparține lui Richard Weitz, Directorul Centrului pentru Analiză Politico-militară din cadrul Institutului Hudson (SUA) și abordează subiectul relațiilor ruso-turce privind problema siriană.

Următorul studiu tratează tematica securității energetice. Autorul studiului, Robert M. Cutler (Institutul pentru studii europene, euroasiatice și ruse de la Universitatea Carleton) efectuează o analiză a amenințărilor la adresa securității, precum și a oportunităților din regiunile caucaziană și caspică.

Pentru a cunoaște și punctul de vedere rus al evoluțiilor din regiune, revista propune articolul lui Sergey Markedonov (cecetător în Programul Rusia și Eurasia din cadrul Centrului pentru Studii Strategice și Internaționale, Washington, SUA) care pune accent pe dinamica din Caucaz după războiul din august 2008 și impactul acestuia asupra vectorilor geopolitici din regiune. Analiza politicii externe a Federației Ruse este continuată în articolul lui Stanislav Secrieru (Centrul Român pentru Politici Europene) care analizează dezvoltarea resurselor Moscovei în materie de soft power și proiectarea acestui tip de putere în spațiul post-sovietic, și identitatea antrepreno-

rială. Studiul se concentrază asupra Republicii Moldova.

Sergey Golunov (Centrul de studiere a relațiilor dintre Rusia și UE, Universitatea din Tartu, Estonia) abordează în articolul său problema controlului frontierelor și cooperarea în acest domeniu.

Următorul articol aparține lui Ozgur Tufekci (fondator și director general al Centrului pentru Cercetare și Analiză Strategică) și analizează politica externă promovată de ministrul turc al afacerilor externe, Ahmet Davutoglu.

Tema relațiilor dintre Rusia și Germania, și impactul asupra evoluțiilor din UE face subiectul articolului scris de Andrey Makarychev, profesor invitat la Institutul pentru Studii Est Europene din cadrul Universității Libere din Berlin.

Un alt subiect abordat în acest număr al revistei privește evoluțiile din Asia Centrală și interesele americane în regiune. Autorul articolului, Shairbek Juraev (Academia OSCE, Bișkek) face un studiu comparativ al inițiativelor rusă și americană de integrare regională a statelor din regiune.

Articolul Annei Borshevskaya (director asistent al Centrului Eurasia Dinu Patriciu, Consiliul Atlantic, Washington) tratează tema alegerilor parlamentare din Ucraina, din octombrie 2012.

Studiul elaborat de Cheryl Benard și Eli Sugarman (Alianța pentru Restaurarea Patrimoniului Cultural) analizează aspecte ale securității mediului înconjurător în industria mineritului în

Afganistan și maximizarea beneficiilor în urma explorării minei de cupru de la Aynak.

Articolul lui Sevinj Mammadova (doctorandă la Universitatea Liberă din Berlin) prezintă o evaluare a politicii azere privind furnizarea gazelor naturale și se concentrează asupra factorilor ce afectează politica gazoductelor, în paralel cu dinamica de securitate în coridorul sudic al gazelor.

Ultimul articol (Alex Vanaka, Institutul pentru Orientul Mijlociu, Washington) inclus în acest număr al revistei abordează subiectul politicii externe a Iranului, în special rolul și influența Ayatollahului asupra deciziilor de politică externă.

Este important de menționat că revista *Caucasus International* conține o secțiune dedicată noilor publicații ce tratează problematici din regiunea Caucazului și din spațiul post-sovietic. De asemenea, fiecare număr al revistei include o recenzie a unei cărți. Datorită tematicii acestui număr, alegerea revistei s-a oprit asupra cărții lui Robert Kaplan „The Revenge of Geography: What the Map Tells Us About Coming Conflicts and the Battle Against Fate”.

La finalul revistei sunt prezentate rezultatele conferinței „Forging the Future of the Caucasus: Past 20 Years and its Lessons” organizată de Centru de Studii Strategice și **Turkish Policy Quarterly**.

Daniela Șişcanu

Revista **SPECTRUM**, Regional Security Issues 2011

Semnalăm acest număr al revistei Spectrum, scoasă sub egida Centrului de Analize Strategice din Yerevan (Armenia), în anul 2012. Editorul volumului este dr. Gayane Novikova, directorul CAS. Este al cincilea volum al colecției Regional Security Issues, scos cu ajutorul Ambasadei Poloniei la Yerevan. Numerele sunt bilingve, fiind editate atât în engleză cât și în limba armenească. Interesul se manifestă mai ales în ceea ce privește subregiunile Caucazul de Nord și Caucazul de Sud, analizate din perspectiva regimurilor de securitate și a actorilor locali implicați.

Semnalăm câteva dintre studii, de altfel de o calitate foarte bună: Gayane Novikova descrie metodele de rezolvare a conflictelor din Caucazul de Sud în contextul securității europene, Rouben Shougarian se referă la evoluția interselor ame-

ricane în Marea Neagră și Caucazul de Sud, Sergey Markedonov scrie despre poziția Rusiei față de „Marele Caucaz” în anul 2011, de asemenea Wojciech Gorecki analizează situația din Abhazia după războiul ruso-georgian din 2008 iar Arif Yunusov (un cercetător din Azerbaidjan) se referă la situația religiei islamice în țara sa, existența mai multor ramuri și tendințe, nu întotdeauna ușor de reconciliat. Un studiu interesant referitor la scena politică din Iran și existența unor diverse grupuri politice reformiste ne este oferit de Farideh Farhi, profesor universitar iranian din SUA.

În concluzie, recomandăm cu încredere revista celor care sunt specializați în problemele de securitate și politică din Caucaz, Zona Extinsă a Mării Negre și nu numai.

Regional Security in the Black Sea-Caspian Sea / 3

- **Babken Matevosyan** – Shifts in US Grand Strategy: The case of the Greater Black Sea Region / 5
- **Carmen Rijnoveanu, Șerban F. Cioculescu** – The Security Agenda in the Black Sea: recent developments of the Romanian-Turkish relations / 11

The Challenges of the Euro-Atlantic World / 25

- **Dr. Șerban Filip Cioculescu** – Energy Security Aspects in World Politics: resources, problems, strategies / 27
- **Roxana Andreea Olteanu** – The Evolution of Transatlantic Relations after the Cold War. A Perspective on the Role and the Redefinition of NATO in the current context / 44
- **Dr. Simona R. Soare** – Global Goliath vs. Global Leader: the United States' Difficult Choice / 54
- **Dr. Simona Țuțuianu** – New Challenges for NATO and the perspectives on “smart” common defense / 88

Op-eds / 99

- **Alexandru Iulian Bădeanu** – Kant and humanitarian intervention / 101
- **Dragoș Ghercioiu** – Considerations on the bilateral political-military cooperation initiatives / 111
- **Dr. Mirel Țariuc, Nelu Bârlă** – The White Charter of Defense – a necessary strategic document? / 115
- **Silviu Petre** – Nuclear Energy as obligation or choice. Can Thorium be a solution for India's economic future? / 122

Book reviews / 139

- John McCormick: *The European Superpower* – **Lucian Ștefan Dumitrescu** / 141
- Daron Acemoglu and James A. Robinson – *Why Nations Fail? The Origins of Power, Prosperity, and Poverty* – **Ș. F. Cioculescu** / 145
- Gabriel Kolko, *The age of war. The United States confront the world* – On Wrong Perception – **Silviu Petre, Mirela Băcanu Vasile** / 149
- *Caucasus International* – **Daniela Șișcanu** / 152
- *Spectrum*, Regional Security Issues 2011 / 154